

המראות הצובאות

פירוש אלשיך

למגילת רות

מאת

רבי משה אלשיך

מהדורה מעוצבת

עיצוב: זהבה גרליץ

דעת

שלים תשע"ט

התוכן

2.....	הקדמת המחבר מוהר"ם אלשיך ז"ל
3.....	פרק א
43.....	פרק ב
93.....	פרק ג
132.....	פרק ד

הקדמת המחבר מוהר"ם אלשיך ז"ל

יתקדשו המתקדשים והמטהרים הרואים את כבוד אמרי נועם. המגילה המהוללה וגולה. היא העולה המלאה לה דעת ויראת ה'. כי ממנה ניקח לעבוד את ה'. תוכחת מגולה לעם סגולה. לעלות במעלות מגדלות מרקחי אורות מאורות הגדולים. אשר צפן ליראיו דרך ישר. לא יכשל הרבה כושל. כי בה יתמיד עולה תמיד. עד המלוא העליון ולא יחטיא. הלא היא כי ישליך האדם את אלילי כספו והמונו וגאונו ושאונו. וכל כבודו אחרי גוו. ועליו ישא בכל עבודת עבודה ועבודת משא. הוד מלאכת מחשבת. לחשוב מחשבות. לעשות רצון אביו שבשמים לשם שמים. ולא יביט אל המעשה אשר יעשה הייטב בעיני בני אדם אם אין. כי הלא כן אנכי עמדי תולעת ולא איש.

בשיתי שומי שאשית אני לבי ועיני. אל דברי הספר הלז. בינותי בדברים. וראיתי אחרי ראי כי פנת יקרת ויסוד מוסד. כל מקראיה תלויים במאמר הלזה. יורו יורו באצבע אלוהים. מה רב טוב אשר יכוין לבו לשמים. כי גם כי יהיה זר מעשהו. לכל מראה עיניים אשר עיני בשר לו. ה' יראה ללבב ויגדיל ויאדיר אדר יקר תפארת גדולה ועטרת ישועה. ככל אשר עשה עם רות המואביה. תחת אשר הורתה הבכירה בהיותה במערה. מסכה יינה אף ערכה שולחנה. ותאכיל את אביה מלחם אביה. עצם מעצמיו ובשר מבשרו. כי נפשה אותה ותעש. מפני תיקון העולם. לחיות זרע על פני כל הארץ. כי כימי נח חשבה לה מהפכת סדום. כי איש אין בארץ לעבדה ולשומרה. ותשכב את אביה. ואת יושר לבה ראה אלוהים. וישמור לה חסדה. ויעל על רצון מקדשו. להביא את בת בנה אל המנוחה ואל הנחלה. ומבטנה יורישנה אל ממלכת ישראל. מראש משך המלך דוד. עד כי יבא שילה. וירד מים עד ים.

ואף גם למענה ראה ויתר את בנות מואב. ממסגר איסור בא בקהל. ולא גזר אלא על הזכרים. ומיראה כזאת תחת מה עשה ה' ככה על שכבה את אביה. ולא יפלא כאיש נדהם. ויאמר מריה דאברהם. הישולם תחת רעה טובה אשר לתתו לה סקילה. אך זאת ישית אל לבו. כי אין זה כי אם שהאלוהים עשה על רעיון לבה כי טוב. ולקח אותו אלוהים וישלם לה פעלה. ותהי משכורתה שלמה. כי גדולה עבירה לשמה (נזיר כג ב).

ועוד שבתי וראה בהביטי את דברי הכתובים בספר הזה. כי כעובדי אמה כך עובדי ברתא. כי השמע עם או הנהיה כדבר הזה. כי תקום בעוד לילה יפה נערה מאד. ותבוא בלט ותגל

מרגלות איש שר וגדול בישראל. לשכב אצלו להיות עמו ולא יכלימוה. כי אם אדרבא אלוהים חשבה לטובה ויתן שכרה מיד ולדורות. כי נתן ה' לה הריון ותלד בן. הוא עובד אבי אבי דוד. אשר למי כל חמדת ישראל אם לא לדוד ולזרעו עד עולם. אך אין זה כי אם שאל זה יביט אלוהי הרוחות לכל בשר בלבד. לאשר יכוון לבו לשמים. וזה כל פרי גודל נועם שיח המגלה הזאת מראש ועד סוף. לפאר ולרומם ולהדר הוד והדר המידה טובה מרובה הזאת.

ומעין מאמרנו זה דרשו ז"ל (ילקוט רות רמז תרח), ברמז הרומז בפתחי הכתובים, שהוא להורות טוב כוונת גרותה, כי הם אמרו כי כל ראשי פסוקי המגלה הזאת ווי"ן חוץ משמונה, לרמז שכוונת רות הייתה לידבק בברית מילה שבשמיני. והוא מעין מאמרנו. כי גם ברמז הרומז דבר ויקרא רב טוב הכוונה. ואני בעניי מוסיף משלי על דבריהם. כי גם לא זאת בלבד היה עם לבבה, כי אם גם ברית ותורה. כי כן הראשי פסוקים ההם יעלו במספר קטן כ"ג, שהוא עם המספר הלז שחוברה לה על מעשה תוקפה כ"ד, להורות את בני ישראל כי רות דבקה בתורה, אשר כ"ד ספרים כללו יופיה. ואך איש אל ירב לדבר ולומר, כי בימיה עדיין לא נעשו כולם, ותשבר כד על המבוע, כי הלא בחנוכת המזבח דרשו במדרש רבה (במדבר רבה יג טו) מספר קרבן נתנאל בן צוער על מספר כ"ד ספרי התורה, אשר עדן לא היו.

אך פשר דבר כי כולם נתנו בהר סיני, ואל אלוהים ה' אשר לא ימנע טוב למפליא לעשות לחושבי שמו, על טוב לבה בברית ותורה, שמר לה הבטחתו אשר הבטיח וקבע לבת לוט שכר לתת לה כסאות לבית דוד. וזה שראשי תיבות השמנה פסוקים עולה תכ"ח, כמספר בית דוד עם שתי התיבות.

קנצי למלין. כי השם פניו לבו ועיניו אל דברי הספר הזה, ילמד ליראה את השם הנכבד והנורא, ויהיו דברי הספר לו לעיניים, כי בו כל מעשיו יהיו לשם שמים. ועל כן שמתי לבי מימי חורפי להעלות על ספר, אשר חנני ה' במקראי קודש המגלה הזאת, והשמעתי לעומדים בבית ה' במועדה מימים ימימה. ולהורות את בני ישראל, כי לא גבה לבי ולא רמו עיני, לחשוב כזאת על עם ה', יצטרכו לתוכחתי, ושתהיה המגלה ואשר אני דובר עליה להם לעיניים, כי אם אני לעצמי אני דורש. ולמען אזכור חוטר מחשבה טובה היוצא מגזע מאמריה, כי תהיה לי לעיניים, וזה שמה אשר קראתי לה להצליח בכל אשר אעשה עיני משה.

פרק א

א ויהי בימי שפט השפטים ויהי רעב בארץ

וילך איש מבית לחם יהודה לגור בשדי מואב הוא ואשתו ושני בניו :
ב ושם האיש אלימלך ושם- אשתו נעמי ושם שני-בניו מחלון וכליון אפרתים מבית לחם
יהודה ויבאו שדי-מואב ויהיו-שם :

הנה מהראוי להבין במקרא:

- א. **אומרו ויהי** זה פעמים, ולא אמר ויהי בימי שפוט השופטים רעב בארץ.
- ב. **אומרו שפוט השופטים**, כי אין נראה צורך אל הסיפור ענין הרעב שעליה הלך אלימלך, ומהראוי יאמר ויהי רעב בארץ וילך איש וכו'. ואילו **ימי שפוט השופטים** היה זמן מסוים, החרשנו באמור כי לכך נאמר, אך לא כן הוא, וטוב טוב היה יזכיר ראש הדור, ויאמר ויהי בימי אבצן או ויהי בימי בעז רעב בארץ וכו'.
- ג. **אומרו וילך איש**, ולא אמר וילך אלימלך.
- ד. **אומרו לגור**, והלא הוכיח סופו כי לא ירד לגור כי אם להשתקע.
- ה. **אומרו בשדי מואב** ביו"ד, ופעמים רבות שמזכיר אחרי כן שדי מואב נכתב שדה בה"א.
- ו. **אומרו הוא ואשתו**, כי מלת הוא מיותרת.
- ז. **כי מהראוי יזכיר אשתו מאז הזכיר אישה ויאמר וילך איש ואשתו ושני בניו מבית לחם יהודה לגור כו'.**
- ח. **אומרו (ב) ושם האיש והיה די יאמר ושמו אלימלך.**
- ט. **אומרו מבית לחם יהודה**, כי הרי נאמר **וילך איש מבית לחם יהודה.**
- י. **אומרו ויהיו שם**, כי מי לא ידע שאם שם באו ששם היו.

אמנם הנה קיימו וקבלו רבותינו ז"ל (מגילה י ב), שכל מקום שנאמר **(א) ויהי** הוא לשון **צרה**, והיה לשון **שמחה**.
ועל פי דרכנו נשית לב מה נשתנה זה מזה להיות זה צרה וזה שמחה.

ואחשבה כי הוא ענין מאמרם ז"ל **באיכה רבתי** (א לב) על פסוק (איכה א ה) **היו צריה לראש**, כי בשרוף הפריצים אוצרות כל בר ולחם ומזון שבירושלים בהיות העיר במצור, שמע רבן יוחנן בן זכאי ואמר וי, ובהישמע אליהם דבר רבן יוחנן בן זכאי, חרה אפם ויקהללו עליו להמיתו, אז ענה ואמר לא אמרית וי אלא **וה** אמרית שהוא לשון שמחה. ויתן טעם לשמחתו, כי עתה שנשבר מטה לחם ימסרו עצמם להלחם בכל עוז על אויביהם עד כלותם, מה שאין כן בהיות להם לחם לשובע.

הנה כי כאשר טבע לשון **וי** הוא **צרה** כן לשון **וה** הוא **שמחה**. וכן במדרש אסתר (פתיחתא דאסתר רבה ו)

בפסוק ראשון אמרו רבותינו ז"ל, והמלך דוד, **זה שמלך דוד שהוא לשון שמחה**.
וימלוך אחאב, **וי שמלך אחאב, ע"כ**.

הנה מצאנו ראינו טוב טעם היות **ויהי צרה והיה שמחה**, כי אחר שוי הוא צרה, על כן באמרו **ויהי** שמתחיל בוי הוא צרה כענין וימלוך אחאב, ואחר שוה הוא שמחה, על כן באמרו **והיה** שתחילת התיבה היא **זה** הוא שמחה, כענין והמלך דוד כמדובר.

והנה על ענין המאמר ראוי לשית לב, כי אחרי אומרם כי **ויהי** הוא צרה, שאלו ואמרו **ויהי בימי שפוט השופטים** מה צרה הייתה שם?

שהיו שופטים את שופטיהם וכו'. והלא כמו זר נחשב מה זו שאלה מה צרה הייתה שם, כי הלא לא בסתר דבר **ויהי רעב בארץ**, וגם בתשובתו הניח הצרה המפורשת, וילך לדרוש בדרך רמז לומר שהיו שופטים את שופטיהם.

אך הנה המה ראו כן תמהו, הוראת שתי צרות תכופות. כי הלא נאמר **ויהי** זה פעמים **ויהי בימי כו' ויהי רעב**, על כן אמר אם הצרה הייתה חרפת רעב, הרי עליה נאמר **ויהי** באמרו **ויהי רעב**, אם כן איפה הויה הראשון מה צרה הייתה, זולת הרעב שעליה נאמר **ויהי רעב**, על כן אמר שהיו שופטים את שופטיהם.

ועל פי דרכם השיבו על קושי אחר, והוא ייתור אומרו **שפוט** ולא אמר ויהי בימי השופטים, אך ענין הכתוב הוא **ויהי בימי**, ומה צרה הייתה, הלא היא **שפוט השופטים**, שהוא שפוט את שופטיהם.

ונבוא אל כוונת הכתוב בהזכירו שתי הצרות על פי הדברים האלה, ונשוב על יתר ההערות האמורות, בהזכיר מאמרם ז"ל (**ספרי** פרשת שופטים קמד) על פסוק (דברים טז כ) **צדק צדק תרדוף למען תחיה וכו'**, שאמרו כדאי הוא מינוי הדיינים הכשרים להחיות את ישראל ולהושיבם על אדמתם, שהוא **האחד למען תחיה והשנית וירשת**. ואמר להושיבם ולא אמר להורישם את הארץ כלשון הכתוב באמרו **וירשת את הארץ**, הלא הוא כי אם הוא על הכיבוש, הלא מינוי הדיינים אחר הירושה הוא. על כן אמרו ופירשו על ההעמדה בה תמיד, וקרא לזה ירושה כנודע מטבע ירושה שאין לה הפסק הפך לשון מתנה.

ונבוא אל הענין, אמר, כי אחר שמינוי הדיינים הכשרים גורם מחיה, מכלל שאם יתהפך תמנע המחיה, וזה יאמר ויהי בימי צרת שפוט את שופטיהם שלקתה מידת הדין, על כן מצרה זו נמשכה אחרת היא סילוק המחיה. כי **ויהי רעב בארץ** בין אם הלקות היה כי הם היו צריכים

להישפט, או בממאנים שלא ישמעו לקול השופטים ולא מחזיקים בידם לעשות משפט, כי מה שהיו גוזרים על עושי רשעה, היו הם עושים לדיינים כנמצא זה וזה בדברי רבותינו ז"ל (בבא בתרא טו ב, **רות רבה פתיחתא ז**). הנה בזה צורך גדול אל אומרו **ויהי** שתי פעמים, על שני גופי צרות לומר כי האחת גרמה השנית כמדובר.

והנה על הדבר הזה, יוכל איש לדבר ולומר, אם כן איפה למה לא גרמה גם כן העדר עמדם על אדמתם, כי הלא לא גורשו ממנה. לזה אמר **וילך איש כו'**, לומר כי את חבתם בארץ ישראל ראה אלוהים, כי הלא עם כל צרתם ברעב והיה מקום לצאת מהארץ, כמה דאת אמר (בבא קמא ס ב) **רעב בעיר פזר רגלך**, עם כל זה דבקו בה ולא יצאו, זולת איש אחד ופרסמו הכתוב. וזהו **וילך איש** לומר איש אחד בלבד הלך ולא זולתו. על כן גם ה' עשה עימהם חטיבה אחת, והיא לבלתי יתגרשו ברעב, ויכלכלם, באופן יוכלו לסבול והם יושבים על אדמתם.

ולא עוד אלא כי אם גם **אלימלך** לא ירד להשתקע, כי אם **לגור** שם גרות בלבד, וזהו **לגור**. ולהורות בעצם כוונת הגירות, אמר **בשדי מואב** ביו"ד ולא בה"א, והוא כי הנה אמרו רבותינו ז"ל (**רות רבה א ה**), כי שדה מואב הוא כאמרו עיר מואב, ואומרו שדי ביו"ד הם עיירות מואב. ובזה יתכן כי להורות עוצם כוונת גרותו אמר **לגור בשדי** הם עיירות רבות, כלומר כי אפילו במקום אחד לא בחר לקבוע זמן מה מהגרות, כי אם מעט בכל עיר כמתהלך, ולא כהוראת שום קבע, אלא שאחרי כן תקפתו יצרו והחל לקבוע דירתו בחוצה לארץ, ובחטאו זה מת.

והוא בשום לב אל אומרו (**ב**) **ויבאו שדי מואב ויהיו שם**, כי הלא יראה שפת יתר, כי מי לא ידע כי אם באו שמה כי שם היו, באופן שאומרו **ויהיו שם** הוא מיותר. והנה המתרגם השיב על זה באומרו והוו תמן רפילין, לומר כי קנו שמה הוויות שררה ויהיו שרים גדולים.

ועל דרך הפשט יאמר מאמרינו זה, כי מתחילה לא ירד להשתקע כי אם **לגור שם**, אך אחרי כן שבאו **שדי מואב**, לבם השיאם לקנות שם הויה וקבע, וזהו **ויבאו שדי מואב**, ואז **ויהיו שם**, על כן **וימת אלימלך כו'**.

ובגלל הדבר הזה, אפשר היה מה שתחילה הסתירו בפסוק ראשון באומרו **וילך איש** סתם, ובפסוק השני הכריז ואמר **ושם האיש אלימלך כו'**. והוא כי מתחילה שלא ירד רק **לגור** בלבד, לא יאשם בעצם, על כן לא פרסמו לומר וילך אלימלך רק **וילך איש וכו'**, אך אחרי כן **ושם האיש וכו' ושם אשתו כו' ושם שני בניו וכו'**. והטעם הוא כי אחר ש**ויבאו שדי מואב** קבעו דירה **ויהיו שם**, ולכן ראוי לפרסמן.

ושיעור הכתוב ושם האיש אלימלך וכו' ולמה אני מפרסמן, מפני שויהיו שם.

או אפשר כי הוא יצא בהיחבא כמתגנב וזהו **וילך איש** דרך הסתר, אך אחר כך פרסמו הכתוב ואמר **שם האיש וכו'**.

והנה עדיין ראוי לשים לב אל הזכיר אותו דרך מעלה וגדולה, באומרו **ושם האיש אלימלך** בטעם פז"ר גדו"ל, וגם הודעת **שם אשתו ושם שני בניו**, וגם שייחס אותם אחר אפרת ואחר בית לחם, כאומרו **אפרתים מבית לחם יהודה**, עם שכבר נאמר **וילך איש מבית לחם יהודה**. ומה גם לחכמינו ז"ל שאמרו כי **אפרתים** הוא על שם בואם ממרים הנביאה הנקראת אפרת, כמה דאת אמר (דברי הימים א ב יט) **ויקח לו כלב את אפרת** (עיי' סוטה יא ב). וגם אשר הערנו למה בפסוק ראשון לא נזכרו אשתו ובניו, ולא אמר וילך איש ואשתו ובניו מבית לחם וכו', והזכירם בפסוק השני, וכן מלת **הוא** שהיא מיותרת.

ולבוא אל הענין, נזכיר מאמרם ז"ל במסכת בבא בתרא (צא א)

תנו רבנן אין יוצאין מארץ ישראל לחוץ לארץ אלא אם כן היו סאתים בסלע, אמר רבי שמעון שמעתי בפירוש אימתי בזמן שאין מצויין ליקח וכו', וכך היה רבי שמעון בן יוחאי אומר אלימלך ומחלון וכליון גדולי הדור היו ומפני מה נענשו, מפני שיצאו מארץ ישראל לחוץ לארץ. (ושם ב) אמר רבי יהושע אמר רבי חייא בר אבא חס ושלום שאפילו מצאו סובין לא יצאו, ומפני מה נענשו שהיה להם לבקש רחמים על דורם ולא בקשו, שנאמר (ישעיה נז יג) **בזעקך יצילוך קבוציך ע"כ**.

הנה יראה מדבריהם, כי צדיקים וגדולי הדור היו, ולא מתו רק על **צאתם לחוץ לארץ**, או שלא **בקשו רחמים**. והלא כמו זר נחשב, יהיה עונשם מיתה על סיבה משתי אלה, כי על צאתם לחוץ לארץ, הלא מצאו עזר כנגדו כי **רעב בעיר פזר רגלך**, וגם שנאמר שהיה אשם לא יהיה בו משפט מות, ומה גם לטעם רבי חייא בר אבא שיראה בלתי מספיק למות בו, אך אין זה רק שהקב"ה מדקדק עם חסידיו כחוט השערה.

וזה יתכן יאמר אחר אומרו **וילך איש מבית לחם יהודה לגור וכו'**, שהוא צאתו מארץ ישראל לחוץ לארץ, שהלך ולא בקש רחמים. הוקשה לו וכי התחת זאת יומת האיש ההוא, כי אין בעוון זה כדי למות בו, ומה גם אם נשים לב אל אומרו **רעב בארץ** שהוא כללות ארץ ישראל כולה שלא מצא מקום בארץ ישראל לשבוע לחם. לזה אמר אל תתמה על החפץ כי הלא אדם גדול היה, כי **ושם האיש** כלומר **האיש** הרשום שהוא תואר איש שהוא גדול ככל אנשים שבמקרא, וגם בה"א הידיעה, וגם **אלימלך** כמו שאמרו ז"ל (**רות רבה ב ד**) שהיה אומר אלי

תבוא מלכות, שעל רוב שלמותו היה אומר שאין ראוי למלכות ישראל כמוהו, ולרמוז רוממותו הוא טעם פז"ר גדו"ל.

וגם **אשתו נעמי** הוא מה שאמרו ז"ל (שם) כי נקראת **נעמי** על גודל צדקתה שהייתה נעימה במעשיה. וגם **בניו** בעלי שם ומתוארים לחשיבותם **לאפרתים** שהוא לשון גדולה על שם בואם ממרים הנביאה, כמו שאמרו ז"ל כענין (שמואל א יז יב) ודוד בן איש אפרתי. ומיוחסים אחר **בית לחם יהודה** שהייתה עיר ואם בישראל, שעל ידי כן הקדוש ברוך הוא מדקדק עימהם, עד גדר שעל **שויהיו שם** כמדובר שקנו שם הויה וקבע נשפטו משפט מות. וזהו **(ג) וימת אלימלך וכו'**, ודרך שיור היה מה שלא מתו עמו מאז אשתו ובניו, וזהו **ותשאר היא וכו'**.

וטעם אל השארם אחר זמן, אפשר רמז הכתוב באומרו תחילה **וילך איש** לבדו, ולא אמר וילך איש ואשתו ובניו, לומר כי להיות כולם סמוכים עליו ונגררים אחריו לא יאשמו בעצם, כי הוא כאילו הוא לבדו יצא. ופירש ואמר **הוא ואשתו**, לומר כי הוא עיקר והיא אשתו והבנים בניו, כי היא והם טפלים אליו ונגררים אחריו, וזהו אומרו **הוא ואשתו** לומר כי הוא עיקר והיא **אשתו** והם **בניו** כאמור, ובזה אין מלת **הוא** מיותרת.

עוד יתכן כי ללמדנו ערך חסידות אלימלך בא הכתוב, כי על כן דקדק הוא יתברך עמו. והוא הנודע מרבתינו ז"ל (תענית יא א) שאסור לצדיק לשמש מיטתו בשני רעבון, שנאמר (בראשית מא נ) **וליוסף יולד שני בנים בטרם תבא שנת הרעב**. וכן אמרו רבתינו ז"ל (סנהדרין קח ב) כי גם בנח כל זמן צרת המבול נאסר בתשמיש שנאמר (בראשית ו יח) **ובאת אל התיבה אתה ובניך ואשתך ונשי בניך**, שהוא יהיה עם האנשים, ואשתו עם הנשים. אך בצאתו נאמר לו (בראשית ח טז) **צא מן התיבה אתה ואשתך** שאז הותר בתשמיש, וכן **ובניך ונשי בניך** שהותרו אחר הצרה בתשמיש.

וזה יאמר פה, כי גם **אלימלך** נזהר בזה, וזהו אומרו **וילך איש מבית לחם יהודה**, ולא אמר וילך איש ואשתו, כי הוא לבדו היה שם, כי עודנו בקרב צרה. אך בלכתו **לגור בשדה מואב** אז בשדה מואב אשר אין שם רעבון, אז **הוא ואשתו** יחד, מה שאין כן **בבית לחם יהודה**, אשר רעבון שם עד הגיעו אל **שדי מואב** מקום השבע.

עוד אפשר באומרו לגור בשדה מואב, לרמוז כי תכבד אשמתו בזה מבלכתו לארץ זולתה מארצות הגויים, והוא כי הנה התורה גזרה (דברים כג ד) **לא יבא עמוני ומואבי וכו'**, ונתנה טעם **על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים**. וידוע כי לא מחסרון לחם לישראל היה הדבר, כי לא חסרו לחם מן השמים ובארה של מרים, רק על מיעוט דרך ארץ, שלא זכרו

אשר היטיב אברהם אל לוט אביהם. ועל כן איפה כדי בזיון וקצף שעל חרפת רעב ילכו למואב לשבוע לחם, כי המואבים יקראו להם מזי רעב הצריכים את לחם כזביהם. וזהו רמז באומרו **ויהי רעב כו' וילך איש כו' לגור בשדי מואב כו'.**

והנה ממוצא דבר אשר דברנו, מצדקת האיש אלימלך, בא נבוא אל כוונת רמז המסורה, הלא היא, כי **וילך איש** שנים במקרא:

אחד וילך איש מבית לוי,

שנית וילך איש מבית לחם יהודה,

הלא הוא כי הלא כמו זר נחשב, כי אחרי שזה דרכו יתברך, שאפילו בהמתן של צדיקים אינו מביא תקלה על ידם צדיקים עצמן לא כל שכן (חולין ה ב), ואם כן איפה מה זה היה לשלם הזה שלא עשה לו כן.

כי הלא לדוד המלך ע"ה נתנו טעם רבותינו ז"ל (עבודה זרה ד ב) שהוא שאם יחטא יחיד אומרים לו כלך אצל דוד לבל יתיאש מן התשובה, וזהו אומרם (שם) לא היה דוד ראוי לאותו מעשה ולא היו ישראל ראויים וכו', כמפורש אצלנו במקומו, אלא שאם חטא יחיד כו'. וכן על דבר השבטים כמאמרם ז"ל (**בראשית רבה** פד ח) **ויעש לו כתונת פסים**, למה **וישנאו אותו** כדי שיקרע להם את הים, אל תקרי פסים אלא פס ים, שהוא אצלנו למה לא עזר הוא יתברך לבל תבוא תקלה על ידם והניחם שישנאו אותו והניח הבחירה אל הטבע, כדי שיצא זכות להכין לקריעת ים סוף. והוא מאמר רבותינו ז"ל (**ילקוט תהלים** רמז קיד) **הים ראה וינס**, מה ראה ארונו של יוסף בזכות **וינס ויצא החוצה**. וכן **בתנחומא** אמרו גדולה עבירה של צדיקים שהחיה את כל העולם ברעב.

ועל הדרך הזה יאמר באלימלך, כי מה שלא חש הוא יתברך מלעזור אל בחירתו, הוא, כי עניינו דומה להליכת עמרם, כי כענין **וילך איש מבית לוי**, שנמשך מהליכתו בא אל העולם משה מלך ומושיע לישראל, כן הוא ענין **וילך איש מבית לחם יהודה**, שנמשך צאת לעולם דוד מלך ומושיע לישראל על ידי המשיך והביא את רות, כי מה' יצא תבוא ותינשא לבועז להוציא ממנה מלכות בית דוד.

ובזה מצאנו ראינו טוב טעם אל השארות נעמי כאשר נכתב בס"ד, כי שני פעמים נאמר (**ה**) **ותשאר האשה**. והוא כי על שלא מיחתה בבעלה על שבתו בחוץ לארץ ובבניה בנשואי מואביות, הייתה ראויה לשלוח בה יד ותמות גם היא, אלא שלא נותרה רק דרך שיריון, כמה דאת אמר (ויקרא י יב) **ואל אלעזר ואל איתמר בניו הנותרים**, מלמד שהיה ראוי שימותו גם שניהם, אלא היו נותרים דרך שירי בזכות משה (יומא פז א).

ולמה נשארה נעמי אחר הגיעה עד שערי מות זה פעמים?
 על עון בעלה ועל עון בניה, הלא הוא לגלגל זכות על יד זכאים, הלא הוא להביא עמה את
 רות, להקים ממנה מלכות בית דוד. וזה מאמר הכתוב באומרו (לקמן כב) **ותשב נעמי וכו'**
ורות המואביה כלתה עמה, לאחד הדרכים אשר נדרוך בו לפנינו בס"ד.

ג וַיָּמָת אֱלִימֶלֶךְ אִישׁ נְעָמִי וְתִשָּׂאֵר הָיָא וּשְׁנֵי בָנָיָה :

ד וַיֵּשְׂאוּ לָהֶם נָשִׁים מְאֻבִּיּוֹת שֵׁם הָאֶחָת עֶרְפָּה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית רֹת וַיֵּשְׁבוּ שָׁם כְּעֶשֶׂר שָׁנִים :

(ג) וימת אלימלך וכו'. הנה בסמיכות שני הכתובים האלה הבאים כאחד, הורונו מה טוב ומה
 נעים שבת אחים גם יחד עם אביהם או רבם, כי יבשו מלחטוא באשר אביהם או רבם לא
 חטאו, כי מוראם יעלה על ראשם, כדבר שנאמר (ברכות ח א) על שלמה ע"ה כי כל ימיו של
 שמעי בן גרא שהיה רבו לא נשא את בת פרעה, כנדרש במקומו מסמיכות הכתובים. ועל
 הדרך הזה יאמר כי כאשר **וימת אלימלך וכו'**, אשר איש גדול הדור וצדיק תמים היה כמדובר
 מרבתינו ז"ל (**זוהר חדש** עז א, ושם עח א), עד שעל כן אמרו (**רות רבה** ב ד) שנקרא
אלימלך שהיה אומר **אלי תבוא מלכות**, שעל כן אין ספק היו בושים ממנו מלישא מואביות.
 אך עכשיו שוימת **אלימלך ותשאר היא ושני בניה** אשר אין דרך הבנים להיות מורא האם
 עליהם כמורא האב על הבן - כי על כן במורא הקדים הכתוב האם לאב באומרו **איש אמו**
ואביו תיראו שאין דרך הבן לירא הימנה כאשר מהאב (קידושין לא ב) - על כן **וישאו להם**
נשים מואביות.

ובדבר הזה נמצא מנוח אשר ייטב להשיב על קושיות ייתור **איש נעמי**, שהוא לומר כי גם
 שאלמלך חטא ביציאה מהארץ, לא נתפקר אל יתר מצות חלילה, ומה גם בנשואי גויות, לומר
 כי על כן לא היו בושים ממנו, כי הלא היה **איש נעמי** ביחוד, אך לא יכשר בעיניו היות איש
 לזולתה מבנות מואב ודומיהם, ועל כן עד אחרי מות קדושים - הזהיר בדבר זה כנרמז
 באומרו **איש נעמי** - לא נשאו נכריות. אך אחרי מותו **וישאו להם**, וגם היא לא החזיקה למחות
 בהם אולי ימנעו מפני הכבוד, שעל כן הענישם הכתוב כאשר יבוא בס"ד.

ועל פי דרכו רמז לנו איך עבירה גוררת עבירה, ומעין סייג רבתינו ז"ל (שבת יז ב) שגזרו פתן
 משום בנותיהן, קרוב לזה היה שנמשך מלכת למואב לאכול לחם לישא מבנותיהן, אף שמפת
 עצמן אכלו, מה גם לאוכל פתם שקרוב להתחתן בהם.

עוד יתכן באומרו איש נעמי, לומר בל יעלה על לב איש לומר, החנם מת אלימלך אם לא
 שחטא על הנפש והשיגוהו עונותיו, כי רבים אשר אתו מלבד עוון היציאה מן הארץ, שאם לא

כן אין בעוון זה די בער אותו מן העולם ועד העולם. על כן אמר **וימת וכו'**, לומר גם שתראה כי **וימת אלימלך**, אל יעלה על רוחך כי עונותיו לכדוהו ולא הייתה מיתתו על היציאה מהארץ, באופן שהייתה מיתתו כפרתו כי אם עודנו ברעתו על יתר דברי עונות, מה שאין כן אשתו כי הייתה צדקת גמורה, כמאמר רבותינו ז"ל (**רות רבה** ב ד) כי על כן קראה **נעמי** נעימה במעשיה. כי דע לך שלא כן הוא, כי אם גם אחרי מותו **איש נעמי** יקרא, כי צדיק נאות אליה הוא, כי רק בעונו הנזכר מת ותהי מיתתו כפרתו.

הנה נא דרשנו:

אומרו **איש נעמי לשבח**, אך יש מרבתינו **דורשים** אותו **לגנאי**, והוא באומרם (סנהדרין כב ב) תנא אין האיש מת אלא לאשתו, שנאמר **וימת אלימלך איש נעמי** ע"כ.

שאחשוב בכוונתם כי באו לתת טוב טעם אל צורך הודיעו יתברך ברוח קדשו שהיה **איש נעמי**, אחרי אשר פרסמו כבר באמרו **ושם האיש אלימלך ושם אשתו נעמי**. וזה בשום לב מה ראה על ככה שמואל הנביא ברוח קדשו, ללמדנו פה כי אין האיש מת אלא לאשתו. אך דעתם ז"ל כי בא להורות כמה וכמה עונותיו של אדם ישפילוהו עד ארץ יגיעוהו עד עפר, כי הלא אשר נקרא האיש **אלימלך** כי **האיש** הוא לשון גדולה כוללת עד הכל, כאמרו (שמות יא ג) **האיש משה** כאומר הגדול משה, עתה נהפך **האיש אלימלך** אל **אלימלך איש נעמי**, כי מתחילה היה חשוב בפני עצמו וגדול ליהודים, ואילו מת שם בארצו היה עושה רושם גדול, והיו אומרים מת שר וגדול מִישראל, ועתה יאמרו מת בעל אשה אחת. וזהו **וימת אלימלך איש נעמי** כי עתה איבד מעלתו, ולא מת אלא לאשתו ולא לישראל עמו.

ועל אשר אמרנו שגם קצת עונש היה לאשה והבנים אחר התעכבם בחוץ לארץ וקנו שם הויה, אמר **ותשאר היא ושני בניה** שהם נקראים שארית ונותר (**רות רבה** ב ח), שמן הדין היה תשתלח בהם יד, על דרך מה שאמרו ז"ל על ואיתמר בניו הנותרים (יומא פז א).

עוד אפשר יכוון על דרך זה, להורות איך נגרע מערכו, כי מתחילה היו אשתו ובניו טפלים אליו, אך אחר שקנה שם הויה כאשר כתבנו על ויהיו שם, אז איבד מעלתו ונעשה טפל אליהם, ולא תקרא היא ואשתו והבנים בניו, אלא אדרבה היה טפל ומתייחס אליה, ויקרא **איש נעמי**. והיא לא תתייחס אחריו לומר ותשאר אשתו, רק **ותשאר היא** בלתי טפלה אל זולתה, **ושני בניה** כלומר **מתייחסים אליה** ולא אליו, ולזה לא אמר בניו.

(ד) **וישאו להם נשים מואביות וכו'.**

הנה באומרו **ושם השנית רות**, ראוי לשים שכל והבין, מה בצע להודיענו מי הייתה השנית, וטוב טוב היה לקצר ולומר ויקחו להם נשים מואביות ערפה ורות.

אך אמנם עם לבבי אשיחה, כי דבר גדול הנביא דבר בדבר הזה, הלא הוא כי על זאת ישתומם כל איש חכם לב באמת באמור מה זה היה למחלון ואשתו, כי עלו גם עלה מעלה מעלה ויצלחו למלוכה, אחרי כי אשר לא טוב עשה מחלון על האשה אשר לקח בגיות ככליון אחיו, ומי ראה כליון חרוץ אשר היה לכליון כי נשכח כמת מלב ולא נזכר עוד, ואשר הוטמאה ערפה אשתו כמאמרם ז"ל (**רות רבה** ב כא) בפנים מפנים שונים.

אך **רות אשת מחלון** זכתה להסתופף תחת כנפי השכינה, וממנה פנה ממנה יתד להבנות ממנה מלכות בית דוד בנין עדי עד, וכסא כבוד הנחילים ה' לימין שלמה המלך, כאומרם ז"ל (בבא בתרא צא ב) על (מלכים א ב יט) **וישם כסא לאם המלך** לאמה של מלכות, ועשר ידות בכל הגדולה הזאת וכל הנזכר למחלון אשר חטא על הנפש ככליון אחיו.

והנה הפליא חסדו לו הוא יתברך הפלא ופלא, לגלגלו בבטן אשתו על ידי בועז גדול העולם (**רות רבה** ה טו), כדעת חכמי האמת (**זוהר** ח"ג קעז א), כי דרך ייבום היה מעשהו, ועובד הוא מחלון וממנו הושתת מלכות בית דוד ושלמה עד מלך המשיח. והלא כמו זר נחשב הדבר הזה כי עשה את הרע בעיני ה' כי אשה נכרית לקח, ואיך נבנה עושה רשעה בנין גבוה ותלול, ולא עביד קב"ה ניסא לשקרי.

על כן רוח ה' דבר ויקרא ארץ לכל יושביה, לקחת מוסר השכל למען נשכיל ונדעה, מה רב טוב העוצר את עצמו מלעשות את הרע, ומה גודל עונו מנשוא אשר התחיל בעבירה. כי חטא אשר לא מנע את עצמו מלעשותה עד הוא החל וילמד חברו לעשות כמעשהו, תלוי עליו. והלא זה הדבר אשר היה באנשים האלה, אשר נקבו כאן בשמות, הלא הוא כי הביטו וראו כי ישבו אחים יחדיו, והנה עתם עת נשוא אשה מי משניהם ראוי לישא אשה תחילה, הוי אומר כי הגדול יחל ואחריו הקטן ממנו, ואם כן איפה מחלון וכליון מי אשר היה לו לקחת אשה תחילה, אם לא מחלון כי הוא הגדול, כדבר שנאמר **ושם שני בניו מחלון וכליון**, כי אין ספק שבגדול החל ובקטן כלה. ונהפוך היה כי לא ערב אל לבו מחלון לישא מבנות הארץ, עד אשר ראה את אחיו נשוי נכרית, כי כליון החל בעבירה תחילה ואחריו מחלון נמשך, כי נפשו אותה ויעש גם הוא כאחיו, באופן שקולר עור שניהם על כליון תלוי.

וכמאמרם ז"ל (סנהדרין קב ב) קלות שעשה אחאב כחמורות שעשה ירבעם, אלא שירבעם התחיל בעבירה תחילה, ומה גם עתה כי לא הוסיף יתר שאת עוון אשר חטא מחלון מכליון,

באופן כי קל הוא עוון מחלון מעון כליון עשר ידות. וזהו אומרו **ושם השנית רות** כלומר אל יגדל נא כח עוון מחלון בעיניך, כי הלא **רות** הידועה שהיא אשת **מחלון** שנית הייתה, כי לא נשאה עד הקטון החל בעבירה תחילה וממנו למד, והיא הקדמה מעתה אל אשר יתעתד לספר מכל הטובה הבאה על מחלון ועל האשה אשר לקח.

ואמר **וישבו שם כעשר שנים**, לומר כי על כל זה לא נתמלא סאתם למות אילו לא נתעכבו שם בחוץ לארץ ימים רבים, וזהו אומרו **וישאו להם וכו' וישבו שם וכו'**, ועל ידי כן **וימותו**. וזהו אומרו **ושם השנית רות**, כלומר כי **רות** הידועה כי אשת **מחלון** היא שנית הייתה, וזה יהי ריבוי הגם לעשות מיתתם תוספת על מיתת האב ולהשוותם אליו, לומר כי גם היה להם צד מעונו.

ואפשר במה שפרט הזמן לומר **כעשר שנים**, כיוון לבל נמעט עונשם על התעכבם שמה, ונתלה הכל בלקיחת הנשים, ולומר כי כן דרך הנושא אשה בארץ אחרת להתעכב עמה אצל בית אביה, ואחר תלך עם בעלה לארצו ולמולדתו, לזה אמר **וישבו שם כעשר שנים**, כלומר שאם על כן הייתה העכבה, לא היה ראוי תהיה רק כזמן הכתוב (בראשית כד נה) **תשב הנערה אתנו ימים או עשור** שהוא שנה או עשרה חדשים, אך זה היה כעשר שנים, הורו כי בחרו במושב הארץ ההיא וימאסו בארץ חמדה. והוא כי גם שבצאתם לא נתייחס עיקר העוון ההוא רק לאביהם, כאומרו **וילך איש** כמדובר למעלה, כי אם שהייתה קצת אשמת דבר על האשה וילדיה שלא תקנוהו בעצה טובה מלפניה, אך לא להתחייב מיתה כמוהו, כי אם להתייחס חיותם אחר אלימלך לשורין כמדובר. אך אחר השתקעם שם **כעשר שנים**, נוסף גם עוון זה על נושאם נשים נכריות, עד התייחס מיתתם על שני הדברים כאחת. וזהו שסמך ואמר **וימותו גם שניהם**, שמרבה הגם על עוון אביהם שנוסף גם הוא כאמור.

הַיְמֹתָיו גַּם־שְׁנֵיהֶם מַחְלוֹן וְכִלְיוֹן וְתִשָּׂאֵר הָאִשָּׁה מִשְׁנֵי יְלָדֶיהָ וּמֵאִשָּׁה :
וּ וְתִקֶּם הִיא וְכִלְתִּיהָ וְתִשָּׁב מִשְׁדֵּי מוֹאֵב כִּי שָׁמְעָה בְּשָׂדֶה מוֹאֵב כִּי־פָקֵד יְהוָה אֶת־עַמּוֹ לַתֵּת לָהֶם לֶחֶם :
ז וְתֵצֵא מִן־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־הָיְתָה שָׁמָּה וְשָׁתִי כִלְתִּיהָ עִמָּה וְתִלְכָּנָה בְּדֶרֶךְ לְשׁוּב אֶל־אָרֶץ יְהוּדָה :

(ה) **וימותו גם שניהם וכו'.**

ראוי לשית לב למה חזר להזכירם בשמותם, כי באומרו **שניהם** מי לא ידע כי מחלון וכליון המה.

ב. אומרו **ותשאר האשה** שהוא מיותר.

ג. למה בחייהם קראם **בנים** ובעת למות לא באו במשבר בנים ונזורו אחור ליקרא **ילדים**, כאומרו **משני ילדיה**.

ד. למה הקדים הבנים לאב, ולא אמר מאישה ומשני ילדיה, והיה לפי כבודם וכסדר מיתתם.

אמנם ראשונה לימדנו דעת, אשר בחטאו ימות ולא ישוב ממנו, כי מפשיטין מעליו לבושי מכלול כבודו אשר היו לו עד אשר לא חטא על הנפש. והוא כי הנה עד אשר לא חטאו, הליבשם הכתוב בגדר פאר התייחסם אחר הארץ, כאומרו **מחלון וכליון אפרתים מבית לחם יהודה**, אך בהעוותם הורד עדיים מעליהם, ומה גם כי בכלל אשמותם הייתה מאסם בארץ חמדה כמדובר, כי **וישבו שם כעשר שנים**. על כן במותם נאמר **וימותו גם שניהם מחלון וכליון**, כלומר שמותם בלבד אך לא אפרתים מבית לחם יהודה כאשר בתחילה, כי עוונם פארם מעליהם הפשיט. וזה קל וחומר ממשה שאמרו רבותינו ז"ל (**דברים רבה ב ה**) שעל שמעו משה את בנות רעואל אומרות **איש מצרי הצילנו** ולא אמר עברי אנכי מארץ העברים, לא נקבר בארצו, מה גם עתה האנשים האלה כי מאסו בה שלא יתוארו עוד בשמה.

עוד שנית כיוון להורות, כי בגיותם נשאום ולא לאישות נתייחס זווגם, כי על כן נשתנו מאביהם, כי בו נאמר **וימת אלימלך איש נעמי**, אך לא כן בניו, כי לא יאמר עליהם וימותו מחלון וכליון אנשי ערפה ורות, כי אם **מחלון וכליון** בלבד, כי אין אישות למואביה, באופן שלא נאמר וישארו נעמי וערפה ורות מבעליהן, כי אם **ותשאר האשה**, כי כלותיה לא דבקו בבעליהן לומר (בראשית ה ב) **זכר ונקבה בראם ויקרא שמם אדם**, שיקראו נשיהם שיור כאשר בנעמי אצל אישה ובניה. וזהו אומרו **ותשאר האשה** כלומר אשר הייתה אשה, אך לא אשר לא היה להן אישות, כי אין שיור אצל בעליהן. וזה יהיה טעם אומרו האשה ולא אמר היא.

עוד כיוון בזה ויתיישבו בו כל ההערות האמורות, והוא כי אמר הנה אחרי השתקעם שם **כעשר שנים**, גם עוון אביהם גדל עליהם, ועל שתיים רעות עשו הם בני תמותה. על אשר בעלו למואב ואשר מאסו בארץ חמדה. וזהו **וימותו גם שניהם**, שהוא גם הם כאביהם כי בחטאו מתו גם הם.

ולא עוד, אלא שגם כי מחלון היקל עונו מעוון כליון בנישואיו, עם כל זה הוא מת תחילה כנודע. כי תחילה פוגעת מידת הדין ביותר צדיקים, כמאמרם ז"ל (בבא קמא ס א) על פסוק (שמות כב ה) **כי תצא אש ומצאה קוצים ונאכל גדיש**. וזהו אומרו **מחלון וכליון** כי במחלון הגדול החל עם היותו טוב מכליון.

ואומר הכתוב כי כאשר שתיים רעות עשו, שעל כן מתו **גם שניהם**, גם כן בשתיהן חטא חטאה בצד מה אמם על אשר לא מחתה בהם. באופן כי היא גם היא הייתה ראויה לשלוח בה יד, על אשר לא מחתה בחטא בעלה, על ישיבת חוץ לארץ, וגם על אשר לא מחתה בנשואי בניה. וזהו **ותשאר האשה משני ילדיה ומאישה**, לומר כי הייתה נותר לשיורין שתי פעמים אצל חטא בניה ואצל חטא אישה.

ולשמה תאמר כי לא תקרא שיורין אצל בניה, כי שמא ברתיחת בחרותן לא ישמעו אליה, לזה אמר **ילדיה** ולא בניה, לרמז כי לילדים קטנים נחשבו אצלה לשמוע אליה. וזהו **ותשאר וכו'** כי תקרא נותר אצלם, במה שלא מחתה עימהם בהיותם ילדיה ונשמעים אליה. ולהיות כי גדול עונה על דבר בניה מעל דבר בעלה כי לא ישמע אליה כהם, על כן הקדים **ילדיה** אל **אישה**, ולא אמר מאישה ומשני ילדיה.

ואשר שיירה הוא יתברך זה פעמים, עם היותו מדקדק עם חסידיו כחוט השערה. אחשוב נרמז בהמשך הענין שמזכיר בפסוקים הבאים, שהוא ענין הבאתה את רות שהייתה עתידה לבוא מאז, כמו שאמרו ז"ל (יבמות עז א) על שתי בנותיך הנמצאות (בראשית יט טו), ומגלגלין זכות על יד זכאי, ורצה הקדוש ברוך הוא ותישאר הצדקת הזאת להביא על ידה את רות.

ושיעור הענין לומר אחר ששיורין הייתה זה פעמים למה נשארה, הלא הוא על כי על ידי כך נמשך כי **(ו) ותקם היא וכלותיה וכו'**, שהמשך הענין הוא שעל ידה יצאו כלותיה **ורות דבקה בה**, ונמשך צאת ממנה מלכות בית דוד. וזה מאמר הכתוב לפנים **(כב)** באומרו **ותשב נעמי ורות המואביה כלתה עמה**, והוא כי אחרי אומרו כמה פעמים כי באו בית לחם, ואשר דברה נעמי עם אנשי המקום, למה חוזר ואומר אחרי כן **ותשב נעמי ורות וכו'**, אך הוא כי אחרי אומרה **וה' ענה בי ושדי הרע לי**, כאשר יבוא ביאורו בס"ד, היה מקום לחלוק על מאמרה ולומר אם ה' ענה בק' ושדי הרע לק', מה לק' פה בנפש חיה ולא פגע בק' המותה כאישך ובניך, על כן באה רוח הקדש ותאמר אל תתמה על החפץ איך נותרה היא ותשב אל ארץ יהודה מה שאין כן ילדיה ואישה ותישאר שיורי שיורין זה פעמים.

כי הלא דע כי מה **שותשב נעמי** ולא מתה בשדה מואב, הלא הוא למה שרות המואביה כלתה עמה, שהוא להביאה עמה ולגיירה בדרך. והראיה כי באו שתיהן בדרך יחד לבדן כדרך אנשים ולא נזקו. וזהו אומרו **והמה באו בית לחם** ולא אמר והן באו או והנה באו, אך כיוון לרמז בואן לבדן כאנשים מה שלא יערבו אל לב יתר נשים לעשות כן, אך אין זה רק באשר ה' אתן.

ואם נשית לב אל תיבות שתי פעמים שנאמר **ותשאר** שיראו כמיותרים, יתכן כי באומרו **ותשאר** היא נרמז הישארותה להביא את הנקראת **אמה של מלכות היא רות**, כמו שאמרו ז"ל (בבא בתרא צא ב) **על וישם כסא לאם המלך** אמה של מלכות היא רות. וכן עולה מספר אותיות **ותשאר** היא בהצטרף השתי תיבות, כמספר להביא **אמה של מלכות**. ולהיות שעדיין לא נשא מחלון את רות, על כן לא נרמזה בשם רק אחרי נישואיה ותתאלמן אז בשיור נעמי נרמז בפירוש כי באומרה **ותשאר האשה** עולה כמספר לבוא ברות כלתה עמה בהצטרפות הכולל, כי להיותה כבר רות נודעת, נרמז שמה שהיא רות אך אחרי בואה ונעשה הדבר בפועל, אז לא נטמן הדבר ברמז, כי אם ברור מילל **ותשב נעמי ורות כלתה עמה** כמדובר.

עוד יתכן בענין הכתוב (ה) וימותו גם שניהם וכו', והוא בהקדים שתי הקדמות: **אחת**, אשר אמרו רבותינו ז"ל (**רות רבה** סוף פרשה ב) על פסוק אני **מלאה הלכתי** (לקמן כא), כי הלכה מעוברת לשדי מואב ומת הילד ההוא גם הוא כאחיו.

שנית, אשר למדונו חכמי האמת, כי ענין בועז עם רות בזיווג דרך ייבום היה, כי עובד הוא מחלון כי בא עדי עובד, והוא בעיקר הקדמתם כי רוחו נשאר בבטן האשה וממנו נבנה הוולד בהתחברות היבם עמה, ואם כן איפה אכן רוח הייתה ברות אשר השאיר בה מחלון. ולא כמו זר יחשב השאר רוח איש ישראל בבטן האשה אשר לקח לו בגיות, כי הלא שאני רות כי היא האשה אשר הוכיח ה' להוציא ממנה מלכות בית דוד, ופרידה טובה קראוה רבותינו ז"ל (בבא קמא לח ב).

ונבוא אל הענין אמר וימותו גם שניהם, שמרבה הגם את בן בטנה, כי מת הילד אשר הלכה מלאה לה ממנו. ואשר מתו הם מחלון וכליון כמוהו. ועם היות כי שלשתם מתו, עם כל זה לא תתייחס היא לשיורין משוללת בניה, כי אם מהשנים הקטנים הם כליון עם הילד השני אך לא ממחלון, וזהו אומרו **ותשאר האשה משני ילדיה** הם הקטנים הנקראים ילדים בערך מחלון הגדול ומאישה אך לא ממחלון, כי הלא הוא נשאר רוחו ברות לשוב על ידה וזהו **ותשאר וכו'**.

(ו) ותקם היא וכלותיה וכו'. הנה הזכרת הקימה יראה לבלי צורך, כי בכלל ההליכה היא. **ב. היה לו לומר ויקומו**,

וכן באומרו ותשב היה לו לומר וישבו. ואין לומר שאין שיבה נופל רק בנעמי ולא ברות, שלא הייתה מעולם בארץ ישראל, שהרי אחר כך אמר **ותלכנה בדרך לשוב וכו'** שאומר לשון זה אגב נעמי, על דרך (בראשית כד ח) **רק את בני לא תשב שמה** כמו שכתב הראב"ע ז"ל שם, שהוא להיותו נגרר אחר אברהם.

ג. **אומרו ותשב** בלשון עבר ואחר כך אומר (ז) **ותצא וכו' ותלכנה לשוב וכו'.**

ד. **למה** שינה בפסוק אחד תחילה אמר בשדי ביו"ד והשני בה"א.

ה. שנותנת טעם לפגם באומרה **כי שמעה וכו'**, שיראה שלא חזרה רק על הלחם לבדו, ולא היה ראוי תשוב רק על חובת ארץ ישראל הקדושה אף בחסרון לחם.

ו. **באומרו ותצא מן המקום אשר הייתה**, וכי אפשר ילכו לארץ אחרת בלי צאתם מן המקום אשר היו שמה.

ז. **אומרו ותלכנה בדרך**, כי ידוע הוא שלא יבואו לארץ אם בדרך אל ילכו,

וגם מה זה שעד כה לא הזכיר שהיו שבים אל ארץ יהודה.

אמנם הנה הכתוב רמז חכמת נעמי, שלא התעכבה שמה עד תדבר על לבן טרם התפרדה מהן כדרך נשים המתפרדות אשה מאת רעותה, ולומר להן הנני הולכת אל עמי ואל ארצי, וצר לי עליכם כי אתנה ידעתן כי אהבת עולם אהבתי אתכן, ועתה שבו לכם פה אשה בית אמה וכיוצא בדברים אלו.

אך הכתוב בא והעיד כי לא עשתה רק אחרי מות שני בניה, מיד **ותקם היא** ותשם לדרך פעמיה. והוא כי ראתה בטוב שכלה, כי אם כה תאמר להן, גם המה ישיבו אמריה לה, אל נא תלכי מעמנו והיית לנו לעיניים, והננו טובות לך מעשרה בנים, ולא נזוז מהסתופף בצל כנפיק וכנשר יעיר קנו עלינו תרחפי, ואל נא תהיה לחרפה עניה סוערה עם נדיבי עמך תחת היותך רמה ונושאה בין גדולים ויועצי ארץ. **והיה כי יראו אותך העברים** הרואים את כבודך ואת כבוד האיש אלימלך, ואמרו אשתו זאת כל רואיך ישום וישרוק ומפניך לא יחשכו רוק, באופן כי במתק מליהן יעכבוה יחזיקוה ולא ירפוה. על כן לא הגידה את אשר בלבבה, **ותקם** פתע פתאום ותשם לדרך פעמיה, בל יודע הדבר עד תחזיק בדרך, ובראות כלותיה אותה יוצאת גם המה יצאו אתה ונלוו אתה, אף שלא ידעו אנה פניה מועדות. וזהו **ותקם** לשון יחיד, ושתי כלותיה נמשכו אחריה.

ואמר **ותשב** שהיא לבד הייתה השבה כעת ולא הן, ועל כן אמר לשון עבר. והנה למדתנו רוח הקדש אחד מחסדי ה' הנאמנים אל עמו ישראל, הלא הוא כי לישראל מחשבה טובה הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה (קידושין מ א). וזה הורה ולימד באומרו **ותשב** לומר כי מאז קמה לשוב העלה עליה הכתוב כאלו שבה כבר, והיה במה שהייתה היא ישראלית. אמנם אחרי כן באומרו ותלכנה בדרך לשוב שחוזר גם אל ערפה ורות, והן עדיין לא נתגיירו, שאין מחשבתן מצרף הקדוש ברוך הוא למעשה, על כן אמר בהן לשוב, אף שגם נעמי נכללת עימהן, כי היא המעט.

והנה הליכת נעמי, הבלתי דן דינה למזור, ידינה לאחד משני טעמים:
או על ראותה שאינה מצלחת במקום ההוא תשנה מקומה כנודע מעצת רבותינו ז"ל (בבא מציעא עה ב),
או מפחדה פן תמות גם היא כאישה ובניה על התעכבה בחוץ לארץ, על כן נתנה אל לבה לשוב, נמצאת ביאתה לארץ שלא לשמה.

והראיה אל הטענה הזאת השנית, מה שלא שבה עד מות בניה ומיד במותן קמה ותלך, שיורה כי יראה פן יקרנה כהם. על כן להורות כי לא כן לבה עם אל רק לשם שמים כיוונה, אמר **ותשב משדי מואב** ביו"ד הריבוי, לומר כי עקרה עצמה מכל עיירות מואב לגמרי, שאם כוונתה הייתה על ראותה שלא הצליחה במקום ההוא, ולא על חיבת הארץ, לא היה לה ליעקר מכולן רק לשנות הדירה מעיר אל עיר מערי מואב. ולדחות גם את השני אמר, **כי שמעה בשדה מואב** שהוא בעיר אשר הייתה שמה, **כי פקד ה' וכו'.** כי מה שהלכה עתה במות בניה ולא קודם לכן, לא היה מאימות מות נפלו עליה פן תמות כהם, רק על כי שמעה כי **פקד ה' וכו',** ועל שומעה זה כעת נסעה ולא קודם לכן.

והענין כי אם הייתה הולכת בזמן הרעב והיא בדלותה רעבה גם צמאה, יאמרו ישראל הלא ברבות הטובה בביתך חסת פן ירבו אוכליה ותירש וברחת שלא לפרנס עניי עמך, כמו שאמרו ז"ל (**רות רבה** א ד) ועתה באת אלינו כאשר צר לך שנפרנסך ברעב וכדי בזיון וקצף. על כן אמר שלא הלכה עד שמעה שנתן ה' להם לחם, כי אז ממעשה ידיים תספיק להתפרנס, או ממתנות עניים בעין יפה בלי חרפת רעב.

עוד כיוון באומרו כי פקד ה' את עמו, והוא כי גודל זריזותה לקום מיד היה **כי שמעה כי** הפקידה הייתה בשביל **עמו,** ולא בשביל זכות הארץ, על דרך מה שאמר הכתוב (יואל ב יח) ויקנא ה' לארצו ויחמול על עמו, והוא כי אף שלא הייתה נשאת בחוץ לארץ, מה שהתקוממה מיד היה על היות בשביל העם, שאם על הארץ היה המזון לא תזכה היא, שחטאה בה בהתעכבה חוצה לה. אמנם בהיות בזכות העם, גם היא מהעם תתחשב, ותתברך בכללו כדברי אשה גדולה לאלישע הנביא (מלכים ב ב יג) **בתוך עמי אנכי יושבת.** וזהו אומרו **לתת להם** כלומר כי אף שמה שנתן ה' הוא להם ולא פקד אותי, אין קפידה כי בשלומם יהיה לי שלום ובכללם אתברך.

עוד כיוון באומרו לתת, לומר כי לא המתינה עד היות להם לחם כבר רק בפקוד ה' אותם, ועשה הכנה **לתת להם לחם** מיד הלכה. והוא כי יקרה אחר המשך שני רעב יפקוד ה' את הארץ, ויתברך זרע האדמה באדמה, וישמחו לראות **כי פקד ה'** אותם והכין להם מזון, אף

שעדיין הם מחוסרי לחם. כן קרה לנעמי, כי טרם תצא לחם מן הארץ, התחילה ללכת לארץ ישראל, בראות כי פקדם **ה' לתת להם לחם** אף שעדיין לא ניתן. והראיה, כי היא בהגיעה שם, היה בתחילת קציר שעורים שהוא התחלת הקציר. נמצא כי בשעת שמועה ששמעה ובאה טרם תתנוודד משם עדיין לא היה זמן קציר שדה כלל, הרי כי בשמעה עדיין לא היה לחם, רק הכנה אליו וזהו **לתת וכו'.**

עוד כיוון שלא שמה פניה אל עדונים ומותרות, רק בשמעה היות להם לחם, אף שלא שמעה **כי פקד ה'** כל שאר פירות ומשמני הארץ, רצתה בזה מבכל טוב שדי מואב, כי על הלחם לבדו תחיה בארץ החיים.

(ז) **ותצא מן המקום אשר הייתה שמה וכו'.** אפשר ליישב מה שהערנו בזה (לעיל פסוק ו), כי מתחילה בקומה ללכת לא היה דעתה **לשוב אל בית לחם יהודה**, פן תדבקנה רעות הבושת והחרפה שיראו בעניה הרואים את כבודה בשנים קדמוניות, על כן לא שמה מגמת פניה ללכת אל מקום מולדתה, רק להימצא בתוך עם ה' בארץ חפץ. וזהו אומרו **ותשב משדי וכו' כי שמעה כי פקד ה' את עמו**, כי דרך כלל הייתה מגמתה לשוב משדי מואב לשבת בתוך עמו של הקדוש ברוך הוא. אמנם כאשר יצאת מהמקום והגבול אשר הייתה שמה, וראתה כי עדיין שתי כלותיה עמה, אז אמרה ודאי אין כוונתן ללוותני ולשוב אל מקומם הראשון, שהרי הפליגו בדרך ויצאו מתחום העיר ולא חזרו, וזהו **ותצא מן המקום וכו'.**

ועל כן אמרה בלבה, אם עמי ילכו אצטרך להיות להן לעזר ולהועיל, כי יסמכו עלי בארץ נכרותן, ואם כן אצטרך ללכת אל מקום מכירי ומיודעי, שעל ידן אוכל להשכיל להיטיב להן אף בעניותי, כאשר עשתה אחר כך לרות על ידי בועז, כי אחי אביה הוא, כמו שאמרו ז"ל (**רות רבה ה י**). ועל כן אחרי צאתם מהגבול ההוא, וראתה **שתי כלותיה עמה**, אז בדרך נתנה אל לבה היא והן לשוב אל ארץ יהודה במקום מולדתה מהטעם שכתבנו, וזהו אומרו **ותלכנה בדרך לשוב אל ארץ יהודה.**

או אפשר במה שכתבנו למעלה, כי היא העלימה מהן מחוז חפצה, כי אם שפתע פתאום קמה ללכת, והן לתומן הלכו עמה, ולא ידעו אנה ואנה. ואין ספק כי מתחילה לא כוונו רק ללוותה כי גדלו אתה, והיא לבד הייתה השבה משדי מואב ללכת לעמה **כי שמעה וכו'** כפשט אומרו **ותשב וכו'.** אמנם בצאתה **מן המקום אשר הייתה שמה** והנתקו מתחום העיר, אז היו **שתי כלותיה עמה** בעצתה, והסכימה דעתן גם הן **לשוב אל ארץ יהודה** עמה כאשר הכירו מכוונתה. וזהו **ותלכנה בדרך לשוב וכו'** כי בלכתן בדרך הסכימה דעתן לשוב אל ארץ יהודה.

**ח ותאמר נעמי לשתי כלתיה לִכְנָה שְׁבִנָּה אִשָּׁה לְבֵית אִמָּה (יַעֲשֶׂה) [יַעֲשֶׂה] יְהוָה עִמָּכֶם
חֶסֶד כְּאִשֶּׁר עָשִׂיתֶם עִם-הַמָּתִים וְעַמְדִּי :
ט יִתֵּן יְהוָה לָכֶם וּמִצָּאן מְנוּחָה אִשָּׁה בֵּית אִשָּׁה וְתִשָּׁק לָהֶן וְתִשָּׂאנָה קוֹלָן וְתִבְכְּיָנָה :**

(ח - ט) ותאמר נעמי לשתי כלותיה וכו' יתן ה' לכם ומצאן מנוחה וכו'.

ראוי לשים לב:

- א. אל אומרו **לשתי כלותיה**, מי לא ידע כי שתיים הנה.
- ב. אומרו **לכנה שובנה**, שנראה כפל ענין, מה שאין כן בפעם השנית (יא) שאמרה **שובנה** בלבד, ובשלישית (יב) אמר שתיהן והיפכן **שובנה** לכנה.
- ג. אומרו **אשה לבית אמה**, למה לא אמרה בית אביה כענין (ויקרא כב יג) **ושבה אל בית אביה כנעוריה**.
- ד. למה תחילה (ח) אמרה **אשה לבית אמה**, ואחרי כן (ט) אמרה **אשה בית אישה**.
- ה. כי תחילה (ח) אמר לשון עשיה ואחרי כן (ט) לשון מתנה.
- ו. למה לא קרינן ה"א של יעשה.
- ז. אומרו (ח) **עמכם** לשון זכר,
- וכן באומרו **יתן ה' לכם**.
- ח. שאחר הברכה השנית שבפסוק השני **יתן ה' וכו'** היה ראוי 'יאמר **כאשר עשיתם וכו'** ולא בין ברכה לברכה.
- ט. אומרו (ט) **ומצאן מנוחה** בחסרון ה"א.
- י. למה נשקטן נעמי, שאם היא נשיקת פירוד, עדיין לא הסכימה אפילו ערפה לשוב מאחריה.

אמנם לבל תראה רודפת לגיירן, כי לא יעשה כן בל יקל היהדות בעיניהן, ואדרבא צריך שמאל תחילה שיהא דוחה באמור להן מה ראיתן שבאתן להתגייר וכו' (יבמות מז א). על כן החלה כאילו דבר נודע הוא שישבו מאחריה כי לא באו רק ללוותה, (ח) **ותאמר לכנה שובנה** לומר אילו נתגיירתן מאז, הלא כמו זר יחשב לכן לשוב בית אביכן, כי לא היה לכן אב או אם לשוב אליהן, כי מעת הגרות נתפרדה חבילתכם, כנודע כי גר שנתגייר כקטן שנולד דמי (יבמות כב א), ואיככה תוכלו לשוב בית אביכן או אמותיכן אחרי אשר בטלה קורבתכן ורוחכם זרה אליהם, באופן שזולת טורח ההליכה עד העיר, גם אין לכן אב או אם אח או אחות וכל העם זרים אליכן. אך עתה לא כן הוא, כי אין טרחן ומשאן רק ההליכה העירה, כי מיד אתם שבות **אשה בית אמה** כאשר בתחילה, והוא משוש דרככם מין במינו. וזהו **לכנה שובנה אשה בית אמה**, ולא אמרה בית אביה, בזה הורת כי הלכה בדרך ה' אשר מאס בזכרו מואב ועמון, כי מואבי ולא מואבית, על כן גם היא מאסה בהם, ולא אמרה רק **בית אמה**.

או מטעם אחר, הלא הוא כי אמרה הנה שתיים הנה קורותיכם אשר צר לכן פרידתכן מאתי: **אחת** כי הייתי לכן כאם על בנות,

שנית כי תהיו כאלה נובלת עליה אשה בית אמה, שכולה וגלמודה ועצובת רוח, כי לפני לחמה אנחתה תבוא כעניה סוערה גולה וסורה נודדת מקנה ללחם איה, כי גם שמלחם אביכן תאכלו לחמם כלחם אונים לכם, תחת היותכם שרות ומשתררות גם השתרר אשה בית אישה בהון ועושר בביתה, ומה גם אם באכלכם מלחם בית אביכן באורח צדקה, אם יפטירו בשפה, באמור לכן הנה זאת לכן תחת עזובכן ילדי אומתכן ובילדי עברים תספיקו והיו לכם לאנשים ומילדי העברים זה לכם.

על כן על שתי אלה פיה פתחה בחכמה, ותדבר על לבן באמור להן, **על האחת** כי הייתי לכם לאם, הלא עשר ידות ייטיבו לכן אמותיכן האמיתיות ממני. וזהו אומרו **אשה בית אמה**, ועל כן לא אמרה בית אביה, כי על ממלאי מקומה כיוונה. **ועל השנית** כי תבושו לאכול בתורת צדקה, על זה אל תיראו, כי הלא אין הקדוש ברוך הוא מקפח שכר שום בריה (בבא קמא לח ב) ומובטחני **יעשה ה' עמכם חסד** וייטב אתכם שלא תצטרכו להתפרנס מאמותיכם, **כאשר עשיתם עם המתים ועמדי**, כמו שאמרו ז"ל (**רות רבה** ב טו) שנטפלו בתכריכיהם ושמחלו הכתובות לנעמי, שהיה חסד של ממון. כנגד זה **יעשה** בלי ספק **ה' חסד** מקביל אליו, זהו מה שיעשה ה' מעצמו על השכר הראוי לכם, ואינכם צריכות אל ברכתי בדבר הזה.

אך מה שציוויתי את ברכתי ובקשתי ממנו יתברך, יתן לכם מתנה יותר על השכר הראוי לכם הוא, (**ט**) **ומצאן מנוחה אשה בית אישה**, כי אין אשה מוצאת קורת רוח אלא בבית בעלה (**רות רבה** ב טז). והוא משני דברים:

אחד, שתהיו לאנשים ולא בית אמותיכם, כדי שתמצאו קורת רוח. **שנית**, כי אין הקורת רוח והמנוחה שלימה כי אם באלוף נעורים, כמו שאמרו ז"ל (סנהדרין כב ב) אין האשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי.

ואמרה מה **שיתן לכם ה'** ביחוד הפך שאר נשים, הוא **מצאן מנוחה** שהיא מציאה בלתי טבעית היות לכם מנוחה **אשה בית אישה**, אף כי שניים יהיו לכם. ולהסיר מסווה הבושה שעל פניהם להתפרד ממנה, **ותשק להן** כמתחלת להתפרד, מה שלא עשתה כן אחרי שומעה מפיהן כי כוונתן טובה להתגייר, שלא תראה כדוחה אותן בידיים ומתפרדת מהן, אלא שמאל דוחה וימין מקרבת, כאשר יתבאר בס"ד. ועל כן הוצרכה ערפה אחר כך להתחיל הפירוד, כמו שנאמר **ותישק ערפה לחמותה וכו'** ולא נאמר ותישק לערפה.

עוד יתכן ויתיישבו כמו לבוש נאה ומתקבל כל ההערות הנאמרות באמת עד תומן, בהקדים שלש הקדמות הנמצאות במאמרם ז"ל:

האחת, והיא קבלת חכמי האמת ב**ספר הזוהר** (ח"ב צח ב), באומרם כי זאת מעלת נפש הגר כי נעשית מלבוש לנפש צדיק תמים בעולם העליון וכו', יעלה מגן עדן של מטה לשל מעלה בעתים הידועים, וההיקש בזה נפש הגיורת שגם היא תעשה מלבוש אל נפש צדקת.

שנית, והיא כי הנה נעמי הייתה אשה גדולה בצדקות, כמאמרם ז"ל (**רות רבה** ב ה) באומרם כי על כן קראוה נעמי כי הייתה נעימה במעשיה, עד אומרה אל רות שלא תירא יקרנה העדר כבוד בלכתה בלילה אל המשכב אשר בועז שוכב עליה ולגלות מרגלותיו לשכב אצלו להיות עמו, כי הלא זכותה תרד עמה, וזהו אומרו (לקמן ג ג) **וירדת הגורן וירדתי** כתיב זכותי תרד עמך (ירושלמי פאה ח ז), ולולא כי רב מאד זכותה לא הייתה מבטיחה בכך.

שלישית, כי לא בלבד השיגה ידה אל מעלת הכישרון, כי אם גם עד גדר רוח הקדש, והוא מאמרם ז"ל כי לא נעלם מנעמי כי פרידה אחת טובה הייתה עתידה לצאת ממואב, בזכות בת לוט אמה אשר לשם שמים כיוונה, שממנה הושתת מלכות בית דוד.

ולא עוד אלא שאמרו רבותינו ז"ל כי גם מאז בת לוט בשכב את אביה אל הדבר הגדול הזה פקחה עיניה.

וזה לשון רבותינו ז"ל (בראשית רבה נא י):

רבי תנחומא בשם רבי שמואל אמר: **ונחיה מאבינו זרע**, ונחיה מאבינו בן לא כתיב **כאן אלא זרע**, אותו זרע שהוא בא ממקום אחר ואיזה? זה מלך המשיח, עכ"ל.

הנה כי לא בלבד היה עם לבבה ענין דוד ושלמה, כי אם גם עד טוב אחרית דבר מלכות בית דוד הוא מלך המשיח, ואף גם זאת הייתה עם לב נעמי.

והוא מאמרם ז"ל (**רות רבה** ב טז) וזה לשונם:

יתן ה' לכם אמר רבי יוסי: כל אותן הטובות והנחמות שעתיד הקדוש ברוך הוא ליתן לשלמה, דכתיב: **ויתן ה' חכמה לשלמה** יהיה מכם, ע"כ.

הנה כי נעמי ידעה כי עתידה פרידה לבוא ממואב שממנה יצא מושל בישראל מלכות שלמה. ועל פי דרכנו נשית לב אל מאמרם זה, כי איך אמרה יהיה מכם ולא נתקיים רק באחת.

ונבוא אל הענין, והוא כי הנה חשבתי למשפט, כי דבר גדול דברה נעמי בדבריה אלה. והיא כי הנה גילו לנו רבותינו ז"ל, כי פסוק **יעש ה' וכו'** על גרות ידבר, באומרם כי נכתב **יעש** חסר על שהגרים ייסורין באין עליהם. וכן גילו לנו כי פסוק **יתן ה' לכם** על מלכות דוד ידבר, באומרו שכיונה באומרה **יתן ה'** אל הטובות העתידות לשלמה (**רות רבה** ב טז), כאשר כתבנו לשונם בסמוך.

ויהיה הענין כי הנה לשלשה הדרגות טובות התעתדו:
אחת, מציאות גרות אך לא שיזכו להיות נפשותן מלבוש אל נפש צדקניות שבישראל.
שנית, הגיע גדר צדקתן אחר התגירן עד גדר היות לנפשותן מלבוש אל נפש צדקת גדולה מאד.
שלישית, שגם יושתת מהן מלכות בית דוד כאשר היה ברות.

והנה שלש הדרגות האלה **פיה פתחה בחכמה** לאומרן אחת לאחת.
ובראשונה החלה באומרה **לכנה שובנה וכו'**, לומר **לכנה** ואם תרצו לשוב אל עמי שהוא הגרות **שובנה**.
ולרמוז הגרות אמרה **לבית אמה**, ולא אמרה בית אביה, כי אין גרות לזכרים, כי מואבי ולא מואבית (יבמות עו ב) אך בית אמה יצדק היות בצד מה. אך לא יהיה שלם, כי גם כי יהיה **אשה בית אמה** לא תוכלו להטיב כל כך בגרות צדק עם אמותיכן כי גויות הנה, אך זאת הברכה אשר אנכי מברכת אתכן, כי **יעש ה' עמכם חסד כו'** שהוא המדרגה השנית.

והנה **בברכת מדרגה זו** אפשר תוכלו שתיכן על פי בחירתכן. ועל כן **נאמר ותאמר נעמי לשתי כלותיה לכנה וכו' יעש וכו'**, לומר הנה דבר אחד אני אומרת לשתיכן דרך כלל - וזהו אומרו **לשתי כלותיה** - והוא **לכנה וכו'** כמפורש.

וגם ברכה זו דרך כלל היא לשתיכן מאתי, והוא **יעש ה' כו'** והיא המדרגה השנית שאמרנו. והוא בהזכיר מאמרם ז"ל (**רות רבה** ב טו) כי אומרו **כאשר עשיתם עם המתים** שנתנו להם תכריכין משלהן.

וזה יאמר לפי דרכנו **יעש ה' עמכם חסד**, ומה יהיה החסד, הלא הוא **כאשר עשיתם עם המתים**, שהוא כי כאשר עשיתם מלבושים אל המתים, כן אתן תהיו מלבושים לצדקניות שיתלבשו נפשותן מנפשותיכן, שהוא ממש **כאשר עשיתם עם המתים** שלבשתן אותם, והיא ההקדמה הראשונה.

וגם בכלל הברכה הוא שתהיה הלבשת נפשותיך אל נפשי, וזהו אומרו **ועמדי** שיהיו נפשותי עמה מלבושים אליה. והיא ברכה גדולה כי רבת הצדקות הייתה, והיא **ההקדמה השנית**, ועל כן אמרה לשון זכר באומרה **עמכם**, כי המלבוש תוארו זכר.

ובאומרה **כאשר עשיתם** אמרה לשון זכר, על כי עשו דרך אנשים להיטפל בתכריכין. והנה הכנה הייתה כעת גם לערפה להתגייר, אלא שחזרה בה אחרי כן, על כן יש ה"א במלת יעשה ואינה נקראת, לרמז כי גם ששתיהן היו עדיין מוכנות, לא נתקיים רק באחת מהן.

ואמרה הנה עד כה דברתי ברכה שתצדק לשתיכן, אך הנה יש ברכה אחרת, והיא **ההדרגה השלישית** אשר איננה רק על אחת מכם בלבד. והיא **יתן ה' לכם ומצאן מנוחה** אחת משתיכן מנוחה, וזהו אומרו **ומצאן** בחסרון הה"א לגמרי, כמו שאמרו ז"ל שחסרון הה"א הוא על האחת (עיין **ילקוט רות** רמז תרא בהגהה), אלא שדרשו על ענין אחר, ועל כן לא הייתה בזה ה"א כאשר במלת יעשה, ששם היא אלא שלא תקרא, אך פה נעקרה לגמרי, שהוא כי גם מתחילה על אחת מהם כיוונה, והוא על מנוחת מלכות הנקראת מציאה בתוך בנות לוט, והוא מאמרם ז"ל **בבראשית רבה** (נ טז) וזה לשונו:

מצאתי דוד עבדי היכן מצאתיו? בסדום, דכתיב: ואת שתי בנותיך הנמצאות, ע"כ.

והוא שמצאו את דוד בתוך בנות לוט לצאת מתוכן, וזה יאמר **ומצאן מנוחה** שאותה המציאה של מנוחה, כמה דאת אמר: **מצאתי דוד עבדי**, תהיה באחת מכן. והוא כי תהיה מכם האשה העתידה לצאת ממנו שם מנוחה יצא מושל בישראל. וקרא לזה **מנוחה** למה שהאשה משתיהן אשר תהיה המוכנת לכך, לא יהיה רק כי תילקח לגואל קרוב, ויהיה זווגו מעין ייבום **להקים שם המת על נחלתו** כאשר היה, כי להיבעל גיורת מואביה לאחד משועי יהודה וממנו וממנה יצא זרע הגון יצלח למלוכת עולם, שיהיה הוא או נינו או נכדו מלך קדוש ורב כדוד, אין כח בגיורת לכך, כי גם כי צדקת תהיה לא יבצר כי חיצונית היא, אך יהיה כי מחלון ייטע בקרבה רוח מנפשו הקדושה כמופקד אתה מקשקש במעהא עד הצטרף גם רוח אחרת עמה כי תזדווג לגואל, ואז תתעורר רוח מחלון אשר בקרבה, ותתחבר אל רוח הגואל עם רוחה גם היא. וממעמד שלשתן קנה הוולד ההוא קדושה ויצלח למלוכה. וכל זה הוצרך עד צאת **חוטרת מגזע ישי** הוא דוד ושלמה בנו. אך אחר אשר אלה יצאו אין צורך בנעמה העמונית לכל זה רק להתגייר ותזדווג לשלמה.

והנה על פי הדברים האלה, לא יבצר כי היה בה רוח מקשקש במעהא, ותנוח על ידי הינשא לגואל העתיד להוציא ממנה מלך ישראל, על כן הטיבה אשר דברה נעמי באומרה **ומצאן מנוחה**, כי מציאת צאת דוד ממנה, על ידי מנוחת קשקוש מעיה תהיה לה. וגם לא כמו זר

יחשב אומרו לשון זכר באומרו **לכם**, ולשון רבים עם שעל אחד תדבר לפי האמת, כי על כן חסרה הה"א ממלת **ומצאן**, והוא למה שאחת עם הרוח אשר בקרבה שהוא זכר הם שנים, ולשניהם אמרה **לכם** לשון רבים, ולשון זכר כי הוא העיקר.

ולהיות נעמי צדקת וחכמה, על כן **ותשק להן**, והוא כנודע מספר הזוהר (ח"ב רנד א), כי הנשיקה פה אל פה הוא לאדבקא רוחא ברוחא. על כן אחשוב כי אחר אומרה כי לאחת משתיהן היא העתידה לצאת ממנה תפארת ישראל, ובתוכה רוח אישה המת מקשקש בה כמדובר, על כן כהתימה לדבר דבריה אלה, ותראה כי עמדו, לא ענו עוד. מה עשתה? **פיה פתחה בחכמה ותשק להן**, למה שאשר היא משתיהן, שרוח קדוש בתוכה תתעורר ותדבק ברוחה ויצא אל הפועל גרותה, וצאת ממנה על ידה מלכות בית דוד, מה שאין כן באחרת, כי לא תדבק רוח נעמי ברוחה כי מי יתן טהור מטמא.

אך עם כל זה הצד השווה שבהן הוא שנתעוררו להרגיש פרידתה, **ותשאנה קולן ותבכינה** אך לא לידבק בעצם רק רות בלבד, על ידי נשיקת נעמי אליה, כי מצא מין את מינו ונעור רוחה ורוח מחלון אשר בקרבה, מה שאין כן ערפה מן הטעם האמור. וזהו מאמר הכתוב בסמוך (יד) **ותשק ערפה לחמותה וכו'**, לומר כי גם שהנשיקה היא לאדבקא רוחא ברוחא, ותכפל נשיקת ערפה זה פעמים, אחד כאשר **ותשק להן**.

שנית כי **ותישק ערפה לחמותה**, ועם כל זה לא דבקה בה, כי מה לתבן את הבר. אך **ורות** כבר **דבקה בה** מאז נשקה לה נעמי, לאדבקה רוחה ברוח קדוש אשר בקרבה, וזהו **ורות דבקה בה**.

י ותאמרנה לה כי-אתך נשוב לעמך :

יא ותאמר נעמי שבנה בנתי למה תלכנה עמי העוד-לי בנים במעי והיו לכם לאנשים :
יב שבנה בנתי לכן כי זקנתי מהיות לאיש כי אמרתי יש-לי תקוה גם הייתי הלילה לאיש וגם ילדתי בנים :
יג הלא תשברנה עד אשר יגדלו הלא תעגנה לבלתי היות לאיש אל בנתי כי-מר-לי מאד מכם כי-יצאה בי יד-יהוה :

הנה מלת (י) כי בהתחלת דברי תשובתן, הלא תראה בלתי צודקת.

וגם מה חידשו לה בזה, על אשר הבינה בדבריהן מתחילה.

ומה ראתה עתה שקראתן (יא) **בנותי** מה שאין כן עד כה.

ועוד מה זו שאלה **למה תלכנה עמי**, הלא ידעה כי דעתן ללכת אתה להתגייר.

ועוד באומרה **העוד לי בנים במעי וכו' (יב) גם הייתי הלילה לאיש וכו'**, כי הלא יראו דברי ריק ומותר, היעלה על לב כי עלתה על לבן להתחתן בה לינשא לבנים אשר תלד אחרי זקנתה.

ועוד כי אמרה ענין אחד פעמים שלש, כי אומרה **העוד לי בנים כו'**, ואומרה **כי זקנתי מהיות לאיש וכו' גם הייתי הלילה וכו'** הכל ענין אחד, ודברים בלתי עולים על לב. **ועוד למה הפסיק בענין באומרו שובנה בנותי**, כי מיד באומרה **העוד לי בנים וכו'**, היה לו לומר **גם זקנתי מהיות לאיש**.

ועוד כפל אומרה (יג) הלהן תשברנה הלהן תעגנה, למה נאמר כפל ענין, ולמה במלות שונות,

וגם למה לא סמכן לומר **הלהן תשברנה הלהן תעגנה**, ובאחד אמרה **עד אשר יגדלו**, ובשני אמרה **לבלתי היות לאיש**.

ועוד מה זו נתינת טעם באומרה **כי מר לי מאוד מכם**, והצודק הוא לומר אל בנותי כי תזקינן. **וגם אומרה יצאה בי וכו'** יראה שבאה לתת טעם ואיננו צודק. ומאמרם ז"ל (רות רבה ב יח) שאמרה להן **כי מר לי מאד מכם** שהוא בשבילכם שנשאו בני אתכן, הלא כמו זר נחשב, כי אתא לנחומינהו צעורי קא מצער להו.

אמנם אמרו לה מבקשתך זאת שנתפרד ממך, יראה שלא שמת לבך אל כוונתנו, וטעית בדברנו שהסכמנו **לשוב אל ארץ יהודה**, שהבנת שאין דעתנו רק ללכת אתך לארץ מולדתך ולא להתגייר, אך אינו כן, כי מה שאמרנו **לשוב אל ארץ יהודה**, לא הייתה הכוונה לשוב אל הארץ למה שאת הולכת שמה, רק **(י) כי אתך נשוב לעמך** שבשביל העם ואמונתם אנו הולכות. וזהו **כי אתך** כלומר **כי אתך נשוב** שאמרנו לך הוא **לעמך** ולא לארצך, וזהו משמעות מלת **כי** לגלות לה פירוש דבריהן.

ועל כן בהתחדש לנעמי עתה טוב כוונתן לחסות תחת כנפיו יתברך, אז חיבתתן וקראתן **(יא) בנותי** מאז והלאה, מה שלא עשתה כן עד כה, וזהו **שובנה בנותי**. ובכל מקום שנאמר **בנותי** הוא חסר, על כי אחת בלבד הלכה עמה.

וכוונת הכתוב לומר הלא אמרתן **כי אתך נשוב**, והן אמת כי על שובכם עד ה' כוונתכם, אך באמורכן **לעמך** ולא אמרתן **לעמך ולארצך**, אפשר הוא שאתי תשובו לעמי אשר בארץ יהודה, ושם תשובו לה' על ידי עמי.

או הפירוש הוא כי אתי תשובו לדת עמי בדרך הזה, בלי לכת לארץ העברים, כי אם שאחר תלכו לארצכם. אם הכוונה היא לשוב לעמי שתשובו לעמי להם ממש ולדתם, כי תלכו להתגייר על ידם, אם כן הוא **שובנה בנותי** לה' להתגייר על ידי עמי.

אך **למה תלכנה עמי** מה בצע לכם בחברתי, שאם הוא כמעשה תמר לבלתי צאת מבית יעקב ריקם דבקה בחמיה, זה לא יצדק בחמותכן. אפילו היו נישואיך דרך אישות כעולה על רוחכם, לא יצדק בכם (אם לא) [אפילו] אם היו **לי בנים במעי**. וזה יהיה באמורכם שזיווגכם היה שלא באישות, כי גויות הייתן, ויותר לכן הינשא לבנים שאלד, שאין איסור אשת אחיו שלא היה בעולמו אלא בהיות זוג המת דרך אישות, אך לא בישראל הנושא גויה.

אך זה לא יתכן כי האם **והיו לכם לאנשים**, כלומר שמא לא יתרצו להיות לכם לאנשים, וזהו מה שאמרה **והיו** לומר האם הוא ודאי יהיו לכם לאנשים. ואף שלא נעלם ממנה שלא לכך כיוונו, אמרה כך להוציא מלבן טוב כוונתן להתגייר, לראות מה ישיבו על תוכחתה, האם יאמרו שלא בקשו ללכת אתה רק ללמוד ממעשיה הטובים, או אם לא יהיה לבם שלם לא ידחו טענותיה אלו, כדי למצוא תואנה לשוב לארצן על העדר בניה להינשא אליהן. ויהי כן כי ערפה העלימה עיניה, כאילו היו טענות מספיקות להסיר מסווה הבושה מלשוב, **(יד) ותישק לחמותה** ותשב **(טו) אל עמה ואל אלוהיה**. אך רות אפילו לא שתה לבה לדחותן, ולומר כי לא להתחתן עוד עמה כיונה, רק החליטה הגזירה ואמרה **(טז) אל תפגעי בי**.

ואם אשר אמרתן **כי אתך נשוב לעמך** הוא הפירוש השני, שאתי ביני וביניכם תשובו אל דת עמי, אך אחר כך תלכו לעירכם. אם כן הוא **שובנה בנותי** אל ה' על ידי, **ולכנה** אחרי כן לארצכם. וזהו **שובנה בנותי לכנה** שהוא **שובנה** אל עמי, ואמונתן כאשר אמרתן, **ולכנה** אל אדמתכן, ושם תשובו ותעבדו את ה'. ועשתה כך להיות ימין מקרבת, בל תראה כדוחה אותן בשתי ידיים מלקבלן להתגייר, אף שידעה כי בארצן את אלוהיהן יהיו עובדים כשאר עמן.

ואמרה מהטעם שאמרתי **(יא) העוד לי בנים וכו'** מספיק שתשובו ותלכו, וכל שכן שאף תקווה לעתיד איננה. **(יב) כי זקנתי מהיות לאיש** שאינה ראויה לילד. ואפילו אם אמרתי יש לי תקווה עדיין לילד, ואפילו **הייתי הלילה לאיש** למהר הלידה, וגם ילדתי מההווה ההיא, וגם שיהיו בנים, שהם שנים לשתיכן, ושהיו זכרים שיש ספוק לשתיכן. לא יתכן כי **(יג) הלהן תשברנה עד אשר יגדלו**, לומר וזה נמנע כי תזקינו מהיות לאיש טרם יגדלו.

ושמא תחשבו בלבבכן היותכן עגונות מלנשא החוצה לאיש זר על זיקת בני אם אלה, וזהו **הלהן תעגנה לבלתי היות לאיש**. **אל בנותי** כי אינכם עגונות בשבילן, והוא כי אפילו הייתן

גיורות מאז, הנה אשת אחיו שלא היה בעולמו אינה זקוקה ליבם, והיא ערווה עליו, וזהו **אל בנותי וכו'** כי אין הדין כן, כי אפילו היו נישואין דרך אישות כעולה על רוחכם, אינכם עגונות ויהיה באיסור נישואיכם עימהם, ולא אעשה כך לשוב להחטיאן בלוקחם אתכם שלא במקום מצווה, אף אם היה בן דין עגון. וזה על דרך רבותינו ז"ל (**רות רבה** ב' יח) שפירשו **מר לי מאד מכם**, על הצרה שבאה לה בשבילן.

או יאמר, גם שמותר לכם לינשא לבני שאלד, כי נישואיכם לא באישות היו, כי לא נתגיירתי, עם כל זה **אל בנותי**, כי הלא **מר לי מאד מכם** מפאתכם שלא מחיתי בקחתם אתכם, שעל כן נשארתי שכולה וגלמודה, וגם שאם אז היה באיסור עתה יהיה בהיתר, יראה אנכי כי הלא **יצאה בי יד ה'** לפגוע בי והייתי נידונית למות, אלא שבדרך שיורין נתעכבתי. באופן **שיצאה בי יד ה'** כבר לפגוע בי וקל הדבר לגמור. על כן איככה אוכל לעשות נישואין אחרים, מחמת חיבת החיתון הקודם, שיראה כבלתי שבה מעוני הראשון, ודבר קל יספיק לגמור נא רע, וזהו כי יצאה בי יד ה'.

ורבותינו ז"ל (**רות רבה** ב' יח) אמרו וזה לשונם:

כי יצאה בי ובבני יד ה', ע"כ.

והנה מאמרם הוא הפך הפסוק, ומאין מצאו מקום לפרש מאמרה **בי** שהוא בה ובבניה ובבעלה.

ולזה נשים לב בלשונם למה סיימו ואמרו **יד ה'** לבלי צורך, שאינם מפרשים בשתי תיבות אלו דבר, אלא מסיימים תיבות הכתוב. אך אחשוב הוקשה להם אומרה **יצאה**, שאדרבה מהראוי היה לומר באה או נגעה בי, **וגם אומרה לשון יד.**

על כן אמרו כי הוא לומר כי בה נשלמה יד ה'. והוא בהזכיר מאמר רבותינו ז"ל (**רות רבה** סוף פרשה ב') על פסוק **אני מלאה הלכתי וכו'**, מלמד שהלכה מעוברת וגם אותו הוולד מת. גם נזכירה מאמרם ז"ל (**מכילתא** פרשת בשלח) על פסוק (שמות יד לא):

וירא ישראל את היד הגדולה וכו', כי הם אמרו כמה לקו באצבע עשר מכות, שנאמר **ויאמרו החרטומים אל פרעה אצבע אלוהים היא**, ועל הים מה הוא אומר **את היד הגדולה לקו חמשים מכות**, הנה שדורשים ברוגז צרות שנאמר בו יד על חמשה מיני מכות כמספר אצבעות היד.

ונבוא אל הענין, והוא כי זה מאמרם ז"ל **פה**, שהכוונה באומרו **יד ה'** הוא על חמש מכות. ועל כן זולת הקודם הוקשה למו, איך היו בה מיני מכות חמשה בענין כוונת יד. לזה אמר **בי**

ובבני ובעלי **יד ה'**, לומר כי בצרת עצמי שאני שכולה וגלמודה, כאומרה אחר כך (כ) **כי המר שדי לי מאד** נשלמו ה' צרות, שיצאה אל הפועל כל תשלום היד, שהם חמשה כחות הרוגז הנמשלים לחמש אצבעות. וזה אומרה **בי** ובבני שהם **שלושה** בנים **מחלון וכליון**, וכן **בטנה** שעליו אמרה **אני מלאה הלכתי**, ובעלי הרי **ארבעה**, ובה בצרתה **חמש**, הרי **יד ה'** שהיא **חמש אצבעות**. ושיעור הכתוב לפי דעתם הוא, כי **יצאה בי** כלומר במכות מה שבי בעצמי, **שהמר שדי לי**, נשלמה **יד ה'** בבעלי ובבני שקדמו.

והנה עם שדברה בלשון המורה שעל שתי כלותיה תדבר, רמז לנו שמואל הנביא ברוח קדשו, אשר בה כתב לנו את המגלה הזאת, אשר היה בלב נעמי, כי גם בה נצנצה רוח הקודש כמדובר למעלה. והוא כי למעלה באומרה **לכנה שובנה**, נכתב **לכנה** מלא, ובשלהי מאמרה נכתב **שובנה בנתי** לכן בלי ה"א בסוף תיבה. אך הוא נוסף על מה שכתבנו למעלה, מאשר מלת **שבנה** ומלת **בנתי** חסרות וי"ו. אך הוא כי אחר שנשקה להן, כמו שכתבנו שהיה לאדבקא רוחא ברוחא, מאז הכירה ההפרש שבין רות לערפה, כי **רות דבקה בה** על ידי הנשיקה כמדובר למעלה מה שאין כן ערפה. על כן התוספת טובה שהוסיפה לקרא אותן בשם בנות, היו בחסרון הוי"ו, כי על רות היה העיקר.

וגם מלת **שבנה** חסרת וי"ו, כי על התשובה לעמה של נעמי כוונה, על כן נכתב בחסרון וי"ו כי אחת היא והוא על רות. אך אומרו לכן עם לבבה השיחה, כי אחת היא ההולכת. על כן אמרה **לכן** חסרת ה"א, כי אחת לבד היא שתלך היא ערפה. וזהו **(יב) שבנה בנתי לכן, שבשבנה בנתי** חסר וא"ו, רמז כי אחת היא השבה והנקראת בתה. ובאומרה **לכן**, רמז כי אחת היא ההולכת אל בית אמה, אלא שדברה בלשון רבים, לבלתי נגוע בכבוד אחת מהנה.

יד ותשנה קולן ותבכינה עוד ותשק ערפה לחמותה ורות דבקה-בה :
טו ותאמר הנה שבה יבמתך אל-עמה ואל-אלוהיה שובי אחרי יבמתך :

(יד) ותשנה קולן ותבכינה עוד וכו'.

ראוי לשים לב אל חסרון האל"ף ממלת ותשנה.

ב. אומרו עוד, שהיא מלה יתירה, כי מי לא ידע כי בכי זה הוא נוסף על הנזכר למעלה.

ג. למה לא הזכיר איך נפרדה ותשב ערפה, כי אם הנשיקה שנשקה לה לבד.

ד. אומרו דבקה בה, ולא אמר ורות נשארה עמה כי אם דבקה בה, שהוא לשון בלתי מדויק.

אמנם הנה אל חסרון האל"ף ממלת **ותשנה**, יש מרבתינו (**רות רבה** ב כא) אומרים שהוא למען ישאר לשון תשות כח, כי תשש כחן מהלכות ובוכות.

ויתכן כיוון, כי בנשיאת הקול לבכות האחת איננה, כי **ערפה** לא נשאה קול בעצם, כי אם **רות** לבדה. ויורה על זה גם כן מה שמלת **ותשנה** בחסרון האל"ף עולה כ"ג במספר קטן, כמספר **רות** בלבד.

גם כיוון כי לא נמשכה בכית ערפה, רק שעור הרמת שתי קולות, ומיד נשקה לחמותה נשיקה של פירוד ותרחק ממנה. וזהו אומרו **ותשנה קולן** שהיא קול אחד **ותבכינה עוד**, שהוא **עוד** כשיעור נשיאת קול הנזכר, שהן שתי קולות, ומיד **ותשק ערפה לחמותה** להתפרד ממנה.

עוד יתכן באומרו ותבכינה עוד לומר כי **עזה כמות אהבה** הדבק בזרע נעמי, ונהמת לבן על צאתן ריקניות מזרעה הייתה עצורה להן בקרבן. ועתה כשומען את קול דברי נעמי באומרה **העוד לי בנים במעי והיו לכם לאנשים**, התעוררה אש דאגתן זאת ותבער בהן, ולא יכלו להתאפק עד געו בבכיה. וזהו אומרו (**יד**) **ותשנה קולן ותבכינה עוד** כי נשאו קול ותבכינה על מלת **עוד** שאמרה חמותן **העוד לי בנים במעי והיו לכם לאנשים**, ואף גם זאת העיקר היא **ברות** ולא בעצם **בערפה**, כי על כן חסרה האל"ף ממלת **ותשנה** כמדובר.

ובמדרש (ילקוט **רות** רמז תרא) אמרו רבותינו ז"ל:

ותשנה קולן וכו' שתי נשים מסרו עצמן על שבט יהודה תמר ורות, תמר הייתה צועקת אל אצא ריקם מן הבית הזה, רות כל שעה שחמותה אומרת לה לכו בתי הייתה בוכה, שנאמר ותשנה קולן ותבכינה עוד ע"כ.

וראוי לשום לב על מאמרם זה, מה צורך להזכיר פה ענין **תמר**.

ועוד שמהפסוק שמביא יראה להפך כי ערפה ורות בכו, והוא אומר כי רות לבדה הייתה. **ועוד אומרו** כל שעה שאמרה **לה לכו בתי הייתה בוכה**, כי הלא לא אמרה לה לכו רק פעם אחת, ואז היה כששלחה ללקט בשדה, ואז לא היה מקום לבכות, ואינו למסור עצמה על שבט יהודה, כי הלא לא ידעה שתפגע בבועז לולי ה' היה לה.

אך הנה הוקשה למו שלשה דברים:

אחד חסרון האל"ף ממלת **ותשנה**.

שנית אומרו **עוד** שהוא מיותר.

שלישית כי איך יתכן שבכו שתיהן, וזו נמשך לה מן הבכיה פירוד, וזו נמשכה לה דבקות.

על כן גזרו אומר כי חסרון הא' שאיננה, שהיא **אחת**, הוא לרמוז כי האחת שנשאה קול מעין **רות**, הוא אשר איננה פה שהוא **תמר**, ושתייהן **ותבכינה**.
וגם לימדנו שלא בלבד בכתה רות עתה ששיתפה נעמי אותה עם ערפה, כי אם כל פעם שהייתה חוזרת אחרי כן נעמי לאמר לה לכי בתי **אחרי יבמתך**, הייתה כו'. וזהו אומרו **עוד** כי זולת מה שתבכנה שבה **עוד** ותבכה לבדה.

והנה כתבנו כי מהראוי היה 'יאמר, **ותשק ערפה לחמותה** ותשב בית אמה ורות דבקה בחמותה, ולא שישתיר החזרה.
 אך הנה יתכן כיוון להבחין בין פניית ערפה לפניית רות, כי ערפה לא שתה לבה רק על בחינת היותה **חמותה** בלבד, ולא בחינת איכותה ביהדות וכשרון. וזהו **ותשק ערפה לחמותה**, על כן נשק לה נשיקה של פירוד. אך **רות** רוח אחרת עמה, כי **ורות דבקה בה** באיכותה, במה שהיא מצד עצמה, לא על שהייתה חמותה, ועל כן לא הפסיק בינתיים בסיפור מה שותשב אחר.

והנכון שכיוון מאמרנו למעלה, שמספר שבח רות אשר לא כן ערפה, כי הלא הנשיקה אשר נשקתן נעמי הייתה לאדבקא רוחא ברוחא, לראות אם יש בהן הפרידה הבאה ממואב, להוציא ממנה תפארת ישראל, כי אשר ישנה פה ראוייה לכך תדבק רוחא ברוחא, ומה גם אם בקרבה רוח מחלון מקשקש בה כמדובר למעלה, כי אז תחרץ על ידי נשיקת נעמי, ותקדש המלאה לה מרוח מחלון, ותדבק בעצם בנעמי. וזה מאמר הכתוב **ותשק ערפה וכו'**, לומר הנה נוסף על מה שנשקה להן נעמי לאדבקא רוחא ברוחא, הנה חזרה ערפה **ותשק לחמותה** ולא דבקה בה בנעתרות נשיקות, **ורות** מאז נשקתה חמותה **דבקה בה**, עם היות הנשיקה פעם אחת.

ועל כן לא הפסיק בסיפור חזרת ערפה בין נשיקותיה שלא דבקה גם בזאת לאומרו **ורות דבקה**, שהוא להבחין כמדובר, וגם כי חביב עליו דברי ספור צדקת רות.

עוד כיוון במה שלא הזכיר חזרתה, למה שעתיד לומר **(טו) ותאמר הנה שבה יבמתך וכו'**, לומר כי מיד **שותשק ערפה לחמותה**, נשיקה של פירוד, טרם תרחק ממנה כי אם עודנה בפניה, אמרה אל רות **הנה שבה יבמתך וכו'**, למען יכנסו דבריה בלב ערפה, כי תשמע מפיה כי **אל עמה ואל אלוהיה** היא שבה, ולא להתנהג בארצה כדת משה וישראל. וזה כי הנה מתוך דברי ערפה ורות למעלה, הורו כי גם בארצם יעבדו את ה', כי אם שחשקה נפשם יהיה על ידי נעמי בארצם.

וכן נעמי אמרה להן **שבנה בנותי**, כלומר **שובנה אל ה'**, אך יהיה בארצן **ולמה תלכנה עמי** וכו'. על כן עתה בלכתה מעמה, אמרה אל יעלה על לבה כי בארצה תוכל לעבוד את ה', כאשר הבינה מדבריה, באופן שאחרי כן בעובדה את אלוהי נכר תטיל האשם עלי. על כן כמדברת אל רות עודנה ערפה לפניה, אמרה **הנה מעתה שבה יבמתך אל עמה ואל אלוהיה**, כי בשובה אל עמה לא יבצר משוב אל אלוהיה, כלומר כי ממוצא דבר תבין ערפה, כי אם תשוב לארצה, אל אלוהיה תשוב, למען העיר לה אוזן, שאם יהדות בלבה לא תלך.

והיא לא כן לבה. ובגלל הדבר הזה לא נאמרה חזרתה בינתיים, למען סמוך אומרו **הנה שבה כו'** אל נשיקתה לחמותה, להורות כי מיד עודנה אצלה אמרה נעמי **הנה שבה וכו'**. ולא אמרה נעמי אל ערפה בפניה, הנך שבה אל עמך ואל אלוהיך, למען בושתי פניה לאמר לה לנוכח ששבה אל העבודת אלילים, על כן עשתה כמדברת עם רות, ועל פי דרכה מוספת התראה וזירוז על רות.

(טו) ותאמר הנה שבה יבמתך וכו'. להיות אפשר שהייתה מתביישת להתפרד ממנה, ושעל כן היה ההפצר. על כן לנסותה אמרה **הנה שבה יבמתך וכו'**, כלומר ומעתה הוסר מסווה הבושת, כי כבר התחילה היא ולא את. ועל פי דרכה כיוונה לקרבה ולסלק טענה אפשרית להשיב אל חמותה, והיא שתלך מאתה, אך את ה' תעבוד בתוך עמה ובארצה עם ערפה יבימתה, על כן הקדימה ואמרה **שבה יבמתך אל עמה ואל אלוהיה**, כלומר ההליכה אל עמה, והליכה אל אלוהיה אחת הן, שאי אפשר לכת אצלם ועבוד את ה', כרומזת אליה שתשוב אם תרצה, אך גם אל אלוהיה תשוב. ואם יש את נפשך לשוב, **שובי אחרי יבמתך**, כלומר שאם תתעכבי שמה, לא תמצאי אחר כך עם מי תתלווי בדרך. או יאמר לא אמר לך שובי אל אלוהיך כמוה, רק תשובי אחריה ולא שתטעה גם את.

טז ותאמר רות אל-תפגעי-בי לעזבך לשוב מאחריך כי אל-אשר תלכי אלך ובאשר תליני אליו עמך עמי ואלוהיך אלוהי :
יז באשר תמותי אמות ושם אקבר כה- יעשה יהוה לי וכה יסיף כי המות יפריד ביני ובינך :
יח ותרא כי-מתאמצת היא ללכת אתה ותחדל לדבר אליה :

אומרה (טז) לעזבך,

ואומרה לשוב מאחריך, יראה כפל לבלי צורך.

וגם אומרה כי אל אשר תלכי, אין נראה נתינת טעם צודק יפה אל הקודם.

וגם אומרה עמך עמי ואלוהיך אלוהי, היה ראוי תאמר בתחילה או בסוף דבריה.

וגם אומרה (יז) באשר תמותי יראה בלתי מובן,

וכן אומרה ושם אקבר.

ואף למה שאמרו ז"ל (רות רבה סוף פרשה א) שהוא על קברי הרוגי בית דין, יראה זרות שאין הודעת הקבר נסקלים ונשרפים בפני עצמן, מכלל הודעת קלות וחמורות לגר.

ואפשר אמרה, הנך מפצרת זה כמה פעמים שאשוב אל עמי, ואין ספק כי אין זה רק לנסותני, היש ה' בקרבי אם אין, ואשובה לי כאשר שבה ערפה על פי דברך, אך אל תפגעי בי, כלומר כי אין פגיעתך זאת צודקת בי כאשר בערפה, כי אני רוח אחרת עמי למלא אחרי ה', כי דעי וראי כי כל פרי דחיותיך לפגוע בי שאשוב אל עמי, אינו אם אעזוב את ה' אם אין, רק לעזבך לשוב מאחריך לבד, אך לא מאחרי ה', אפילו הייתי שבה מאחריך. כי מה שהוא עתיד שאני מבקשת הוא, באשר תלכי אלך ובאשר תליני אלין שהוא לעתיד, אך מהאמונה והאלוהות זה כבר עמך עמי ואלוהיך אלוהי, ולא כאשר תלית השיבה לאלוהי ועמי בשיבה אל ארצי.

ושמא תאמרי אם כן למה זה אפציר ללכת בארצך, אם גם בארצי גם כן יהיה לי יהדות, לזה אמרה (יז) באשר תמותי אמות, כלומר אני חפצה למות בארץ ישראל, שהוא באשר תמותי, כמו שאמרו ז"ל (ירושלמי כתובות יב ג) כי אינו דומה פולט הנפש בידי אמה, לפולטתה בידי צרתה. ושם בארץ אקבר.

ושמא תאמר שאלך אל הארץ ולא על ידך, כה יעשה וכו' כי המות יפריד, המות לבד יהיה המפריד.

ובגמרא (יבמות מז ב) אמרו רבותינו ז"ל, וזה לשונם:

אמרה לה אסור לך תחום שבת, באשר תלכי אלך. אסור לך יחוד, באשר תליני אלין. מפקדין התרי"ג מצות, עמך עמי. אסור לך עבודת גילולים, ואלוהיך אלוהי. ארבע מיתות נמסרו לבית דין, באשר תמותי אמות. שני קברים נמסרו לבית דין, ושם אקבר, עכ"ל.

וראוי לשים לב, למה נתייחדו מצות אלו לשים לפניה, מכל יתר מצות.

ועוד כי למה פרט שתי מצות לבד, ואחר כך כל התרי"ג מצות, ואחר כך עבודת גילולים ומיתות בית דין, והלא בכלל התרי"ג מצות הן כלן.

ועוד שהיה לה להזכיר התרי"ג או בתחילה או בסוף, ולא שתיים לפניהם ועבודת גילולים ומיתות בית דין לאחריהם.

אך יהיה, כי למען סדר לפניה קלות וחמורות, שתה לבה אל שתי בחינות:
אחת לקדם פניה בדברים המעכבים מציאות ההליכה אתה, ואחריהן הדברים המתרגשים
 אחר נישואיה לישראל.

שנית כיוונה לרמוז לה השלש חמורות, שהן **גילוי עריות ועבודה זרה ושפיכות דמים**.

ונבא אל הענין, אמרה נעמי דעי וראי מה תעשי, כי הלא עתה תצאי מקריה, ושכנת בשדה
 במקום שאין אנשים כי אם רעים וחטאים עד בואנו אל ארץ נושבת, והיה כי יראו אותך כלילת
 יופי, ומה גם למאמרם ז"ל (**רות רבה** ד ו) כי כל הרואה אותה היה רואה קרי, ואם כן איפה
 את שדודה מה תעשי. ולו היית עדין בגיות אין רע, אך בהתגייר ותישא עול דת משה וישראל,
 הלא תצטרך לשמר מאיסורי ביאה, ולא תוכלי, כי הלא יפגעך חבל רשעים להתעלל בך, ואין
 מושיע כי בשדה ימצאך. והמכשלה הזאת המצא תמצא בשמירתך הלכות תחומין, כי תצטרכי
 לקנות שביתה לבלתי סור מערב עד ערב מן התחום ההוא, ותהי כותא מכמר ביד מחללי
 כבודך.

ואם אמרנו איש גיבור תבקש לך ללכת אתך, הלא בבא אל הבית ותשכח איסור הייחוד. על כן
 בשתי אלו החלה על לכתה בדרך אמרה אסור לן תחום שבת, ועל ביאה אל הבית אמרה
 אסור לן ייחוד.

ועל הראשונה אמרה **באשר תלכי אלך**, כי אשמרה תחום שבת, ועל משמרתי אעמודה לבל
 יכשלו בי.

ועל השנית אמרה **ובאשר תליני אליו**, במקום אשר לא יהיה שם איש.

והנה אחרי הזכירה על הנוגע אל גלוי עריות, רצתה להזכיר העבודת גילולים, ולבל יראה כי
 חושדת היא אותה כי עודנה מחזקת בעבודת גילולים, על כן הקדימה להזכיר תחילה כל
 תרי"ג מצות, ואחרי כן **העבודת גילולים** כלאחר יד, ואחר כך כל יתר מיתות בית דין, שבכללן
 גם **שפיכות דמים**. ולמען החמיר הדבר בעיניה, אמרה לה גם אל חלוק הקברים, שגם אחרי
 מות העוברי דרך, רושם אשמתם לא נמחה לגמרי, וניכר בחלוקי הקברים בצד מה. ועל פי
 דרך זה יהיה אומרה **כי המות יפריד וכו'**, לומר הלא אמרת לי ממיתות שנמסרו לבית דין
 והפרש הקברים, על כן על המיתות בית דין אני אומרת **כה יעשה לי וכו'**, ועל הקברים אמרה
כי המות יפריד וכו', לומר המוות יפריד, כי כל צדיק יש לו מדור בפני עצמו (שבת קנב א) ולא
 כעוברים הנאמרים שמעשיהם בחייהם מפרידים גם לאחר מותן במקומותן בקבריהן.

עוד יתכן על דרך הפשט, והוא בהקדים כי הנה האדם חיותו בעולם הזה אל הילוך יתייחס, כמאמר הכתוב (קהלת יב ה) **כי הולך האדם אל בית עולמו**, וכמאמרנו על מאמר התנא (אבות ג א) באומרו **ולאן אתה הולך וכו'**, והוא כי יום המות מיום הולדו האדם הולך ומתמעט חיונותו.

עוד הקדמה שנית, והיא כתובה למעלה **מספר הזוהר** (ח"ב צח ב), כי נפש הגר נעשית מלבוש אל נפש צדיק, וההיקש בגיורת אל נפש צדקת, וכמאמרנו למעלה כי זה כיוונה נעמי באומרה **יעש ה' עמכם חסד וכו'**, שהוא לומר מידה כנגד מידה **(ח) יעש ה' עמכם חסד כאשר עשיתם עם המתים**, שהוא כי כאשר נטפלתם עם המתים להלבישן תכריכין, כנודע מאמר רבותינו ז"ל **(רות רבה ב טו)**, כן כחסד ההוא **יעשה ה' עמכם** שגם תהיו אתן מלבושים לצדקת, ויהיה עמדי כלומר שתהיו עמדי מלבוש אלי, וזה לא נתקיים רק ברות לבדה כמדובר למעלה, כי על כן נכתבה מלת **יעשה** חסרה ה"א.

ועוד הקדמה שלישית, והיא הקדמת **ספר הזוהר** פרשת ויחי (ח"א ריח ב), כי בהסתלק איש לבית עולמו, יבואו להקביל פניו כל המתייחסים אל בחינת מחיצתו, ומאספים אותו ומלוין אותו עד מחיצתו. וזהו אצלי מאמר הכתוב באומרו (בראשית נ א) **ויאסף אל עמיו**, ובאומרו (במדבר כז יג) **ונאספת אל עמך**, שהוא כי המתייחסים אל בחינת מקום כבודו יקראו עמיו, והם יבאו ויאספו אותו ונלוו אליו לאסף בתוכם עד מנוחתו כבוד.

עוד הקדמה רביעית מודעת היא לכל, והיא כי אין הקדוש ברוך הוא מכנה שמו על הצדיק עד אחר מותו **(תנחומא תולדות ז)**.

עוד הקדמה חמישית והיא מאמרם ז"ל **(ירושלמי כתובות יב ג)**, כי גם שגדול כבוד הנקבר בארץ ישראל, עם כל זה יתרון גדול יש לאשר גם צאת נפשו כי מת הוא בארץ ישראל, כי אינו דומה פולט נפשו בידי אמה לפלטתה בידי צרתה.

ונבוא אל הענין, אמרה **(טז) אל תפגעי בי וכו'**, לומר כי הנה מה שדוחים את הגר תחילה, באמור לו מה ראית שבאת להתגייר וכו' וכיוצא בזה, אין הכוונה לדחותו לגמרי, רק **שמאל דוחה וימין מקרבת**, לראות אם בכל לבו הוא בא אם אין, על כן אין דוחין אותו הרבה רק פעמים שלש, ואם אומר אף על פי כן, אז מסבירין לו פנים.

ונבא אל הענין, אמרה הנה עד כה דחה דחיתני פעמים שלש, והיה אפשר שהיה לנסות אם לבבי שלם, אך לא להחליט סילוקי שאגעל בגרות, אך מעתה אם תחזרי להפציר, ולומר

שאלכה לי אל ארצי, הלא לא יתייחס רק למכוונת שאעזוב הגרות לגמרי. וזהו אומרה **אל תפגעני בי לעזבך**, שלא תתייחס מעתה רק לפוגעת בי בכוונה שאעזבך ואשוב מאחריך. וכן לא יעשה, רק אילו ידעת בי שהייתי רעת מעללים, ואינו לפי כבודך שאתגייר על ידך, פן אחזור לסורי, אך לא כן אנכי כי אם **באשר תלכי אלך וכו'**, לומר הנה בטחתי בעצמי, כי מצד הנפש ההולכת לבית עולמה, כמה דאת אמר (קהלת יב ה) **כי הולך האדם אל בית עולמו, באשר תלכי אלך**, כי נפשי תתייחס ותדבק בנפשך מעתה, ומה גם בהתגיירי על ידך, שהוא כאילו את ילדתני, כי בדרך ה' אשר תלכי אל העולם הבא, אלך בו גם אני. והיא **הקדמה הראשונה**.

ושם בגן עדן **באשר תליני אלין**, כי אין נפשי רחוקה מנפשך, כנפש מואב הרחוקה מנפש ישראל, כי אם דבקה בך, והיא **ההקדמה השניה**, כי הלא בני מחיצתך אשר יבואו להלין אותך במקום כבודך בגן עדן, הנקראים **עמך** כמה דאת אמר (במדבר כז יג) **ונאספת אל עמך, כהקדמה השלישית** אותו **עמך** הוא **עמי**, וגם אותו מאספך יאספני.

ואחרי מותי כאשר אז יכונה ה' לאלוהיך **כהקדמה הרביעית** גם אז יכונה אלי לאלוה וזהו **ואלוהיך אלוהי**. וכל זה הוא **על הנפש**. וגם **הגוף באשר תמותי אמות** שהוא באוויר ארץ ישראל, ולא על אדמה טמאה, שאינו דומה פולטתו בידי אמה כו'. והוא כי איני כגויה המתה בארץ ישראל, כי מה תיתן ומה תוסיף לה ארץ ישראל, כי היא לא אמה. וגם **ושם אקבר** באופן שלא יהיה עיכוב לנפש על צאתה במקום טמא או על הקבר הגוף באדמה טמאה שנפשי עלי תאבל ולא תדבק בך, כי אחר היותי צדקת ומתה באוויר ארץ ישראל, כי **באשר תמותי אמות**, וגם **ושם** בארץ ישראל **אקבר**, באופן שגם שנפשי עלי שם לא תעדר מאשר אמרתי **שבאשר תלכי אלך ובאשר תליני אלין**.

ומה שבטחתי **שכה יעשה לי ה'** מאשר אמרתי **באשר תלכי אלך וכו'**, וכה יוסיף **שעמך עמי**, שבני מחיצתך יהיו בני מחיצתי, ושיקרא **אלוהיך אלוהי**, הלא הוא כי ידעתי בעצמי **כי המות יפריד ביני וביניך**. והוא שכתבנו למעלה בפסוק **ורות דבקה בה**, כי על ידי מה שנשקה אותן נעמי, כאומרו **ותשק להן** שהיה לאדבקא רוחא ברוחא, ונתקיים הדבר ברות שעל ידי הנשיקה ההיא **רות דבקה בה**, ותהי נפשה קשורה בנפשה ויהיו לאחדים.

וזה מאמרה הלא אמרתי לך **באשר תלכי** מן העולם ועד עולם הבא **אלך, ובאשר תליני** במחיצתך **אלין**, וגם **עמך** שעל ידן תיאסף אל עמך **עמי**, ואחר כך **ואלוהיך** שיכונה עליך אחרי מותך יכונה עלי, אמרה, הלא תאמרי איך ערבתי אל לבי להדמות אליך, הלא הוא כי דעי וראי, **כי כה יעשה ה' לי שבאשר תלכי אלך ובאשר תליני אלין, וכה יוסיף להיות עמך עמי**

ואלוהיך אלוהי, כי הלא דבקה נפשי בנפשך ותהיינה לאחדים, כי נדבקו רוחא ברוחא כל ימי חיינו. ורק **המות יפריד ביני ובינך,** כי לא נמות כאחת, באופן שמא שתחיה האחת על השנית, **המות יפריד** עד מות השנית כי אז יהיה הקשר אמיץ.

או יאמר קרוב לזה, **כה יעשה לי אלוהים שבאשר תלכי וכו', וכה יוסיף שעמך עמי.** כי מה שבטחתי בזה הוא, כי ידעתי את טוב לבבי כי צדקת אני, באופן **כי** כאשר **המות יפריד,** לא יהיה רק **ביני ובינך,** שהוא בין גופי לגופך, שלא אקבר בקבר אחד. אך בערך הנפש, לא יהיה שום פירוד, כי אם שאתך דבקה נפשי רוחא ברוחא מעתה, וכל שכן אחר המות, כמדובר למעלה בפסוק **יעשה ה' וכו' (לעיל ח),** שתהיה מלבוש אל נפש נעמי. והוא כי לא אהיה כרשע שרשעתו מפרדת בינו לצדיק, שזה חי וזה חשוב כמת, אך לא כן אנכי, כי אם **כי המות יפריד** ולא העון, על כן אמרתי **באשר תלכי אלך וכו'.**

או יאמר מעין הקודם **כה יעשה לי וכו',** לומר הלא אמרת שני דברים: אחד שנזכה לגרות צדק ולהיות מלבוש לנפש צדקת, ולא נתקיים בערפה כי אם בי, כאשר כתבנו, כי מאז נרמז בבלתי הרגיש הה"א של **יעשה.** וכן הוספת לומר **יתן ה' לכם ומצאן מנוחה.** והוא כמדובר למעלה על מלכות בית דוד, וקראה **מנוחה** להיות עתיד הדבר להיות דרך ייבום, להשקיט רוח מחלון המקשקש במעהא כאמור למעלה, וגם זה לא נתקיים רק באחת.

כי על כן מאז חסרה הה"א של ומצאנה ונכתב ומצאן, והיה ברות. וזה יהיה מאמרה לומר, הנה אנכי מוכנת להתגייר ולא תדחי אותי, כי הלא **כה יעשה ה' לי** מאשר אמרת **יעשה ה' וכו',** שהוא מתקיים בי גרות הצדק, וכה יוסיף אשר הוספת לברך **יתן ה' לכם ומצאן מנוחה,** גם זה יתוסף בי מאת ה', שאתייבם לצאת ממני מלכות בית דוד. באופן שהמות **יפריד ביני ובינך,** שהוא שתהיה הולדתי דרך ייבום. באופן שהבן אשר אלד, שלך הוא, כי הוא מחלון. נמצא שבין בהיות רוחו מקשקש בי, בין אחרי כן, נמצא קשר ודבקות **ביני ובינך.** מה שאין כן אם אנשא לבלתי מייבם, שאפשר ידח ממני על ידו רוח בן אשר במעי, ואתפרד ממך בטרם אמות.

(יח) **ותרא כי מתאמצת היא וכו'.** לא אמר כי התאמצה רק **מתאמצת** שהולכת ומתאמצת בכל פעם שידברו אליה, הפך המנהג שהוא להרפות על ידי הרבות טענות המנגדות סברא שהחזיק בהם, ועל כן בחרה ההמנע מלדבר אליה, שמא תשתוק מעצמה.

או יאמר מה שכתבנו למעלה, כי לא נשארה בחיים נעמי מעון אישה ובניה, כי אם כדי שתבוא עם רות להוציא הוא יתברך ממנה את אשר דבר אליה. ובזה יאמר **ותרא וכו'** כי ראתה בטוב שכלה **כי מתאמצת היא** נעמי עצמה **ללכת אתה**, כי מה שהייתה מתחזקת אם היותה בת מות זה פעמים, אינו כי אם **ללכת אתה**, כי אמרה אחר שכל כך היא חושקת להדבק בה', השכילה למפרע כי מה ש**מתאמצת** ומתחזקת היא, אינו כי אם כדי **ללכת אתה**. על כן **ותחדל לדבר אליה**, כי שפטה בלבה בהתאמץ בשבילה, כי זו היא העתידה לצאת ממואב.

או יאמר, **ותרא כי מתאמצת היא ללכת** עם נעמי לבדה בלי חברת אנשים, כי הייתה מתחזקת באומץ לבב, וזהו **ללכת אתה**, על כן הכירה כי מה' יצא הדבר **ותחדל וכו'.**

או יאמר, במה שכתבנו באומרו **ותשק לה**, שהוא לאדבקא רוחא ברוחא, ובמה יודע כי נקשרה נפשה אם לא ש**מתאמצת ללכת אתה**, על כן **ותחדל לדבר אליה**, כי ודאי גיורת צדק היא ואין צריך לבודקה עוד.

יט ותלכנה שתיהם עד-בואנה בית לחם ויהי כבאנה בית לחם ותהם כל-העיר עליהן ותאמרנה הזאת נעמי :

כ ותאמר אליהן אל-תקראנה לי נעמי קראן לי מרא כי-המר שדי לי מאד :

כא אני מלאה הלכתי וריקם השיבני יהוה למה תקראנה לי נעמי ויהוה ענה בי ושדי הרע-לי :

כב ותשב נעמי ורות המואבית כלתה עמה השבה משדי מואב והמה באו בית לחם בתחלת קציר שערים:

(יט - כא) ותלכנה שתיהם וכו' ותאמר אליהן וכו' אני מלאה הלכתי וכו'.
הנה היה לו לומר ויבאו בית לחם, וידוע היות שתיהן.
וגם למה נאמר **שתיהם** במ"ם, ואחר כך אומר **ותהום כל העיר עליהן** בנו"ן.
ועוד מי לא ידע שהוא **עד בואנה בית לחם**.
ועוד מה זה היה שבתמיהה כלל **שתיהן** באומרו **ותהום כל העיר עליהן**, ובדברן אמרו **הזאת נעמי**.

וגם תמיהתן על רות לא תצדק שלא ידעוה מקודם.
וגם הויכוח הזה בשמה אם יקראוה **נעמי** אינו מעלה ולא מוריד,
ואם הוא ספור נשים עם מכירה ומספרת מעשה שהיה, אין דרך ספרי התורה לספר ספורים שאין בהם מועיל חלילה.
וגם יש כפל ניכר במילותיה.

ויותר קשה על מה שאמרו ז"ל (רות רבה סוף פרשה ג) **אני מלאה הלכתי** שהלכה מעוברת ובאה ריקן מהעובר, כי אין דרך חכמות נשים להתלונן על הקל ולהניח החמור ממיתת בניה ואישה.

גם בתחילה אמרה **אל תקראנה לי נעמי** דרך בקשה, ואחר כך אמרה **למה תקראנה** כמתרסת כנגדם.

והנה סיפר הכתוב מגודל חשקתן ואשר הפליא הוא יתברך לעשות עימהן, והוא כי לא קוו ללכת בחברת אנשים ונשים להלוות אליהן בדרך, ולהסתר בצלן מפגעים רעים כדרך נשים. וגם ה' היטיב עמן, שלא פגעו בזולתן יצר להן. וזהו **(יט) ותלכנה שתיהם** כלומר לבדן, **עד בואנה בית לחם**. ולכן הוטלה מ"ם במקום נו"ן, כי תפשו דרך אנשים ללכת לבדן בדרך.

אך הרואים אותם באות לבדנה, לא שערום בה שערת אנשים כי אם לנשים, כאשר המה, ועל כן **ותהום כל העיר עליהן** בנו"ן, שהוא במה שהן נשים. וזהו **ויהי כבואנה בית לחם ותהום כל העיר**, בראות שתי נשים לבדן באות בדרך. **ועוד** תמיהא פרטית על נעמי, **ויאמרו הזאת נעמי**.

ואפשר בשום לב אל שתי הה"ן יתירות, באומרו **עד בואנה, ויהי כבואנה**, ולא אמר עד בואן ויהי כבואן.

ויתכן כי בראות את עצמן לבדן בדרך, מקום מוכן לאנשי רשע, ומה גם לרבותינו ז"ל (סוטה מב ב) כי בתחום שבת בלבד ששבה ערפה העירה דשו בה כהריפות, ומה גם עתה מהלך כמה ימים, על כן אפשר לבשו לבושי אנשים. וזהו אומרו **שתיהם** במ"ם ולא בנו"ן, על לכתן כמראה גברים, אך זה עשו עודן בדרך. אך בבואן בית לחם, אז שלא היה פחד, העבירו לבושי הגברים, באופן שכל רואיהם בעיר מושב יכירום כי נשים היו. וזהו אומרו **עד בואנה ויהי כבואנה** בתוספת השתי הה"ן, לרמוז כי בבואן בית לחם, נעשתה המ"ם של **שתיהם** נו"ן, כי שתי הה"ן שהן י', נתוספו על המ"ם שהוא ארבעים, ונעשתה נו"ן של הוראת היותן נקבות. וזה אומרו **ותהום כל העיר עליהן** בנו"ן, כי על כן המה ראו שתי נשים יפיפיות באות ממרחק כן תמהו כמדובר.

והנה אמרו רבותינו ז"ל (רות רבה ג ז) **(כ) הזאת נעמי**, שהייתה נעימה במעשיה ובאה עליה הצרה הזאת. ואחשוב לפי זה שהייתה תשובתה **אל תקראנה וכו'**, לומר הנה אין ספק כי בתמיהתכם האם אני נעמי נעימה במעשי, וראותכם שהן אני נותרתי לבדי משני ילדי ומאישי, תגזרו אומר כי צדקת וכשרה אני וראויה להיקרא נעמי, על נועם מעשי, והצרה הבאה עלי אישי ובני היסבו אותה, ועל כן נמוקו בעוונם ואמלטה רק אני לבדי על צדקתי. על כן אמרה

כדרכי החסידים להצדיק עליהם את הדין, ושלא להחזיק טובה לעצמם, ולבלתי ראויים להצרה הבאה עליהם. **אל תקראנה לי נעמי** להחשיבני נעימה במעשי, **כי המר שדי לי מאד**, כי בי נגע הדבר, כי מצאוני צרות רבות ורעות, ולא חשיד קב"ה דעביד דינא בלא דינא.

ועוד ראה ניצחת, כי **(כא) אני מלאה הלכתי**, כמו שאמרו ז"ל שהייתה מעוברת, וכוונתה לומר שאם הייתי זכאית וכשרה, אף שלא הספיק זכותי להגן על אישי ובני, לפחות היה ראוי להגן על בן בטני, שלא היה בן בעת יציאתנו מן הארץ, שלא ימות גם הוא כאחיו ואביו. אך אגזור אומר, כי מות פרי בטני חטאת נפשי גרם לי. ובטענה ניצחת זאת חזרה ואמרה, **למה תקראנה וכו'**, לומר על ידי מופת זה לא אומר **אל תקראנה לי וכו'** דרך בקשה, רק אתלונן על אשר תקראוני נעימה במעשי ואומר **למה תקראנה וכו'**.

ושמא תאמרו אלי, איך תכחשי המוחש ואנו ידענוך צדקת וכשרה, איך תאמרי פקד ה' על חטאתיך. הנה אין זה ראייה, כי הלא **וה' ענה בי**, כי ה' שהוא בוחן לב חוקר כליות הוא העיד עלי, כי האדם יראה לעיניים וה' יראה ללבב. ואם תשיבו לי, אם כן איפה איך נותרתי לבדי ולא לקיתי כאישי. לזה אמר **ושדי הרע לי**, והוא על דרך מה שאמרו ז"ל **(בראשית רבה צב א)** על **(בראשית מג יד)** **ואל שדי יתן לכם רחמים וכו'**, שאמר יעקב מי שאמר לעולמו די יאמר לצרותי די, כן אמרה נעמי כי על ידי שם זה הרומז אומרו לצרות די, **הרע לי**, ועל כן אמר די לצרותי ולא המיתני, ואשאר מילדי ומאישי.

(כב) ותשב נעמי וכו'.

הנה הזכירו שיבת **נעמי ורות** הוא מיותר, שהרי נאמר למעלה.

וכן אומרו המואביה הוא דבר נודע ויראה נוגע בכבודה.

וכן אומרו כלתה הוא מיותר.

וגם אומרו והמה באו בית לחם הוא מיותר, שהיה לו לומר ויבאו בית לחם, וידוע שהמה הבאים.

וגם תחילה עשה עיקר מנעמי שאמר **ותשב וכו'**, ועשה את רות טפלה אליה באומרו **ורות כלתה עמה**, ואחר כך השווה אותן ואמר **והמה באו**.

אך כוונת הכתוב, להודיע היתרון והמעלה שקנתה רות בבואה בית לחם, על אשר היה לה מקודם. והוא כי מתחילה בצאתה עמה **משדי מואב**, העיקר הייתה **נעמי**, אך **רות** הייתה טפלה אליה, כי עדיין הייתה **מואביה** ולא נתגיירה, ולא היה לה התקרבות עם נעמי, כי אם היותה כלתה. אך אחר שנתגיירה בדרך, עלתה במעלה גם **רות** והשוותה ל**נעמי** בבואן **בית לחם**.

וזהו ענין הכתוב ותשב נעמי ורות המואביה כלתה עמה, לומר כי בתחילה שבה נעמי, שאלה נתייחסה השיבה, אך רות במה שהייתה מואביה, ולא הייתה לה קורבה זולתי היותה כלתה, על כן באה עמה. אך אחר כך בהיכנסם בית לחם שכבר נתגיירה, אז כבר היו שוות, וזהו המה באו בית לחם כלומר המה יחד בשווי אחד.

או יאמר הענין הכתוב למעלה, נמשך אל הקודם, והוא כי הלא העידה רוח הקודש, כי נשארה זה פעמים בחסד אל, כי הייתה ראויה למות גם היא בעוון בעלה ותישאר היא, וכן הייתה שיורין אחרי כן בעוון בניה, ותשאר האשה שלא מיחתה על עוונם, וכן העידה היא באומרה וה' ענה בי כמדובר. על כן אחרי דבריה אלה, אמר הכתוב שמא תאמר אם כן איפה למה לא מתה וזכתה לשוב. לזה אמר, תדע למה ותשב נעמי ולא מתה גם היא כאישה ובניה, אחר שחייבת הייתה, וכמאמר הכתוב ותשאר האשה ותשאר היא שהייתה שיורין, כענין הנותרים שנאמר באלעזר ואיתמר. הלא הוא כדי שרות המואביה הידועה לבוא לקהל תבוא עמה, וזהו ותשב וכו' ורות המואביה כלתה עמה, כי מגלגלין זכות על ידי זכאית, שעל ידי היותה עמה נמשך שוהמה באו בית לחם, שהוא כי לא בלבד שתיים נשים באו בית לחם, כי אם גם זכר אחד בא אתן הוא מחלון, כי גם רוחו בא במעי רות. וזהו אומרו והמה במ"ם ולא בנו"ן, בשביל הזכר שהוא עיקר, ועמו המביאות אותו טפלות אליו בזה. ועל כן אגבו נזכרה ביאת כולן בלשון זכר, כי כן דרך כל פעולה הנעשית בכלל זכרים ונקבות, ליאמר בלשון זכר.

וזה אחשוב כוונת רבותינו ז"ל (רות רבה ג ג) באומרים:

השבה משדי מואב, זו היא השבה משדי מואב עכ"ל,

ויראו דברים תפלים מבלי מלח, אך ירצו לומר אשר אמרנו, והוא כי הוקשה למו אומרו **השבה**, כי לא תצדק שיבה על מי שלא הייתה פה מעולם, וגם מה ענין ה"א הידיעה, כי האם הייתה רות אחרת שלא שבה.

לזה אמר זו היא **השבה משדה מואב**, לומר זו היא שעם שלא הייתה בארץ ישראל, יצדק בה לומר **השבה משדי מואב**, והוא להיות בה רוח מחלון אשר יצא משם, ושב בקרב רות אל ארץ אשר יצא משם.

עוד אמרו רבותינו ז"ל במדרש (רות רבה ד ג) וזה לשונם:

א"ר שמואל בר נחמן: כל מקום שנאמר קציר שעורים בקציר העומר הכתוב מדבר, עד כאן.

וכן תרגם המתרגם:

ואינן אתו בית לחם במעלי יומא דפסחא ובההיא יומא שריאו בני ישראל למחצד ית
עומרא דארמותא דהוה מן שעורין, עד כאן.

וראוי לדעת מה יתן ומה יוסיף לנו, כי נדע שבאו בערב פסח שהוא זמן **קציר שעורים**, ושהוא
בערב פסח בזמן קציר העומר.

ויותר ראוי לשית לב על דברי המתרגם, כי אחר שמסיים יותר הדבר באומרו **והוא יומא**
שריאו בני ישראל וכו', ולא אמר סתם **דהוה** בזמן **חצא דעומרא דארמותא**.

ולבוא אל הענין נזכירה מאמרם ז"ל (תנחומא ישן פרשת יתרו) באומרם כי כגירות ושבויה
שמונין לה שלשה חדשים להבחין בין הטומאה לקדושה, כך ישראל מיציאת מצרים עד מתן
תורה שלשה חדשים, והוא כאשר ביארנו בביאור התורה, שהוא עד קבלת הלוחות אם היו
זוכים לקבלם.

וזהו כוונת רבי שמואל בר נחמן והוא מאמר רבי שמואל בר נחמן עצמו (**רות רבה ה יא**) על
פסוק **ותדבק בנערות בועז ללקוט עד כלות קציר החטים**, וזה לשונם:

מתחילת קציר השעורים עד כלות קציר החטים שלשה חדשים ותשב את חמותה
ותאמר לה נעמי בתי הלא אבקש לך מנוח וכו' עד כאן,

ונכתוב על מאמר זה לפנינו בס"ד שכוונתו לומר, כי אחר **כלות קציר החטים** שנשלמו שלשה
חדשים לגרות שנתגיירה בדרך, אמרה חמותה אחר ששלמו השלשה חדשים של הבחנת
זרע שנזרע בטומאה לזרע שנזרע בקדושה עתה הלא אבקש לך מנוח וכו', והוא דין כל גיורת
שצריך שלשה חדשים מהגרות אל הנישואין (יבמות מב א), והנה הדבר ההוא אשר דבר שם
רבי שמואל בר נחמן, הוא הדבר אשר דבר פה באומרו כל מקום שנאמר **קציר שעורים**
בקציר העומר הכתוב מדבר, שהוא כי הרגיש מה צורך הודעה פרטית שהיא **בתחילת קציר**
שעורים.

ועוד שהיה ראוי יאמר ויבאו בית לחם בתחילת וכו' ולא יאמר **והמה** שיורה שיש ייחס להם
שבאו בזמן ההוא, על כן אמר שכיוון הכתוב להורות כי כגרות ישראל לקבלת לוחות הברית
שנמשלו לגיורת שצריכה שלשה חדשים כן היה ברות, כי באה **בתחילת קציר שעורים**, והוא
בדיוק מיום קציר העומר כי אז הוא מעין ישראל, כי מאז החלו השלשה חדשים עד כלות קציר
החטים שעתיד לומר אחרי כן.

עוד רמז רבי שמואל בר נחמן והמתרגם איך הוא יתברך חשב מחשבות לטהר חלאת כל מקורות שורשי שלומי אמוני ישראל, והוא כי כאשר הוא יתברך חשב לטהר חלאת זוהמת נחש מישראל וטומאת עבודת אלילים של מצרים, המשילנו לאשה דווה הסופרת שבעה נקיים אחר פיסוק דמיה ואחר תטהר לבעלה, כך הוא יתברך ציונו לספור שבעה שבועות לטהר מטומאת מצרים, כמו שאמרו ז"ל **בספר הזוהר** (ח"ג צז ב), ושעל כן היה תחילת הספירה על ידי עומר שעורים, לרמוז כי טרם הטהרה נחשבנו כבהמה שמאכלה שעורים שאחרי טהרתה יביאו שתי הלחם מן החטים כי אז כולם אנשים.

ועל דרך זה רמז הוא יתברך לישראל בהביא את רות להוציא ממנה אדר מלכות ישראל, בל יאמרו בלבם מה זה היה כי מעז יצא מתוק, והלא טוב היה מבית ישראל, על כן היה הרמז הרומז, כאומר לישראל, אל תתמה על החפץ, כי כמקרכם אשר הייתם שקועים בטומאת אלילי מצרים וטיהר אתכם הוא יתברך ונתגיירתם, וחשבתי מחשבות לטהר אתכם כמטהר אשה דווה מזוב טומאתה, כן עשיתי לרות להוציא ממנה שורש ישי, כי על כן הבאתיה בזמן קציר העומר אשר היה להתחיל טהרתכם על ידו, לרמוז להם כי זה לחמם טרם הטהרם, למען תתנו אל לבכם כי כמקרכם קרה לה גם היא, וזה דעת **רבי שמואל בר נחמן** בכוונת הכתוב באומרו שהוא **קציר העומר**, ויותר המתיק הדבר **המתרגם** באומרו **וביומא ההוא שריאו בני ישראל למחצד וכו'**, שהוא לרמוז להם לישראל כי כמוה כהם כמדובר, כי על כן באה בימים ההם ובעת ההיא מאתו יתברך.

פרק ב

א ולנעמי (מידע) [מודע] לאישה איש גבור חיל ממשפחת אלימלך ושמו בעז :
ב ותאמר- רות המואביה אל-נעמי אלקה-נא השדה ואלקטה בשבילים אחר אשר אמצא-חן בעיניו ותאמר לה לכי בתי :
ג ותלך ותבוא ותלקט בשדה אחרי הקצרים ויקר מקרה חלקת השדה לבעז אשר ממשפחת אלימלך :

(א) ולנעמי מודע לאישה וכו'.

ראוי לשים לב:

א. כי הנה יראה פסוק זה נכנס בין הדבקים, כי סמוך אל סוף פסוק הקודם, שבאו **בתחילת קציר שעורים**, היה ראוי לסמוך פסוק **(ב) ותאמר רות כו' אלכה נא השדה וכו'**, ואחר כן יאמר **(א) ולנעמי מודע כו' ותלך ותבא ותלקט כו' (ג) ויקר מקרה חלקת השדה לבועז וכו'**.
 ב. שאם היה מגיד קורבת **בועז לנעמי**, היה צודק אומרו **ולנעמי**, אך אינו מספר רק קורבתו לבעלה כאומרו **מודע לאישה**, ואם כן היה לו לומר ולאיש נעמי מודע וכו'.
 ג. מה ענין היו"ד שאחר מ"ם של **מידע לאישה**, כי היה ראוי להיות וי"ו, או שתהיה התיבה חסרת וי"ו מעין הלא בעז מדעתנו (לקמן ג ב).
 ד. מה לנו כי נדע שהיה **גבור חיל**,
 ומה גם מלת **איש**, כי מי לא ידע כי איש הוא.
 ה. כי אחר אומרו **מודע לאישה**, לשתוק מאומרו **ממשפחת אלימלך**.

אמנם אומר, כי הנה טרם ידבר דברי רות אשר אמרה **(ב) אלכה נא השדה**, ותשובת נעמי שהקשית לדבר ולומר **לכי בתי**, בא שמואל הנביא ברוח קדשו, להרים מכשול מדרך עם ה', שעניניהם יראו זרות גדולה עד מאד, וירחיבו פה יאריכו לשון לדבר תועה נגד קדושים אשר בארץ המה.

ראשונה על רות באומרה **אלכה נא השדה וכו'**, וטוב היה לה להיות ככל כבודה בת מלך פנימה בירכתי ביתה, ותחת אומרה **אלכה נא השדה כו'**, היה ראוי לומר לחמותה, איה קרוביך אילי הארץ, נעמדה יחד בית אחד הגדולים אשר בארץ המה אנשי משפחתך.
שנית יפערו פה על נעמי הצדקת, יפטירו בשפה יניעו ראש באמת, באמור מה ראתה על ככה **ומה** הגיע אליה להשיב ולומר **לכי בתי**, כי הלא יראה מיעוט דרך ארץ אל אשה גדולה כנעמי, איך תעשה דבר שלא כהוגן כזה, ששלח תשלח נערה יפה עד מאד אשר כל רואיה יראו קרי, כמו שאמרו ז"ל **(רות רבה ד ו)**, לשוט עלי אוכל בשדות בין קוצרים ונערים ריקים ופוחזים, יום יום מבקר עד ערב לאכול ולהאכיל את נעמי, והיא זקנה תכבד ותשב בביתה, וכן לא יעשה, כי אם תשב הנערה בירכתי ביתה בל יפגעו בה באחת השדות או הגאיות, והזקנה תצא השדה באוכל להשיב נפש.

וגם על בועז יענו עזות, באומרם מה היה לאיש עשיר גדול כמוהו, שהסתר יסתיר פניו מהן, והראוי היה אסוף יאסוף כלה וחמותה יבואו למשכנותיו, ובו יחסו אלמנות אומללות ההמה לאכול לשבעה ולמכסה עתיק.

על כן להסיר מראשי עם הארץ המכשלה הזאת, בא **ויאמר ולנעמי וכו'**, טרם יגלה מאמר רות ותשובת חמותה. והוא כי הנה אחד משלש דרכים הייתה להן.

אחת להתפרד אשה מאת רעותה, ונעמי תשב בית **מודע לאישה**, ורות תצא השדה ללקוט. **או דרך שנית** לצאת שתיהן ללקט בשדה. **שלישית** להיכבד ושבט יחד שתיהן בית בועז, שיביאם חדריו לפי כבודן.

אך אין על אחד מהם אשמת דבר, כי הלא **הדרך האחת** שהוא להתפרד זו מזו, שהאחת תצא והשנית תיאסף הביתה אי אפשר, כי הלא **והמה באו בית לחם וכו'**, כלומר באחדות ולא יתפרדו, ומה גם למאמר רות **כי המות יפריד וכו'**, ואיך יעצרו כח להתפרד.

ועל השנית גם הוא אין לו שחר, כי הלא לומר שתצא נעמי עם רות ללקט בשדה לא יתכן, כי הלא **(א) ולנעמי מודע לאישה**, כלומר ולנעמי מצד עצמה אין צורך לצאת, כי הלא לה **מודע לאישה** שתכבד ותשב בביתו לפי כבודה. וזה ירמוז ביו"ד שבין המ"ם והדל"ת, לרמוז שתהיה בית המודע נסתרת בכבוד, כיו"ד הקטנה בין האותיות.

ועוד טעם שני, כי גם שתמצא נעמי הנזכרת גם היא לצאת עם רות לא תוכל, כי הוא **איש גבור חיל** גדול בישראל, ועל כן לא יניחנה כי חרפה היא לו ותחלל כבודו.

וגם השלישית, שיהיו שתיהן בביתו ובחומותיו של בועז, גם היא לא תצלח, כי הלא הוא **ממשפחת אלימלך כו'** אשר לו משפט הגאולה לקנות השדה ולקחת רות, כמאמרו **לפנים** (ד ה) **ביום קנותך וכו'**, ואיך תהיה בביתו ויאמרו כי שם התנו אהבים ונשאה.

על כן אמרה רות, אם כן איפה אבחר דרכי **(ב) ואלכה נא השדה**. אז השיבה ואמרה **לכי בתי**, כלומר לא לבלתי היותך בת לי ארשה אותך ללכת, כי אפילו היית בת בטני, הייתי משלחך, וזהו **לכי בתי**, והוא כי טוב הוא זה דרך כבוד ליזון ממתנות עניים, מקחת מיד איש מאומה. והנה ממוצא דבר יצוא יצא התנצלות גם לבועז, כי בטוב טעמן אל יאשם בועז כמדובר.

עוד זאת עשתה נעמי כי שמרה לפיה מחסום לבלתי שלחה, עד אומרה מעצמה **אלכה נא השדה**, אז הודית לדבריה, ואמרה כמרשה אותה **לכי בתי**.

או יאמר באשר הקדמנו למעלה, כי רות היא **האשה אשר הוכיח ה'** להוציא ממנה מלכות בית דוד, והיא הפרידה טובה העתידה לבוא ממואב, על טוב כוונת בת לוט, כי מאז התעתד מאתו יתברך להוציא הזרע הטוב משם, כמאמרם ז"ל **(בראשית רבה ז טז)** מצאתי דוד עבדי, היכן מצאתיו? בסדום, שנאמר **ואת שתי בנותיך הנמצאות**.

והנה לא נעלם מציאות הענין מן נעמי, כמאמרם ז"ל (**רות רבה** ב טז) שעל כן אמרה **יתן ה' לכם ומצאן מנוחה וכו'**, אותן המתנות וברכות שעתיד לתת לשלמה יהיה מכם. ואוזן רות שמעה את דבריה אלה ותבן לה, ושמרה את הדבר, כאשר כתבנו למעלה בס"ד.

ונבוא אל הענין ואמרה, כי הנה הוא יתברך בהשגחתו הגדולה, ונעמי לפי יכולת השתדלותה, בהיותה חוששת כי זאת היא **האשה אשר הוכיח ה'** לבוא מבת לוט לבנות ממנה בית דוד, הן המה היו מסבבים את פני הדבר, לבוא הזיווג הזה הקדוש אל הפועל. והוא אשר כתבנו, כי סיבת הסיבות יתברך היסב תישאר נעמי מלמות זה פעמים כמדובר למעלה, שהוא להביא עמה את רות, למען הביא על ידה נישואי בועז אל הפועל.

והוא מאמר הכתוב בסמוך באומרו **ושדי הרע לי ותשב נעמי וכו'**, שהוא לומר, הנה אם לא מתי כאישי ובני, כי שדי שהוא האומר לצרותי די **הרע לי**, והייתי שיורי שיורין.

ושמא תאמר אם כן איפה איך נשארה בחיים. לזה אמר הכתוב תדע, למה על כי על ידי כך **ותשב נעמי ורות המואביה**, שהיא העתידה לבוא ממואב שכעת היא **כלתה עמה**, כי על ידה תהיה ביאתה כמדובר בסמוך. הנה כי מאתו יתברך הייתה השגחת המציא המצאה בא רות בת מלכים כאשר באה, כי החל הוא יתברך וגלגל תביאה ותטעה נעמי **עד בית לחם**, וזהו **והמה באו בית לחם**. ואומרת רוח הקדש, למה עשה ה' ככה? הלא הוא, כי הנה **ולנעמי** שהביאה **מודע לאישה איש גבור חיל**, שהוא תכסיס אל יציאת ממנו מלכות דוד, שהוא **איש** שמשמעו חשוב ככל אנשים שבמקרא. וגם **גבור חיל** כנודע, כי זה אחד מתוארי המלכות ההוא מיהודה והלאה, והוא אחד מתוארי דוד. וגם הוא הראוי אל הייבום הזה ולגאול את השדה, כי הלא הוא **ממשפחת אלימלך ושמו בועז**.

ושמא תאמר ולמה נתייחד זה ולא על ידי גואל קרוב ממנו, הלא הוא טוב אחי אלימלך ולא בועז?

אך הנה הוא כי הנה ידענו, כי דוד היה עתיד לבוא בדור הי"ד, ולהיות אחריו שלמה חמשה עשר שהיא לבנה במילואה, ואילו היה טוב הגואל שהוא אחי שלמון שהוא עשירי, היה צריך עוד ארבעה דורות לבוא דוד לעולם. אך עתה שהוא בועז בן שלמון שהוא י"א, בשלשה דורות יבוא דוד, כאשר היה עובד אבי ישי אבי דוד, ועל כן בחר ה' בבועז מבטוב.

וזה אחשוב נרמז היו"ד שבמלת **מידע לאישה**. והוא כי הנה תדע משפטו להיות חסר וי"ו, כמו (ג ב) **הלא בעז מדעתנו**. והוטלה יו"ד יתירה בתיבת מידע, לרמז כי מלבד המדע הזה יש י' ובזה הם י"א, לרמז שעל כן בחר ה' בזה מבטוב. וגם להיות זה **איש גבור חיל**, ראש הדור

בגבורת התורה, מה שאין כן טוב. ובזה מצאנו ראינו טוב טעם אל דברי רות באומרה בפסוק שאחר זה, **(ב) אלכה נא השדה**, כי הלא לא תפסה דרך כבודה בת מלך פנימה, וגם שכתבנו בדרך הקודם תשובה לזה, הנה הדרך הזה תערב לנפש יותר ממנו.

ועוד נבוא בזה אל תירוץ שתי הערות בפסוק שאחר זה:

א. אומרו אלכה נא השדה, כי מה ענין מלת **נא** לבלי צורך.

ב. הזכירו אותה בתואר מואביה באומרו **ותאמר רות המואביה**, למה אחר כל צדקת גירותה ישוב לתארה בחרפת תואר גיורתה.

אך זולת זה עוד תשובה אחרת שנכתוב בביאורי בס"ד, הלא יכונן יחדו עם יישוב ההערות שיישבנו בדרך הזה, והוא בהרגיש רות אשר עם לבב נעמי, אולי **זאת האשה אשר הוכיח ה'** מבית לוט לחוטר גזע יהודה, כאשר דברה לה באומרה **יתן ה' לכם ומצאן מנוחה**, שאמרו רבותינו ז"ל שאמר לה יהי רצון שאותן המתנות שעתיד הקדוש ברוך הוא לתת לשלמה יהיו מכם, ונתקיים באחת מהן, כאשר כתבנו בחסרון ה"א ממלת **ומצאן**.

ועל כן אמרה **רות המואביה** כלומר הבאה ממואב, שהיא הפרידה טובה העתידה לבוא ממואב, כי אחר שוב ערפה **אל עמה ואל אלוהיה**, מן הסתם שיתקיים ברות, כי היא נשארה לה'. על כן בהיותה חוששת אולי היא **המואביה** העתידה, אמרה לה **אלכה נא השדה וכו'**, לומר הלא מעשה בת לוט בשדה היה ולא ביישוב, כדבר שנאמר (בראשית יט ל) **ויעל לוט מצוער וישב בהר וכו'** ושם היה הדבר, וכן יהודה עם תמר בשדה מצאה, האם **אלכה נא** כלומר עתה גם אני, אולי דרך שורש זה יצא לעולם באופן זה, ואגב אורחיה **ואלקטה** ליזון כי דלה אנכי.

אז אמרה לה **לכי בתי**, כלומר **לכי** כי הכנה יש ביך לזה, כי לבת לי תתייחסי, והוא להיותה בקרבה רוח מחלון, כי רוח מתואר בלשון נקבה, וזהו אומרה **לכי בתי**.

ותאמר רות המואביה וכו'.

ראוי לשים לב למה זה כינה אותה הכתוב בכינוי מואביה.

ומה גם ענין אומרו נא.

ולמה זה לא הזכירה שכחה ופאה, כי אם **לקט** לבד.

ועוד אומרה אחר אשר אמצא חן בעיניו, כי הלא תראה כמתדבקת באשר תמצא חן בעיניו ולא טוב הדבר,

ולא עוד אלא שלא מיחתה בידה נעמי, ואדרבה החזיקה בידה לדבר ולומר **לכי בתי**.

ועוד באומרו (ג) ותלך ותבוא ותקלט, מהראוי להפך ולומר ותקלט ותבוא.

והנה אמרו רבותינו ז"ל (רות רבה ד ו) התחילה מסיימת הדרכים, ואין אמרו **ותבוא** צודק יפה.

וגם אשר יעיד הכתוב לכתה **אחרי הקוצרים**, כמו זר נחשב לצנועה כמוה. **ועוד** כי מהנראה השדה הזה אשר לקטה בו אחרי הקוצרים, הוא **חלקת השדה לבעז**, כמאמר נערו (ז) **ותאמר אלקטה וכו' אחר הקוצרים ותבא ותעמוד מאז הבקר וכו'**, כי מאז הייתה בשדה ההוא, וכן העידה היא עצמה באומרה (יט) **שם האיש אשר עשיתי עמו היום בועז**, מורה כי שם הייתה כל היום, ואם כן מהראוי יאמר (ג) **ויקר מקרה חלקת השדה לבעז**, ואחרי כן יאמר **ותלקט בשדה אחרי הקוצרים**.

ועוד אמרו ויקר מקרה כי הלא נקבה היא, ויאמר נא ותיקר מקרה. **וגם** מלת **מקרה** תראה מיותרת, כי על כן דחקו רבותינו ז"ל (רות רבה ד ו) לומר שחוזר אל הזכר הרואה אותה, שהיה רואה קרי בפגעו בה, ועל כן אמר לשון זכר **ויקר**, וגם הוא הכפל, כי האחד הוא על הקרי ושני על פגיעתו בה.

וכן אמרו ממשפחת אלימלך הוא לבלי צורך, אחרי אשר נאמר למעלה **ולנעמי מודע וכו' ממשפחת אלימלך ושמו בועז**.

אמנם זולת האמור על שתי קושיות ראשונות, יאמר כי רות חששה פן יחסרה שומע, ותהיה כמתעתעת בעיני נעמי באמור אליה **אלכה נא השדה וכו'** לנערה כמוה, כי הוא מקום בחורים ונערים ואולי יפגעו בה.

ומה גם ברבות עניים רבים לוקטים, תמצא בתוך אנשים רבים מסובבת מהם, והוא בלתי ראוי.

וגם כי בהיותה בתוך השדה לא יתעוללו בה, כי רבים נמצאים שם קוצרים ואשר ניצבים עליהם ובעלי השדה, הלא בלכתה משדה אל שדה אחר בתוך הבקעה, במקום שאין אנשים, ישתדל להיות איש הבליעל אתה עמה,

ומה גם בין סלעים גדולים, ימצאה איש ויאחז בה ואין מושיע לה.

ואף גם בשדה אפשר יקרנה מקרה בלתי טהור, אם תלך ללקוט פאת השדה הנותרת אחר כל הקציר, ואין איש מאנשי השדה שם בשדה, כי יסתלקו בעלים ונערים וקוצרים, ותהיה היא שם לבדה.

ואולי יבוא איש אם דל מהעניים ללקוט עמה, או זולתו בחור מעם אשר יראנה שם לבדה ויתעלל בה.

וכן אם תוקח לה עומר שכוח בשדה ותקחהו, אולי יאמרו הקוצרים שלא שכוח היה ויבואו לקחתו מידה, ותהיה לחרפה, או יסתבכו בדברים, וכן לא יעשה.

ועל הדרך הזה אולי תמצא חן בעיני אחד מהקוצרים, ויתן עיניו בה ויחטא לה' לפחות מהיזק ראיית עיניו בהסתכלו בה.

ומה גם לרבותינו ז"ל שאמרו שהרואה אותה מיד נקרי, שהדעת נוטה שהוא בהסתכלו בה. **ומה גם** כי אולי גם כי צדקת וצנועה הייתה, אולי תתפתה ואין צדיק בארץ יסמוך על עצמו.

על כן ראתה להתקין יחד כל אלה על ראשון ראשון. וזהו אומרה **אלכה נא** כלומר הלא עתה הוא תחילת קציר שעורים, ואין בהתחלת הקציר אנשים, ומה גם בהתחלת קציר שעורים רבו עניים עד יחזיקו בקציר, או עד בא החטים החשובים יותר, וגם כי בשמחת הקציר בתחילתה דרך הבעלים להימצא שם עם גרי ביתו קטנים עם גדולים, ולא אפחד אהיה מסובבת עניים הרבה, וגם הקוצרים ונערים הניצבים ישלחו את ידם בפניהם. וזהו אומרה **אלכה נא** לומר עתה אשר הוא תחילת קציר שעורים כאמור, וכן אפשר שלא התמידה לולא הלכו אתה נערות בועז עד כלות הקציר, כאשר יבוא בס"ד.

ועל דבר לכת בין שדה לשדה במקום שאין אנשים, לא יהיה פחד, כי לא אלך אל שדות רבים כי אם אל אחד לבד ולא אמיש ממנו, וזהו אומרה **השדה.**

ועל השלישית אמרה **ואלקטה** כלומר לקט לבד אלקטה, ולא שכחה ופיאה מהטעמים הנזכרים, וגם זה בשבליים ולא בין העמרים אשר לא כדת.

ועל הרביעית אמרה אחר **אשר אמצא חן בעיניו,** לומר אם אראה איש שאמצא חן בעיניו, ולא אהיה באופן יזון עיניו בי, כי לא אעמוד כי אם אחריו ולא לפניו ולא מצדו. והוא כי בשדות גדולות יש קוצר מתחיל מראשית השדה ויש מאמצעיתו, ואמרה כי אם יקרה תמצא חן בעיני הקוצר שבאמצע, לא תלך אחר אשר בראשיתה, לבל תהיה לפני **אשר מצאה חן בעיניו** נגד פניו ועיניו, וגם לא בצדו ללקוט מאחרי ידו, כנודע מדין לקט אשר הוא הנופל לאחר ידו, אך אלכה מאחוריו וזהו אומרו **אחר אשר אמצא חן בעיניו.** ובכלל דבריה אלה תקנה גם כן הדבר החמישי, כלומר אם יהיה בסוג החלוקה, הוא שאני **אמצא חן בעיניו,** אך לא שימצא איש מהם חן בעיני, כי לא כן אנכי עמדי, ולא לבי ילך בדרך חטאים חלילה.

אז אמרה **לכי בתי** כי לפי דברך תלכי בדרך תמים ולא יקרר עוון.

או יאמר, גם שארשה אותך ללכת לא לבלתי היותי אוהבת אותך, כי הלא גם אם היית בתי הרשיתך כאמור למעלה.

ועל כל אלה קראה הכתוב **מואביה** על שתיים רעות, והוא באשר נשים לב אל אומרה אל נעמי **אחר אשר אמצא חן,** ואחרי כן נאמר **אחרי הקוצרים** ולא אמר אחר הקוצרים כבפסוק

הקודם. והוא הדבר אשר ידענו כי כל אחרי מופלג, כמו אחרי דרך מבוא השמש (דברים יא ל) שהוא אחרי מופלג מהירדן כנזכר בפירוש רש"י, ואחר הוא סמוך.

ובזה דברה שלא כהוגן בדברה אל נעמי, שאמרה אחר **אשר אמצא חן** שמורה אחריו בסמוך. ובזה יתכן רמזה לה נעמי ואמרה **לכי בתי**, כלומר לך באופן מתייחס כבת לי ולא בהעדר צניעות. וכן עשתה, כי לעת הפועל נאמר **ותלקט אחרי הקוצרים** מופלג מהם ולא סמוך, לכן באומרה אחר קראה הכתוב **מואביה. ותאמר לה לך בתי** כבת לי מתייחסת אל יהודיה, ולא כמואביה ללכת סמוכה אליו, כאשר בארנו בדרך השני, והוא כדבר השני לבלתי לכת סמוך אליהם, אך בהליכה כבר הרשתה אותה באומרה **לכי**.

(ג) **ותלך ותבא ותלקט בשדה וכו'.** יש אומר שלבלתי לכת במשא בהליכה ובביאה, לא רצתה להיות הולכת ומלקטת דרך הילוכה, פן תלך במשאה ותבוא בו, על כן הלכה ואחרי כן **ותבוא ותלקט** דרך ביאתה. והנה היה צודק אם לקיטתה הייתה בשדות הרבה, אך לא היה רק באחת. וגם אומרה **ותבא** יורה שבאת לגמרי, ואחר גמר ביאה לעיר החלה ללקוט.

והנה אין זר לומר, כי רמז לנו הכתוב פה ענין מציאות רות, שעל כן קרה לה המקרה הטוב הזה. והוא מה שאנו עתידים לומר לפנים, כי רות היא עצמה בת לוט הבכירה, ונעמה הצעירה. וזה נרמז באומרו **ותלך** כי הלכה מאז לבית עולמה, **ותבוא** עתה בגלגול, **ותלקט** פרי המעשה אשר עשתה לשם שמים, אלא שהרוח הקדש רומזת והפשט אינו זז ממקומו.

ונשוב אל דרך פשט הכתוב, ואחשוב, חששה אולי תשתהה בשדה עד הערב כאשר עשתה, ולעת ערב בבואה במקום שלא ניסתה, תהיה תועה בדרך ויחשך לה חוץ לעיר, ומי שהחשיך בדרך יאחז בה ויקרנה דבר בלתי טהור. ואף גם מבעוד יום, אם ימצאה איש תועה בשדות אשר לא ניסתה, תתעתד למקרה ופגע. על כן מה עשתה הלכה עד השדה הראשון אשר פגעה, ותשב עד העיר להקנות בעצמה טביעות עין בדרך לבל תטעה, ואחרי כן הלכה ללקט, כי אז אחר זה שלש רגלים לא תאבד ממנה טביעות עינה.

ויתכן כל זה יהיה בכלל דברי רבותינו ז"ל (**רות רבה ד ו**) באומרם התחילה מסיימת הדרכים, אלא שקצרו בלשונם כדרכם. ולא הוצרך הכתוב להזכיר ההליכה השדה, כי מי פתי לא יבין את זאת, שאחרי בואה לא תלקט בבלתי שובה שנית. כי אין כוונת הכתוב רק להודיע, שפועל הלקיטה לא הייתה כי אם אחרי לכתה ושובה. ובזה אפשר גם כן שטעתה למעלה באומרה **אלכה נא ואלקטה**, שמיד בלכתה תלקט טרם שובה להקנות בעצמה טביעות עין בדרך. וגם

אומרה **אחר אשר אמצא חן** שהוא אחר אחד, וטוב ללכת אחר רבים מלכת אחר יחיד מפני החשד. והכל תקנה בשובה.

ואין צריך לומר אשר דברה מאזהרות הראויות לה להיזהר. כנגד אשר לא דקדקה בהחזיק ראשונה בטביעות הדרך, עתה **ותלך ותבוא** טרם תלקט. ואשר אמרה בתחילה **אחר** עתה אמרה **אחרי** שהוא מופלג. וכנגד אומרה **אשר אמצא** אחר אחד, לא כן עשתה, כי אם אחרי רבים וזהו אומרו **הקוצרים**. ועל אשר דקדקה ללכת מיד בתחילת קציר השעורים באומרה **אלכה נא**, נאמר **ותלך** כלומר מיד אחר אמור נעמי **לכי בתי**. ועל אומרה שלא תלך לשדות רבים, אמר בשדה כי באחת לקטה לבד. ועל שלילתה בשכחה ופאה, אמר **ותלקט** שהוא **לקט לבד**, וכן באומרו **אחרי הקוצרים** כי אין קוצרים בעת לקיטת הפאה. וכנגד אומרה **ללכת אחר אשר אמצא חן**, הוסיפה על זה שהלכה אחר כולם, ולא אחר אשר מצאה חן לבד.

ואמר **ויקר מקרה**, הוא כי הזיווג המעותד לה לפגוע ולינשא לבועז, גם כי לא בת זוגו הייתה כדרך כל מייבם, ומה גם כי לא מישראל הייתה כי אם מואביה ובחירת להתגיר, כי על כן הזיווג ההוא יקרא **מקרה**, אמר כי **המקרה** המעותד לה גרם המקרה הזה תפגע **בחלקת השדה לבועז**, כי מזה נמשך ונשתלשל הזיווג, באופן כי מקרה המיוחד לה הקרה את זה, וזהו **ויקר מקרה**. ופירש איך מקרה היסב לפגוע **בחלקת השדה לבועז**. ואמר **אשר ממשפחת אלימלך**, כי משם בא אליה הייבום, והוא **מקרה** באמת.

ויצדק בזה אומרו **ויקר** לשון זכר שחוזר אל **המקרה**, וגם בזה אין בה כפל. ויצדק גם היות היו"ד דגושה. והראיה כי **המקרה** הזה משם נמשך, ולכך הזמינו ה' מחמת שתתאחז בבועז, [כי] מיד זימן הוא יתברך **(ד) והנה בועז בא וכו'**. וזהו אומרו **והנה** שהוא לשון הזמנה, לומר **ויקר מקרה** העתיד להתייבם את מקרה **חלקת השדה וכו'**. ואיך נשתלשל הלא הוא כי **והנה בועז בא וכו'**. ועל כן לא אמר ויקר מקרה וכו' ותלקט, לבלתי הפסיק בין רמז מקרה הוא הייבום שנמשך ונשתלשל בבואה שמה, להגמר לאומרו **והנה בועז בא** שהוא הוראת הדבר.

ד והנה-בעז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים יהנה עמכם ויאמרו לו יברכך יהנה :

(ד) והנה בועז בא מבית לחם וכו'.

הנה מהראוי היה יאמר ויבא בועז מבית לחם, ולא יאמר **והנה בועז בא**.

אך הנה הזכרנו למעלה מאמרם ז"ל באומרם על דברי נעמי באומרה:

יתן ה' לכם ומצאן מנוחה וכו', שאמרה כל אותן הטובות והנחמות שעתיד הקדוש

ברוך הוא ליתן לשלמה דכתיב **ויתן ה' חכמה לשלמה** יהיה מכם, ע"כ.

ומה ראתה נעמי לברך נשים מואביות, בחכמת שלמה מאין ולאין יהי להן כן, וכן בועז אמרו רבותינו ז"ל (ילקוט רות תרב) שאמר (יב) **ותהי משכורתך שלמה**, אל תקרי שלמה אלא שלמה, שיצא ממנה המלך שלמה, כי לא על חנם בחרו לה נעמי ובעז ברכה זו. וכן על פסוק (יד) **גשי הלום ואכלת מן הלחם וכו'**, אמרו רבותינו ז"ל (רות רבה ה ח) **גשי הלום** קריבי למלכות, ואין **הלום** אלא מלכות, **ואכלת מן הלחם** זו לחמה של מלכות כו'. וכן דרשו שית שיטין בדוד בשלמה בחזקיה במנשה במלך המשיח בבעז.

וכן באומרו (ג,טו) **וימד שש שעורים** (רות רבה ז ב) אמר רבי תנחום דרש בר קפרא בצפורי, מאי דכתיב שש השעורים האלה נתן לי מאי שש שעורים אילימא וכו', אלא רמז לה שעתידין ששה בנים לצאת ממנה שמתברכין בשש שש ברכות, ואלו הם **דוד ומשיח דניאל חנניה מישאל ועזריה**, דוד דכתיב (שמואל א טז יח) **ויען אחד מן הנערים ויאמר הנה ראיתי בן לישי וכו'**, משיח דכתיב (ישעיה יא ב) **ונחה עליו וכו'** וכיוצא בעניינים כאלה נמצאו בדברי רבותינו ז"ל, בין בדברי נעמי בין בדברי בועז.

אך הוא מאמרנו למעלה, כי מסורת הייתה בידם ענין מאמרם ז"ל (בבא קמא לח ב), כי שתי פרידות טובות היו מעותדות לצאת מבנות לוט ליבנות מהן מלכות בית דוד, ולא כמו זר נחשב נודע להם כן, כי גדולה מזו היא אשר כתבנו למעלה, שידעה בת לוט שעתיד זרע מלכות ישראל לבוא מהחוץ שבאו ופירשו בבראשית **רבה** (נא י) מאמר בת לוט באמרה (בראשית יט לב) **ונחיה מאבינו זרע**, שאמרה אותו הזרע שעתיד לבוא ממקום אחר נעמיד מאבינו, ופירשו על זה פסוק **מצאתי דוד עבדי** היכן? מצאתיו בסדום.

ואם כן אמור מעתה היפלא מזרע נחשון בן עמינדב, אשר לא נעלם מבת לוט. על כן אין ספק כי הן זאת הייתה עם לב נעמי ובעז, כי עתידה שתצא פרידה אחת טובה ממואב, לבנות ממנה מלכות בית דוד. ועל כן ראו מעשה רות ונזכרו, ויאמרו ללבבם כי קרוב הדבר מאוד, כי **זאת האשה אשר הוכיח ה' להקים על ידה אדר מלכות ישראל**, ועל כן מאז ברכה אותה לאמר **יתן ה' לכם ומצאן מנוחה** על מלכות בית דוד, וכמו שאמרו ז"ל, כי על כן נאמר **ומצאן** בחסרון הה"א, לרמז כי באחד בלבד נתקיימה ברכתה זו והיא רות.

והוא כאשר כתבנו כי זו **המנוחה**, הלא היא מרוח מחלון המקשקש במעהא, כי ממנו יתעתד לבוא גזע ישי. ומה גם לחכמי האמת האומרים כי **מחלון וכליון** היו **פרץ וזרח**, כי על כן ממחלון הוא פרץ ראוי יושבת מלכות בית דוד. ועל כן **פיה פתחה בחכמה** באמור אליה **ומצאן מנוחה** כמדובר למעלה, ואזן רות שמעה ותבן לה ובלבה שמרה את הדבר כמדובר

למעלה, כי על כן אחרי שומעה התעוררה ותאמר לנעמי **אלכה נא השדה**, כלומר אולי האשה הנצבת עמכם מוכנת לדבר ההוא.

ועל כן כאשר התחלת צאת הזרע ההוא אל הפועל היה בשדה, כענין תמר ויהודה כי בשדה מצאה ויט אליה אל הדרך ויאמר הבה נא אבוא אליך (בראשית לח טז), האם **אלכה נא** גם אנכי, אולי ככה ישתלשל גם ענין זה כי יזדמן הדבר לי בשדה, וזה גם כן רמזה באומרה **נא מעין הבה נא** האמור **בתמר**, ויהיה אגב אורחיה **שואלקטה בשבלים וכו'** לחיות נפש ככל הכתוב למעלה וה' יעשה את שלו. וכשמוע נעמי נתנה הענין אל לבה ותאמר **לכי בתי**, כלומר כי גם **לכי** על זה כי רוח מחלון בך, ועל כן **בתי** תקרא כבת לי מצדו, כלומר לכי כי שם הוא יתברך יכין לך הדרך. וכן עשה, כי הנה **ויקר מקרה חלקת השדה לבועז** שהוא הגואל, כי מאתו יתברך היה, כי רוח מחלון אשר בקרבו העתיד לצאת על ידי בועז הקרה אותה במקומו.

וזה יאמר זולת הכתוב למעלה **ויקר מקרה**, כי המקרה אשר לה הוא רוח מחלון אשר דרך מקרה היה בה, כי לא ידבק רוח קדוש בבלתי יהודית כי אם מקרה הוא, אותו המקרה גרם והקרה אותה **בחלקת השדה לבועז אשר ממשפחת אלימלך**, שלהיותו ממשפחתו לו משפט הגאולה להקים שם המת על נחלתו. ואפשר נרמז בתיבת מקרה רוח המת שבמעיה במה שמלת **מקרה** עם ארבעת אותיותיה עולה שמ"ט כמספר רוח מחלון עם הכולל.

או יאמר ויקר מקרה במה שאנו עתידים לאמר לפנים ורמזנוהו למעלה, כי **רות המואביה** שנתעתדה לצאת ממנה מלכות בית דוד בזכות בת לוט על מה שעשתה לשם שמים עם אביה, היא עצמה בת לוט כאשר יוכיחו העניינים, וגם עולה מספר בת לוט עם מואב כמספר היא רות המואביה במספר קטן.

ובזה יאמר **ויקר מקרה** כי אותו המקרה אשר קרה לה עם אביה, הקרה לה עתה **חלקת השדה לבועז**, לבוא גמר הענין אל הפועל, ולהורות כי ממחר האלוהים לעשותו. על כן מיד הזמין כי **והנה בועז בא מבית לחם** וראה את כשרותה, ולכן הבין כי **זאת האשה אשר הוכיח ה'** כאשר יבוא בס"ד, וזהו אומרו **והנה בועז בא** ולא אמר ויבא בעז כו'.

ולענין הכתוב אפשר הורו לנו ענין מעשה שהיה באבא חלקיה שאמרו בגמרא במסכת תענית (כג א) שהלכו ומצאוהו שכיר בשדה ונתנו לו שלום ולא השיב, ואמרו לו אחרי כן מדוע עשה ככה ואמר כי היה שכיר יום ולא היה יכול להתבטל, ויתכן על פי הדברים ההם שאמר כי למה שהיה בועז שהוא בעל מלאכתם שאמר להם **ה' עמכם**, על כן ענו ואמרו לו **יברכך ה'** כי ידעו שלמה שהוא השואל בשלומם לא יקפיד בתשובתם אליו מה שאין כן לזולתו, כמעשה דאבא

חלקיה, וזהו אומרו **ויאמרו לו** שאם לא כן מלת **לו** היא מיותרת, אך הוא כי למה שהיה **לו** אמרו לו **יברך ה'.**

וגם כווננו לבלתי הוסיף על הדבר אשר דבר הוא שתי תיבות בלבד כמוהו, על כן בראותו שהיו מקפידים לבלתי התבטל, על כן עזב את הקוצרים ושאל **(ה) לנערו הנצב** עליהם כי בטל הוא, להשיב לו על כל דבריו, ואמר **למי הנערה הזאת** כאשר יתבאר בס"ד.

עוד יתכן למדנו שצריך המשיב שלום להוסיף על השואל בשלומו (עי' גיטין סב א), וזהו כי הוא ברכם שיהיה **ה'** עימהם, והם הוסיפו ואמרו שלא בלבד יהי ה' עמו כי אם גם יברכהו יתברך בעצמו וזהו **יברך ה'.**

או מעין זה לומר הלא אתה כדאי לברכנו וברכתנו שיהיה ה' עמנו, אך אין אנו כדאים לברך, על כן אמרו **יברך ה'** שהוא אדון הברכות.

גם יתכן כווננו לומר, אתה אמרת שהוא עמנו ואין אנו כדאים לכך, אך אם הוא עמנו יהיה למען **יברך ה'** במעשה ידינו שהוא קצירך בשדה.

והנה על פי הדברים האלה עדיין אין לסיפור ענין המגילה צורך בהודעת השאלת שלום, ואפשר כיוון כי לבל יראה שלהיותו רודף אחריה נתן עיניו ביופיה על כן פתח דבריו אתם היה **למי הנערה הזאת**, על כן הודיענו כי ראשונה שאל בשלומם והשיבו לו שלום ואחרי כן שאל **למי וכו'.**

עוד יתכן באשר נשים לב אל אומרו ויאמר לקוצרים, כי הלא אל הנערים אשר לו ואל **הנצב על הקוצרים** לא הזכיר ששאל בשלומם, ולא יעשה כן שלא לשאול בשלום הכל. אך יהיה לומר כי לבל יחשד בעיני הקוצרים השכירים לקצור קצירו אם להם ישאל **למי הנערה**, על כן אמר כי בשאלת השלום עשה עיקר מהם יותר מלנעריו ילידי ביתו, אך לא לשאול על הנערה פן יחשד בעיניהם, רק נשמט מהם **ויאמר לנערו** הוא נערו יליד ביתו **למי וכו'**, ובו בטח לבו גם שלא שווה לו כאשר נכתב בס"ד.

ועל פי דרכנו למדנו שאין שואלים בשלום אשה אפילו בכלל אנשים, כי גם שהייתה **אחרי הקוצרים** לא שאל כי אם בשלום הקוצרים לבד, ולמה שאמרו ז"ל (**רות רבה ד ב**) שעל טוב מידותיה שאל עליה, אפשר לדעתם שסיפר הכתוב שמיהר לשאול, שכהתימו לשאול בשלומם מיד אמר לנערו **למי וכו'**, ועל כן הגיד לנו שאלת השלום.

ה וַיֹּאמֶר בַּעַז לְנַעֲרוֹ הַנֹּצֵב עַל-הַקּוֹצִרִים לְמִי הַנַּעֲרָה הַזֹּאת :

ו וַיַּעַן הַנַּעֲרָה הַנֹּצֵב עַל-הַקּוֹצִרִים וַיֹּאמֶר נַעֲרָה מוֹאֲבִיָּה הִיא הַשִּׁבָּה עִם-נַעֲמִי מִשָּׂדֶה מוֹאֵב :

ז וַתֹּאמֶר אֶלְקָטָה-נָּא וְאֶסְפָּתִי בְּעֵמְרִים אַחֲרֵי הַקּוֹצִרִים וַתְּבוֹא וַתַּעֲמֹד מֵאֵז הַבֶּקֶר וְעַד-
עֵתָה זֶה שִׁבְתָּה הַבַּיִת מֵעַט :

ח וַיֹּאמֶר- בַּעַז אֶל-רוּת הַלּוֹא שָׁמַעְתָּ בְּתִי אֶל-תַּלְכִּי לִלְקֹט בְּשָׂדֶה אַחֵר וְגַם לֹא-תַעֲבֹרִי מִזֶּה
וְכִה תִדְבָּקִין עִם-נַעֲרָתִי :

ט עֵינֶיךָ בְּשָׂדֶה אֲשֶׁר-יִקְצְרוּן וְהִלַּכְתָּ אַחֲרֵיהֶן הַלּוֹא צוִיתִי אֶת-הַנַּעֲרִים לְבִלְתִּי נִגְעָךָ וְצַמַּת
וְהִלַּכְתָּ אֶל-הַכֵּלִים וְשִׁתִּית מֵאֲשֶׁר יִשָּׂאֲבוּן הַנַּעֲרִים :

ראוי לשים לב אל אומרו (ה) למי, ולא אמר מי הנערה הזאת.
ועוד בתשובתו היה ראוי לקצר ולומר ויען ויאמר נערה כו', ולא יגיד לנו כי אשר ענהו היה
הנצב על הקוצרים, כי מי לא ידע כי הנשאל יענה.
ואף גם מלת (ו) ויען תראה מיותרת, והיה די לומר ויאמר נערה מואביה כו'.
וגם אומרו נערה לא חידש לבועז דבר, כי גם הוא אמר הנערה הזאת, ויאמר נא מואביה
היא וכו'.
וגם מלת היא מיותרת.
וגם למה זה יודיענו ששבה עם נעמי משדי מואב, והלא די לו לאמר שהיא כלת נעמי.
ועוד באומרו (ז) ותאמר אלקטה נא וכו', שהוא נדרש ללא שאל.
וגם אומרו מלת נא שהיא מלה מיותרת.
וגם כי הלא יראה כי שקר כיזב באומרו ואספתי בעמרים, והלא הכתוב מעיד שהייתה
מלקטת שבלים,
ומה גם למה שאמרו ז"ל (רות רבה ד ח) שאחד מהדברים שראה בועז הוא היותה מלקטת
מההפקר,
וגם לא שלשה שבלים כי אם שתיים כדין ולא בין העמרים.
וגם אומרו אחרי הקוצרים, הלא גם בועז ראתה אותה מלקטת אחריהם, ומה חידש לו.
וגם כי נאמר כי לשתתגנה עליו עשה הדבר, לומר שהייתה הולכת אחרי האנשים, אם רע
הוא בעיני בעז גם מראותו אותה אחריהם יתפעל, ולמה יגיד לו אשר נגד עיניו.
ומה גם כי כל שאר נשים הלוקטות כן הולכות, ואדרבה צניעות גדולה הייתה לה מהשאר,
וכמו שאמרו ז"ל (שם) שראה בועז כי כל הנשים משחקות עם הקוצרים והיא מצנעת עצמה,
ומה גם לאשר דקדקנו בלשון אחרי שהוא מופלג כאמיתות טבע הלשון, שהוא צניעות גדול,
וכל שכן כי עיקר הלקט הוא מצד הקוצר ללקוט הנופל לאחר ידו, ואף על פי כן הלכה
אחריהם.

ועוד באומרו ותבוא ותעמוד כי מלת **ותבוא** מיותרת, **וגם מה** לו לספר בגנותה, לאמר ששהתה הרבה ו**שזה שבתה הבית מעט**. **וגם אומרו זה שבתה**, יראה שהיה בכלל אומרו **ותבוא ותעמוד מאז הבקר ועד עתה**, ולמה יצא.

וגם אומרו זה שבתה, אין מלת זה צודקת יפה, וטוב היה לומר שבתה הבית מעט, או כי שבתה וכו'.

ועוד בתחילת פסוק שאחריו **(ח) הלא שמעת בתי אל תלכי וכו'**, כי אילו דבר עליה הנער טוב, יצדק יפה לומר אחרי שומעך לא תמושי מזה, אך איך יאמר **הלא שמעת בתי** מוציא עליך דיבה **אל תלכי וכו'**, אדרבה על כן אלכה לי אל שדה אחר ואעבר מנגד פני הנער הלז. **ואם** דעתו לומר גם כי שמעת בתי הדובר רע עליך, אף על פי כן **אל תלכי** מפני כך ואל תיראי, כי **כה תדבקין עם נערותי, אם כן** היה ראוי יאמר גם כי שמעת בתי אל תלכי, ולא יאמר הלא שמעת שמורה שמשמיעתו נמשך והוא להפך.

וגם לפי זה היה לו לומר למטה, כי כה תדבקין עם נערותי ולא **וכה**, כאומר דבר נוסף על הקודם ולא כנותן טעם אליו.

וגם אומרו וגם לא תעבורי מזה, יראה מיותר אחרי אומרו **אל תלכי**.

אך הנה בועז היה צר לו מאד, פן יחשדהו שומע שאול ישאל על הנערה, באמור בלבו אולי עיניו נתן בה, כי על כן לא שאל מהקוצרים שכיריו ופועליו, כי אם **(ה) מנערו** הרגיל אצלו כאשר כתבנו.

ועוד שנית עשה לאמר אליו **למי הנערה הזאת**, ולא אמר מי הנערה הזאת, למען יבין הנער כי לא להשיאה בלבו, כי הלא בלבו היה כי היא בעולת בעל ורשות אחר עליה. וזהו אומרו **למי הנערה**, כלומר מי אדון לה אשת מי היא, כי אז אין ספק כי לא יעלה על לב הנער כי עיניו נתן בה לקחתה, כי הלא לא יחשדהו באשת איש, כי כולי האי לא הוי ליה לאחשודיה. והנה ראיתי אחרי כותבי כי קדמני **הרי"ע** ז"ל בשאלת **למי וכו'**.

עוד יתכן באשר הפליגו רבותינו ז"ל **(רות רבה ד ח)**:

במה שראה בה צניעות גדול ורב על כל יתר נשים, באומרם כל הנשים שוחחות ומלקטות וזו יושבת ומלקטת. כל הנשים מסלקות כליהם וזו משלשלת כליה. כל הנשים משחקות עם הקוצרים וזו מצנעת עצמה. כל הנשים מלקטות בין העמרים וזו מלקטת מן ההפקר, זהו לשון **מדרש חזית**.

ובילקוט (רמז תרא) מוסיף:

כל הנשים לוקטות שלשה שלשה וזו שנים שנים, והוא הנודע מהמשנה (פאה ו ה) כי שני שבלים לקט ושלשה אינן לקט.

ועל כן אמר **לנערו** יליד ביתו אשר בו בטח לבו, **למי הנערה הזאת** כלומר הנה לא אבוש בהביטי אל צניעותה העצום ורב, מלדבר ולומר למי ראויה הנערה הזאת, כי מי יערוך אליה לנושאה, כי רב מאד כשרונה והיא פליאה. וזה יאמר **הנערה הזאת** בה"א הידיעה, כי להיותה הזאת המיוחדת בצניעות לעין כל אני שואל, והוא מן התימא להיותה עדיין נערה, תהיה בה כל הצניעות הזה. וזהו אומרו **הנערה הזאת**.

והוא כי הלא כתבנו, כי לא נעלם מבועז עתידה פרידה טובה לבוא ממאוב אשר ממנה יצא מושל בישראל, אך עדיין לא ידע אם זאת תהיה או אחרת. ויהי כראותו שלמות מידותיה, נתן אל לבו **אולי זאת האשה אשר הוכיח ה'**, אך לא יבצר ממנו מזימת חששא אולי בטרם יבוא הוא, לא התנהגה בצניעות, ובידה דבק מאומה מדבר רע, או מידה אשר איננה טהורה, באופן כי לא זאת הפרידה הטובה ההיא. על כן אמר בלבו, מי יגיד לי אשר היה בטרם אבוא השדה, כי הלא יסתירו לחפות על עניה סוערה כזאת, ויעצוהו כליותיו לדבר אל הנער **הנצב על הקוצרים**, אשר עיניו משוטטות להביט את כל הנעשה שמה, מה שלא כן הקוצרים הטרודים במלאכתם.

ועוד שנית אמר בלבו, אם אשאל בדרך שלא יראה שחשקתי בכישרונה רק לגלות הדבר בלבד, הלא אפשר יסתיר דבר, אך זאת אעשה אומר אליו **למי הנערה הזאת**, כלומר למי ראויה הנערה המיוחדת הזאת, כי רבה צניעותה וכשרונה, לומר כי על ידי כן יאמר הנער בלבו, אוי לה לאותה בושה כי אדוני זקן נשיא ישראל נתן עיניו בנערה מואביה. ועל כן להסירה מלבו מפני הכבוד, יגלה סוד כל דבר רע אשר ידע ממנה, וכן היה, כי אז פער פיו לבלי חוק. ומתוך גנותו למד בועז שבחה, כי כל יגיעיו לא ימצאו בה עוון אשר חטא, כי לא הגיד ממנה שום דופי או פריצות שראה בה, רק כי הייתה **נערה מואביה ששבה עם נעמי**.

כי גם שרמז לו שאינו לפי כבודו לקחתה, הם דברים שהיה מורה מסברא שלא ראויה היא לו, לא היה שראה בה ערות דבר לשוב מאחריה. וכן באומרו **ותאמר אלקטה נא ואספתי בעמרים וכו'**, ואומרו **זה שבתה הבית מעט**, גם בזה לא העיד על שום פריצות, והם דברים שאין בהם ממש כאשר יבוא ביאורן בס"ד. על כן אז נכנס חשק כשרונה בלבו, כי אמר אם ראה בה כל מום רע לא היה מתעלם מלאומרו, ואדרבא אז דבר על לבה וציוה עליה בל תעבור מזה, כאשר יבוא ביאורו בס"ד.

(ו) **ויען הנער וכו'.** הנה דרך בעלי שדות, להעמיד איש **ניצב על הקוצרים**, בל יתרפו במלאכתם ולהעמידו במקום גבוה יראה את כולם, לבל ישמט איש מהם אשר לא יראנו, ולבחור אותו מכל נערי, איש אשר כח בו להרים קול לקרובים ולרחוקים, ומה גם בשדות גבר כבועז גדול ועצום בעושר ונכסים, כי רבים אשר אתו קוצרי קצירו. ואמר כי להשיב לו הרים קול לספר בגנות רות, וזהו **ויען הנער** מלשון הרמת קול, כמו (דברים כו ה) **וענית ואמרת**, (איוב ג ב) **ויען איוב ויאמר יאבד יום וכו'**, וקצת סעד לזה הוא הטעם אשר עליו מלמעלה הוא הרבי"ע, וזהו **ויען**.

וגם אמר **הניצב על הקוצרים** שאמרנו שהוא מיותר, לרמוז אל היותו **ניצב** במקום מוכן להשמיע לכל כמיוחד לממונה על כך, ולכן לא אמר ויען נערו כלמעלה, כי הוא חשב להיותו נערו לא יחשדנו, על כן לא אמר כי אם **נער** סתם. ולא עשה כן לשנאתו אותה, אך מאהבתו את אדוניו, כי בשמעו שאול שאל האיש **למי הנערה הזאת**, והוא היה אלמון והיא פנויה יפה עד מאד, אמר בלבו אין זה כי אם עיניו נתן בה וחשק בה לקחתה לו לאשה, ולא טוב הדבר בעיני הנער.

אף גם שנאמר שלא יבצר ממנו הלכה **עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית**, לא ישרה בעיניו לאיש כמוהו גדול בישראל, ומה גם לאומרים (בבא בתרא צא א) כי **אבצן זה בועז** שהיה ראש כל הדור, וגם שב גם ישיש בא בימים, ואיך ישא נערה והוא זקן ואינו לפי כבודו, וגם מזרע מואב ולא יקח לו בת גדולי ישראל, כאשר יאתה לשר וגדול בישראל. על כן הרים קול ויספר בגנותה לעיני כל שומעיו, כמגיד יחוסה ומודיע המאורע בדרך רק רע, כמתלהלה היורה זקים לגנותה בעיניו, והוסיף לה מדיליה דברים מכווערים, ומומים אשר לא היו בה.

וזה החילו **נערה מואבית כו'**, ולרמוז לו כי **נערה** היא ולא תיאות אליו, ואף גם כי היא **מואבית**. ולשלא יאמר בועז בלבו כי גם שמואבית היא, הלא כבר נתגיירה, וכקטנה שנולדה דמי וכישראלית תחשב, ומה גם כי ידע הלכה מואבי ולא מואבית, כאשר הוכיח סופו וגם כי הוא גדול בישראל. על כן אמר כלומר עודנה מואבית בהווייתה הזאת, וזהו אומרו **מואבית היא**, לומר עדיין מואבית היא, ולא דבקה בדת משה וישראל. ולשלא יאמר הלא באה ממולדתה ומבית אביה אחרי ה', לזה אמר **השבה עם נעמי** כלומר למענה נגררת אחריה, ולא לבקש את ה'.

עוד רמז לו לאמר, ראה נא כי לא **שבה** כי אם **עם נעמי** לבדה, כי מתו מחלון וכליון, ואין זה כי אם על שנשאו נשים מואביות, למען יבין כי כן יקרה לו גם הוא, אם יעשה כמעשיהם ליקח לו מואבית.

עוד רמז לו באומרו עם נעמי משדה מואב, לומר ראה נא כי בלתי ראויה היא אליך, כי הלא **שבה עם נעמי** לבדה בלי חברת אנשי אמת **משדי מואב** ועד הנה, כלומר ואין ספק כי הדעת נוטה קרה לה מקרה בלתי טהור. ומה גם למה שאמרו ז"ל (**רות רבה** ב כא) שבשוב ערפה מאתן עד שדה מואב, גם כי לא הרחיקה מאד, פגעו בה ודשו בה כהריפות. ולהגדיל הדבר נכתב משדי ביו"ד, לרמז כי באו שתיהן לבד מעיירות רבות של מואב, כנודע כי כל שדה מואב הנזכר הוא עיר מואב, או עיירות כשהוא ביו"ד כאמור למעלה. וגם כי ה' היה עימהן אמת היה כי באו שתיהן לבדן, כאשר כתבנו למעלה על **ותלכנה שתיהן עד באנה בית לחם**, כי עד שם הלכו יחדיו לבדנה, ושעל כן **ותהום כל העיר עליהן**. באופן כי מהיות רב הדרך מאד מעיירות רבות של מואב עד בית לחם, הוא כקרב לודאי יפגעו בהם יותר מבשיבת ערפה כברת ארץ במקום יודעיה. וזה רמז לו באומרו **השבה עם נעמי**, כלומר ולא עם אחרים עמה. **משדי מואב** מקום מוכן לפורענות ורחוק עד כה, כאמרו **השבה** שהוא עד גמר שוב נעמי, שהוא אל מקומה הראשון.

ושמא תאמר, כי הלא נראה כי גדלה צניעותה, שלוקטת לקט כדין שתי שבלים ולא שלשה, וגם הולכת **אחרי הקוצרים**, כאשר כתבנו שהוא מופלג ממקומם, אשר שתי אלה רמוזים למעלה בכתוב באומרו **ותלקט וכו'** שהוא לקט כדינו וגם **אחרי הקוצרים**. על כן החליק לשון ואמר (**ז**) **ותאמר אלקטה נא וכו'**, לומר אודיעך את אשר התנכלה לעשות ברמאות לגנוב דעתנו, והוא כי דעתה לגנוב **ולאסוף עומרים**, ואמרה בלבה מה אעשה לשלא ידקדקו בי ויטיאשו מהסתכל באשר אני עושה, אתחיל מתחילה ללקוט כדין שנים שבלים, וזה אעשה עתה בתחילה, למען יהיו בטוחים שלא אגנוב ולא יביטו יראו בי, ועל ידי כן אחר כך אאסוף בעמרים ואין רואה.

ועדיין אם אלך בסמוך אל הקוצרים, גם שאהיה מאחריהם אפשר ירגישו ויהפכו פניהם ויראוני, על כן טוב לי להתרחק מופלגת מהם. באופן כי אשר לוקטת כדין, לא בצדקתה היא עושה, כי אם לגנוב הדעת. וגם אשר תתרחק מהקוצרים, הוא לבל תראה בעשותה הרע. וזהו אומרו **ותאמר אלקטה נא** כלומר **אלקטה לקט** שהוא **שבלים** כעת בראשונה, כדי שאחרי כן **ואספתי בעמרים**, ולכן הייתה **אחרי הקוצרים** מופלגת מהם.

ויתכן בזה אומרו לשון נא ואומרו **אחרי הקוצרים**, לומר כי לאסוף בעמרים ולא יהיה נקל יראוה, החזיקה ללכת **אחרי הקוצרים** כאמור.

ועוד הוסיף לספר בגנותה באומרו **ותבוא ותעמוד מאז הבקר כו'**, לומר כי אין לה דרך כל כבודה, כי הלא עמדה בשדה **מאז הבקר ועד עתה**. ולשלא יאמר בועז, הלא בזה הכזבת עצמך ושיחת דברך, כי אם חפצה ומדתה לאסוף בעמרים בהיחבא, הלא בזמן מועט הייתה יכולה לעשות ותלך לה, אך מאשר עמדה **מאז הבקר ועד עתה**, הלא יורה כי על היותה מדקדקת לבלתי קחת כי אם שבולת אחת או שתיים, הוצרכה להתעכב מאז ועד עתה. על כן התחכם יותר ואמר **זה שבתה הבית וכו'**, לומר זה הדבר האחרון אשר אמרתי **ותעמוד וכו'**, אינו ענין ללמד משם שאין מלאכתה לאסוף עמרים, באשר לא הלכה עד כה, כי לא מפני כך שהתה, כי אם זה מרוע מידתה **ששבתה הבית** הוא **מעט**.

ועל פי דרכו רמז עוד לומר, כי הלא **בשבתה** עד הערב, אולי בערב יום בשובה העירה, והיא לא ניסתה בדרכים אלו, אולי יתעללו בה. ומהיותה בלתי חוששת, יראה כי לא טובה היא. ולשלא יאמר איש אולי באה ושבה העירה טרם תלקט, להיות לה טביעות עין בדרך, כאשר כתבנו שעשתה באומרו **ותלך ותבא ותלקט**. על כן להסתיר דבר אמר **ותבוא ותעמוד**, לומר מיד בבואה עמדה ולא שבה מאז הבקר, באופן כי אין לה טביעות עין בדרך, ואף על פי כן שהתה **עד עתה**.

ויהי כשמוע בועז את הדברים הרעים, שברמיה דבר הנער **הנצב**, אז שם פניו לדבר אליה, מה שלא עשה כן עד כה לדבר על לבה, ולכבות הלהב אשר הבעיר בלב הנער **הנצב**. פער ופיו פתח בחכמה לדבר דבר תבין ותדע עם לבבה, כי לא נכנסו דברי הנער באוזניו, כי הלא עיקר בושטה איננה מצד הנער מפאת עצמו, כי הנער נער, אך הנוגע מנפש ועד בשר הלא הוא פן יכנסו דבריו באזני בועז. על כן פתח ואמר כמיעץ אותה **(ח) הלא שמעת וכו'**, והוא כי אם יאמר אליה אל תשיתי לב כי לא האמנתי לדבריו, אולי יעלה על לבה כי לא כן לבו, ומכסה דבר להפיס דעתה. על כן שם הדבר הזה כהקדמה מונחת, וכמוציא ממנה תולדה אחרת. ואמר **הלא שמעת** את קול הנער הזה, הנה מזה אגזור אומר כי לבת לי תתייחסי. והוא כי הנה לו יש נפש אחרת תחת נפשה, הלא תחרץ את לשונה על הנער הנצב אחר הלהב, אשר בער בה בשפת חלקות לדבר ולומר מי אתה הר הגדול אשר פך פערת לבלי חוק עלי, ותתנני לבת בלייעל, את מי חרפת וגידפת, ועל מי הרימות קול, האם דמית היות אהיה כמוך רעת מעללים, כי העזת פניך לדבר עלי כזבים, ואנכי בת מלכים ואתה לא תהיה כאחד מעבדי עבדי הקטנים, ולא עליך תלונתי כי נער אתה, כי אם על הזקן אדוניך, אשר לא בשבט יככה על עזות פניך. אך לא מצאה טוב משתיקה, על כן נתקעה הכרת צדקתה בלב בועז.

ויען **ויאמר הלא שמעת בתי**, לומר הלא שמעת כלומר ולא חששת ותשתקי, **בתי** תחשב, כי צדקת גמורה את, לכן הישמרי לך לבלתי לכת **בשדה אחר**. והוא כי אצלי את כבתי לכל דבר

שבקדושה, כי לא שמעתי לקול הנער באשר הוא שם לך עלילות דברים, כי לא האמנתי לדבריו. אך לו היית בשדה אחר, ושמע השומע קול אומר כדברי הנער הלז, אולי יאמינו וישמעו לקולו. וזהו **הלא שמעת בתי אל תלכי**, כי מאשר שמעת אצלי את כבתי, והיוצא מזה הוא **לבלתי לכת ללקוט בשדה אחר**, פן יחשך שומע פי המדבר כדברי הנער הלז ותהיי לבוז.

נמצא שם כהקדמה מונחת **בתי אל תלכי**, מובן בתוך הדברים כלאחר יד באומרו **בתי**, היותה כשרה ויקרה אצלו. ומאשר יקרה בעיניו תוציא תולדה, בל תלך **ללקוט בשדה אחר**, כי אולי ישיתו לב לדבר עליה סרה. כי בגלל הדבר הזה תאמר בלבה כי כשרה היא בעיניו, שאפילו לא הוצרך לומר אליה כי לא האמין אליו, כי אם כמונח שכן הוא יעץ אותה תוציא מדבריו ענין זולתו. ולבל תאמר היא לפחות אשנה מקום בשדה עצמו, לזה אמר **וגם לא תעבורי מזה** והוא לבל תראה שהתפעלה מדבריו.

או יאמר גם לא תעבורי מזה אצל אחר, כי יותר הוא כבודך להיות אצל אשר לא מצאת חן בעיניו, מהיות אצל אשר תיטב בעיניו, וישדלך בנועם מלין פן תחשד. וזהו **וגם לא תעבורי מזה**, כי מאשר שמעתי תצא נפקותא **שלא תעבורי מזה**, וגם **שכה תדבקין עם נערותי**, אשר המה בחלק הזה.

או לומר פה בחלקת השדה אשר לי **תדבקין עם נערותי**, אך בשדה אחר לא יזדמנו אליך נערות להדבק בם, ותהיה לבוז לפחות מריב לשונות. ואשר הטיל נז"ל יתירה במלת **תדבקין**, להיות כי נכללה גם רוח מחלון מקשקש במעיה, על כן אמר **תדבקין** לשון רבים.

והנה במאמרו בסוף פסוק זה באומרו **וכה תדבקין עם נערותי**, הוא יורה צדקת הצדיק בועז, באשר חס על כבוד רות לבל יקרנה חרפה ובוז. והפלא מכפיות טובה צדקת כמוה להתעולל עלילה על איש צדיק תמים להפך טובתו להבל וצניעותו לפריצות, באמרה אל נעמי (לקמן פסוק כא) גם כי אמר אלי **עם הנערים אשר לי תדבקין**, איך ערבה אל לבה לדבר אליה כזבים ולהוציא דיבה על שר וגדול בישראל בדבר גדול כזה.

והנה באומרו ז"ל (**רות רבה** סוף פרשה ד) שאומרו **עם נערותי** הוא על הצדיקים, כמה דאת אמר (איוב מ כט) **ותקשרנו לנערותיך**, נחה שקטה השאלה, אך הם דברו דרך רמז.

אך על דרך הפשט, המה ראו כן תמהו, ואמרו שעל כן קראה הכתוב מואביה, באומרו ותאמר רות המואביה גם כי אמר אלי עם הנערים וכו', על שדברה שקר שהוא אמר עם נערותי והיא אמרה עם הנערים.

אך לבוא עד תכונת תשובת קוצר ידינו להפך בזכות הצדקת ההיא, נשית לב בכתובים הבאים.

ראשונה באומרו (ט) **עיניך בשדה אשר יקצרון והלכת אחריהן**, מי המה אלה שאמר שתלך אחריהן, אם הוא אחרי הנערות, על מה זה חזר בו ממאמרו הקודם באומרו **וכה תדבקין עם נערותי**, שבא למעט הדבקות ולומר אחריהן.

ומה גם אם יתפרש מעין כוונת **אחרי** שהוא מופלג.

וגם מה יתן ומה יוסף לו אם תלך בתוכן ולא אחריהן.

וגם כי אחרי כן נאמר **ותדבק בנערות בועז וכו'**, ולא אמר ותלך אחרי נערות בועז ללקט.

ואף אם יעלה על לב כי גם לכתה אחריהן יקרא דבקות, למה זה שינה לשונו הקודם.

ועוד באומרו הלא צויתי את הנערים לבלתי נגער, היתכן שבהתדבקה בנערות בועז באומרו **וכה תדבקין עם נערותי**, יערבו אל לבם לנגוע בה, שיצטרך לומר **הלא צויתי את הנערים וכו'.**

ועוד בתשובת נעמי אל רות **טוב בתי כי תצאי עם נערותי**, למה שינתה הלשון להזכיר לשון יציאה, ולא תפסה הלשון האמור למעלה לומר טוב בתי כי תדבקין עם נערותי, וכאומרו למטה **ותדבק כו'**, ולא כי תצאי כו'.

ועוד היתכן כי נערות בועז קוצרות היו, שיתמידו ללקט עם רות בכל שדה ושדה אשר לבעז, עד כלות קציר החטים וקציר השעורים, ולא כן דרך נערות הגדולים אשר בארץ המה כבועז, רק לצאת השדה יום או יומיים לטייל בתחילת קציר, וגם שם יטעו אהלי אפדנם ולא יצאו משם לעתות בשרב, כי אם לעתות ערב או בבקר אור טרם צאת השמש בגבורתו, ואף גם זו יום או יומיים ואחר ישובו העירה כמשפט הבנות הצנועות.

אך נערות אלו הלא יראה כי זה שבתן הבית מעט, כי הלא היו עם רות עד כלות קציר השעורים וקציר החטים, והוא לרבותינו ז"ל זה שלשה חדשים **במדרש חזית (רות רבה ה יא)**. ועל פי דרכנו נתבונן מעתה, מה שמץ דבר על דבר נעמי אל רות באומרה הלא בועז מודעתנו אשר היית עם נערותי, מה לה להזכיר היותה **עם נערותי**, ומה מעלה ומוריד.

אמנם הן אמת, כי אין דרך הנערות אשר לשר וגדול מישראל, כאשר אמרו רבותינו ז"ל (**רות רבה ה טו**) שהיה בועז, לרוץ בגבעות משדה אל שדה, ולא יצאו מקריה וישכנו בשדה לא חדש ימים ולא עשרים יום, כי אם מעט מזער לשמוח בשמחת הקציר באחת השדות, מקום

אשר אדונם נטה שם אוהלם ולא ימישו משם, ואין ספק כי כן עשו גם נערות בעז. וביום הראשון אשר יצאת רות השדה, לא היו נערות בעז כי אם בחלקת השדה שהוא מקום אשר הוא שם, ולא נדבה לבן אותנה לשוט בשאר שדות. על כן היה דבר בועז אליה **(ח) אל תלכי ללקוט וכו'**, כי הלא בשדותי לא יקרך מקרה בלתי טהור, כי פה בשדה הזו אשר בו הנערות **תדבקין עם נערותי**, בעוד קציר חלקת השדה הזו, כי לא יצאו חוצה, וזהו **וכה תדבקין עם נערותי**. אך בשאר שדות אשר לי, גם שלא אוכל לרפא לך כתיקון הגדול הזה, אל תיראי מלכת אחרי הקוצרים, כי **הלא צויתי את הנערים לבלתי נגעך**, אך בזאת שתיזהרי לבלתי התאחז בדברים ושום עסק עימהם, כאשר נבאר בס"ד.

וזהו אומרו **(ט) עיניך בשדה כו'** לומר הלא פה כלומר בשדה הזה **תדבקין עם נערותי** אשר הן בו, ולא אצטרך פה לצוות את הנערים עליך.

ושמא תאמר מה יסכון לך אל שאר שדות. אל תראי כי לא תיכלמי, כי אם תשיתי **עיניך בשדה אשר יקצרון** הקוצרים הידועים **והלכת אחריהן**. ואל תשיתי לב גם שלא תדבקי עם הנערות אשר לי, כי **הלא צויתי את הנערים לבלתי נגעך**. באופן כי גם שבראשית הקציר אמר לה להדבק עם נערותי, מאז והלאה עד כלות כל הקציר אמר אליה תלך אחרי נערי, ולא תירא, כי אחרי דברו לא ישנו אשר ציוה להם **לבלתי נגעך**.

והלא זה דבורה אל נעמי (לקמן כא), כי **אמר אלי עם הנערים אשר לי תדבקין עד אם כלו את כל הקציר אשר לי**, לומר כי **עד אם כלו** הכל תדבק בהם, מה שאין כן עם הנערות, זולתי בתחילת קציר השעורים לבד ובשדה ההוא לבדו. ואפשר שאף על פי כן קראה הכתוב **מואביה**, על אומרה **תדבקין**, והוא לא אמר רק **והלכת אחריהן**.

ותען לה נעמי (כב) טוב בתי כי תצאי וכו', לומר הלא לא צורך הוא תהיה עם נערותי כי אם תוך השדה ההוא, אך לא שתצאי משם חוצה עם נערותי. אך טוב הוא בתי שגם תצאי עם נערותי אם אפשר, ולא יפגעו בך הנערים בשדה אחר, אשר לא יהיו נערותי שמה, כאשר כתבנו כי לא היה בלבן ובלב בעז תצאנה נערותי בשדה אחר.

אז מה עשתה **(כג) ותדבק בנערות בעז וכו'**. ולא מנעתן בעז מצאת אתה עד כלות קציר השעורים וקציר החטים, והוא פלאי יעשה כדבר הזה, לשלוח אתה נערותי משדה אל שדה כמשלש חדשים. אך אין זה כי אם שהיה חפץ בה לגודל צניעותה והיותו **מודע לאישה**. ואולי היה נדון בקרבו כי גואל הוא, וגם שיש גואל קרוב ממנו, אולי תעלה אתו בגורלו, על כן הטריח את נערותי להיות עמה לשומרה מכל דבר רע.

והלא זה דבר נעמי אל רות, הלא בועז מודעתנו אשר היית את נערותי, כי בזה ערבה אל לבה לאמר אליה תלך לשכב מרגלותי, ולא חששה פן יביישנה, כמו שאמרו ז"ל (רות רבה ו א) שהיה דוד המלך ע"ה נותן שבח והודאה שלא קללה בועז ויברכה. והוא כי אמרה, הלא לולא החשיבה בועז ונתן אל לבו לקחתה, או לפחות להיותו מסופק בדבר, למה זה הטריח נערותי שלשה חדשים עמה, יעלו הרים ירדו בקעות משדה אל שדה ללוותה. כי הן לו הייתה גבירתן אשת בועז מאז, לא עשו כדבר הרע ההוא, וגם בועז תמנעם. ובזה מצאה פתחון פה לשלחה כאשר נגמור הביאור לפנינו. ובזה פייסה וגם היא שמעה לקולה, באמרה אליה אשר היית עם נערותי, לרמוז לה הדבר הזה.

ומה מתוק מדבש אומרו **והלכת אחריה** בנו"ן ולא במ"ם, על פי הדרך הזה. והוא כי במגילה הזאת, מצאנו ראינו זה כמה פעמים תשנה את טעמה מזכר לנקבה ומנקבה לזכר, במ"ם במקום נו"ן ונו"ן במקום מ"ם, **הלהן תשברנה הלהן תעגנה** הם שני נוני"ן במקום מ"ם, **ותלכנה שתיהם עד בואנה וכו'** מ"ם של שתיהם והוא במקום נו"ן, וכן לפנינו **כרחל וכלאה אשר בנו שתיהם** הוא מ"ם במקום נו"ן.

ועל דרך זה נאמר פה **והלכת אחריה** נו"ן במקום מ"ם, ולא דבר רק הם כי אם להידרש, על דרך מה שאמרו ז"ל (רות רבה ז ב) הבי' המטפחת הבה כתיב, מלמד שהיה מדבר עמה בלשון זכר הוא. כי באומרו **הלהן תשברנה** ובאומרה **הלהן תעגנה**, רמז כדברי מי ששמעתי אומר שרמזה בתוך דבריה לחוש אולי יהיו נקבות, ותהיה תוחלתן נכזבת.

ובאומרו **ותלכנה שתיהם** הנה כתבנו שהתאזרו כח כאנשים ללכת **משדי מואב** שתיהן לבדן **עד בואנה בית לחם**. וזה היה בין לעצמן, אך הרואים אותם באות לבדן לא שיערו אותן רק שאר נשים, ועל כן **ותהום כל העיר עליהן** בנו"ן, כלומר במה שהן נשים. וכיוצא בזה אמר לה פה **והלכת אחריה** בנו"ן כמדבר על נקבות, כלומר כי לא תיראי כאשר בלכתך אחרי נשים, כי **הלא צויתי וכו'**. ועל דרך זה גם כן אומרו אחרי כן **אשר בנו שתיהם** מ"ם במקום נו"ן, כאשר נבאר שם בס"ד.

וכהתימו להבטיחה אמר **וצמית וכו'**, לומר הלא כל צוואתי זאת תתקיים אם את תשמרי עצמך לבלתי התערב עימהם דעתך, ולפני עיוורים לא תתני מכשול. והוא כי אם **צמית** לא ישיאך לבך לדבר ולומר לאחד מהם השקיני נא מעט מים, או אם אין להם מים, אל תפגעי באחד מהם דלה ידלה לך מן הבור, בל תתערבי דעתך עימהם ותאחזי בדברים, ותבער במ אש יצרם, ויצא דבר בלתי מתוקן, רק **והלכת אל הכלים**. וגם לא תשאלי לאחד מהם, היש

מים בכלים, רק תלכי את, ואם הם רקים תוחיל עד ישאבון **ושתיית מאשר ישאבון**. וזהו שלא אמר מאשר בכלים או מאשר שאבון, כי לעתיד ידבר.

וגם לא תשאבי את, פן יבוא אחד מהנערים לעוזרך, או לומר לך הניחי לי ואני אשאב, או יאחז בחבל לאמר אני אשאב, פן תבואי לסרב וידי שניכם אחוזים בחבל הדלי, ותחשד בעיני רואים, או תתאחזי דברים עמו, ולא טוב הדבר. לכן זאת עצתי לא תשאבי, כי אם תשתי **מאשר ישאבון הנערים**.

וגם הזהיר אותה, שלא תלך לשתות מפני החמה כחום היום להקר במים קרים שלא מחמת צמא, למעט ההתערבות בינך ובינם, כי אם **וצמית** שהוא על יד צמא הכרחית, אז **והלכת אל הכלים**.

וגם בפתח דברי הכתוב באומרו **עיניך בשדה אשר וכו'** יתכן רמז לה צניעות, והוא כי ככלות הקוצרים לקצור חלקת השדה הלז, אל תתלה עיניה בהן ותלך אחריהם עד הגיעם אל שדה זולתי אשר יחפצו לקצור, כי הלא יחשבוה לנותנת עיניה בהם, וימצאו פתח להדבק בה ויעשו רעה. אך זאת תעשה, תחל עד הגיעם אל מקום החפץ, ואז תיתן עיניה בשדה אשר המה בו, וגם לא תלך בטרם יחלו לקצור בעת הבטלה אל ישעו בדברי שקר, כי אם עד **אשר יקצורון**, ויהיו עסוקים במלאכתם, כי אז לא יפנו אליה. וזהו אומרו **עיניך בשדה אשר יקצורון** ואז כשיקצורון **והלכת וכו'**. ואף גם באומרו **עיניך בשדה**, ירמוז שגם מרחוק לא תתלה עיניה בקוצרים רק בשדה, ואגבו תראה **אשר יקצורון** בו. וכן באומרו **אחריהן** רמז אחרי רובם ולא אחרי יחיד מפני החשד.

י ותפל על-פניה ותשתחו ארצה ותאמר אליו מדוע- מצאתי חן בעיניך להכירני ואנכי נקריה :
יא ויען בעז ויאמר לה הגד הגד לי כל אשר-עשית את-חמותך אחרי מות אישך ותעזבי אביך ואמך וארץ מולדתך ותלכי אל-עם אשר לא-ידעת תמול שלשום :
יב ישלם יהוה פעלך ותהי משכרתך שלמה מעם יהוה אלוהי ישראל אשר-באת לחסות תחת-כנפיו :

הנה אומרו (י) מדוע מצאתי חן הוא בלתי צודק, כי אין מלת מדוע או למה נופלת כי אם על המתלונן מהעושה הבלתי ראוי, ומהראוי יאמר איך מצאתי חן וכו'.
ועוד כי לא זו דרך מוצאי חן לדבר ולומר למה **מצאתי חן בעיניך**, אך אדרבה אמור יאמר תשואת חן חן כי מצאתי חן בעיניך וכו', ולא יאמר לו **מדוע וכו'**.
וגם אומרה להכירני, כי לא תתייחס למשבחת עצמה שבהכירו אותה יכבדנה.

וכן אומרו **(יא) הגד הוגד לי**, מה זו הגדה כפולה,
 ולמה לא אמר לה כל זה מפתח דבריו באומרו **(ח) הלא שמעת בתי וכו'**.
 ולמה זה יסיים זמן לומר **(יא) אחרי מות אישך**.
 וכן באומרו **ותעזבי וכו'** מה ענין **מולדתך** אחר הזכירו **אביך**, ואמך הקרובים אליה
 ממולדתה.
 וכן באומרו **(יב) ישלם ה' פעלך** מה זו ברכה, היתכן לא ישלם ה' פעלה.
 וכן באומרו **ותהי משכורתך שלמה**, היעלה על לב תהיה משכורתה מאתו יתברך בלתי
 שלימה.

והנה על כל הטובה אשר דבר לה, ראתה ליקוד ולהשתחוות, והנה ידענו כי קידה היא על
 אפים והשתחויה הוא פישוט ידיים ורגלים (ברכות לד ב), ועל כן על הקידה **(י) אמר ותפול**
על פניה, ועל ההשתחויה אמר **ותשתחו ארצה**.

עוד אפשר כי גם בזה הורה צניעותה, כי לו החלה מיד להשתטח בבת אחת בפישוט ידיים
 ורגלים, אולי תתגלה קצת מרגליה, על כן נפלה על פניה תחילה לבד, ואחרי כן גמרה לאטה
 הפישוט בהצנע, באופן שעקבותיה לא נודעו. ואמרה **מדוע וכו'** הוא כי מהראוי היה תתלונן
 ותזעק מרה על הנער הניצב, אחר הלהב אשר הוציא מפיו אשר דבר סרה כנגדה באמור
מואביה היא וכו' ואספתי וכו' ותבא ותעמוד וכו', שקר כיזב ויספר בגנותה, וגם על בועז
 עצמו היה לה מקום תלונה גדולה, על שלא מיחה ולא גער בנערו על דברו סרה כנגדה, באופן
 שהיה צודק תאמר מדוע עשית שלא כהוגן וכן לא יעשה. ואמר שאדרבה היא הפכה השטה,
 ואמרה מה שראוי לי שאתמה, ואומר **מדוע**, הוא על אשר **מצאתי חן בעיניך להכירני**,
 להראות אלי צד הכרה מה, וזהו מן הפלא, כי בעשות ההפך כענין הנער הניצב הוא הצודק
 לדבר בי כל רואני כי ידבר עלי כדברי הנער הניצב באשר **אנכי נכריה**.

ובכן לא עליו ועליך לי תלונה, כי אדרבה עליך אתמה ואתפלא מה טעם להכרה זו, וזהו
 אומרה **מדוע** כלומר מה שהיה הדעת גוזרת לומר מדוע הנער דבר עלי כזבים וגם אתה לא
 גערת בו, אדרבה במקום המדוע ההוא אני מהפכת ואומרת, **מדוע מצאתי חן וכו'** לומר כי
 אם יצדק לומר מדוע אינו על אשר לא מצאתי חן בעיני הנער, כי אם על אשר **מצאתי חן**
בעיניך, כי העדר מציאת חן הוא טבעי, ומצוא חן הוא פלאי אחר **שאנכי נכריה**.

או **יאמר** הנה אין ספק כי דברי הנער הניצב לפי הטבע ודרך בני אדם הם דברים מתקבלין דין
 מן דין, ואתה לא בלבד לא האמנת לדבריו, כי אם גם דברת על לבי, על כן אני אומרת, כי אין
 זה כי אם שאולי אנכי האשה המעותדת לבוא ממואב, ועל כן אני תמהה מה ראית בי

להכירני, וזהו **מדוע כו' להכירני**, ואם הוא על כי ראית בי סימני צניעות, שמא אינו מכשרותי כי אם **שאנכי נכריה**, והלוואי על ידי הוראות צניעות אמצא חן לבל יחשבוני לסתם גויה, באופן כי אין מדרכי צניעותי ראייה אל כשרותי.

(יא - יב) ויען בועז ויאמר לה וכו' ישלם ה' פעלך וכו'.

הנה אומרו **ויאמר לה בועז** היה מספיק, וידוע שענה. אך יהיה שהרים קול שהוא ענין עניה, למען ישמעו העומדים שם מאשר יספר מטובותיה. וגם שלא יחשבום היותם מתלחשים וממתיקים סוד. והיו דבריו בראשיתו תשובה אל שאלתה, והתנצלות על הנער הניצב, כי גם הוא לא בשנאה הדפה, רק כי רע עליו המעשה אם היה בועז נושאה להיותו גדול הדור וזקן מופלג, פן יאמרו שאחר עיניו הלך לבו. וכוונת מאמרו לומר הן אמת כדברך שהוא פלאי באשר את **נכריה** להכירך, אך הכרתך ממה (יא) **שהגד הוגד לי**, ובמתק לשונו באומרו **לי** יכוון התנצלות על הנער לומר לי הוגד ולא לו, ובכן אני עשיתי על פי הגדתי כי לי הוגד, אך הוא שלא הוגד לו לא יאשם.

ולהיות כי דבר זה היה מפורסם בעיר, ואיך יאמר כי לא ידע הנער, לזה אמר כי שני דברים הוכפלו בו:

אחד היות הגדה שמשמעה ספור הדברים באריכות מתכונתם.

שנית פעמים רבות להחזיק הדברים בלב, וזהו **הגד הוגד** מה שאין כן אל הנער וזולתו, כי לא שמעו רק קול דברים בלבד, ועל כן הוחזק בי ידיעת כשרותך, ולכן לא אמר נאמר אלי רק לשון הגדה.

ופיו פתח בחכמה להכזיב הדברים הרעים שברמיזת הנער הניצב - לבל יעלה על רוחה כי שת לבו לדבר רע מכל אשר דבר עליה - אחת לאחת כל הדברים הנוגעים אל עצמותה, והשמיט הנוגעים אל בועז מפני הכבוד, כמו היותה נערה שאמר לו הנער, שאינו פגם בה כי אם אליו אם ישאנה באשר הוא זקן. ואמר הלא נגד אומרו **מואביה היא**, הלא **הגד לי אשר עשית את חמותך**, כי אדרבה משלך היית מבזבז את חמותך, אשר בנוהג שבעולם אין כלה וחמותה אוהבות זו את זו כנודע אף לכמה דינים ממשפטי התורה. ולא יעלה על רוחנו עשית כך למצוא חן בעיני בעליך, כי הלא עשית **אחרי מות אישך**. וגם לא תקף וסמוך למיתתו טרם שכוח מת מלב, כי הלא **אחרי מות** שהוא מופלג, ואם לב מואביה היה לך אשר לא קדמו בלחם ובמים, לא עשית כן. הנה יוכזב באומרו **מואביה היא**.

ולעומת אומרו **השבה עם נעמי**, שלא יבצר מרות להבין שלא באה לשם שמים כי אם נמשכת אחרי נעמי, אמר **ותעזבי אביך ואמך**, כי לאחד מאלו דברים היה אפשר דבקת בה מלבד הטעם האמיתי.

- א. למען תהיה מטפלת בענייניך וצרכיך.
- ב. להיות דעתיך גס בה ומעורבת עמה.
- ג. שבין כך ובין כך היה בלבך לשנות מקום בראותך כי רעה באה עליך במקום ההוא, ובראותך חמותך הולכת נמשכת עמה
- ד. שתכלכלך תחת אשר הטבת עמה, ולא למען דת משה וישראל באת עד הלום.

אמנם רואה אני כי לא כן הוא, כי להיטפל בצרכיך, מי לך גדול וטוב לך מאביך זה ילדך, ולא על ידי אשה מצירה, וזהו **ותעזבי אביך**. ואי משום התערבות הדעת, מי לך לזה יותר מאמך, וזהו אומרו **ואמך**.

וכנגד **השלישית** אמר **וארץ מולדתך**, כי הן לו חפצת לבד לשנות מקום, הלא לא יחסר בארץ מולדתך מקום זולת אשר היית בו מבלתי תבוא עד הנה. ועל **הרביעית** אמר **ותלכי אל עם כו'**, לומר הלא לא על נעמי סמכת תפרנסך כי אם אל העם, והוא אשר **לא ידעת כיום הזה** שהנך מתפרנסת ממתנות עניים, ובכן אין להרהר כי על בשר ודם בטחת, ולא היה לך כי אם לאהבת ה' ובו יתברך בחרת.

וגם אשר רמז מבואה יחידית בדרך, אולי קרה לה מקרה בלתי טהור, אמר זה לא יתכן כי הנה בהיותה באה לשם שמים כי **ותלכי אל עם כו'** כאשר יראה מעוזבה אביה ואמה, הלא הייתה הולכת בדרך מצווה, ובכן ודאי שלא ניזוקה. ובכלל הדבר יפול גם אשר רמז שבעוון נישואיהן מתו כולם, כי עתה **באת לחסות כו'** וכקטן שנולד היא עתה.

ועל אשר שקר כיזב הנער לעיני הכל, ויאמר כי חמדה **עמרים** והייתה מתנכלת לגזול והייתה יצאנית כנפקת ברא כי **זה שבתה הבית מעט**, אשר הוא שקר גלוי לכל, לא הוצרך להכזיבו, כי **מאז הבקר** לא עמרים לקחה, ומה שנתעכבה לא היה רק על היותה מדקדקת לקחת שני שבילים כדין ולא שלש.

(יב) ואמר ישלם ה' פעלך כו' לומר אל תשיתי לב על כל דבריו לומר בלבך גם ברך לא יברכני גם קוב לא יקבני, כי על כן **ישלם ה' פעלך** לומר לה האם שמת לך לקבל גמול פעלך מבני אדם, אין ספק כי לא כן הוא כי אם מהקב"ה, כלומר שעל כן אל תשיתי לב, וזהו **ישלם ה' פעלך** כי לה' פעלת וממנו תקבלי הגמול.

ולבל תאמר בלבה הלא אם לא אקבל שכר מבני אדם, הלא לא תבטל תלונתי כי גם שלא אחפוץ בדבשם לא יטעימוני מעוקצם, על כן אמר לה **ותהי משכורתך וכו'**, והוא מה שאמרו ז"ל בגמרא ברבי פלוני שהיה מחלק מעות צדקה לעניים, והיה מהלך ותלמידיו עמו ונתן לאחד מהעניים וברך אותו והחזיק לו טובה והיה הולך עצב, פגע בעני אחר ונתן לו והקניטו והיה והלך שמח, אמרו לו תלמידיו רבי כשנתת לפלוני שהחזיק לך טובה נתעצבת ועתה שהקניטך זה אתה שמח, אמר להם כשהחזיק לי טובה וברכני נתמעט זכותי עתה זכותי שלם בזה שלא החזיק לי טובה.

וזו יהיה דבר בועז אל רות, גם שהקניטך זה אל תשיתי לב כי בזה תהיה **משכורתך שלמה** שלא אכלת קצת זכותך, מה שאין כן לו קבלך בסבר פנים יפות והטיב עמך, כי **אשר באת לחסות הוא תחת כנפיו** יתברך ולא על פנייה זולתה, כענין שיחזיקו לך טובה בני אדם, ועל כן אל תשיתי לב.

וקרוב לזה אפשר יהיה שיעור הכתוב, אל תיראי פן תאכלי זכותך באשר עשיתי לך, כי אם **ישלם ה' פעלך**, ועל אשר דבר סרה נגדך **ותהי משכורתך שלמה** כאמור. וכאשר נדקדק אומרו **ותלכי אל עם וכו'** ולא אמר ללכת, 'אמר לא לבד בנוסעך משם עזבת אביך ואמך וכו'', כי אם מאז היית שם עזבתם באשר מאסת באשר בחרו, ועמם לא עמך ואלוהיהם לא אלוהיך ואחר כך **ותלכי וכו'**. ובזה 'אמר **אשר באת לחסות** לומר לא העדפת בבואך לשנותך ממואביה לעבריה, כי גם מאז היה זה לך, אך אשר באת היה כדי **לחסות תחת כנפיו** הוא לבוא לארץ ישראל אשר שם כנפיו יתברך מחופפות מבכל הארץ אשר חלק בהם לשרי מעלה, באופן כי אף שגם בחוץ לארץ הוא גם כן צל כנפיו כי בצלו יתברך יחיו ועל פיו יצאו ועל פיו יבואו שרי מעלה, אך לא יקרא **תחת כנפיו** כי אם בארץ ישראל כמאמר חכמינו ז"ל (תנחומא ראה ח), ולזה אמר בצל כנפיו.

או 'אמר **הגד הוגד לי וכו'** והוא בהזכיר מאמרם ז"ל (ילקוט רות תרב) כי בועז רוח ה' דבר בו וברוח קדשו אמר **ותהי משכורתך שלמה** אל תקרי שלמה אלא שלמה שבישרה שעתיד שלמה המלך לצאת ממנה, וכן אמרו ז"ל (רות רבה ה ו) באמור אליה **גושי הלום וכו'** גשי הלום קרובי למלכות ואין הלום אלא מלכות, **ואכלת מן הלחם** זו לחמה של מלכות וכו', וכן בפסוק **וימד שש שעורים** אמרו (רות רבה ז ב) רמז לה שעתידים ששה בנים לצאת ממנה שמתברכין בשש שש ברכות וכו', והמתרגם תרגם בפסוק זה ותאמר ואתאמר עלי בנבואה דעתידין למיפק מינך מלכין ונביאין וכו'. והוא כי רבותינו ז"ל דורשין כדרך בגזירה שווה, נאמר כאן **הגד הוגד** ונאמר שם (שמואל א' י טז) **ואת דבר המלוכה לא הגיד לו**, ושם הוא ענין

שבין שמואל ושאלו שהם מלך ונביא, והנה אין זה רק כי הודע אליו היות זאת הפרידה טובה שעתידה לצאת ממואב, והוא בלי ספק על ידו דרך ייבום ברוחא דמקשקש במעהא.

ונבוא אל הביאור, אמר הלא אמרת כי ממה שאני דברתי טוב את תמיהא, ולא מאשר לא טוב דבר הנער הניצב, באומרך **מדוע מצאתי חן בעיניך להכירני**, כי מה שלא מצאתי חן בעיני הנער הוא דבר טבעי ולא מן התימה, כי הלא **אנכי נכריה** ויצדקו חשדותיו עלי, על כן הנני מגיד כי אם דברתי טוב אני ולא הנער, הוא כי שתי הגדות הוגדו **לי** ולא לו. וזהו אומר **הגדה** זה פעמים.

והגדה האחת היא אשר עשית את חמותך שהיטבת לה,

והשניה היא ברוח הקדש שהוא כי רוחא דמחלון במעייכי.

וזהו אומר **חמותך אחרי מות אישך**, כלומר שהיא **חמותך אחרי מות אישך** שעדיין חמותך היא, ואין זה רק על כי עדיין רוח בנה עמך, ואם כן אל תתמהי איך מצאת חן בעיני, ולא נכנסו דברי הנער הניצב באזני, כי אומר **נערה מואביה** היא לא כן הוא, כי אם היית בעצם מתוארת למואביה לא נחה בך רוח מחלון כי מי יתן טהור בטמא, אך אין זה כי אם שגם מאז עם שעדיין לא נתגיירת, רוח נכון היה בקרבך לקבל רוח הקדוש, כי את הפרידה טובה הבאה ממואב. הנה כי משתי ההגדות יש ראייה כי לא תתואר בעצם בתואר **מואביה**, בין מהגדת **אשר עשית וכו'** שהיטבת לה הפך מידת המואביה כמדובר בקודם, בין מהגדת רוח הקדש מאשר חלה בך רוח מחלון.

וגם לא שמת ליבי אל אומר **השבה עם נעמי**, שהוא כי לא לבקש את ה' באת רק להיות עם נעמי, שהרי **ותעזבי אביך ואמך** ולא יתכן יקרה נפש חמותך בעיניך מנפש אביך ואמך, ומה גם כי דרך כלה וחמותה להיות שנאה ביניהן. וגם אשר מכלל אומר **השבה עם נעמי**, הוא כי לא שבה רק עם נעמי, כי היא לבדה נשארה מילדיה ומאישה, ואין זה רק בעוון נישואין שלהן שבכללן נישואי רות, כלומר כי גם עתה לא יקרה טובה לנושא אותה, גם זה נהפוך הוא כי שם עיקר אשמתן הייתה שיצאו מארץ ישראל, וזאת אדרבה עזבה ארץ מולדתה בשביל ארץ ישראל.

ועל מה שבכלל מאמרו גם הוא באומר **השבה עם נעמי משדי מואב**, שהוא כי ממרחק באה **עם נעמי משדי מואב** עד **בית לחם** לבדן, בדרכים שלא יבצר מלפגוע בה אנשי רשע והתעללו בה, גם זה אינו חלילה כי הלא **ותלכי אל עם אשר לא ידעת תמול שלשום**, שהוא כי הולכי בדרך מצווה אינן ניזוקין (פסחים ח ב) ואת הלכת **אל עם וכו'** לידבק באמונת אברהם ראש לגרים שהוא **אשר לא ידעת תמול שלשום**, כלומר אך הוא אשר ידעת קודם לתמול שלשום שהוא את אברהם אשר אותו ידעה. והוא מאמרנו למעלה ולפנים בס"ד, כי

רות ונעמה העמונית הן הן שתי בנות לוט בגלגול, רות הבכירה ונעמה הצעירה, באופן כי ידעו את אברהם מאז, וזהו **אשר לא ידעת תמול שלשום** כי אם מקודם, ונפשך יודעת מאד וחשקת את הקורבה ההיא.

ושמא תאמרי ומה הוא היחס אשר לי לביאתי פה עתה, הלא הוא כי עתה **ישלם ה' פעלך** אשר פעלת עם אביך לשם שמים, להוציא ממך זרע קדוש. והנה אם לא היית באה להתגייר, לא יבצר מלשלם **ה' פעלך** בגיות, אך עתה **ותהי משכורתך שלמה** לגמרי **מעם ה' אלוהי ישראל** להביא על ידך נפש שלמה חצובה **מעם ה' אלוהי ישראל** יען **אשר באת לחסות תחת כנפיו**, על כן מתחת כנפיו יתברך תוציאנה. ודקדק באומרו **משכורתך** ולא אמר ויהי שכרך לשון זכר, ותהיה לרמוז על נפש קדושה שתביא **מעם ה' אלוהי ישראל**, ושיעור הכתוב **ותהי משכורתך שלמה** אחת חצובה **מעם ה'** היא נפש קדושה.

יג ותאמר אמצא-חן בעיניך אדני כי נחמתני וכי דברת על-לב שפחתך ואנכי לא אהיה כאחת שפחותיך :
יד ויאמר- לה בעז לעת האכל גשי הלם ואכלת מן-הלחם וטבלת פתך בחמץ ותשב מצד הקצרים ויצבט-לה קלי ותאכל ותשבע ותתר :

(יג) ותאמר אמצא חן וכו'. אמרה הן ידעתי כי איני כדאי לכל הטובה הזאת אשר דברת אלי, אך אשר אחזיק טובה על כל דבריך אלה, אינו על שהגדלת אותי והבטחתני באושר גדול, כי אם שלפחות **נחמתני**.

ושמא תאמר אם כן איפה למה שמת פניך איש שר וגדול בישראל לנחמני ולדבר על לב קטון הערך כמוני, זאת אשיב אל לבי **כי דברת** כאשר ידבר איש על לב שפחתו שפלה מערכי.

ושמא תאמר אם כן לא אחזיק לך טובה שלא החשבתי כי אם **כאחת שפחותיך**, לזה אמרה **ואנכי לא אהיה וכו'**, לומר עם כל זה אחזיק לך טובה גם כי החשבתי לדבר בי כמדבר על לב שפחתו, כי הלא גם בזה האמרת אותי היום, כי הנה **אנכי לא אהיה כאחת שפחותיך**.

עוד אפשר באשר נשים לב אל אומרו אמצא חן בעיניך אדוני וכו' שהיה לו לומר מצאתי חן בעיניך, כי כבר מצאה חן באשר נחמה וידבר על לבה, והראוי יאמר מצאתי חן בעיניך אדוני וכו'. אך יאמר לא אאמין השיגה יד מוצאי חן בעיניך לאשר **נחמתני כו'**, כי אם עדיין גדר מציאת החן לכל אשר אמרת עתיד ליגמר שיעור מספיק לכל דבריך, כי אי אפשר השגתי חן מגיע לכל השיעור הלזה, רק אמצא לעתיד, כי הלא **נחמתני** בדבריך הטובים באמורך **שלא**

אעבור מזה ואדבק עם נערוֹתֶיךָ ושגם **צוית את הנערים כו'**, וגם **אשר דברת על לב שפחתך** באמורך כי **גדלה צדקתי ושישלם ה' פעלי ותהי משכורתי שלמה וכו'**, כי הלא **אנכי** גרועה מאחת **שפחותיך** אשר טבלו לשם עבדות או יהדות, כי יעדיפו עלי היותם שפחות לאיש כמוך, וכאשר לא יראה לך באמת יאותו להם ייעודים אלו גם כן כמו זר יחשבו אלי.

או יאמר אשר הגדלת לדבר טוב עלי, לא יבצר מאחד משתים: **או** שאתה צריך למצוא חן בעיני, ועל כן תפליג לדבר דבריך טובים, **או** שתחפוץ להגדיל טובתך אלי לעתיד שאמצא חן בעיניך ברוב חסדיך, ועל כן תפליג בשלמותי למען לא יחשב לזר עשותך טובה עמי, כי לא מחשק או סבה זולתה תעשה, כי אם להיות שלמותי גדול. וזהו **אמצא חן בעיניך אדוני כי** על כן **נחמתני** שזה הוא מהסיבה **השניה**, כי לייחס הדבר אל הסיבה הראשונה לא יתכן, כי איך תיחל למצוא חן בעיני, כי הלא **אנכי לא אהיה כאחת שפחתך**, ובכן מי אנכי כי תצטרך אלי.

או יאמר אמצא חן לשון עתיד, באשר נבאר דרך שני למעלה באומרה **מדוע מצאתי חן וכו'**, שאמרה אם הייתה איזו סיבה לאשר **מצאתי חן בעיניך להכירני לאמר אלי אני לא אעבור מזה ושדבק עם נערוֹתֶיךָ וכו'**, לא היה עולה על רוחי שנכנסו דברי הנער באוזניך, ושאתה אומר אלי דברי הכרה זו להפיס דעתי לבד, אך איני רואה שום סיבה, וזהו **מדוע מצאתי חן** לשאדעה כי אני ראויה לכך.

על כן השיב הוא ואמר, לא ממה שראיתי עתה דברתי טוב לך, רק **הגד הוגד לי וכו'** ועל כן הכרתיך. אז אמרה **אמצא חן וכו'** לומר עתה אדע שבאמת ובתמים אמצא חן בעיניך לכל אשר אמרת שתטיב לי, **כי** הלא **נחמתני כו'** וראיתי כי מלבך דברת ולא לפייסני במה שלמעלה מערכי, **כי** הלא **דברת על לב שפחתך** שדברת דברים שנכנסו ונתיישבו על לבי, ולולא שמהלב יצאו לא היו נכנסים אל לבי, וזהו **וכי דברת וכו'** עם היות שאנכי לא אהיה **כאחת שפחותיך**, שעל כן מהראוי לא יכנסו בלבי, אך אין זה כי אם שלא להפיס דעתי היית משנה מפני השלום, רק כי באמת כן תעשה כאשר דברת, שאלמלא כן לא הגדלת לנחמני כך ולדבר על לבי ככל הדברים האלה.

או יאמר הנה יש מדרגות רבות:

א. היות **נכריה**.

ב. היות **שפחת ישראל בטבילה לשם עבדות** שבלעדי זה אין לקיימה.

ג. היות ראויה להיות **שפחת איש שר וגדול כבעז**.

ד. להיות כאשה חופשית וראויה **לידבק עם נערוֹת בעז**.

ונבוא אל הענין, והוא כי הנה בשומעה **וכה תדבקין עם נערותי** תמהא ואמרה **מדוע מצאתי חן וכו' ואנכי נכריה** והיא המדרגה שפלה מכולן, ובראותה שהוסיף ואמר **הגד הוגד וכו' ישלם ה' וכו'**, שהוא כמו שכתבנו למעלה, שהוא לבשרה במלכות שלמה שלמעלה מכל המדרגות הנזכרות, אז אמרה הנה אמרתי **ואנכי נכריה** שהיא המדרגה שלמטה מכולן, והנה אחרי דברי אתה באת להוסיף אז יותר על כל אלה, ועל כן אני אומרת נוראות נפלאותי על דבריך, כי הלא **אמצא חן בעיניך** אם תעליני גם עלה עד **המדרגה השלישית** שהיא שאהיה שפחה ראויה לך, וזהו **אמצא חן בעיניך אדוני** שהוא שתחשוב עצמך בגדר היותך אדוני שהוא **שאהיה שפחתך**, ואם כן כל אשר העליתני עד למעלה אינו רק דרך נחמה כי **נחמתני** באמורך **וכה תדבקין עם נערותי**.

וכי דברת על לב שפחתך באשר הוספת לדבר ולומר **הגד הגד וכו' ישלם ה' וכו'**. ואל תחשוב כי אומרי שהיותך **אדוני** ואני **שפחתך** אני אומרת דרך ענוה, אך ערכי עלי בקרב לבי גרוע מזה, כי אדרבה נהפוך הוא **ואנכי לא אהיה כאחת שפחותיך** הפחותות שבכולן מיוחדות בפחיתות, כמה דאת אמר (שמואל ב' ו' כ) **אחד הרקים** שהוא מיוחד שברקים לשפלות שזהו נקודת החי"ת בפת"ח.

(יד) **ויאמר לה בעז לעת האוכל וכו'.**

ראוי לשים לב:

אם שבתה **מצד הקוצרים** הוא המקום אשר אמר אליה **גשי הלום**, למה לא הוזכר היותו מצד הקוצרים במאמרו כי אם בשבתה.

וגם שיראה שלא עשתה כהוגן לשבת **מצד הקוצרים**.

ועוד כי ראשונה אמר לה **ואכלת מן הלחם וטבלת פתך בחומץ**, ואחרי כן אמר **ויצבט לה קלי** ולא הזכיר הלחם והחומץ כאשר בדברו אליה, וגם מרבוינו ז"ל יראה שלא נתן לה מהקלי הזה יותר, כמו שאמרו ז"ל (**רות רבה** ה' ו') שבמעט קלי שלקח ויתן לה באצבעותיו בירך אותה ה' **שתאכל ותשבע ותותר**, מורה שלא היה שם לחם וחומץ שאם כן לא יפלא. וגם אמרו ז"ל (שם) אם ידע בועז שהיה הקדוש ברוך הוא כותב **ויצבט לה קלי וכו'**, למה לא הזכירו הלחם והחומץ הטובים מהקלי.

אך הנה בועז היה בלבו לעשות חסד עמה, והיה ירא מעיני הרואים את כבודו אשר יכבדנה, פן יאמרו כי עיניו נתן בה. על כן מה עשה, לא אמר אליה מאז דבר בה כל הדברים האמורים למעלה שגם תיגש אליו לאכול לחם כאשר יאכל, בל יאמר איש כי חשקה נפשו בה. על כן המתין עד **עת האוכל**, אז אמר לה **גשי הלום** כלאחר יד, כי אז יאמרו הרואים אין זה כי אם

עגמה נפשו בראות כי כולם אוכלים ואותה ענייה סוערה רעבה ללחם, על כן בכלל האוכלים אמר אליה כלאחר יד תיגש גם היא, וזהו אומרו **ויאמר לה בועז לעת האוכל גשי הלום**.

והנה קרה לבועז כאשר קרה לחסיד אחד, כמו שאמרו ז"ל (שבת קכז ב):
מעשה בחסיד אחת שפדה ריבה אחד מישראל בדרך ובמלון השכיבה תחת מרגלותיו, למחר ירד וטבל ושנה לתלמידיו, אמר להם: בשעה שהשכבתיה אצלי במה חשדתוני?
אמרו לו: שמא יש בנו תלמיד שאינו בדוק לרבי,
בשעה שירדתי וטבלתי במה חשדתוני?
אמרו לו: שמא מפני טורח הדרך אירע לרבי קרי,
אמר להם: כך היה ואתם כשם שדנתוני לכף זכות כך ידין המקום אתכם לכף זכות, עד כאן.

הנה כי מאשר לא היו כולם בדוקים לפניו הגישה אליו, כי ידע בעצמו כי איש חיל הוא ולא יהרהר כן הדבר הזה, והוא כי הנה אין ספק לא יערבו אל לבם הקוצרים לשבת מצד בועז כי שר וגדול היה, אך היה ניצב הוא בצד אחד וכל הקוצרים מצד השני נגד פניו, ויאמר בלבו אם תשב זאת בצד שהקוצרים בו אולי יהרהר ויחטא הקרוב אליה כי לא היו בדוקים אליו, על כן אמר לה **גשי הלום** שהוא קרוב אל עצמו בצדו, לבל יראה כי מאשר חשק בה עשה הדבר, על כן אמר אליה **ואכלת מן הלחם**, כלומר אל תשלחי יד אל מאכלים הטובים אשר לפני פן נחשד למתנת אהבים, אך **מן הלחם** לבד, ואם תרצי ללפת את הפת **וטבלת פתך בחומץ**.

אך היא אמרה בלבה הלא אם כה אעשה כי אשב בצדו, הלא אהיה נוכח פני הקוצרים והמה יביטו יראו בי וחטאו לאלוהים על ידי, וטוב לי אשבה **מצד הקוצרים** נוכח פני בועז כי הוא לא יחטא להביט בי אשר לא כדת, והקוצרים בהיותי מן הצד לא יהיה נקל להם להפוך פניהם להביט בי כי יבושו מהרואים, מה שאין כן בהיותי נוכח פניהם שיוכלו להביט על פי דרכם ולא יורגש אם רעה נגד פניהם, על כן **ותשב מצד הקוצרים** ולא מצד בועז כאשר אמר אליה, כי ראתה כי לא טובה עצתו בפעם ההוא. ועל חששת בעז נתרחה מעט מאצלם, וזהו שלא נאמר בצד הקוצרים כי אם **מצד**, כי הייתה בעבר ההוא קרוב אליהם אך לא בסמוך ממש.

וכראות בעז את אשר עשתה אמר בלבו, הלא אם אתן לפניה פת לחם וקערת חומץ והיא **מצד הקוצרים**, לא יבצר מאחד מהם ישלח את ידו אל הקערה לטבול עמה או יבצע גם הוא מלחמה, ויצא דבר בלתי מתקן. על כן מה עשה, נמלך בלבו לבלתי תת לה לחם וחומץ, כי אם **ויצבט לה קלי** שנתן לה לבדה קלי אשר אין בו טבול, וגם יאמרו הקוצרים בלבם על מה

זה ייחד לה דבר בפני עצמו אשר לא כמאכלנו, אם לא לבלתי נתערב נא אתה ובכן יתנו אל לבם להתרחק.

וכן דקדק באומרו **ויתן לה** שנתן לה המספיק לה לבד ולא ביותר על די סיפוקה, למען יהיה גם זה נגד פניהם לבל ישלחו הקוצרים בקלי את ידיהם. ואף על פי כן שהיה די סיפוקה בלבד **ותאכל ותשבע ותותר** כי ברך אותה ה'. ומאומרו **ותותר** ולא אמר ויותר הורה כי זכותה גרמה וכאילו היא הסיבה להותיר ועשתה בידים.

ובמדרש (רות רבה ה ו)

וישמע ראובן למדתך תורה דרך ארץ שכשאדם עושה מצוה יהא עושה אותה בלב שמח, שאילו היה יודע ראובן שהקב"ה כותב אחריו (בראשית לז כא) **וישמע ראובן ויצילהו מידם** בכתפו היה טוענו ומוליכו אצל אביו, אילו היה יודע אהרן שהקב"ה כותב עליו (שמות ד יב) **וגם הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבבו** בתופים ומחולות היה יוצא לקראתו, אילו היה בועז יודע שכותב עליו **ויצבט לה קלי** עגלים פטומות היה מביא ומאכיל לה, לשעבר היה אדם עושה מצווה והנביאים כותבים אותה, ועכשיו שאין נביאים מי כותב אותה אליהו ומשיח והקב"ה חותם על ידם דכתיב (מלאכי ג טו) **אז נדברו יראי ה' כו' עכ"ל**.

ולבוא אל ביאור המאמר נשית לב אל הערות הראויות להעיר בו.

א. כי אין ראשו סופו, כי היה לו לומר כשאדם עושה מצווה יעשנה בשלמות, שאילו היה יודע ראובן בכתפו היה טוענו וכו' שהיה משלימה בעצם, **או יאמר** יעשה אותה בלב שמח שעל שעשאה ראובן בלב שמח כתב אחריו הקדוש ברוך הוא **ויצילהו מידם**.

ועוד מאין לנו שעשאה בלב שמח, ואדרבה מאשר לא עשאה בשלמות מורה היות לבו בלתי שמח, ואם הכוונה יעשה אותה בלב שמח לא כראובן שאם היה יודע שהקב"ה כותב עליו וכו' היה טוענו אך להעדר ידיעתו כן לא שמח לבו ולא עשאה בשלמות, זה לא יתכן שאם כן בא המדרש לספר בגנות ראובן וכן לא יעשה, וגם הוא הפך ענין אהרן שמעיד עליו הכתוב ששמח בלבו.

ועוד שאם כן לא היה הכתוב מעלה עליו כאילו הצילו באומרו **ויצילהו מידם**,

ועוד כי הנה מאומרו **אילו היה יודע ראובן כו'** יורה כי יוהרא היה מבקש, כי על בלתי יודעו לא עשה המצווה כראוי ואין לך דופי גדול מזה, וההיקש בקושי זה באהרן ובבועז, וחלילה לגדולי עולם כאלה ללכת בגדולות ונפלאות כאלה.

ועוד למה זה הודיענו תורה דרך ארץ זה שלוש רגלים **בראובן ובאהרן ובבועז**.

ועוד מי הגיד לו כיוונה **תורה דרך ארץ** ולא לספר בשבח ראובן לבד.
ועוד אומרו לשעבר היה אדם עושה מצוה והנביאים כותבים אותה ועכשיו שאין וכו', מה צורך
 אל הקדמת מה שהיה לשעבר לשאול על מה שהוא עתה.
ועוד כי אם על כתיבה העליונה ידבר, מי אמר לו שאין נכתבין לפניו יתברך, ומשנה שלמה
 התנא דבר (אבות ב א) **כל מעשיך בספר נכתבים**.
ואם על כתיבה בעולם הזה, האם כל מצות אשר נעשו על הארץ כתבום נביאים.
ועוד אומרו ועכשיו שאין נביאים מי כותב אותה, מה זו שאלה היבצר לפניו יתברך מי
 יכתבנה.
ועוד למה נתייחדו **אליהו ומשיח** מזולתם,
ולמה הוצרכו שנים,
ואיך נלמד מפסוק **אז נדברו וכו'**.

אמנם הנה הוקשה לרבותינו ז"ל בהכתוב אומרו **וישמע ראובן ויצילו מידם** שמורה שהצילו
 לגמרי, והוא לא עשה כן רק שמנע הריגתו בידיים, אך עודנו מעותד למות בידם בתוך הבור
 ביד הנחשים ועקרבים שהיו, או בהימנעם מלהעלותו כי ישאירוהו שמה עד ימות ברעב
 ובצמא כאשר היה עם לבם, לולי מאמר יהודה באומרו **וכסינו את דמו** כמפורש למעלה. על כן
 גזרו אומר כי אין זאת רק על עשותו המצויה בלב שמח הכתיב עליו הכתוב שהצילו, כי מעלה
 עליו שכר כאילו הצילו לגמרי. ואילו לא נאמר זה פעמים, היה אפשר לומר שאין זה כוונת
 תורת ה' רק ספר בשבח כוונת ראובן, אך לא ללמד דרך ארץ לזולתו, רק ישאר הדבר אל
 השכלת הבא ללמוד מראובן לעשות כמעשהו, אך מאשר חזר הכתוב הזה בעצמו שבו ידבר
ואמר למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו, הוא ללמד לאדם דעת יעשה מצווה בלב
 שמח, כי על שעשה כן ראובן העלה עליו הכתוב כאילו הצילו והביאו אל אביו.

ושמא תאמר אדרבה מאשר לא השתדל לגמור הדבר ולשים נפשו מנגד לטוענו ולהשיבו אל
 אביו, כי אם ברפיון הניחו שם כמתרפה במלאכתו, יורה על כי לא שמח בלבו בעצם בעשותו
 הדבר מלב ומנפש, לזה אמר **שאילו היה יודע ראובן וכו'** לומר מה שלא גמר לעשות הדבר
 ולטוענו על כתפו לא היה רק מדאגה מדבר, כי לא ידע שיכתב בתורה **ויצילו** שאילו ידע ודאי
 היה עושה כן, והטעם כי הנה אמר בלבו מה אעשה ולא יחשבוני לעושה שלא לשם שמים,
 ואדרבה אם אחזיק בדבר בכל תוקף, הלא יאמרו היתכן כי הוא הבכור ולא יקנא על יוסף
 המשתרר עלינו יותר ממנו, אך אין זה כי אם להורות אמיתת חלומותיו כי אז טוב לו, כי אמר
 שראה בחלומו **אחד עשר כוכבים משתחוים לו**, וזו בשורה גדולה לראובן שנכלל בכלל
 השבטים ולא נדחה על דבר בלהה, ועל כן הוא מתחזק להצילו מאהבת בשורתו הן למען
 אנחנו בהחיותו נחזיק לקיימים חלומותיו ונחשיב את ראובן מכלל השבטים שבטי יה.

אמנם אילו היה יודע שהתורה תפרסם כי כוונתו לא הייתה רק להצילו ולא לבחינה אחרת, לא היה חושש לחשדתם כי **עדות ה' נאמנה** להכחישם, ואם כן ראוי הוא תחשב לו לצדקה כאילו הצילו הצלה גמורה כאשר היה עם לבבו. ואם כן איפה טוב לגבר ללמוד דרך ארץ יעשה המצווה בלב שמח מקל וחומר, אם מי שלא גמר המצווה על שמחת לבו העלה עליו הכתוב כאילו עשאה, מה גם עתה העושה אותה וגם בשמחת הלב שאין ערוך אל זכותו לפניו יתברך. ואפשר כיוונו גם כן לתת טעם אל אומרו **למען הציל אותי**, שירה שאין מייחס אליו רק שעשה הכנה למען הציל, ומתחילה אמר **ויצילהו** כאילו הצילו כבר ממש, וגם הוא אומר **להשיבו אל אביו**. אך הוא נתינת טעם למה העלה עליו כאילו הצילו מידם, על טוב הכוונה **שהיה טוענו על כתפו ומוליכו אצל אביו**, וזה רמז באומרו **למען הציל וכו' להשיבו אל אביו**.

וכן **באהרן**, בבא משה ליטול שררתו להיות סרסור ונביא בין המלך ה' צבאות ובין העם, והיה משה חושש פן יקפיד, ואמר לפניו יתברך **שלח נא ביד תשלח** כמו שאמרו ז"ל (**שמות רבה** ג כא) שאמר שישלח ביד אהרן שהיה שלוחו תמיד, ובישרו הוא יתברך ואמר אל תחוש שיקפיד, כי אם אדרבה **וראך ושמח בלבו**, ולא מצינו שעשה הוראת שמחת לבב, אמר מה שלא יצא בתופים ובמחולות לא היה רק כי לא ידע שהיה הקדוש ברוך הוא כותב עליו **וראך ושמח בלבו**, והוא כי הוא היה ירא ליחשד מפני הרואים למחניף באומרם היתכן לא יקנא על אחיו, אך אין זה רק חנופה חלילה ולא מלבו, אך אילו ידע שהיה נכתב בתורה כך, לא היה חושש באומרו כי הלא יראו אחרי כן מה שהתורה מעידה ויחפרו ויבושו, אך על בלתי יודעו לא רצה לתת פתחון פה לחושד ושישארו בחשדת לבם לעולם.

וכן **בועז**, האם זאת גמילות חסד לתת לה כדי תפיסת שתי אצבעות קלי לצדקת קרובתו שבאת לבית מלון, וגם הכתוב יראה כממעט בזכותו בספרו המיעוט ההוא, אך אמנם אין זה כי אם שהכתוב לא הביט רק אל שמחת הלב וטוב הכוונה.

ושמא תאמר אילו הייתה שמחה בלבו למה לא הרבה בשבילה, על כן אמר אילו היה יודע בועז שכותב עליו הקדוש ברוך הוא **ויצבט לה קלי** פטומות היה מביא ומאכיל לה, והוא כי אם היה חרד אליה חרדה גדולה להאכילה משמנים ופטומות, לא יבצר מהרואים לאמר הלא עיניו נתן בה כי הוא פנוי והיא פנויה ומתנת אהבים הוא לה על כן לזות שפתים הרחיק ממנו, אך אילו ידע שנכתב **ויצבט לה קלי** שהכתוב היה מספר בשבחו שהאכילה, שהיה מורה שהכתוב מעיד עליו כי לשם שמים עשה ולא לפניה זולתה, לא היה חושש לחשדותם כי הכתוב יסיר תועה מלבם, כי יאמרו אילו היה כוונתי שלא לשום שמים חלילה, לא היה הכתוב כותבו להורות טוב הכוונה בשמחת לבב.

ומה שהביא משלשתן, אפשר למה שהמצוות יתחלקו לשלשה, **מחשבה דבור ומעשה**, ובכל אחד משלשתן צריך שמחת לבב, ולא אשר היא מחשבה לבדה אשר אין בה פעולת דבור או מעשה.

ועל כן הביא **מאהרן על המחשבה** שכל הענין אינו רק להיותו שמח בגדולת אחיו, **ועל הדיבור** הביא **מראובן** שנכתב עליו שהצילו על מה שדבר **לא נכנו נפש כו'**, ומהמעשה **מבועז שויצבט לה קלי**,

אלא שהתחיל בראובן להביאן כסדר מציאותן כל הקודם הקודם בזמן הזכירו תחילה.

עוד יתכן בהביאו משלשתן, כי לאחד משלש סיבות ימנע איש מעשות מצווה איזו שתהיה ואם יעשנה לא תהיה בשמחה שלימה, **או פן יאמרו** הרואים שאינה לשם שמים כי אם יש בה פניית הנאה, מה גם שלא יתערב בה חשדת נידנוד איסור גדולה הימנה, **[שנית]**, אם ירא פן יאמרו שמתכוון לחנופה שיש איסור בדבר להחניף את זולתו לגנוב דעתו, **שלישית** גדולה הימנה שחושדין אותו שהיא לכוונת עבירה. אמר כי לא ימיש מעשותה בלב שמח ולא יחוש אחר שידע בעצמו כי נכון לבו.

ועל הראשונה הביא **מראובן** שלא חש על חשדת אחיו, שיאמרו שעל הנאת בשורת יוסף היה עושה.

ועל השנית הביא **מאהרן** שהחששה הייתה פן יחשדוהו למחניף וגונב דעת אחיו ולא עשה רק **יצא לקראתו** בלב שמח והכתוב מעידו.

ועל השלישית הביא **מבועז** שעשה בשמחה ולא חש פן יחשדוהו למתנת אהבים ומה גם לאיש כמוהו שהיה חילול ה' בדבר.

באופן שמכל אלה ילמוד כל איש לעשות כל מצווה בשמחת לבב, שהן מעט אשר עשה כל אחד מאלה על טוב הכוונה נחשב למרובה, למה שנמנעו להגדיל מפני הרואים, וכן כל איש ירבה ולא יסור מפני כל אלה לא יחוש.

ושמא תאמר הלא אמרת **אילו ידע ראובן וכו' אילו ידע אהרן וכו'**, **ושמא תאמר** הלא לשעבר הייתה המצווה נכתבת על ידי נביאים בעולם הזה, והיה לאדם ספק אם תכתב כי לא כל מצווה ומצווה הייתה נכתבת, ועל הספק ההוא היה נמנע מעשותה בשלמות פן יחשד, כי שמא לא תכתב ולא יודע טוב לבו, אם כן איפה בזמן הזה שודאי אין כותב רק למעלה במה יבטח איש שתתפרסם טוב כוונתו, לשלא יחוש אל אחד מחשדיות האפשריות, וזהו אומרו

לשעבר היה אדם עושה מצוה וכו' ועכשיו שאין נביאים מי כותב אותם, לזה אמר אליהו ומשיח והקב"ה חותם על ידם.

והענין הוא מה שכתבנו על (משלי לא לא) ויהללו בשערים מעשיה, כי המעשים עצמן שהאדם עושה הן הם המפרסמים מעשיו ומהללים אותו, כי איכות קדושת מעשיו הנעשים כחות קדושה ושרפי קדש, הן הם המפרסמים ומשימים בלב בני האדם חן טוב העושה המצוה, הלא נראה כמה חסידים משרתי ה' ועוסקים בתורה ומצות בסתר ושמעם הולך בכל עבר ופינה, אך אין זה רק כי מעשיהן עצמן הם יפרסמוהו, ואם עושה לשמה מתפרסמת טוב כוונתן בשלשת העולמות על ידן, והוא דרך התפרסמן באומרו שעל יד אליהו ומשיח נכתב.

ולבוא אל הענין, נבין מה ענין הכתיבה העליונה שכל מעשינו כולם בספר נכתבין?

אמנם הלא הוא במה שידענו מן חכמי אמת, כי כל מצווה ומצווה יש לה שורש עליון בכל אחד מהעולמות העליונים בכל אחד מהם לפי איכות דקותו כנודע ליודעי חן, כי גם שעיקר שורשיהם הוא מעלה מעלה דבקים בו יתברך, עם כל זה לא יבצר מהיות התפשטות כבודו יתברך בכל עולם ועולם, ואגבו כל שורשי המצווה כי לא יתפרדו כנודע, ועל כן בעשות איש כל מצווה ומצווה בעולם המעשה איכות קדושה עולה ונרשמת מעולם אל עולם עד למעלה מעולם הנשמות, והרושם הנעשה בעולמות והאורות המזהירים היא הכתיבה העומדת לעד, ומה שהוא יתברך מלמעלה משפיע משפע השורשים העליונים להחזיק הרשמים הנעשים בכל העולמות היא הנקראת חתימה, כשטר המתקיים ומתחזק בחותמיו, והאורות הנרשמים על ידי חותמיהם הם מלאכים הנעשים במצווה כמו שאמרו ז"ל (זוהר חדש רות צב א), והם הפרקליטין (אבות ד א), כי האור הנרשם עם הנשפע מלמעלה הוא מלאך וחיוניותו.

ובזה יובן הענין, כי עליית מעשה המצווה אשר יעשה האדם תהיה על ידי אליהו ומשיח, כי אליהו יש לו שייכות בשלשת העולמות עולם השפל ושל הגלגלים ושל המלאכים מעלה אותן עד לסוף שלשתן כי מלאך יקרא כנודע (ילקוט פרשת לך לך עא).

ומשיח כי הוא נשמה בעולם הנשמות, והקב"ה חותם מעולם העליון כמדובר, ועל כן למה שהכתיבה והרושם נעשה על ידי אלו שיש לשניהם שייכות בארבע העולמות, על ידן מתפשט ומתפרסם הדבר בכל המקומות שיש להם שייכות, ובזה אין פחד לאיש העושה מצווה בלב שמח במקום שאפשר לחשוד שהוא שלא לשם שמים שלא יתפרסם טוב הכוונה, באופן שאין לו להתרשל מפני כך. והוא כאשר קרה לאברהם בעקידה, שעם שלא היה בהר ההוא זולתם נתפרסם בעולם כי מה' היה לימנע מלשוחטו, כי המעשה עצמו מפרסמו.

והביא ראיה מפסוק **אז נדברו וכו'** והוא כי **אליהו** נקרא **איש** כמה דאת אמר (מלכים ב א ו - ח) **איש עולה לקראתנו איש בעל שער** ונאמר כאן **איש**, וידוע כי אחד מהדרכים שהאגדה נדרשת בהן הוא גזירה שווה, ורעהו של **אליהו** הוא **משיח**, הרי שניהם באומרו **איש אל רעהו**, כי **אליהו** הנקרא **איש** דובר, ומעלה המצווה אל רעהו הוא **משיח** אל עולם הנשמות, וממנו ויקשב ה' וישמע ויכתב בספר על ידי אליהו ומשיח ואחר כך לפניו יתברך לחתום, ומה הוא הנכתב ונחתם ועל מי ידברו, הלא הוא **ליראי ה' ולחושבי שמו**, הם עושי המצות כי מצוותיהן הן הנכתבות והספר שלהן יקרא, וזהו **ליראי ה' ולחושבי שמו**.

טו ותקם ללקט ויצו- בעז את-נעריו לאמר גם בין העמרים תלקט ולא תכלימוה :
טז וגם של-תשלו לה מן-הצבתיים ועזבתם ולקטה ולא תגערו-בה :

ראוי לשים לב:

- א. מה צורך הזכירו הקימה **ללקט**, האם היה עולה על לב שתישאר במקומה תמיד.
- ב. אומרו **ויצו בעז את נעריו וכו'**, מה היה שלא ציוה כך כשהייתה לוקטת קודם האוכל.
- ג. אומרו **לאמר** שהיא מלה יתירה.
- ד. אם **בעמרים** לא יכלימוה כל שכן **בצבתיים**.
- ה. **למה** לא אמר וגם של תשלו לה מן העמרים.
- ו. אומרו **לא תגערו בה**, שאם יצוה שישולו לה מן הצבתיים ודאי שלא יגערו בה.

אמנם הנה לאכול הקלי ההוא שער הנלקח בראשי האצבעות, לא הייתה צריכה בשש, ובעוד בועז והנערים והקוצרים בתחילת אכילתם גמרה **אכילתה ושבעה והותירה**, אז אמרה בלבה אם איחל מלקום עד יכלו מלאכול, הלא יש שתיים רעות: **אחת** כי יראה שממתנת שיתנו לה עוד ממטעמיהם, **שנית** שיחשדוה שאחר שכלתה מלאכול והיא בטלה שתשוטט עיניה באחד מהמסובין, **ועוד שלישית** פן יאמרו שמתעכבת שיביטו בה, על כן מיד **(יד) שותאכל ותשבע ותותר (טו) ותקם ללקט**.

והנה הן אמת כי לא יבצר מאיש לשון מלדבר ולומר, מה זה מיהרה **ותקם ללקט** בעוד הקוצרים ובעז ונעריו כולם מסובים לאכול, אם לא שדברי הנער הניצב על הקוצרים אמת באומרו **אלקטה נא בשבלים ואספתי בעמרים**, והנה זה דברו, כי לא מיהרה לקום אם לא שבעוד אנשי השדה יושבים לאכול ואין רואה בשדה, אז מן העמרים תלקט ותתר אגודות חטה ותאמר כי שבלים לקטה, על כן קידם ואמר לנעריו מיד בלכתה **גם בין העמרים תלקט ולא תכלימוה**, והוא לומר אין צריך לומר עתה שעדיין לא ראיתם בה אמתלאה לחושדה כי

אם אשר מיהרה לקום, כי אם אפילו תניח כל השדה מללקט בו לקט השבלים **ותלקט בין העמרים** השבלים שתמצא שם, **לא תכלימוה** לאמר למה זה עזבת כל השדה ותלך ללקט בין העמרים אם לא שבהתעלם עין רואים תקח לה אחד מן העומרים. ולא שעלה על לב בועז כי תלקט עמרים, כי אם להסיר מלבם. וזהו אומרו **ותקם ללקט** כלומר קימתה מיד לא לקחת עמרים בעת שאין רואה כיוונה, כי אם **ותקם ללקט** שהוא הנקרא **לקט**, ועם כל זה שראה שקימתה הייתה ללקט חש מריב לשונות פן יעלילו עליה שלוקטת ואוספת בעמרים, על כן הקדים להסיר פתחון פה מלדבר נגדה, גם כי יראוה לוקטת בין העמרים, ומה גם עתה שלא ישיתו לב להכלימה לומר שגם שאינה עושה כעת היא מערמת לעשותו.

והנה אם בועז היה מרים קול ואומר לקוצרים ונערים **גם בין העמרים וכו'**, לא יבצר מדוברי שקר לדבר נגדו ולומר כי עיניו נתן בה, ואיננו מדבר מתורת מוסר כי אם מאהבתו אותה, על כן אמר לנעריו ילידי ביתו הבקיאים בצדקתו ולא יחשדוהו, שהם בפיהם ידברו אל הקוצרים השכירים בשדה, **גם בין העמרים וכו'**, וזהו **ויצו בועז את נעריו לאמר**, כי את נעריו ציוה **לאמר לקוצרים גם בין וכו' ולא תכלימוה**, שעל ידי כן לא יחשבו הקוצרים שבועז ציוה על הפרטית הזאת מעל יתר נשים על הוד יופיה, כי אם שהם מצווים ועומדים על כל אשה לבלתי הכלימה.

והוסיף וציוה לאמר **(טז) וגם של תשולו לה וכו'**, לומר אולי אתם גם אתם סביבותי נערי תהיו מן המתמיהין לומר, הנה גם בעינינו יודעים צדקת אדונינו יפלא למה ישא פניו לזו ולא עשה כן לזולתה לצוות ש**גם בין העמרים תלקט ולא יכלימוה**, על זה הוסיף ואמר **וגם שול תשולו וכו'** לומר אין זו כיתר נשים, כי זו אין צריך לומר שלא תקח עמרים כי אם גם של **תשולו לה מן הצבתים** שהן אגודות קטנות, ועזבתם אותן להורות כי שכחתם אותם לנסותה, ידעתי כי ולקטה שהוא הנקרא **לקט** שהוא שיבולת אחת או שתיים, אך לא תשלח ידה ליקח אחד מן הצבתים עם ראותה סימני שכחה והיותה אגודה קטנה, וכל שכן שלא תשלח יד בעמרים וזהו **של תשולו וכו'**, ועם כל זה ולקטה מה שנקרא לקט ולא את הצבת, וגם בזה אני אומר **ולא תגעריו בה** לומר לה למה לא לקחת שכחה זו בל תכלם.

או יאמר באומרו **לאמר**, שהוא כי כוונתו הייתה לומר שגם **שול ישולו לה מן הצבתים** ויניחוה ללוקחה, אך חש פן יחשד פן מאהבתו (אחת) [אותה] שעניו נתן בה דיבר, על כן התחיל בחלוקה קטנה מזו, והיא **גם בין העמרים תלקט** שהוא שתלקט שבלים שבין העמרים **ולא יכלימוה** לומר שתואנה היא מבקשת, למען עוד מעט תשלח את אמתה ותקח אחד מן העמרים. ואחר אומרו זה וירא כי אין איש מהשומעים חושש שמחשקתו בה דבר, אז ערב אל לבו להוסיף על זה ולומר וגם **של תשולו לה וכו'** ולקטת הצבת ההיא **ולא תגעריו בה**, וזהו

אומרו **לאמר**, כי כדי לאמר אחרי כן החלוקה הזאת וגם **שול תשולו וכו'**, אמר תחילה גם **בין העמרים וכו'**. ובשני הבבות התחכם לומר טענה נוגעת אליהם באומרו **ולא תכלימוה ולא תגערו בה**, לומר לא למענה אני דואג כי אם למענכם לבלתי תחטאו בעוון הלבין פניה שהוא עצום מאוד מן שפיכות דמים, כי המלבין אין לו חלק לעולם הבא (בבא מציעא נט א), וזהו אומרו **ולא תכלימוה ולא תגערו בה** כלומר כי אם כה תעשו ענשכם רב וגדול מנשוא.

יז ותלקט בשדה עד-הערב ותחבט את אשר-לקטה ויהי כאיפה שערים :
יח ותשא ותבוא העיר ותרא חמותה את אשר-לקטה ותוצא ותתן-לה את אשר-הותרה
משבעה :

(יז) ותלקט בשדה עד הערב וכו'. סיפר הכתוב אשר כתבנו, כי לא לבה הלך לאסוף צבתיים ולא ללקט בין העמרים כי אם **[ותלקט] בשדה** כמשמעו, וזהו **ותלקט** שהוא משמעו ותלקט בשבלים הנקרא לקט ולא בצבתיים, וגם לא ליקטה שבלים בין העמרים כי אם **בשדה**, והראיה כי שהתה **עד הערב** לוקטת, ואף על פי כן **ותחבט את אשר לקטה ויהי כאיפה שעורים** לבד, מה שאין כן לו שלחה ידה אל עמרים או צבתיים שהיה יותר באמת.

ולא עוד אלא **כאיפה** ולא איפה שלימה, וגם שהיה **שעורים** אשר הן בעלי נפח, כי אם כמספר שבולי הלקט אשר לקטה משעורים היה חטים היה פחות יותר, וזהו **כאיפה שעורים**.

(יח) ותשא ותבוא העיר וכו'.

הנה הודיע הכתוב אותנו שנשאה **ותבוא העיר** יראה לאין צורך, כי מי לא ידע שתשא השעורים ולא תניחם שם וגם שתבוא העיר, ומהראוי לא יודיע הכתוב אותנו כי אם אשר אמרה לה נעמי.

וכן אומרו ותרא חמותה, והלא מעצמנו נדע כי תראה את אשר לקטה.

וגם למה זה הודיענו שהוציאה **ותתן לה את אשר הותרה משבעה**,

וגם שלא אמר את הנותר אחרי שבעה כי אם **הותרה**, כאילו פועל היתרון שהיא עשתה ייתור,

וגם שכן היה, הרי נרמז למעלה, ולמה ישוב עוד לרמז אותנו פה.

אך הנה אחרי הודיע אותנו **ותחבט את אשר לקטה**, ראוי לתת טעם למה זה חבטה את אשר לקטה ולא הוליכה כך, כי אין ספק שלא דבר ריק הוא, שאם בא לספר מעשה שהיה אין דרך הכתוב לספר מה שאין בו מועיל, לזה אמר **ותשא ותבא וכו'** לומר על ידי שחבטה את אשר לקטה נתמעט השיעור והנפח והיה **כאיפה שעורים** לבד, ובכן **ותשא** היא על עצמה ולא

הוצרכה אל עזר כנגדה, כאשר אם היה בשבלים כי לא תוכל שאתו לבדה ותירא פן יגש אליה איש לעוזרה ונשא אתה.

ומה גם במה שאמרו ז"ל (**רות רבה** סוף פרשה ה) שהיה הדור ההוא שטוף בזימה הרבה ותהיה לבוז. וגם נמשך מאשר חבטה את אשר לקטה, שהיה באופן תוכל ליתנו במטפחת או שק כדי משאה, ולא יראה אשר תביא לעיני הכל בבואה העיר ולא תהיה לה לחרפה, כי יראו אותה אשר ירדה לשערים ללכת ללקט שבלים ודי לה כי תבוש בפני אשר בשדה ולא לעיני כל רואיה בתוך העיר.

אמנם אם לא חבטה לא תכיל המטפחת להחזיק בתוכו כל השבלים כמות שהן, באופן בל יראו חוצה לעיני הכל, וזהו אומרו **ותבוא העיר וכו'** שעל ידי אשר חבטה ויהיה **כאיפה** שיעור מעט הכמות, מלבד מה שהועיל לה שנשאתה לבדה כאמור באומרו **ותשא**, גם הועילה שעל ידי כן **ותבוא העיר ותרא חמותה** לבד **את אשר לקטה** ולא זולתה.

וזולת אשר כתבנו בסמיכות אומרו **ותרא** אל הקודם, כיוון עוד לומר שהייתה רואה ומסתכלת **באשר לקטה**, ויהיה על כי הרבתה ללקט ביום אחד עד אשר מצאה **כאיפה שעורים**. וכראות רות היותה מסתכלת בלקיטתה, אז אמרה בלבה אולי תעלה על רוחה כי חשקה בי נפש אחד מהקוצרים ויתן לי באהבתו אותי, ובכן לא טוב עשיתי אשר לקחתי מידו, ומה גם בימים ההם כי אמרו רבותינו ז"ל שהיו שטופים בזימה והיו הקוצרים נותנים אתן מהגרנות, שעל כן שכב בועז בקצה הערמה בל ישלחו הקוצרים בגורנו את ידיהם לאתנניהם בגלל הדבר הזה, מה עשתה רות לבל תהרהר עליה נעמי, התחכמה **ותוצא ותתן לה את אשר הותירה משבעה** לרמוז אליה אשר בירך אותה ה', שהן מעט אשר היה לפניה **ותשבע ותותר**, כי אין זה זולתי מברכת ה' אשר השפיע על ידה, וזהו אומרו **את אשר הותירה** כאילו היא הותירה בצדקתה, ולא אמר אשר נותר, והיה זה למען תבין נעמי כי הן לו הטתה אוזן לקבל מוהר ומתן ממתנת אהבים, לא היה מברך אותה ה' דלא עבד קודשא ב"ה ניסא לשקרי.

או לרמוז כי כאשר ברך אותה ה' במה שהותירה **משבעה**, כן לא תיפלא על לקיטתה. וכאשר הבינה נעמי טוב כוונתה **ותרא את אשר הותירה משבעה**, אז **ותאמר לה חמותה איפה וכו'** כאשר נבאר בס"ד.

יט ותאמר- לה חמותה איפה לקטת היום ואנה עשיתי יהי מכירך ברוך ותגד לחמותה את אשר-עשיתה עמו ותאמר שם האיש אשר עשיתי עמו היום בעז :

(יט) ותאמר לה חמותה וכו'.

הנה אומרו **איפה לקטת** היא שאלה תפלה מבלי מלח, כי מה יתן ומה יוסיף לה כי תאמר אליה איפה ליקטה, והן לו שאלה אצל מי הייתה היום ההוא הכשר היה אם אין הטיבה לשאול מבשאלתה זאת.

ועוד אומרו ואנה עשית, כי הלא יראה שהוא הדבר אשר אמרה לה **איפה לקטת** ולא תכפול זה פעמים, וגם שתשנה את טעמה.

ועוד שאין לשון עשיה צודקת בלקיטה.

ועוד שנכנס במקום באומרו **איפה וכו' ואנה וכו'**, ויצא במכירה באומרו **יהיה מכירך ברוך**. **ועוד** כי נעמי טענה חטים ורות הודית לה בשעורים, כי היא שאלה **איפה ליקטה** והיא הגידה לה את אשר עשתה עמו.

וגם באומרו שם האיש אשר עשיתי וכו' אין זו שאלת נעמי,

וגם שנאמר שזה רמזה לה באומרה **יהי מכירך ברוך** למה לא השיבה על אומרה **איפה ליקטת ואנה עשית**.

ועוד שהיה לו לומר **ותגד לחמותה** את אשר עשה עמה.

ועוד כי אומרו **היום** בין בדברי נעמי בין בדברי רות הוא לבלי צורך, כי לא יצאה זולת היום ההוא וידוע כי על היום ההוא תדברנה שתיהם.

ועוד אומרו ותאמר פעם שנית בתוך דבריה כי עודנה מדברת.

אמנם לבוא אל הביאור נזכירה קצת מאמרי רבותינו ז"ל, אחד אומרם (רות רבה ה ט) **שם האיש אשר עשיתי עמו היום** אשר עשה עמי לא נאמר אלא **אשר עשיתי עמו**, מלמד שיותר ממה שבעל הבית עושה עם העני העני עושה עם בעל הבית.

עוד למדנו רבותינו ז"ל (תענית כג ב) כי רב מאד זכות המאכיל לעני אוכל מהנותן לו מעות, דהאי מקרבא הנאתיה, דמשום הכי ירד המטר תחילה מצד אשתו של אבא חלקיה ואחרי כן לצד בעלה. וכן (כתובות סז ב) האיש ואשתו שהיו הולכים בלילה להטיל מעות בפתחי העניים, ויצא העני לראות מי היו וברחו והעני רץ אחריהם, ולשלא יתביישו השליכו עצמן לתנור אש והוצרך האיש לשים רגליו על רגליה לשלא יתחרכו, ואמרו שם רבותינו ז"ל טעם זה דהיא מקרבה הנאתה.

ונבוא אל הענין, והוא כי הנה נעמי ראתה שני דברים:

אחד **איפת השעורים** אשר ליקטה,

שנית **הקלי** אשר האכילה.

והנה גדול זכות **הקלי** שניתן לה לאכול שהוא כלחם דמקרבא הנאתיה, מזכות מה שהיא לוקטת בידיה שצריכה אחרי כן לטחון וללוש ולאפות ולאכול, באופן שזכות מה שהעני עושה עם בעל הבית בקבלו מידו מה שקרובה הנאתו עשייה תקרא, שיורה על עוצם פעולת מלאך הנעשה על ידי המצווה ההיא.

על כן אמרה הנני רואה שני דברים:

א. השעורים שלקטת כי רבים הם ליום אחד וגם הקלי שקבלת מיד איש שהיא עשייה.

והנה שתים הנה שאלותי:

אחת איפה ליקטת היום שביום אחד יכולת ללקט כל כך, כלומר האם הוא שהמקום היה של ברכה מרובה עד שבשבילים הנושרים היה שיעור רב, **או אולי** סיבה אחרת. ולא אמרה אנה ליקטת כי אם **איפה ליקטת**, לרמוז לה על פי דרכה שהייתה **איפה שעורים** כי שיעורו רב הוא.

ועל **הקלי** שלא לקטת רק ניתן לך לאכול שהיא זכות יותר המתייחס לעשייה, אני דואגת אנה עשית מי היה הבעל הבית שעשית לו זכות הרב הזה, והוא כי אם הוא איש צדיק ולשם שמים כיוון, את והוא עשיתם זכות, אך אם לא צדיק היה וכיוון למצוא חן בעיניך כי אשה יפת מראה את, נמצא שאת עשית זכות והטבה לו שקבלת מידו אך הוא לא עשה, וזהו **ואנה עשית** כלומר אם עשית במקום יפה או הפכו.

ועל ספק הזה השני אני אומרת **יהי מכירך ברוך** לומר מי יתן ויהיה ברוך ולא שקבלת מיד בלתי ברוך מאומה.

על כן השיבה **ותגד לחמותה** כי סיפרה לה סיפור רחב הנקרא הגדה מכל אשר אירע לה עמו, באופן תבין כי צדיק היה, וזהו **ותגד לחמותה את אשר עשתה עמו** לומר שעל ידי מה שהגידה לה, הכירה כי לא כאשר עלתה על דעת נעמי אולי לא מיד צדיק קיבלה, באופן שהיא עשתה זכות ולא הוא כי לא לשם שמים כיוון, אך הוא כי **אשר עשתה** היה **עמו** כלומר כי היא והוא עשו כאחד, וזהו אומרו **עשתה עמו** כי לשם שמים נתכוון, ואדרבה הוא החל במצווה והיא **עשתה עמו** וכל זה הוכר מאשר הגידה מחסידות בועז ונועם מיליו והנהגתו עמה.

ואחרי אשר הביאה ראייה מאשר אירע לה עמו, הוסיפה ותאמר לה **עוד ראייה שנית** והוא **שם האיש וכו'**, וזהו אומרו **ותאמר** פעם שנית.

והוא בהזכיר מאמר **המתרגם** (ד כא) וזה לשונו:

ושלמון אוליד ית אבצן נגידא הוא בועז צדיקא די על זכותיה אשתזבו עמא דישראל

מבעלי דבביוהון ובגין צלותיה עדת כפנא מארעא דישראל, ע"כ.

ונראה שכוונת המתרגם היא למה שינו את שמו מאבצן לבועז, ואמר שהוא על שני דברים, על הצילו את ישראל מחרב אויב ומרעב, ועל כן נקרא אחר שפקד ה' את עמו בתפילתו גם מהרעב בעז, שהוא כי בשני דברים היה עוז לישראל, והבי"ת היא רמז אל השני דברים, והעי"ן והזי"ן הוא כי בהם היה עוז לישראל.

ובזה יתכן שאמרה לה תדע כי צדיק היה אשר עשיתי אני זכות, באופן שאתייחס לעושה עמו ולא לעושה אנכי לבדי, כי הלא שם האיש וכו' היום הוא בועז ולא מתחילתו רק שם אחר שהוא אבצן, ולמה שינו שמו אם לא על צדקתו שהיטיב לכל ישראל, ואם כן איפה צדקתי באומרי שעשיתי עמו כי עמו עשיתי הזכות ולא אנכי לבדי, וזהו שם האיש אשר עשיתי עמו היום בועז. אז בשמוע כן נעמי אמרה הנה הייתי מסתפקת אם היה מכירך ברוך אם אין, אך עתה הנני אומרת כי זה ודאי ברוך הוא לה'.

או יאמר קרוב לזה, והוא בהזכיר מאמר מספר הזוהר (ח"א רכד א) על פסוק (בראשית מז כט) ויקרבו ימי ישראל, ויקרבו ימי דוד (מלכים א ב א), שהוא כי כל הימים שהצדיק עושה בהם זכויות קונים הויה ועשיית קיום רוחני והם מתקרבים בזמן סילוקו מן העולם כעדים חיים וקיימים לפניו יתברך.

ונבוא אל הענין, אמרה נעמי הנה איפה בעולם הזה לקטת היום, אך שאלתי היא ואנה עשית אנה אשית את היום הנזכר, האם כיוונתם את והמטיב לך לשם שמים, באופן שבעולם הבא עשית היום הזה שנעשה ממשיי וקיים.

או אולי לא הייתה כוונת הנותן והמקבלו לשם שמים ואדרבה נעשה היום במקום חיצוני, יהי מכירך ברוך לומר אם היה כי אשר היטיב לך היה צדיק ומחמת אשר הכירך כי צדקת את וראויה ליבנות זרע קדוש ממך היטיב לך באופן שודאי לשם שמים נתכוון יהי ברוך. לזה הגידה לה כל אשר אירע לה עמו באופן שעשתה זכות עמו, כי מהגדת המאורע הוכר כי צדיק וישר הוא. אז ותאמר דעי איפה כי שם האיש אשר עשיתי עמו היום, כלומר עשיתי אני עמו בין שנינו את היום הזה - כי היום עצמו עשינו שהקינינו בו הויה וקיום - בועז.

גם דקדקה שלא בלבד קצת מהיום בתת לה קלי עשו בזמן ההוא קנין, כי אם כל היום לגמרי, כי מתחילת היום התחיל הוא לדבר על לבה ולנחמה, ואחרי כן הדביקתה עם נערתיו וגם ציוה את הנערים לבלתי נגעה, ואחרי כן אמר לה לעת האוכל גשי הלום ויצבט לה קלי, ואחר כך ציוה את נעריו עליה, באופן שכל המשך היום עשה זכות עמה, והיא בקבלה את הטוב ממנו עשתה עמו כמדובר, וזהו אשר עשיתי עמו היום.

ועל דרך זה כתבנו בענין נזיר שנטמא וסתר ספירתו שנאמרו בו (במדבר ו יב) **והימים הראשונים יפלו**, כי הנה היה ראוי יאמר והימים הראשונים לא יחשבו **כי טמא נזרו**, אך אחשוב יאמר כי הנה ימי הנזירות אשר קבל, (הנה) הנה כולם כאחד קונים מעלה וגדולה על ידי מצות הנזירות הנעשה בהם, ואמר כי עתה בהיטמא הימים הראשונים יפלו ממעלתם אשר קנו **כי טמא נזרו** ויטמא הנזר אשר נתקדש בימים ההם, על כן גם המה יפלו עמו.

ועל דרך זה יאמר פה, שאמרה בחכמה להגדיל המצווה אשר נעשתה בינו ובינה, שעל ידה הקנו עשיה ופועל במהות היום, וזה אמרה **שם האיש אשר עשיתי עמו היום**, כלומר שאת היום עצמו עשינו והקיננו בו איכות ועשיה, שמו של אשר אני והוא עשינו אותו **בועז**.

כ ותאמר נעמי לכלתה ברוך הוא ליהוה אשר לא-עזב חסדו את-החיים ואת-המתים ותאמר לה נעמי קרוב לנו האיש מגאלנו הוא :
כא ותאמר רות המואביה גם כן-אמר אלי עם-הנערים אשר-לי תדבקין עד אם-כלו את כל-הקציר אשר-לי :

(כ) ותאמר נעמי לכלתה וכו'.

ראוי לשים לב:

- א. האם עד כה לא ידענו כי רות הייתה **כלתה**.
- ב. אומרה **אשר לא עזב חסדו**, למה שיבחו על העדר עזיבת חסד ולא אמר דרך חיוב לומר ברוך הוא לה' אשר עשה חסד עם החיים ועם כו'.
- ג. אומרה **עם החיים כו'** כי הלא אחת היא נעמי ואיך אמרה **החיים** לשון רבים.
- ד. אומרה **ואת המתים** כי מה להם למתים עם זה והרי נתפרדה חבילתם, ומה גם כי נשואי מואבית היו והיו כלא היו, ואדרבה מר להם מאד מנישואיהן, וכמאמרם על פסוק כי **מר לי מאד** מכם.
- ה. אומרו **ותאמר לה נעמי** באמצע דבריה כי הלא גם עד כה נעמי היא המדברת.
- ו. אומרה **קרוב לנו האיש** כי הלא אם לנעמי הוא קרוב לרות אפילו אינו ספק קרוב לה, ואם כן איפה קרוב לי היה ראוי יאמר.
- ז. כי בכלל אומרה **מגאלנו הוא** נשמע כי קרוב הוא ולמה נאמר.
- ח. כי לא גואל הוא רק לאליםלך ובניו ואיך יאמר **מגאלנו הוא** שחוזר אל נעמי ורות.

אמנם הנה כתבנו למעלה, כי ענין רות עם בועז היה מעין יבום כי רוח מחלון הייתה מקשקשת במעלה כנלמד מחכמי האמת, וזהו כתבנו שכיוון בועז באומרו **אשר עשית את חמותך אחרי**

מות אישך, כלומר את אשר היא **חמותך אחרי מות אישך**, כי גם אחרי מות אישה עדיין רוח מחלון בקרבה.

ונבוא אל הענין, והוא כי גם לא נעלם דבר זה מנעמי ככתוב למעלה, וזה מאמר הכתוב **ותאמר נעמי לכלתה** כלומר לאשר היא עדיין כלתה, שהוא מפאת רוח מחלון אשר בקרבה, **ברוך הוא לה' אשר לא עזב כו'**, והוא כי הנה ידענו מרבותינו ז"ל אשר דברו על חיוב עשות איש בעד רעהו אמרו (**פסיקתא זוטרת** בראשית מז כט) מית רחמך פרוק, מית בריה דרחמך טעון. ולכן עתה דמיתו מרחמוהי אלימלך ובניו מהראוי היה לפרוק וחסדיו יעזוב, ומה גם כי לא נין ולא נכד נשאר להם כי אם רות אשר נשאה בגיות, כי היא לא אשתו ומחלון לא אישה, שהיה לו לעזוב, על כן אמרה ראוי להחזיק לו טובה **אשר לא עזב חסדו** כי מית רחמך פרוק והיה לו לעזוב ולפרוק חסדו, וזה **את החיים ואת המתים**, והחיים קרא אל נעמי ורוח מחלון שעודנו חי ברות כאמור, **ואת המתים** הוא נפש מחלון הבלתי נשאר ואביו ואחיו.

והנה בזה כבר גמרה כוונת תשובתה, אך להיות כי רות לא ידעה בדבר הזה כי מבית אביה לא למדה מהרוח דמקשקש במעהא, ומה גם שנישואיה בגיות היו, על כן הוצרכה אמירה שנית להודיעה עיקר הדבר, וזהו **ותאמר לה נעמי קרוב לנו האיש** לומר דעי איפה כי גם לי גם לך קרוב האיש, כי גם עמך יש לו קרובה והכנה על רוח מחלון שבקרבה, שעל ידי כן גם קרוב לרות הוא על הרוח ההיא הנכללת בה, ולא יעלה על רוחך כי על אשר היטיב עמך אני אומרת, כי אם גם לקחת לו לאשה להשקיט הרוח שבקרבך, כי הלא **מגואלנו הוא** כי גם לך הוא גואל, כי על ידי רוח מחלון נקרא גואל גם לך ליקרא גואלנו על בחינת רוח זה, כמו על בחינת חלק רוח המת לגאול את השדה, ואם כן גם למען השקיט רוח המקשקש בך קרוב יקרא לעשות מעין ייבום.

(כא) ותאמר רות המואביה וכו'.

הנה ראוי לשית לב למה קראה מואביה, כי חרפה היא לה עתה לכנות אותה אחר זמן גיותה.

והנה יש מרבותינו (**רות רבה** ה יא) דורשים אותו לגנאי, כי בשביל שהוציאה עילה על אותו צדיק שהוא אומר **וכה תדבקין עם נערותי**, והיא אמרה **כי אמר אלי עם הנערים אשר לי תדבקין וכו'**, ע"כ, ואני בעניי ארדוף אשיג לדורשו לשבח עם שלא נמיש גם ממאמרם ז"ל לגמרי כי אם שנקל מעליה אשמת הוצאת עילה בס"ד.

ב. אומרה גם כי אמר אלי, כי הלא מהראוי לשתוק ממלת **כי** ויאמר גם אמר אלי.

ג. שנראה כמשחית כל דבריה הנעימים אשר דברה טוב על בועז, ועתה מהפכת ואומרת **כי אמר עם הנערים אשר לי תדבקין** שנראה כמלמדה תפלות.

ד. למה הזכירה לה שאמר **עד אם כלו את כל הקציר וכו'** מה צורך לה בזה.

אמנם הנה על שנותה את טעמה שבמקום אמור וכה **תדבקין עם נערותי** אמרה **עם הנערים אשר לי תדבקין**, הנה כתבנו למעלה כי שלשה סוגים היו:
אחד נערות בעז,
שנית סביבותיו נערי ילידי ביתו טובים וכשרים,
שלישית הקוצרים שכירים מהמון העם.

והנה הנערות הן אשר היו עם הגבירה אשת בועז אשר מתה, ומייחלות להיות עם אשר תבוא תחת אשתו הראשונה לשרתה, כאשר היו עם הגבירה אשר מתה ביום בא רות כמו שאמרו ז"ל (בבא בתרא צא א), והנה אין ספק כי הנערות לא קוצרות בשדות היו, כי אם שכאשר יגילו בתחילת קציר שעורים יבואו לראות ולשמוח בשמחת הקציר גבר וביתו ונערותיו עד יום או יומיים עד כלות קציר שדה הראשון שהתחילו בו ואחר ישובו לביתם,
אך הנערים אשר לו יתמידו, מהם להיות **ניצבים על הקוצרים** נער אחד על השדה אחת או על סך ידוע מהקוצרים, ומהם לשאוב מים ולהכין מזון לקוצרים ולניצבים ולכל אשר עם בועז.
ג. הקוצרים והולכים לקצור משדה אל שדה.

והנה כה היה דבר בועז אל רות לומר **וכה תדבקין**, לומר כה בשדה זה שנערותי יהיו פה בשדה הזה הראשון **תדבקין עם נערותי**, אך זה לא יתמיד, כי בכלות קציר השדה הזה ישובו הביתה, אך אם את לא די לך קציר שדה זו כי אם עוד **עיניך בשדה אשר יקצורו** אחרי שדה זו, אז אין נערותי הולכות, אך אל תמנעי מלכת כי אם **והלכת אחריהן של אשר יקצורו** שהם **הקוצרים**, ואל תיראי כאילו היית אחר נקבות, וזהו אומרו **והלכת אחריהן** בנו". ואגב אורחיה באומרו **אחריהן**, רמז שלא תלך בתוכם בלכתם לקצור משדה אל שדה כי אם **אחר אשר יקצורו** שכבר עוסקים בקצירה, אז **והלכת אחריהן** שהוא אחר יעברו כולם.

ושמא תאמרי אם יערב אל לבו אחד מהקוצרים לעשות רע מי יעכב בידו, לזה אמר **הלא צויתי את הנערים** אשר לי שהם שומרים ונצבים על הקוצרים **לבלתי נגעך**, כלומר שאם תצטרך ללכת אחרי מופלג, הוא מהקוצרים אך לא מהנערים אשר לי כי טובים הם, באופן שגם כי תלך ביניהם ולא אחריהן לא תירא, כי **הלא צויתי את הנערים כו'** כי אדרבה יהיו שומריך וצלך על יד ימינך.

ובזה לא הפריזה רות על מידותיה הרבה, כי אמרה הלא לא אמר בעז שאדבק עם נערותיו רק בשדה ההוא, אך בשדותיו האחרות אמר אלי שאלך אחרי הקוצרים ולא בתוכם, אך עם

הנערים אשר לו, אהיה ביניהם, כי הלא ציוה אותם לבלתי נגעה. וזה מאמרה גם **כי אמר אלי עם הנערים אשר לי תדבקין** ולא עם הקוצרים רק אחריהם, וזהו **עד כלות כל הקציר** כי אשר אמר לידבק עם נערוֹתיו לא היה רק בעוד קציר שדה שעורים הראשון בלבד.

ועל פי הדברים האלה לא הוציאה דיבה על הצדיק, כי אם שאמרה מאמרו שאחר קציר השדה ההוא יהיו הנערים אשר לו המיוחדים לו שהם כשרים אנשי משמרתה ואליהם תקרב. אך לא נצא ריקם ממאמר רבי יוחנן האומר כי הוציאה עילה, כי בצד מה הוציאה עתק מפיה במה שהוציא הדבר בלשון דבקות באמרו **תדבקין** ולא אמרה תהיה או תלכי, אך לא היתלה בו לגמרי כמדובר. הנה עד כה דברנו לתת התנצלות על רות הצדקת, כי לא על חנם הוציא הקדוש ברוך הוא ממנה שורש ישי אשר עומד לנס עמים אם לא שהייתה צדקת גמורה.

ונבוא אל ענין התכת הכתוב, והוא כי הנה בשומעה את קול נעמי אומרת **קרוב לנו האיש כו'** כאשר כתבנו כי הקורבה היא מצד היות רוח מחלון בקרבה ושקרוב הדבר שישאנה, שזה כיוונה באומרה **מגאלנו הוא**, אז פתחה אוזנה ותפקח עיניה ותאמר הנה דברך אמת, והנה נא לי שתי ראיות לזה:

אחת כי אמר **עם הנערים כו' תדבקין**,

שנית אומרו **עד אם כלו את כל הקציר וכו'**, וזהו גם **כי אמר אלי**, כלומר זולת מאמריו גם לי ראיות כי כן הוא, והן, **כי אמר אלי כו'** והוא כי אמרה אם לא שיש בקרבי רוח מחלון ואני כלולה ממנו, למה אמר **עם הנערים אשר לי תדבקין** בנו"ן יתירה, אך הוא כי אחת שהוא שתיים, וזהו אומרו **תדבקין** לשון רבים על רוח שבמעיה.

וגם אשר אמרה **מגאלנו הוא** לומר שקרובה דעתו להשיאה, אמרה **הוכחה השנית**, והיא אומרו **עד אם כלו את כל הקציר**, והוא מאמרם שנעתיק לשונו בסמוך בס"ד, שהוא כי מתחילת קציר שעורים עד סוף קציר החטים שלשה חדשים (**רות רבה** ה יא), וזהו אומרה ראה כי זאת כוונתו כי למה אמר **עד אם כלו וכו'** אם לא שדעתו ליקח אותי, ועל כן צריך להמתין שלשה חדשים ככל גיורת להבחין בין זרע הנזרע שלא בקדושה לנזרע בקדושה, ועל כן נפשו אותה אהיה עד הזמן ההוא בקרב נעריו הדבוקים אצלו כמשים עלי משמר.

וזה אפשר כיוון הכתוב באומרו המואביה לרמז כי להיותה מואביה ונתגיירה, דקדקה היא שהיו השלשה חדשים בעד ההבחנה, אך לא הביאה ראה מאשר אמר **תדבקין עם נערוֹתיו**, כי לא אמר עד העת ההיא שיהיו עמה רק בעוד קציר השדה ההוא והיה עראי.

עוד כיוון באומרו המואביה, והוא בהזכיר מאמרנו למעלה בפסוק **ישלם ה' פעלך וכו'**, והוא בהקדמתנו כי רות היא בת לוט הבכירה עצמה, ובאה בגלגול לקבל שכר אשר כוונה לשם שמים בשכבה עם אביה, וזהו **ישלם ה' פעלך** כמפורש למעלה.

ונבוא אל הענין, והוא כי טרם יספר הכתוב שתי ראיות רות להוכיח כי לב בועז לנושאה, בא וסילק פתחון פה בל יאמר איש איך מביאה ראיות לדבר ולא ראתה, כי לעומת זה קושיא גדולה עומדת לנתוש ולנתוץ הסברא ההיא, והיא כי איככה תוכל לומר כי רוח מחלון מקשקש במעאה ומעין ייבום יהיה זה לו, והיעלה על לב כי בנישואי גיות תדבק רוח מחלון ואיש הישראלי במעי מואביה ומי יתן טהור בטמא, על כן הקדים ואמר **ותאמר רות המואביה וכו'** לומר אל תתמה על החפץ, כי אין זאת כיתר גויות כי זאת היא **המואביה** הידועה הפרידה הטובה העתידה לצאת ממנה שורש ישי לקבל שכר פעולתה לשם שמים, ועל כן לא יפלא נחה עליה רוח מחלון, וגם היא ידעה כן כמאמר בועז אליה באומרו **ישלם ה' פעלם וכו'**, ועל כן לא יפלא אשר אמרה **גם כי אמר אלי וכו'** להביא ראיות על הדבר כמדובר.

כב ותאמר נעמי אל-רות כלתה טוב בתי כי תצאי עם-נערותיו ולא יפגעו-בך בשדה אחר :
כג ותדבק בנערות בעז ללקט עד-כלות קציר-השערים וקציר החטים ותשב את-חמותה :

(כב) ותאמר נעמי אל רות כלתה וכו'.

ראוי לשית לב, מה צורך אומרו **אל רות כלתה**, מי לא ידע כי רות היא כלתה, והיה די יאמר ותאמר לה נעמי.

ב. אומרה טוב בתי כי תצאי וכו', כי הלא אם האמינה לדבריה כי אמר בועז **עם הנערים תדבקין**, איך אמרה **טוב בתי כי תצאי עם נערותיו**, ולא שתה לבה לאמר אולי לא יאבה בועז שתצאנה עמה נערותיו כי אם ישובו אל ביתו, ומה גם כי עד כלות כל הקציר הוא כמשלש חדשים, ומי יעזוב נערותיו בשרב ושמם לחורב ביום ולקרח בלילה שלשה חדשים בקציר.

ג. באומרה כי תצאי יראה שחוששת על היציאה משדה אל שדה,

ומאומרו ולא יפגעו בך בשדה אחר יראה כי על מקום השדה היה החשש.

אך הנה במה שכתבנו, כי מה שאמר בועז שתדבק בנערותיו לא היה רק עודם קוצרים בשדה הראשון ההוא, אך אחרי כן הלא **צוה את הנערים וכו'** מפני שהוא זמן רב **עד אם כלו את כל הקציר** ולא יעזוב את נערותיו כל כך זמן רב על פני השדה, והנה ממוצא דבריה של רות הבינה נעמי שני דברים:

אחד שלא הוצרך לומר שתדבק עם הנערים אשר לו, אם לא על היות המשך זמן **עד אם כלו את כל הקציר**, אך בשדה ההוא אין צורך כי שם נערות בועז,

עוד שנית הבינה מכל חלקי מאמריה, כי נכון הדבר מאת בועז לקחתה לו לאשה. אז אמרה הנה מאשר ראיתי כי קרוב הדבר לנושאך, אני גוזרת כי אשר אמר שתהיי עם הנערים אשר לו גם בצאתך מן השדה ההוא לא טוב הדבר, פן תצא עליך שם רע וישנאך. **גם** יראה מרצונו הטוב עמך כי לא ירע לבבו להניח נערותיו אתך זה שלשה חדשים כי טובה את בעיניו, וכאשר יהיו נערותיו אתך אחר נישואיך עמו כן יהיו מעתה, ובזה תגמר הוראת רצונו לקחתך לו אם יעזוב נערותיו אתך עד כלות כל הקציר, וזהו אומרה **טוב בתי כי תצאי עם נערותי**, כי לא בלבד בשדה הלז כי אם בצאתך **בשדה אחר** לא תצא רק אתן ולא עם הנערים, כי הלא אין צריך לומר בין שדה לשדה כי אם גם אם בשדה ימצאוך שהוא מקום שיש אנשים יש פחד יפגעו בך גם הם, וזהו **ולא יפגעו בך בשדה אחר**.

(כג) ותדבק בנערות בועז ללקט וכו'.

הנה הורה בועז כי כל ישעו וכל חפץ לקחתה לו לאשה, והוא כי הלא אמר מעט ועשה הרבה, כי הוא אמר **וכה תדבקין עם נערותי** שהוא כי נערות בועז חשובות הנה אשר עם הגבירה אשתו אשר מתה, הן הנה היו בתולות אחריה רעותיה, ועודן מייחלות להיות עם אשר תמלוך תחת הראשונה כמשפטן עמה, ולא היו בהשדה ביום בא רות שמה רק בתחילת הקציר בלבד, אך לא להתמיד בשדות כל ימי קציר לחורב ביום, אך בראות בועז כי את מאמר נעמי רות עושה לבלתי צאת רק עם נערותיו, אז גם הוא עשה לפנים מן השורה והכריח את נערותיו תהיינה עמה עד כלות קציר החטים וקציר השעורים, הנה בזה הורה אשר עם לבבו לקחתה לו ושתהיינה הנערות האלו משרתי פניה אחר לקוחים, ולכן גם מעתה יתענו תחת ידיה.

והנה עדיין ראוי לשים לב, מה בצע בהודיע אלוהים אותנו זה שבתה השדה **עד כלות וכו'**. **וגם אומרו ותשב את חמותה** יראה לבלי צורך, כי מי לה זולת חמותה. הנה זה לשון המדרש (**רות רבה ה יא**):

ותדבק בנערות בועז אמר רבי שמואל בר נחמן מתחילת קציר שעורים עד כלות קציר החטים שלשה חדשים, **ותשב את חמותה ותאמר לה נעמי חמותה בתי הלא אבקש לך מנוח ועתה הלא בועז מדעתנו עכ"ל**.

וראוי לשים לב למה הודיענו שיעור הזמן שמתחילת קציר שעורים עד כלות קציר החטים, **ומה יתן ומה יוסף** היות שיעור זה מזולתו. **ועוד** שאחר אומרו שיעור הזמן מעתיק לשון שני כתובים ואינו מפרש בהם דבר.

אמנם הנה הוקשה לו:

א. **אומרו עד כלות קציר וכו'**, כי מי לא ידע כי אחר כלות קציר שעורים וחטים שלא תצא עוד ללקט כי כלה קציר.

ב. **אומרו ותשב את חמותה**, כי הלא אם אין חמותה לה מי לה וידוע שאתה תשב.

ג. **אומרו (ג,ב) ועתה הלא בועז וכו'** כי מלת **ועתה** מיותרת, כי אין דבר שנתחדש עתה אשר לא היה מקודם.

על כן אמר רבי שמואל בר נחמן **מתחילת קציר וכו'**, והוא לומר כי כוונת הכתוב לתת טעם מה היה כי מאז באו שתיהם בית לחם לא שתה לבה לבקש לה מנוח מאז עד כלות קציר השעורים וקציר החטים, והוא בהודיע אותנו כי **מתחילת קציר השעורים עד כלות קציר החטים** שלשה חדשים, והוא כי הלא מודעת זאת כי אין גיורת ראויה לינשא לישראל עד עבור שלשה חדשים לגרות להבחין בין זרע שנזרע שלא בקדושה לזרע שנזרע בקדושה, ודעתנו ז"ל כי זה ענין הכתובים לומר **ותדבק וכו' ללקט עד כלות קציר וכו'** שהוא עד סוף זמן ההבחנה, כי עד הזמן ההוא לא הייתה ראויה לינשא ולכן לא הייתה עכבה מה שהייתה מתעכבת מלינשא, כי עדין לא הייתה ראויה לכך.

וזהו **ותשב את חמותה** כלומר אחר כלות קציר וכו' שכבר עברו שלשה חדשים מעתה עכבה תקרא היותה עם חמותה, כי אין ישיבה אלא עכבה כמה דאת אמר (דברים א מו) **ותשבו בקדש**, ועל כן (ג,א) **ותאמר לה נעמי חמותה וכו' ועתה וכו' לומר הלא אבקש לך מנוח**, ומה שנתעוררתי כעת הוא כי **ועתה** שעברו שלשה חדשים מאז נתגיירת בדרך בבואך בית לחם שהיה בתחילת קציר שעורים עד כלות קציר החטים, עתה הוא מה שהוא עת בקש אשר ייטב לך.

ושיעור הכתובים ותדבק וכו' עד כלות קציר וכו' שהם שלשת חדשי ההבחנה, ועל כן מאז והלאה **ותשב את חמותה** כי מאז הייתה כמעוכבת מלינשא לאיש, ועל כן אמרה לה נעמי ועתה ששלמו השלשה חדשים הנני מבקשת לך **מנוח** והוא כי **הלא בועז מודעתנו וכו'.**

וזהו מה שהביא רבי שמואל בר נחמן לשון הכתובים **ותשב את חמותה וכו'** לומר כי בהקדמה זו ש**מתחילת קציר שעורים עד כלות קציר החטים** הם **שלשה חדשים**, בזה זולת הקושיא הראשונה שמתיישבת, גם יתיישב בזה אומרו **ותשב את חמותה** ואומרה **הלא אבקש וכו' ועתה וכו'** שהוא שמתיישב גם שקשה בכתובים ההם על ידי הקדמה זו והוא כמדובר.

פרק ג

א ותאמר לה נעמי חמותה בתי הלא אבקש-לך מנוח אשר ייטב-לך :
 ב ועתה הלא בעז מדעתנו אשר היית את-נערותיו הנה-הוא זרה את-גֶרְן השערים
 הלילה :
 ג ורחצת וסכת ושממת (שמלתיך) [שמלתיך] עליך (וירדתי) [וירדת] הגרן אל-תודעי לאיש
 עד כלתו לאכל ולשתות :
 ד ויהי בשכבו וידעת את-המקום אשר ישכב-שם ובאת וגלית מרגלתי (ושכבתי) [ושכבת]
 והוא יגיד לך את אשר תעשין :
 ה ותאמר אליה כל אשר-תאמרי [ולא־י] (אלי אעשה) :

(א) ותאמר לה נעמי חמותה וכו'.

ראוי לשים לב מי לא ידע כי שמה נעמי והיא חמותה,
 וגם מה בצע להגיד לנו שקראה בתי, כי אין ספק לא שת לבו שמואל הנביא ברוח קדשו
 לכתוב לנו רובי דברים אשר אין לסיפור בהם חפץ.
 ועוד אומרה הלא, כבא לשלול דבר אחר, ומהראוי היה יאמר ותאמר לה הנה אבקש לך וכו'.
 וכן אומרה מנוח אשר ייטב לך כי אשר יהיה לה מנוח מי לא ידע שייטב לה.

אמנם הנה למעלה אמרה נעמי לכלותיה שתי ברכות זו למעלה מזו:
 אחת שובנה אשה בית אמה ושם יבורכו שיעשה ה' עמהם חסד כאשר עשו עם המתים,
 ולמעלה מזו ברך אותן שיתן ה' להם ומצאן מנוחה אשה בית אישה.

ובשני הברכות נרמז מיעוט:

בברכת היותן בבית אמן חסרה ה"א ממלת יעשה,
 ובברכת אשה בית אישה נכתב ומצאן בלי ה"א בסוף תיבה,
 לרמז כי באחת מהנה בלבד תתקיים כל אחת מהברכות ההם והיא רות כמדובר למעלה.

והנה עתה אחר כלות קציר השעורים וקציר החטים, ששלמו ימי הבחנה בין זרע לזרע
 כמשפט לכל גיורת שהם שלשה חדשים, ותראה שלא נתקיים בה לה ברכת אשה בית אמה
 ולא מנוחת אשה בית אישה, כי אם כעניה סוערה בית חמותה, אין ספק שלא יבצר מלבה
 הרהור מה, על כן באת נעמי לדבר על לבה ולהביא ברכתה השניה הגדולה אל הפועל, והוא,
 יתן ה' לכם ומצאן מנוחה כו', וזה ענין הכתובים ותדבק בנערות בועז וכו' עד כלות קציר
 השעורים וקציר החטים שהם השלשה חדשים כמדובר מרבותינו ז"ל למעלה, ותחת היותה
 בית אמה כברכה הראשונה או בית אישה כברכה השנית, אדרבא ותשב את חמותה ולא

נתקיים בה לא זה ולא זה, על כן **ותאמר לה נעמי** הנעימה במעשיה **בתי**, כלומר אם תדאגי על הברכה הראשונה שהיא **אשה בית אמה** ואת בית חמותך, זה אינו כלום, כי **בתי** את שאני גיירתיך ואת כקטנה שנולדה על ידי, ואמך אשר ילדתך לא אמך היא, ומה גם עתה באשר את יהודית, אך לא ארצה בזה כי אם **הלא אבקש לך מנוח אשר ייטב לך הברכה השניה** אשר ברכתך לאמר **ומצאן מנוחה אשה בית אישה**.

או יאמר ותאמר לה נעמי וכו'. בהקדים מאמר **ספר הזוהר** פרשת משפטים (ח"ב ק א), כי ענין הייבום הוא כי הראשון השאיר רוח מרוחו באשתו, ואחרי כן על ידי היבום מתהווה מהרוח ההוא רוח העובר והוא האיש הראשון עצמו, והרוח ההוא מקשקש במענה ואין לה מנוחה רק על ידי היבם, וגם כתבנו למעלה מחכמי האמת כי גם ענין בועז עם רות מעין ייבום היה דרוח מחלון היה מקשקש במענה, ועל ידי בועז נעשה מהרוח ההוא עובד הוא מחלון.

עוד שנית נאמר **בספר הזוהר** שם, כי האיש הראשון הבא לעולם על ידי גלגול נאבד ונגרע מערכו ואשתו עולה כי הייתה אשתו ונעשית אמו כי היא עולה והוא יורד.

ונבוא אל הענין, והוא כי הנה ידוע מרבותינו ז"ל כי נקראת **נעמי** על היותה נעימה במעשיה, גם ידענו כי לעולם מצינו חמות ממאנת להטיב לכלתה, כי על כן פסלוה להעיד עליה (יבמות ק"ז א).

ובזה יבוא ענין הכתוב על נכון ותאמר נעמי וכו' והוא להסיר מלב איש שוגה ומפתי פן יאמר כי לא מאהבת נעמי אל רות השיאה לזקן מופלג שמת יום או יומיים אחר לקוחיה, ומה גם עתה שהיה באופן שכמעט הייתה באה לידי בזיון וקצף שציוותה עליה לשכב מרגלותיו, כי על כן יאמר איש כי אין זה כי אם שגם היא דרך נשים לה לבלתי תחפוץ תינשא אחרי מות בנה נישואין טובים, ועל כן לא עשתה רק למען תנוח נפש בנה על ידי מה שהיה דרך ייבום להחזירו לעולם, או לתועלת בועז קרובה לתת לו אשה צדקת כמוה, על כן באה רוח הקדש להעמידנו על האמת ויאמר **ותאמר נעמי** כלומר אשר היא נעימה במעשיה עשתה כשמה, עם היותה **חמותה** שאין דרכה לחזור אחר תועלת כלתה, וזהו **ותאמר לה נעמי חמותה**, והן זה הורית לה בנועם מיליה באמור אליה **בתי וכו'**, וגם ידוקדק היות טעם זקף גדול במלת **בתי** כרומז לה עליה בתואר זה, והוא לומר אל אהיה בעיניך באשר אני מצווה אותך כחמות עם כלתה, כי לא כלתי את בעצם כי אם **בתי**, כלומר כי רוח בני בקרבך וכבת לי תחשב, למה לא אבקש הנאתך.

ועדיין היה אפשר לומר שעיקר כוונתה הייתה על תועלת בנה שיבוא לעולם ולא על הנאת רות כי אם שאגב אורחה נתקנת גם היא, לזה אמרה לה **הלא אבקש לך כו'** לומר אין הדבר כאשר היה אפשר לעלות על לבך, כי אם הלא כל ישעי וכל חפץ הוא כי **אבקש לך מנוח** מהרוח המקשקש במעיך שתנוחי מהצער ההוא כי עיקר מעייני עליך, והלא תראה כי כן הוא, כי הלא הוא **אשר ייטב לך** בעצם יותר מלבני, כי הנה את עולה בזיווג זה אשר אנכי מבקשת לך יותר מבני כי היית אשתו תהיה אמו עתה, וזהו **אשר ייטב לך**.

(ב) ועתה הלא בעז מודעתנו וכו'

(ג) ורחצת וסכת וכו'.

הנה על כללות הענין ראוי לשום שכל והבין, הזאת נעמי שיאמרו כלילת דעת ויראת ה' והצנע לכת, ומה ראתה על ככה ומה הגיע אליה, איך אמרה אל רות עצה נבערה הלך תלך בנשף בערב יום אל המשכב **אשר ישכב שם** בועז ולגלות **מרגלותיו** לשכב אצלו להיות עמה ואוי לה לאותה בושה, למה יאמרו הרואים כי בשוקי האיש תרצה וכן לא יעשה.

ועל נעמי יפלא כי הכזונה תעשה את כלתה אשר אהבתה וכי התענית בכל אשר התענית, ולא שתה לבה מה תעשה כי יקום בועז משנתו **והנה אשה שוכבת מרגלותיו**, אולי תבער בו חמתו ויזעק זעקה גדולה ומרה גשו נא אלי סביבותי נערי, ראו באה אלי אשה ותגל מרגלותי ותשכב, רדפו ותפסוהו רמסוהו גרשוהו פטרוהו תרכוהו מכל המקום הזה, עשו לה כדת עשו לה כנימוס עשו לה כראוי, תוכחת מגולה לעיני כל ישראל ונוסרו כל הנשים ולא תעשינה כדבר הרע הזה כי רע עלי המעשה, ואם אחר שב גם ישיש כמוני היום הלך לבה, ומה תעשה אחרי הבחורים.

וגם המה יענו אחריו עזות ומפניה לא יחשכו רוק ותשבע בחרפה. וגם כי מיד בועז לא תצא לה תקלה, הלא מביתה עד גרן השעורים בנשף בערב יום, הלא יפגעו בה כמה וכמה ריקים ופוחזים מאחרי בנשף ואחזו בה, ולא ירפּוּ עד עשותם נבלה ומושיע אין לה. והמבלי אין שדכנים בישראל, דבר ידברו אל בועז לאמר הלא ראית הנערה הזאת אשר הייתה עם נערותיך, והלא שמת לבך אל צניעותה וכשרותה, והגד הוגד לך כל אשר עשתה עם חמותה אחרי מות אישה ותעזוב אביה ואמה ותבוא לחסות תחת כנפי ה', ומי כמוה תפרוש גם אתה כנפיך עליה כי היא טובה לך להבנות ממנה, או נעמי בעצמה דבר תדבר היא עם בועז כי קרוב לה האיש ולא ישיב את פניה.

אמנם אומר כי מרוב חכמה ורוח אלוהים בקרבה עשתה זאת, והוא כי הן אמת כי לו הייתה נפש גיורת זולתה תחת נפש רות, לא הייתה ראויה לינשא לשר וגדול בישראל ראש

הסנהדרין כבועז, אך רות אחת הייתה ואין כמוה ביתר גיורות, והוא כי היא הייתה אשר לו יעדה הוא יתברך להוציא ממנה כתר מלכות בית דוד, מאז שכבה בת לוט בנעוריה את אביה במערה לשם שמים בחשבה לקיים העולם, כי העולה על רוחה כי איש אין בארץ זולת אביה להחיות זרע על פני כל הארץ.

ומה גם למאמרם ז"ל (**בראשית רבה** נא י') כי באומרה ונחיה מאבינו זרע הוא על מלך המשיח, כי אמרה אותו הזרע העתיד לבוא ממקום אחר יהיה על ידינו, כי מאז נתעתדו לבוא שתי פרידות טובות לבנות מהם מלכות בית דוד עד מלך המשיח שהן **רות המואביה** ו**נעמה העמונית**, והוא מאמרם ז"ל (**בראשית רבה** נ טז) שאמר הוא יתברך מצאתי דוד עבדי, היכן מצאתיו? בסדום.

ומה גם למאמרנו לפנים כי הן הן בנות לוט, כי גלגלן ה' לקבל שכר טוב כוונתן הבכירה רות והצעירה נעמה, באופן שלהיות רות **האשה אשר הוכיח ה'** להביא ממואב להוציא ממנה רב טוב לבית ישראל הייתה ראויה לבועז, מה שאין כן אם הייתה גיורת זולתה עם שכשרה תהיה.

והנה ראתה נעמי קצת הוכחה בענייני בועז ואשר דבר לרות כי לצדקת וצנועה בתכלית הייתה בעיניו, אך אמרה מי יודע אם בלב בועז שזו היא הפרידה טובה העתידה לבוא ממואב או היא זולתה ואין טובה רק כי כשרה היא, והוא כי אם יהיה לבו שלם כי זאת היא העתידה לבוא לא יגעל בה, מה שאין כן אם אחרת היא.

וגם נעמי בעצמה היה ספק זה בלבה, על כן מה עשתה אמרה בלבה אם אדברה אל בועז יקחנה לו או אשלח לו משדכין, והוא מסופק בעניינה לא ישמע ולא יאבה, על כן ייעצה כליותיה לאמר לה לעשות המעשה הזה, שתלך למשכב בועז ותגל מרגלותיו לשם שמים כי גואל הוא, ושיהיה אחר **כלותו לאכול ולשתות** ושלא ידע הוא בשכבה כאומרה **אל תודעי לאיש** שלא יכיר בה, וגם **לבוא בלט** שלא ידע בשכבה, אז אין ספק כי בועז יתן אל לבו אין זה כי אם זאת הבאה מבנות לוט, כי רחילא בתר רחילא אזלא וכעובדי אמה כך עובדי ברתה, כי כאשר אחר כלות לוט לאכול ולשתות באה בלט **ולא ידע בשכבה ותשכב את אביה** לשם שמים שגלתה מרגלותיו **ותשכב עמו** כן עשתה זאת, ואם כן בודאי כי זאת היא ולא אחרת, באופן שעל ידי כן יחזיק בה ולא ירפנה כי אין כמוה להוציא ממנה על ידה שורש ישי אשר עומד לנס עמים.

ומה גם למה שהפרידה הטובה היא עצמה הבכירה עצמה כי נפשה אותה ותעש את אשר החלה לעשות פעם אחת ותשנה לה. באופן כי בשמוע נעמי אחרי דברה אליה אשר השיבה **(ה) ותאמר לה כל אשר תאמרי אלי אעשה** מיד נתחזק הדבר בלבה כי זאת הפרידה אשר הוכיח ה',

ומה גם בועז בראותו המעשה ממש כעובדי אמה בפועל, נכנס הדבר בלבו ולא נח **ולא שקט עד אם כלה הדבר** ביום ההוא כמפורש בכתובים, הנה כי מחכמה עשתה נעמי הדבר וה' גמר על ידה. והנה עדיין להמתיק הדבר בלבה, אמרה לה נעמי דברים המתיישבים בל יהיה הדבר כמו זר נחשב בעיניה כאשר יבוא ביאור התכת הכתובים בס"ד.

ולבוא אל הענין, נעיר ראשונה אומרו (ב) ועתה הלא בועז מדעתנו, כי מלת **ועתה** בלתי נכונה כי אין דבר מתחדש עתה, והנה על זאת כתבנו דרך לרבותינו ז"ל, ועוד נניף יד בה על דרך הפשט.

ב. אומרה אשר היית את נערותי, מה לה להזכיר עתה היותה עם נערותיו מה יתן זה ומה יוסיף אל אשר יעצתה לעשות.

ג. אומרה הנה הוא זורה וכו' מה צורך לאמר לה שזורה את השעורים, והיה די שתאמר לה ללכת ותסתר מעיניו **(ג) עד כלותו לאכול ולשתות (ד) ויהי בשכבו וידעת את המקום וכו'.**
ד. אומרה ורחצת וסכת מה היא צורך הסיכה.

ה. אומרה ושמת שמלותיך האם צריך לומר לה שתלבש שמלותיה.

אך הנה כיוונה להסיר מורך מלבה מעשות הדבר, והוא כי הלא הייתה יכולה להשיב אמריה לה, מה המעשה הזה אשר תצווני, הלבזתני את מבקשת, כי הלא יש ויש כמה דברים ימנעוני מכבוד.

אחד פן אהיה **בעיני בועז** כמתעתעת והבאתי עלי קללה, כמאמרם ז"ל **(רות רבה ו א)** שהיה דוד משלם תודות לה', ששמר פי בועז מלקלל את רות.

שנית מפני הרואים, כי הלא דרך השדות להיות מקום מישור, הגם שהשוכבים שם בלילות ירחקו מיטתם זה מזה, לא יבצר מהיות אחד תוך מלא עיני חברו, ואם כן איפה בשכבה מרגלות בועז מי יודע אם עיני הנערים אשר סביבותיו אשר היו עזר כנגדו לזרות השעורים עיניהם בה בשכבה מרגלותיו, ותהיה לבוז ולבושת וגם לחרפה.

שלישית כי ירחק ממנה על הטבילה **פן יחוש על אשר איננה טהורה.**

ד. כי גם שלא יהיה לא זה ולא זה, הלא יאמר בועז בלבו **מה לי לידבק בגיורת,** והלא טוב טוב הוא אקח בת ישראל מבת גויים גם כי כשרה ומוכנת תהיה.
ה. פן בלכתה בדרך יתנו עיניהם בה עוברי דרך ויתעללו בה.

על כן להעלות ארוכת חמש אלה אמרה:

על האחד (ב) ועתה הלא בועז מדעתנו לומר הנה מאשר ראינו עתה נראה כי קורבה נפשית בצד מה יש לך עם בועז, והוא בשום לב אל אומרה **מודעתנו** בלשון רבים, כי הלא מודע לה בלבד היה, אך אמרה הנה מאשר ראיתי עתה יראה כי מודע הוא גם לי גם לך, והוא מאמרנו

למעלה כי רוח מחלון בקרבה להקים שם מחלון בישראל על דרך ייבום שעל יד בועז. והנה גם למחלון הוא מודע, כי בועז ומחלון בני שני אחים המה, באופן כי בהיות רוח מחלון בקרבה מודע לשתייהן יקרא, וזהו אומרו **מודעתנו** כלומר שעל כן קרוב הדבר כי נפש בועז קרובה אליה לקחתה.

ושמא תאמרי במה הכרתי עתה כי מודע הוא גם לך, הלא הוא **אשר היית את נערותי**, והוא מה שכתבנו למעלה כי מאין ולאין הניח נערותיו המיוחדות לשר וגדול כמוהו להיות עם הגבירה בתולות חשובות, הניחה מתחילת קציר השעורים עד כלות קציר החטים שלשה חדשים לחורב ביום שתכם שרב ושמם להיות צוותא לאשה עניה סוערה גיורת מואביה ולמה חרד אליה את כל החרדה ההיא, אך אין זה כי אם שזה יורה כי לבו ועיניו עליה להמליכה תחת אשתו ראשונה, כי על כן הנערות אשר היו עם האשה שמתה בהיותה גבירה מחנך אותן עם רות מעתה, כי זה יורה כי לבו עמה להמליכה תחת הראשונה והוא כי נפשו אותה לתקן נפש קרובו.

ועל השנית אמר **הנה הוא זורה וכו'** כי הלילה מעמד כרי והוא שוכב בצדו והנערים רחוקים משם, כמאמרם ז"ל (**רות רבה** סוף פרשה ה) כי היה שומר הגורן פן יטלו מהגורן לתת אתנני זונות, ובזה נתקנה השנית, כי הכרי שהוא תל מפסיק בינם לבינו, באופן לא ישלטו בעיניהם במקום אשר בועז בו.

ועל השלישית אמר (**ג**) **ורחצת** שהוא טבילה.

ועל הרביעית אמר **וסכת** שהוא לרמוז לו בראותו אותה משוחת שמן בבשרה, כי רמזה לו כי ממנה יצאו מלכים משוחים בשמן, ואין ערך ליקר וגדולה זו לבלתי הרפות ממנה. **ועל החמישית** אמר **ושמת שמלותיך עליך** והוא כי לא אמרה ולבשי כי אם **ושמת**, שהוא שתשים אותם עליה שהוא על ראשה ופניה להתנכר ולאיש יחשבוה ולא יחמדוה, ולא בלבד תתנכר מעם הארץ כי אם גם מבוועז עצמו, וזהו **אל תודעי לאיש** מן הטעם האמור למעלה, לדמות הענין אל מעשה לוט כמדובר.

ואף על זה פקחה עיניה לאמר אליה **ושמת שמלותיך**, והוא כי אין ספק כי גם שבגדי שבת היו כמו שאמרו ז"ל (**רות רבה** ה' יב), אין ספק כי לא בגדי משי ורקמה היו כי ירדו לשערים היא וחמותה, ובכן היה לה לשאול מאת מכרותיה ושכנותיה שמלות נאים, ואם ככה הייתה עושה יקראו לה השכנות שם רע באומרן למה זה תשאלי בגדי חופש ורקמה לא חדש ולא שבת ותחשד בעיניהן, על כן אמרה לה **ושמת שמלותיך** שלך כאשר המה ולא מזולתך.

ובמדרש (**רות רבה** ה' יב):

ורחצת מטינופת עבודה זרה שלך, וסכת אלו מצות וצדקות, ושמת שמלותיך עליך וכי ערומה הייתה אלא אלו בגדי שבת.

והנה ראוי לשים לב במאמר זה:

- א. כי היעלה על לב כי מאז נתגיירה עדיין לא הטהרה מטנופת עבודה זרה.
- ב. אומרים **וסכת** אלו מצות וצדקות כי הזמן קצר לעשות בו מצות וצדקות.
- ג. מה ראו על ככה להוציא הרחיצה והסיכה ממשמען.
- ד. **אומרים אלו בגדי שבת** כי הלא לא טובה העצה ללבוש בגדי שבת, כי אדרבה היא עת היאסף ולכת כמתגנבת באישון לילה ולא ללבוש בגדי מועד ושבת כמתייחרת וחוגגת, ומה גם אם יכלימנה בועז על בואה לשכב מרגלותיו, ואוי לה לאותה בוושה באמור אליה האם לשמחת המעשה הזה הוד והדר לבשת וכדי בזיון.

אמנם לבוא אל ביאורו נזכירה מאמרם ז"ל (במדבר רבה יט ד) על דבר הפרה אדומה, והוא אומרים משל לבן שפחה שטינף פלטין של מלך אמר המלך תבוא אמו ותקנח, כך העגל הוא בנה של פרה תבוא פרה ותכפר על מעשה העגל.

והנה נתבאר אצלנו במקומו שהענין הוא כי כתום עוון עבודה זרה גם כי ישוב האדם ממנו, אינו נטהר כאחת פעם אחת עד ישוב שנית ברחיצת תשובה פעם או פעמים, ועל כן גם כי בעגל אשר עברו נענשו מהם במיתת בית דין על ידי בני לוי, ומהם נבדקו כסוטות ומהם במגפה, והנשארים שבו בתשובה על מה שלא מיחו, עם כל זה לא יבצר שחלאת זוהמת נחש שפסקה מהם וחזרה בעגל, שנשארה אחר תיקון העגל, והיא טומאה שהיא הכנה לאדם לחטא והיא הכרוכה באדם עד מותו כי היא תמיתנו והיא המתדבקת כנוגע במת לטמאו, ועל כן תבוא אמו ותקנח הטינוף שגרם העגל ונדבק כנוגע בחלל חרב או במת.

כלל הדברים כי טינופת אשר חטא בעבודה זרה לא במהרה תנתק ותמוש מהשב ממנה כי עוד ישאר טינוף מה, כי עם רוחו גווייתו עודם בהכנת היותם קרובים לחטא עד ישוב ירחץ בהרהורי תשובה וחרטה והתבייש בינו לקונו והכנע לפניו על אשר חטא על הנפש.

עוד הקדמה שנית והוא מאמר **ספר הזוהר** (ח"ב צח ב) הזכרנוהו למעלה, והוא כי בליל שבת שהנשמות עולים למעלה ממחיצתם בעולם העליון מתלבשות נשמות הצדיקים בנשמות הגרים, ועל דרך זה כתבנו למעלה שהוא לאשה הצדקת בעלותה כי תתלבש בנפש גיורת. והוא אשר כתבנו שהייתה ברכת נעמי לרות באמור אליה **יעש ה' עמכם חסד כאשר עשיתם עם המתים**, שהיא שתזכו להתגייר ויעש ה' עמכם חסד כאשר עשיתם עם המתים,

שהלבשתם אותם תכריכין משלכם, כחסד ההוא **יעש ה' עמכם חסד** שתהיו אתן מלבושים לצדקניות, **ועמדי** שיהיה חבור התלבשותכם עמדי כי תהיה מלבוש אלי.

עוד הקדמה שלישית וגם היא **מספר הזהר** (ח"ב רד ב) הלא היא, כי כל נפש ונפש העולה למעלה, טרם עלותה מקדושת השבת יושפע בה שפע קדושה עליונה מלמעלה, ויתלבשו הנשמה ברוח והרוח בנפש ואחר כך תעלינה יחד, נמצא כי נפש הגר או גיורת תחילה תתלבש לבושי יקר שפע עליון ותלבש הנשמה ברוח והרוח בנפש, ואם כן בכל שפע קדושתם ומלבושים של שבת תהיה לבוש לנפש הצדיק או צדקת.

עוד הקדמה רביעית והיא, כי כאשר בשבת מאליו יהיה השפע כולל והתלבשות ועליות הנשמות לכל ישראל כן גם בחול לעושי מצווה, ומה גם בהיות מצות זווג לשם שמים, גם כן ימשך ייחוד עליון נעשה על ידי עושה המצווה לפי בחינתו, כענין מה שאין אנו מניחין תפילין בשבת, על כי מה שנעשה בחול על ידי מצות תפילין, נעשה בשבת מאליו מפאת השבת.

ובזה נבוא אל הענין, בשום שכל והבין מאמרם ז"ל (**רות רבה** ה'ב) באומרה **וירדת הגורן וירדתי** כתיב זכותי תרד עמך, כי הלא כמו זר נחשב איך זכותה תרד עמה, **וגם למה** הכתיב תואר הדבר אל עצמה ממש באומרה **וירדתי הגורן** כאילו היא ממש היורדת. **ועוד** כי על פי דרכם גם אומרו ושמתי שמלותיך ראוי לדרוש כי ושמתי כתיב ביו"ד, ולמה עשו העלמת עין ממנה.

אמנם רבותינו ז"ל הוקשה להם מה צורך הסיכה הזאת והיה די הרחיצה כי הטבילה מוכרחת.

שנית מה שפירשו בפירוש באומרה **ושמת שמלותיך וכו'** וכי ערומה הייתה, וגם ענין היודי"ן שבמלת ושמתי ובמלת **וירדתי**, אלא שלא פירשו הדבר בעצם רק במלת **וירדתי**, כי במלת ושמתי קרוב להשיב כי היא תעזור לה לנחץ הדבר. **ועוד הוקשה לו** אומרה **עליך** שהיא מלה יתירה, והייתה יכולה לקצר ולומר ולבשת שמלותיך ולשתוק ממלת עליך.

על כן פירשו כי הלא ראתה נעמי כי אך לזאת יחרד לב רות ויתר ממקומה באמת באמור, כי לא טובה העצה אשר ייעצה בפעם הזאת, כי מי ישמע לדבר הזה ולא תצילנה אוזניו, כי תרחוץ ותסוך ותלך באישון לילה במקום גדודי בחורים קוצרים ונערים, ותלך בלט ותגל מרגלות איש שר וגדול בישראל ותעיז פניה ותאמר לו לשכב אצלה להיות עמה, כי הלא

תתעתד למקרים רעים ופגעים אשר לא טובים, ותהיה לה למחיתה ולבושת וגם לחרפה, על כן קידמה ותאמר אל תראי כי הנני מקשרת נפשי עם נפשך על ידי מצווה זו, מעין אשר עתידה להתקשר בי אחרי מותנו בליל שבת כאשר כתבנו, כי כאשר השבת גורם ייחוד ועליה בלבושי יקר כן המצווה, ומה גם מצות זיווג לשם שמים כזה שבו זיווג ומעין ייבום והביא מלכות בית דוד לעולם, אך צריכה את לעשות הכנה לחול בנפשך השפעה הזו.

ראשונה לבער חלאת טינופת עבודה זרה, היא חלאת הנותרת לקרב האדם לידי עוון, וצריך הרהור תשובה וקבלת הפרד מכל הדומה לשום כיעור בכל לב, וזהו **ורחצת** מטינופת עבודה זרה והיא ההקדמה הראשונה.

ואחר בער כל כיעור טינוף עוון אשמה ואחר כך **וסכת** שתקבלי בכל לב לשמור ולעשות כל מצות ה', ושעל ידי הסיר בכל לב חלאת כל עוון וקבלת עול כל מצות וצדקות, מחשבה טובה הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה. ועל ידי כן **ושמתי שמלותיך** הם בגדי שבת, והוא כי טרם היעשות נפשך מלבוש אל נפשי, היא מתלבשת מלמעלה משפע עליון, ובכל שלשת חלקים הרוח מלבוש אל הנשמה והנפש אל הרוח, כי נוסף על קבלתה מצות לא תעשה ומצות עשה, גם על ידי מצווה זו שאת הולכת לעשות שהיא זיווג לשם שמים תעשי ייחוד למעלה ותלבשי בגדי שבת, וכל זה עליך שהוא בשורשי חלקי נפשך שעליה למעלה מגופך, והם הנקראים בגדי שבת שהם הנעשים בשבת על ידי השבת, עתה יהיה לך על ידי המצווה הזאת ושתי הכנות שהקדמת אותם הבגדים. והכוונה היא שעל ידי כן גם שורש נפשי למעלה על ידי העשות מצוה זו על ידי, כעדי תלבש בגדי שבתך מעין אשר יהיה לי אחר סילוקי שתהיה מלבוש אלי. וזהו אומרו **ושמתי שמלותיך** כי אני אלבש שמלותיך שהם בגדי שבת שהם מלבוש אליה כמדובר למעלה.

ושיעור הכתוב ושמתי שמלותיך הם בגדי שבת שהם עליך למעלה ממך, ולא אמרה ותלבשי כי אינו רק בנפש שלמעלה ממנה שתשים השמלות זו על זו נשמה ברוח ורוח בנפש עליה למעלה ממנו. וכתב ביו"ד לרמז שבגדי שבת שתשים רות עליה רוח נעמי תתלבש בה. ועל ידי כן **וירדתי הגורן** שהיא עצמה יורדת עם רות, כי נקשרה רוחה ברוח רות כי נתלבשה בה והיה כיורדת ממש. וזהו אומרו ז"ל זכותי תרד עמך, כי זכותי שהיא מטפלת במצווה זו הוא הגורם ההתלבשות כעת. ועל כן העתיקו הדבר בלשון זכות, וגם להסתיר הדבר כדרכם בענייני סוד, ועל כן עשו העלמת עין מסוד יו"ד של ושמתי על שהוא דבר קשה, להלביש הדבר לבלתי גלות הסוד כדרכם.

(ד) ויהי בשכבו וכו'.

הנה מלת **ויהי** משוללת ענין, כי מה יהיה בשכבו, שאם הוא אומר וידעת מה הויה מחודשת יש אצל השכיבה, כי מה שהיא תדע המקום אינו דבר מתהווה, ומהראוי יאמר וידעת את המקום אשר ישכב וכו'.

וגם אומרה ובאת וגלית וכו', למה אמר לשון ביאה ולא אמר והלכת וגלית וכו' שהוא הלשון הצודק יותר.

ועוד אומרה מרגלותיו ולא אמרה וגלית אותו ולא המרגלות בלבד.

ועוד אומרה והוא יגיד לך וכו', שיורה שלא בכוונה שיבוא עליה כדרך כל הארץ כיוונה רק לשיגיד לה את אשר תעשה, ואם כן איפה למה צייתה עליה לעשות את המעשה ההוא כי הלא תכלם חנם.

ועוד אומרה ושכבתי ביו"ד יתירה כי **ושכבתי** כתיב.

ועוד אומרה תעשין בנו"ן יתירה.

אמנם הנה כתבנו בסמוך, כי קבלה **הייתה בידם שהייתה פרידה טובה עתידה לבוא ממואב ליבנות ממנה מלכות בית דוד**, גם כתבנו כי האשה הזאת דרך ייבום היה עניינה, כי רוח מחלון בקרבה, ועל ידי הגואל אשר יקחנה אשר תלד יקום על שם מחלון המת כנלמד מחכמי האמת, ובזה מתוך כשרון מעשיה היו גם בועז גם נעמי נותנים אל לבם אולי **זאת האשה אשר הוכיח ה'** לבוא ממואב, אך נעמי היה הדבר יותר חזק בלבה כי היא זאת, והייתה חוששת אולי לא כן הדבר בעצם בלב בועז, ועל כן אמרה אחכמה לשלחה אחרי אכלו ואחרי שתה לשכב אצלו להיות עמו, למען בועז יתן אל לבו כי זאת ולא אחרת העתידה לבוא ממואב, כי יראה מעשה ויזכור מעשה בת לוט אשר היה כתבניתו, ויסכים ויאמר אין זה כי אם רחילא בתר רחילא אזלא וכעובדי אמא כך עובדי ברתא, ומה גם לאשר כתבנו למעלה כי רות היא עצמה בת לוט הבכירה והביאה הוא יתברך לעולם לבוא לקחת לה שכר מחשבה טובה אשר כיוונה בשכב את אביה, והן זאת הייתה עם לב נעמי כי על ידי ראות בועז המעשה הזה יתחזק בלבו הדבר (יח) **ולא ישקוט האיש עד אם כלה הדבר**.

ונבוא אל הענין, והוא כי אמרה לה **ויהי בשכבו כו'** שהוא למען בועז לבבו יבין כי **זאת האשה אשר הוכיח ה'** שממנה יצא מושל בישראל, כי על כן תעשה כמעשה הראשון לגלות מרגלות שב גם ישיש לידבק בזרע קדוש ורב ורם, ורמזה לה בלשונה כי היא עצמה בת לוט ושובה לאיתנה, כי כאשר נאמר אז **ותבוא הבכירה ותשכב את אביה**, כן עתה **ובאת וגלית וכו'**, והוא אומרה **ובאת** ולא אמר והלכת, לומר כאשר אז **ותבוא ותשכב** כן ובאת עתה פעם שנית **וגלית מרגלותיו ושכבתי** שעל ידי כן יתן אל לבו.

ואם יהיה שלא יבוא עליך מיד לא יבצר **שהוא יגיד לך את אשר תעשין**, והוא כי חששה נעמי ענין היות גואל קרוב וראוי להקדים לו תחילה אם יחפוץ, וזהו אומרה **ושכבתי** ביו"ד והיא כאילו נעמי שוכבת ואומרת **והוא יגיד לך את אשר תעשין** בנו"ן יתירה שהוא לשון רבים, לומר שאינו ודאי שיבוא אליך מיד ואל תחושי, כי אינו שיהיה מסתפק אם את האשה העתידה לבוא ממואב, רק על דבר רוח מחלון שבקרבר, וזהו **ושכבתי** ביו"ד כי מחלון שהוא חלק ממני עמך וצריך להקדים לגואל קרוב תחילה להקים שם המת על נחלתו. וזהו אומרה **את אשר תעשין** לשון רבים, לומר כי את אחת שהן שנים אתך רוח מחלון, ועל כן צריך **שהוא יגיד לך** שהוא שתמתיני עד יראה אם יגאלך טוב כו'.

ושיעור הכתוב מה שאני אומרת **והוא יגיד כו'** הוא על היותך כלולה מרוח מחלון כי **ושכבתי** שרוח בני בקרבר וצריך דרך ייבום, וזהו אומרה **תעשין** את ורוח שמכשכש בר, ועל כן צריך לימלך בגואל קרוב כמדובר לסלק על ידו הרוח ההיא אם יחפוץ כי הוא קודם.

עוד הזהירנה בשני דברים:

אחד שלא תסתיר עצמה מהביט אל המקום אשר יבחר לישן שם עד אחר שוכבו, פן בבואה לבקש את משכבו איפה הוא, תטעה ממנו לזולתו ותלך לה אל מקום אחד מהנערים ויאחז בה או יחשדנה, על כן ציותה לה ואמרה **ויהי בשכבו** כלומר ויהי והמצאי את בשכבו ולא רחוק שלא תוכלי לראות המקום אשר ישכב שם ותצטרך אחר שכבו לבקש איה מקום כבודו פן תפגע תחילה באחד הבחורים וכדאי בזיון, רק **ויהי בשכבו** ועל ידי כן וידעת את המקום אשר ישכב שם מאז, וזהו אומרו **וידעת את המקום אשר ישכב שם** שמורה תהיה הידיעה טרם ישכב.

עוד שנית לימדתה דרך ארץ כל תגלה צדו לשכב אצלו להיות עמו אצל חיקו, כי הלא תורה אם ככה הייתה עושה כי ראויה הייתה אליו בשווי אחד וכן לא יעשה, כי הוא איש גדול ומי כמוהו בישראל והיא נכריה גיורת, על כן אמרה לה **וגלית מרגלותי** ושכבת אצל המרגלות כעניה סוערה אצל כפות רגליו, כאומרה אליו יקרב את אמתו ואם יחפוץ לגאלך יקרבר אליו כי טוב אמור לך עלה הנה.

ועוד טעם שני רמזה לה גם כן באומרה **והוא יגיד לך את אשר תעשין** לומר לא נכון ואמת הדבר אצלי כי יבוא עליך כדרך כל הארץ, כי אם שלא יבצר ממנו ידריך בדרך טוב, ואפשר באחד משני פנים:

או יגש אליך הלילה

או **יאמר אליך** אם יש גואל קרוב יגאלך ולא ישקוט עד יבקש לך מנוח אשר ייטב לך.

אמנם אילו היה ברור אצלי לא ישיב פניך כעת לא יקרך בושה אם תבואי לשכב בחיקו, אך אם יחזיק בדרך השני כדאי בזיון, על כן אל תשיתי עצמך כי אם **במרגלותיו**, והטעם הוא כי אינו ברור אצלי כי אם **שהוא יגיד לך את אשר תעשין**, ותבוש בשומך עצמך אל הכנה גדולה לבא אליך.

או בדרך אחרת, שאמרה על ידי זה **הוא** ידריךך **ויגיד לך את אשר תעשין**, אך אם תלך לשכב בצדו אולי יגעל בך כי יתנך לפרוצה בעצם ורדופה למשכב דודים, על כן טוב בתי הדרך הזה.

גם אפשר רמזה לה עוד שני דברים:

אחד בל תפשיט עצמה ערומה מפני הצניעות, בל תראה כחפצה ורדופה לקרב הנאתה, וזהו **ובאת וגלית ושכבת** כי כבואיך כן תגלי ותשכבי בכל בגדותיך. **שנית תגל** ותשכב בצד **מרגלותיו**, אך לא תשוב לכסות אשר תגלי למען יהיה דרך צניעות לומר בלשון נקיה **ופרשת כנפיך** לומר אליו יפרוש כנפי בגדו על שניהם, וזהו אומרו **וגלית ושכבת** לומר ולא תוסיפי על זה, ובזה אפשר כי אשר אמרה רות **ופרשת וכו'** לא מלבה היו הדברים ההם כי אם דברי נעמי ונרמזו פה.

(ה) ותאמר אליה וכו'.

הנה הראוי יאמר כל אשר אמרת אלי, ולא **אשר תאמרי** שהוא עתיד.

וגם מלת **אלי** שנקראת על פה.

ויתכן שאמרה שני דברים, אין צריך לומר מה שאמרת לי עם היות שהלא כמו זר נחשב, כי אם גם עוד מזה תוסיף ותאמרי אעשה גם כן. ולא למה שאני לפניך אני בושה מלעבור דבריך, כי אם גם אם אעבור מנגד פניך ותצווי עלי על ידי שליח אעשנו, וזהו שמלת **אלי** ישנה בנקודות ואינה בכתב, לומר כי בין אהיה מצויה או לא אהיה מצויה לפניך, לא אמיש מעשות מצוותך.

או יאמר, הלא אמרת לי שאשכב **מרגלותיו והוא יגיד לי את אשר תעשין**, שמשמעו שאתנהג על פיו בכל אשר יאמר גם שאת לא תאמרי אלי כך. על כן אני אומרת כי גם אז **כל אשר תאמרי אלי אעשה**, כי אתייעץ בך ועל פיך אשק בין אשוב אליך להיות אתך אם ידחה אותי בין אשאר שם עמו, וזהו שמלת **אלי** נסתרת ונגלית לומר כי בין אם אהיה לפניך בין נסתרת ממך, שאין מאמרך אלי בעצם, גם שם **כל אשר תאמרי אעשה** כאשר הייתי באומני

אתך, וזה אומרה אחרי כן (יח) ותאמר שבי בתי עד וכו', כי עם שהן הם דברי בועז אליה, חזרה לאומרם נעמי כי נמלכה בה והוא האמור.

ו ותרד הגרן ותעש ככל אשר-צויתה חמותה :
 ז ויאכל בעז וישת וייטב לבו ויבא לשכב בקצה הערמה ותבא בלט ותגל מרגלתי
 ותשכב :
 ח ויהי בחצי הלילה ויחרד האיש וילפת והנה אשה שכבת מרגלתי :
 ט ויאמר מי-את ותאמר אנכי רות אמתך ופרשת כנפך על-אמתך כי גאל אתה :
 י ויאמר ברוכה את ליהוה בתי היטבת חסדך האחרון מן-הראשון לבלתי-לקת אחרי
 הבחורים אם-דל ואם-עשיר :

(ו) ותרד הגורן וכו'.

הנה באומרו ותעש ככל אשר צויתה חמותה היה נכלל ירדתה הגורן.

וכן אומרו ככל בכף הדמיון, כי הראוי יאמר כל אשר צויתה חמותה.

ופירש רש"י ז"ל:

היא אמרה לה ורחצת וסכת ושמת וכו' ואחר כך וירדת הגורן, והיא לא עשתה כן

אלא אמרה אם ארד כשאני מקושטת הפוגע בי והרואה אותי יאמר שאני זונה, לפיכך

ירדה בתחילה הגורן ואחר כך קישטה את עצמה כאשר צויתה חמותה עכ"ל.

והנה בדרך זה יתיישב מה שהערנו.

עוד יתכן במאמרם ז"ל (רות רבה ה יב) שאמרו וירדתי הגורן זכותי תרד עמך, והוא על

היו"ד יתירה שכתוב וירדתי.

וראוי לשית לב, כי הלא עיקר צורך יצטרף זכות עמה היה בדברים שבינו לבינה אם תקובל

ברצון מאתו אם אין, אבל בירידה אל הגורן אינו מן הפלא שיצטרך לה זכות לעזרה. אך

אמנם הנה עיקר פחדה ומוראה תלוי בירידה אל הגורן, והוא כי אחר הגיעה אל הגורן אשר

שם בועז, אין פחד יתעללו בה כי בועז מגן לה ולא היה פחד, רק יש ספק אם תמצא חן בעיניו

אם אין, אך טרם הגיעה אל הגורן בנשף בערב יום שם פחדה פחד אם יפגעו בה בחורים

בלתי הגונים שרבו מארבה על כל גרנות דגן והחזיקו בה ואין מושיע לה, ומה גם לרבותינו

ז"ל (רות רבה סוף פרשה ה) האומרים כי היו הדור ההוא שטופי זימה שעל כן היה בועז

שוכב בקצה הערמה פן יגזלו מהגורן לתת אתנן זונות, על כן על זה אמרה לה נעמי אל תיראי

מחתחתים בדרך לרדת הגורן, כי וירדתי הגורן זכותי תרד עמך. ובזה יאמר ותרד הגורן וכו'

לומר כי עשתה דרך ניחוש לומר, אם יהיה אלוהים עמדי ושמרני בדרך אשר אנכי יורדת

הגורן, בזה אדעה שמכל שכן שיהיה עמדי אלוהים להצליחני עם בועז, ואז אכין עצמי ככל צווי חמותי, ואם לא אדעה, וזהו **ותרד הגורן**. ואז בראותה כי אז טוב לה, אז אמרה הנה נא ידעתי כי רב זכות חמותי שירדה עמי ותצילני, ואם כן גם כל צויה לא אמיש ממנה על מה שביני לבין בועז, כי כן תועילני גם לדבר ההוא וזהו **ותרד וכו' ותעש וכו'**.

(ז) ויאכל בועז וישת וכו'

(ח) ויהי בחצי הלילה וכו'.

במדרש (רות רבה סוף פרשה ה):

ויאכל בועז וייטב לבו, למה וייטב לבו שבירך על מזונו. דבר אחר: וייטב לבו שאכל

מיני מתיקה שהיא מרגלת לשון לתורה.

דבר אחר: וייטב לבו שעסק בדברי תורה, שנאמר טוב לי תורת פיך (תהלים קיט

כז).

דבר אחר: וייטב לבו שהיה מבקש אשה שנאמר (משלי יח כב) מצא אשה מצא טוב

עכ"ל.

וראוי לשום לב:

א. **מה ראו** על ככה לעזוב פשט הכתוב שהיטיב לבו באשר אכל ושתה, והלכו לדרוש בדברים שחזן ממשמעות הכתוב.

ב. מאי בינייהו.

ג. היפארהו הכתוב **שבירך על מזונו**, כי הלא גם קל שבקלים מברך באשר הוא יהודי, ועל פי דרכנו נשית לב אל אומרו **מזונו** ולא אמר על המזון.

ד. **מאין** הרמז **בוייטב לבו שבירך על מזונו**.

ה. **אומרו שאכל מיני מתיקה**, מה בא הכתוב ללמדנו בזה שעשה הכנה לתורה, וטוב טוב היה ילמדנו שעסק בתורה ולא שאכל מה שיכין לשונו בה.

ו. שהכתוב אומר **לבו** והוא מפרש **על לשונו**, וגם **איך** נרמז זה בכתוב.

ז. **למה** מביא מפסוק **טוב לי תורת פיך**, ולא מפסוק (משלי ד ב) **כי לקח טוב נתתי לכם** כאשר הביאו ז"ל (מנחות נג ב) משם על מאמר 'בוא טוב ויקבל טוב מטוב לטובים'.

ח. **אומרו שהיה מבקש לו אשה**, שהלא יראה דשבקיה לחסידותיה שאחר שאכל ושתה היה מהרהר על אשה,

ומה גם כי לא היה לו פת בסלו ויהיה כמקשה עצמו לדעת,

ומי יחשוב כך על גבר חכם קדוש אליהם כמוהו, שאדרבה נשבע ליצרו בהיות הוא פנוי והיא פנויה וטהורה.

אך אמנם הנה ידענו כי צדיק אוכל לשובע נפשו לקיימה בגופו לעבוד את ה', ולא כן הרשעים כי אם להנאת גופם מטיבים לבם במטעמיהם ויין משתיהם, וירם לבם וישכחו אל עליון קונה שמים וארץ חלילה. והנה מלשון הכתוב **ויאכל וישת וייטב לבו** יראה שעל האכילה והשתיה מצד עצמו הטיב לבו, ואין זה מידת צדיק האוכל לשובע נפשו, והן זו תמיהת המדרש באומרו למה **וייטב לבו**, כי לא טוב הדבר ישמח צדיק באכול ושתה, ומה גם כי לא חודש ולא שבת או מועד היה לשמוח באכול משמנים ושתות ממתקים, על כן אמר **שברך על מזונו**, והוא מאמר המתרגם שתרגם:

ואכל בועז ושתה ואוטיב לביה וברוך שמא דה' דקביל צלותיה ואעדי כפנא מארעא דישראל ע"כ.

וכוונת הענין, כי עתה שהייתה הערימה ראשונה שהעמיד אחר הרעב שנסתלק בזכות תפילתו, בירך את ה' בכלל הדבר, ומעין זה היא כוונת בעל המאמר כאשר נבאר בס"ד.

והענין, כי הנה ידענו כי שלחן שהצדיק אוכל בה נקראת מזבח (עיין אבות ג ג), שהיא עבודה כאוכלים משלחנו של מקום, וגם ידענו כי על שלשה דברים העולם עומד: **על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים** (אבות א ב).

והנה בועז אחרי אכלו ואחרי שתה היטיב לבו למה **וייטב לבו שברך על מזונו**, שהוא כי שמח על שברך ברכת המזון על מה שהוא מזונו שלו, שכל ישראל היו ניזונים בזכותו כאילו הכל הוא שלו, שבתפילתו פקד ה' את עמו, שהיה שמח וטוב לב על מה שזכה לברך את ה' ולומר ברכת הזן את הכל שהחזיק הטובה וברך את ה' כי הוא הזן, עם היות כי המזון היה אז מזונו של בועז כי בזכותו ניתן, נמצא ששמח על מה שגמל חסד עם כל ישראל שהיו ניזונים בזכותו, ולמה עשה כן כאשר אכל ושתה, הלא הוא לסמוך שני עמודים אשר העולם נכון עליהם, שהם **עבודה** שהוא השולחן אשר אכל בו, ו**גמילות חסדים** אשר שמח בלבו, כי גם האכיל את כל ישראל שגמל להם חסד כי כולם אוכלים בזכותו.

והנה עדיין אין כאן רק שנים, על כן אמר דבר אחר שאכל מיני מתיקא להרגיל הלשון לתורה, והוא כי רצה לשכב אחר שני דברים המביאים שינה, וכדי לזרז לשונו לשנות פרק אחד או שנים בשעה קלה טרם תתקפנו שינה, אכל מתיקא שהיא מרגלת לשון לתורה ושנה פרקו ושכב, הרי שלשת העמודים, אחד עבודה זולת עמוד העומד מאליו אשר כל ישראל אוכלים אז בגמילות חסדו, ותורה שהרגיל בה לשונו.

והנה לפי זה שאכל מה שמרגיל הלשון הוא לתורה שבעל פה בלבד, וטוב טוב יהיה גם חלק לתורה שבכתב, על כן אמר דבר אחר שעסק בתורה שנאמר טוב לי תורת פיך, שהיא מה

ששמענו מפיו יתברך אנכי ולא יהיה לך שהיא תורה שבכתב, כי גם היא צריכה ולא תורה שבעל פה לבד המתייחסת אל הלשון, ועל כן הביא מפסוק זה שנאמר בו תורת פיו יתברך שהוא שבכתב.

דבר אחר: שהוא בחינה אחרת, כי אחרי **אכלו** ואחרי **שתה** שהיא **עבודה**, ראה והנה הייתה חסרה ממנו גם זו למה שהיה **שרוי בלא אשה**, ועיקר העבודה תלויה לבלתי היות הכהן שרוי בלא אשה כנודע, וגם עמוד התורה איננו, כי **השרוי בלא אשה שרוי בלא תורה** (יבמות סב ב). על כן אמר דבר אחר **שהיה מבקש אשה**, והוא כי בראות את עצמו חסר מהשני עמודים על העדר ממנו אשה, ותמשך מזה דאגה עתה שהחל בגורן שעורין שהחלה פקידת הלחם בישראל, כי בעוד שרעב בעיר אסור לשמש (תענית יא א), על כן **וייטב לבו** כי את לבו הדואג הטיבו במה שגמר בלבו **לבקש לו אשה**, ולא ישקוט עד יבקשנה וינח כאילו יש לו פת בסלו, ומה גם אם היה לבו על רות כמדובר למעלה. ומספר הכתוב כי **רצון יראיו יעשה**, ויביאה לו על המטה אשר הוא שוכב עליה כי **תבוא בלט כו'.**

ולבוא אל ענין באור הכתוב נשית לב:

א. **אומרו ויאכל בועז וישת**, למה שת את שמו בין האכילה והשתיה, ולא אמר ויאכל וישת בועז.

ב. **אומרו ויבא לשכב וכו'**, למה מזכיר הביאה לשכב ולא השכיבה, ומהראוי לא יאמר רק וישכב **בקצה הערמה** וידוע כי בא לשכב שמה.

ועוד שהיה צודק אומרו **ותבוא בלט** אחר כך, כי לא באה בלט כשבא לשכב כי אם אחרי שכבו, ולכן הראוי יאמר וישכב וכו' ותבא בלט וכו'.

ג. **אומרו (ח) ויהי בחצי הלילה**, מה צרה הייתה שם שאומר **ויהי**.

ד. **למה הודיענו שהיה בחצי הלילה.**

ה. שהיה ראוי יאמר תחילה שראה **אשה שוכבת מרגלותיו** ואחר כך יאמר **ויחרד האיש כו'**, והן זה מתיישב לרבותינו ז"ל (**רות רבה** ו ג) כי תחילה חשש שהיה שד ועל כן יאמר **ויחרד** ואחר כך ראה כי היא **אשה**.

אמנם הנה היה עם לב רות לגלות מרגלותיו עודנו נעור טרם תתקפנו שינה, ולומר אליו יפרוש כנפיו יקחה כי גואל הוא, ועל כן מאז בא לשכב טרם ישכב החלה היא לבוא ממקום שהייתה בו, למען תגיע עדיו **ותגל מרגלותיו** טרם יישן, וזהו **ויבא לשכב טרם וכו' ותבא בלט וכו'** כי טרם ישכב החלה לבוא, ועם כל זה **ותגל מרגלותיו ותשכב**, והוא לא הרגיש כלום כי מיד תקפתו שינה בשכבו.

והנה היה מקום לומר כי אין זה רק כי יין עברו וישכב וירדם מיד, לזה הקדים ואמר **ויאכל בועז**, והקדים שמו אל השתיה, לומר אל יעלה על רוחך כי עשה עיקר מהיין, כי אם **ויאכל בועז** כלומר כי לא עשה עיקר רק מהאכילה למה שהוא בועז, אלא שאחרי כן **וישת וייטב לבו** כי אם שתה ואין לשכרה רק שיעור כדי שייטב לבו בלבד.

ועם כל זה **ותבוא מיד ותגל מרגלותיו ותשכב** ואין מחריד עד חצי הלילה, ואין זה כי אם שה' היה המפיל חבלי שינה על עיניו עד העת ההיא כי היא עת רצון, לבל יבעות אותו צדיק. והוא כי הלא אמרו רבותינו ז"ל (**רות רבה** ו' ג) שחרד חרדה גדולה דילמא הוא שד או רוח רעה מבעתו, ואם כן הלא יפלא מה היה שיכול להתאפק מלהשמיע קולו לבני חילו כי לא רחוקים היו ממנו בלי ספק. על כן החל בפתח דבריו ואמר **ויהי בחצי הלילה** והוא כי הנה למדונו רבותינו ז"ל במקומות רבים, כי מחצות ואילך אין כח בכחות הטומאה להזיק, כמו שאמרו ב**בראשית רבה** (לו א) על **ישלחו עויליהם** (איוב כא יא) כי בדור המבול הייתה האשה יולדת ומשלחת הנער היולד בעד המספרים לחתוך טבורו, והיה מעשה ושלחה אשה בלילה את ולדה, והיה הולך וטבורו נגרר בארץ, ופגע בכח הטומאה, ואמר לו זיל גלוג לאמך דקרא תרנגול שאם לאו הייתי מזיקך, והשיב הילד זיל גלוג לאמך שטבורי עדיין נגרר בארץ, שאם לא כן הייתי הורגך, הנה כי מחצות ולמעלה ניטל כח הטומאה מלהזיק.

וזה היה ענין בועז שהשיב אל לבו להתאפק לבלתי הרים קול, וזהו אומרו **ויהי בחצי הלילה ויחרד האיש וילפת**, והוא כי **ויהי** הוא צרה, ואמר ראה את מעשה ה' כי הוי והצרה הייתה **בחצי הלילה**, וכי למה שהיה **בחצי הלילה** נמשך שאז יהיה נכון לבו בטוח מליזוק, כי אין שליטתם מחצות והלאה, ועל כן גם שחרד בהרגישו, אף על פי כן **וילפת** ולא צווח.

ושיעור הכתוב: ויהי בחצי הלילה לכן גם שחרד האיש עם כל זה **וילפת** כאמור, עם היות כי ראה **והנה אשה שוכבת וכו'**, אך היה מהטעם הכתוב.

עוד כיוון כי הלא דרך אנשים בהתחרדם, ומה גם בעלות על רוחם אשר רוח רעה מבעתם או בא להזיקם.

או כפשוטו, שבתחילת ראותו אותה חרד כי חשבה לזונה. כי לא במהרה תנתק חרדתו ממנו עד עבור שעה או שתיים אחרי הגלות אליו כי העולה על רוחו היו לא היה, ואמר ראה נא את אשר הפליא חסדו לה הוא יתברך כי **ויהי בחצי הלילה** ממש בהוויית **חצי הלילה** חרד **וילפת**, וירא **והנה אשה שוכבת**, וישאל לה בלב שקט **(ט) מי את**, הכל **בחצי הלילה** זה אחר זה בלי הפסק, כי אם היה לו דרך אנשים להמשך חרדתם, הלא לא יבצר ממנו מקצוף עליה ומגער

בה מה לך פה כי באת אלי להחרידני ולבעתני, ומה גם תכף לחרדתו אשר לבו בל עמו כי ייתר ממקומו, והוא לא כן עשה רק עודנו חרד הטיב לבו וידבר אליה דברי שלום ואמת.

ויתכן רמז הכתוב לזה שלש סבות:

אחת באומרו **ויהי בחצי הלילה** כי האלוהים עשה לא יעור משנתו עד חצי הלילה הוא עת רצון מאתו יתברך, שיהיה מעיר לעזור **יעש ה' עמה חסד**, וגם יגן מגן דוד אשר היה חצות לילה עתיד לקום להודות לו יתברך, ומה גם לרבותינו ז"ל (**ילקוט תהלים** תתעו) האומרים שעל אשר לא קיללה בועז שהיה בחסד אלוהים היה קם בחצי הלילה להודות לו יתברך, כי על כן גם השם יתברך גם הוא מעתה יעשה למען העתיד להחזיק לו יתברך טובה.

עוד שנית כיוון באומרו **האיש** ולא אמר בועז, כלומר האיש השלם כי זה ענין איש בכל מקום במקרא כנודע מרבותינו ז"ל במקומות רבו מספר, ובכן צדקתו עשה להתנהג בחסידות.

עוד שלישית כי ראה כי אין ספק כי אין לבבה למרע, כי ראה כי **והנה אשה שוכבת מרגלותיו** ולא מרגלות אחד מהבחורים, אך אין זה כי אם כי מהבחורים היא בורחת וכשרה היא, **ועוד** שהייתה שוכבת לאטה ולא כמבקשת ותובעת הנאתה, כי על כן לא שכבה בחיקו, על כן אמר בלבו כי נכון לבה, ותשקוט חרדתו כרגע וישאל אותה **מי את**, וזהו **והנה אשה שוכבת מרגלותיו ויאמר וכו'.**

או יאמר בשום לב שהראוי יאמר וירא והנה אשה וכו' כי לא להודיע המציאות בא הכתוב רק להודיע אשר הודע אליו. אך הנה ידענו מחכמי האמת כי חצי הלילה היא עת התעוררות הקדושה, ועל כן בהזמין הוא יתברך אליו האשה אשר הוכיח להוציא ממנה שורש ישי אשר עומד לנס עמים, העביר שם כח קדושה **ויחרד האיש**, כענין (דניאל י ז) והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה אבל חרדה גדולה נפלה עליהם שהוא מהקדושה, ולעומת זה ראה כי **וילפת** כפירוש רב בגמרא (סנהדרין יט ב) שנעשה כראשי לפתות שהוא קשוי כפירוש רש"י, עם היות כי **והנה אשה וכו'** שיוורה שהוא מכח חיצוני המקשה אותו לטמא, על כן היה נבון ושאל **מי את** או לשם שמים כנראה מהחרדה, או להפך כנראה מהלפות שהוא הקשוי, אז אמרה **אני רות אמתך וכו'** לשם שמים.

(ט) **ויאמר מי את וכו'**

(י) **ויאמר ברוכה את וכו'.**

הנה אומרו אמתך זה פעמים יראה כפול.

וכן יראה כי שינתה מצווי חמותה, כי היא אמרה לה **ושכבת והוא יגיד לך את אשר תעשין**, אך לא שתאמר היא אליו את אשר יעשה באמור אליו **ופרשת כפניך**. אך הנה באמור אליה **את אשר תעשין** מיראתה פן **תגל מרגלותיו** והוא ישן אולי יחרד ותביא עליה קללה ולא ברכה, כי חרדת אדם יתן מוקש, על כן במתק שפתיה ראתה ותתקן באומרה **ויהי בשכבו וידעת את המקום ובאת וגלית מרגלותיו כו'**, לומר כי בבואו לשכב תדע המקום, ומיד כאשר ישכב טרם ירדם **תבוא ותגל מרגלותיו**, כי אז לא יחרד כאיש אשר יעור מרעיד משנתו, ואמרה לה כי אז בראותו אותה יבין פשר עם לבבה, וגם כי יתן אל לבו כי כעובדי אמה כך עובדי ברתא ככתוב למעלה, כי עשתה כבת לוט לאביה, ובזה יתן אל לבו כי זאת היא המיועדת לצאת ממנה, ויראה כי גם היא לשם שמים כיוונה לבלתי לכת אחרי הבחורים, ובכן לא תצטרך לדבר דבר.

אך אחרי כן גם שהיא עשתה כן, כי מאז בא לשכב באה היא שמה, כאמרו **ויבוא לשכב בקצה הערמה ותבא בלט ותגל וכו'**, אך הכתוב גילה לנו למה לא נעשה כמאמר נעמי, והוא כי היה מדי אכלו ומדי שתותו וייטב לבו וסמוך לערימתו בשמחת הקציר, כי כל אלה מרגילים לשינה, על כן כרגע וישכב וירדם.

ועוד שהיא גם היא מענוותנותה באה **בלט**, באופן כי במעט תנומות לא הרגיש בשכבה, או שמן ה' היה ששכב וירדם, ועל כן נשתהית שוכבת מרגלותיו עד **חצי הלילה** שהוא עת רצון והוא לא הרגיש, וזהו אומרו **ויאכל בועז וישת וייטב לבו**, וגם **שויבוא לשכב בקצה הערמה**, וגם שהיא באת **בלט**, על כן **ותגל מרגלותיו ותשכב**, ולא הרגיש עד אחרי כן, כי **ויהי בחצי הלילה** הקיץ **ויחרד וכו'**. ובכן בהיות שבועז לא הכירה, הוכרח לשאול את פיה **ויאמר מי את**, והוכרחה לענות ולומר **אנכי רות אמתך**, ותאמר בלבה גם שאודיע אליו כי אנכי רות לא יספיק זה, כאשר היה מספיק לו הכירני משכבי טרם ירדם, שלא הייתי צריכה לדבר דבר והוא יגיד לי אשר אעשה, כי הלא אז בטוב לבו ובאשר יעלה על רוחו כי לשם שמים נתכוונתי כאמור, לא הייתי צריכה להמתיק הדברים, כי הוא יבין ואז שתיקותי היה יפה מדבורי, אך עתה אחר כל החרדה הגדולה אדרבה יתנני לפני בת בליעל או ידבר סרה, והלוואי אמתיק הדבר בפי ויכנסו באוזניו.

ובכן אמרה **ופרשת וכו'**, וענין דבריה יהיה כי מלבד הודיעה מי היא במתק שפתיה, תדיח המעיקים האפשריים יהיו לה לפניו, ראשונה אולי לא תהיה כשרה בעיניו, **שנית** בל ישית לב אל היותה **מואביה**, **ושלישית** כי היא מאחת הריקות והוא גדול הדור ומשלשלת ייחס גדול, **רביעית** על עשותה הפועל המגונה הזה לבוא לילה **לשכב מרגלותיו**.

על כן קדמה ותאמר **על הראשון אנכי רות**, כלומר אנכי רות אשר הפלגת לדבר עלי כמה מעלות טובות באומרך **הגד הוגד לי כל אשר עשית וכו' ישלם ה' וכו'**, באופן כי כשרה אני בעיניך.

ועל השנית אמרה אמתך, כלומר אני כאשר דברתי אליך זה ימים באומרי וכי **דברת על לב שפחתך** שהשוויתי עצמי אל אחת השפחות, אשר אין טבילתן ויהדותן שלמה רק לשם עבדות ואסורות לבוא בקהל, אך אנכי כעבריה ממש כי גיורת וצדקת אנכי בעצם כאחת היהודיות, והוא כי **מואביה** תקרא שפחה והישראלית הנמכרת תקרא אמה, וזהו אומרו **אנכי אמתך** כלומר לא תתייחס הכנעתי כמשרתת אליך, כי אם לאמה אשר עבריה היא ממש, כי מואבי ולא מואבית כתיב.

וטעמו וראו כי לא אמרה תפרוש כנפיק על אמתך, כי אם **ופרשת** כבאה להוסיף על כיוצא בו, והוא כי הוא אמר אליה **אשר באת לחסות תחת כנפיו**, ואם המואבית מתועבת מלבוא בקהל כמואבי, איה איפה **חסיתי בצל כנפיו** אם מתועבת אנכי מבוא בקהל, אך ודאי אתה הראת לדעת כי קרובה אנכי לפניו יתברך וחוסה בצל כנפיו, ובכן גם אתה **ופרשת כנפיק** גם כן כשם שהוא יתברך כנפיו פרושות עלי כדברך ולא תגעל בי.

ועל השלישית חזרה ואמרה אמתך, לומר גם כי אני בערכך כערך אמה אל אדוניה, ראה כי **גואל אתה** והבט את מצות אלוהינו בעשותך חסד עם המתים להקים שם המת על נחלתו.

ואף גם הרביעית תקנה באומרה כי גואל אתה.

ולא עוד כי אם גם בזה העידו אל כל אשר כתבנו בכוונת נעמי בפעולה הזאת, לומר הבט נא כי שמתי פני על דבר מצווה **כי גואל אתה** לבלתי השבית לאישי גואל ולהקים שמו על נחלתו, כלומר ובין תבין מאשר לפניך כי הן אלה דרכי הורתי בת לוט לשכב את אביה להקים זרע בארץ, ותשכיל ממוצא דבר אולי אהיה אנכי היוצאת ממנה להדבק בקדושה.

ויתכן רמזה לו הכרח אל כוונתה זאת באומרה **ופרשת כנפך**, לומר מאשר בחרתי בך תפרוש כנפיק אחרי זקנתך ולא הלכתי אחרי הבחורים, תדע לך כי כל ישעי וכל חפצי הלא הוא על **כי גואל אתה**.

עוד אפשר קרוב אל כוונה זו רמזה בשובה לכנות עצמה לאמה פעם שנית, והוא לתת שני טעמים אל שומה פניה כחלמיש אל כלימה זאת, והוא כי הוא יתברך ציוה על הקונה אמה העבריה ישאנה הוא או בנו כדבר שנאמר (שמות כא ח) אשר לו יעדה והפדה, והוא לבל תצא בביזוי מביתו אחרי שנתבזית לשרתו בבית.

ונבוא אל הענין, כנותנת טעם אל פעולתה זאת להתבזות לפניו אמרה **ופרשת כנפיך על אמתך וכו'**, לומר הלא בפעולתי זאת יש עתה שני טעמים: **אחד** כי אתדמה לאמה כי לבל תצא בביזיון מלפני אדוניה פורש כנפיו עליה כן אנכי עמך, כי אחרי התבזותי לא יאות לגעל בי וזהו **ופרשת וכו' על אמתך**, כי בחינת האמה גם היא בי. **ועוד שנית כי גואל אתה** כאמור בקודם.

או יאמר, כי בשומעה **מי את**, אמרה אם כוונת שאלתו להכיר **מי אנכי**, **אנכי רות**. ואם הוא **אם כשרה אני**, אמרה **אמתך** כמפורש. ואם הכוונה **אם אני טהורה בטבילה ומוכנת**, אמרה **ופרשת כנפיך** כי אין הכנה מעכבת, וחזרה לומר **אמתך** לרמוז אל תשיב פני אחרי אשר נתביישתי כענין האמה, שעל כן מייעד אותה שלא לביישה.

ושמא תאמר הלא טוב יהיה בקידושין ושבע ברכות, לזה אמר **כי גואל אתה** ועל ידי ייבום אין צריך רק ביאה שגומרת ביבמה, שהקידושין הם מאמר מדרבנן שנתקן אחר כך, וזהו **כי גואל אתה** בתורת ייבום ואין צריך רק **ופרשת**.

או יאמר **מי את וכו'**, והוא בשום לב אל היות מלת **אמתך** הראשונה בסגול והשנית בשו"א, והוא כי בהיות כי לב בועז **כי זאת האשה העתידה לבוא ממואב להקים שם בישראל**, וכן הוא בישרה כי עתיד שלמה לצאת ממנה, והיה זה בזכות בנות לוט שכוונו לשם שמים, על כן יצאה מהן מהאחת **רות** ומהשנית **נעמה העמונית**.

גם כתבנו למעלה כי הנראה מדברי חכמי האמת והצדק, כי רות היא בת לוט הבכירה, ונעמה היא הצעירה, כי נתגלגלו לבוא לקחת שכרן. גם כתבנו למעלה, כי ענין **רות** היא **מעין ייבום**, כי רוח מחלון היה מקשקש במעהא עד נתעברה מבעוז, כי הרוח ההוא ממנו הושתת עובד כמדובר למעלה.

ונבוא אל הענין, והוא כי בראות בועז את המעשה הזה אשר עשתה בשיתה שומה את עצמה בסכנת בזיון וקצף בפנים מפנים שונים, בין ממאורעות רעות המתרגשות מתחתיה בדרך, פן יפגעו בה אנשים ריקים ופוחזים ויאחזו בה, וגם בלכתה אל משכב בועז **ותגל מרגלותיו**, אוי לה לאותה בושה אם יגעל בה ויחשבה לזונה ויכלימנה, או יקרא עליה את כל סביבותיו נעריו וקוצרי קצירו בקול גדול לדבר ולומר, הראיתם באה אלי האשה הזאת לשכב אצלי להיות עמי ואקרא בקול גדול, יבואו לראות ההייתה כזאת בימיכם ואם בימי אבותיכם, אם גם אל שב גם ישיש קרבה מה תעשה אל הבחורים, ומה יענו אחריו כל

השומעים את דבריו אם לא גידופים וחירופים כלימות ורוק וישיתוה בתה ובעתה, ובכה תבכה ודמעתה על לחיה ואין לה מנחם, ומה גם עתה אם בזעם אפו יקללנה.

וירא בועז כי על כל אלה לא שתה לבה, אז אמר בלבו הנה לא יבצר כי זאת האשה העתידה לבוא מבת לוט הבכורה וכאמה בתה, כי כאשר היא לשם שמים שכבה את אביה גם זאת הבאה משורשה נפשה אותה ותעש גם היא כמוה. אך נתן אל לבו לומר אולי לא בלבד היא שלהיותה משורשה עשתה כמעשיה, כי שמא אין זה מספיק לכל הדבר הגדול הזה, אך הוא כי זאת היא עצמה בת לוט הבכירה אם מואב, ועל כן שינתה את אשר החלה לעשות כי היא היא, והן זאת כלל בועז בשאלתו באומרו **מי את**.

והנה כתבנו למעלה, כי גם זה היה בין נעמי ורות שהיו חוששות על זה, ומה גם לרבותינו ז"ל שאמרו כי זה היה דבר נעמי באומרה **יתן ה' לכם ומצאן מנוחה** שהוא על העתיד לבוא לשלמה מלך ישראל כמדובר למעלה. ועל כן רות בתשובתה **פיה פתחה בחכמה ותאמר אנכי רות אמתך**, ולא אמרה אמתך בחטף התי"ו רק בסג"ל, לרמוז לה כי שלש נקודות נכללו בה, בת לוט כי בה חלק מנפשה, וגם היא גוף אחר, וגם בה רוח מחלון. וזה רמזה בשלש נקודות הסג"ל, כלומר כי היא בת לוט ממש, ואם איני בת לוט רק מזרעה בלבד, הלא לא יבצר כי שתי נקודות בי, אני ורוח מחלון, ולא על כך תפרוש ממני כי אם **ופרשת כנפך על אמתך** בשו"א שהם שתי נקודות שהוא רות ורוח מחלון, ומה שאני רומזת שתי בחינות אל תעש אל בחינת עצמי כי אם על בחינת מחלון **כי גואל אתה** ותקים שם המת על נחלתו.

ועל נועם מאמריה אלה השיב בועז, **(וי) ויאמר ברוכה את לה' בתי וכו'** לומר הנה תחילה אני דובר על לבך ואומר כי לא תדאגי על אשר שמת פניך כחלמיש והיית בסכנת הביא עליך קללה, כמו שאמרו ז"ל **(רות רבה ו א)** כי היה דוד משלם תודות לה' על אשר לא קלל בועז את רות בחרדה אשר חרד, כי הלא אמר **ברוכה את לה'**, ועל כן הוא יתברך שמר אותך מקללה. והוא כי הלא את **בתי** כלומר כי נערה את **וכבתי** לי תחשב בערך זקנתי, וגעלת בבחורים.

ואשר נסתפקת אם את בת לוט אם לא, אני גוזר אומר ואומר כי את ודאי היא ממש ולא אשה מזרעה בלבד, והטעם כי הלא **היטבת חסדך האחרון מן הראשון**, והוא אם שם לא היה מה שעשית את רק שבסיבת בואך מזרעה נדבקה בך מידתה, הנה זה היה אילו היה מה שעשית עתה דבר קטן מהדבר ההוא או דומה לו, אך לעשות יותר מהראשון אין כח בסיבת בואך מזרעה להעדיף יותר על מה שעשתה היא, אך אין זה כי אם שאת ממש בת לוט **והיטבת חסדך** שעשית עתה שהוא **אחרון** מהחסד **הראשון** שעשית את בעצמך עם אביך, והוא

לבלתי לכת וכו' והוא כי החסד אשר עשית אז עם העולם שאמרו ואיש אין בארץ לבוא עלינו וכו' (בראשית יט לא), על כן לבל יאבד העולם עשית, אך אז שדבקת לאביך עם היותו זקן הוא שחשבת שאיש אין בארץ ועל כן לא הלכת **אחרי הבחורים** כי אינם, אך עתה ישנם, ועם כל זה לא הלכת אחריהם כי זה היה צודק אם לא היית מכוונת לשם שמים, בין אם היה הזקן שבחרת **דל או עשיר**.

ואם נבוא לפרש כפשט הכתובים, יאמר כי כשמוע בועז את דבריה אלה וראותו המעשה אשר עשתה המתייחסים אל ענין פעולת בת לוט, אז אמר בלבו אין זה כי אם **זאת** ולא אחרת אשר הוכיח ה' **לבוא** מבת לוט כאשר כתבנו למעלה, כי לא תבצר ממנו לפחות ידיעה צאת פרידה טובה מבת לוט, כאשר דרשו ז"ל (**בראשית רבה** נ טז) על הנמצאות שתי מציאות וכו', כי גדולה מזו אמרו ז"ל (**רות רבה** ז ב) שאמר לה שהיה עתיד לצאת שלמה המלך ממנה, ובשש **השעורים** רמז לה אל ששה צדיקים וכו'.

על כן דבר על לבה ויאמר אליה הלא אמרת **אנכי רות אמתך** כרומזת היותך מותרת לבוא בקהל, והנה לא זו בלבד כי אין צריך לומר שהייתה מכלל לא יבוא עמוני ומואבי, כי אם **שברוכה את לה'** כי מזרעה את היא הברוכה לה' מאז העתידה לצאת ממואב ולא זולתך, והוא מראותו עושה כמעשה אמה והוראת הענין היותו לשם שמים כמוה ובטוב מענה לשונה. והראיה כי תוכך כברך כי הלא **הגדלת חסדך** כלומר המיוחד לך באשר את נערה יפה עד מאד, כמו שאמרו ז"ל (**רות רבה** ד ו) שכל הרואה אותה היה רואה קרי, ועם כל זה נמנעת **לבלתי לכת אחרי הבחורים**, כי זה לך ניסיון גדול מכל חסדך **הראשון**.

ולבל יאמר איש כי אולי נתת עניך בעושרי לא כן הוא, כי הלא אשה כמוך לולי כוונתך לשמי לא שמת פניך **אם דל ואם עשיר** כל עוד שיהיה בחור מעם. **ובאומרו האחרון** רמז פן יאמר אומר שכיוונה לינשא לזה, כדי שעל ידי ממנו תישא בחור כרצונה אחרי כן בממון עזבונה, כי הלא זה הוא האחרון אשר תעשי חסד כזה ולא תינשאי עוד כי שמת פניך לזה אם לא לשם שמים בהחלט. ואמרו **מן הראשון** פירשו המפרשים על שנתגיירה כי באת לחסות תחת כנפיו.

והלא כמו זר נחשב כי הלא אחרון וראשון עם האלוהים עשתה, ואין עושה מצווה יתייחס לעושה חסד חלילה. גם שאפשר להשיב כי אמר שעשתה חסד עם נפשה, על דרך (משלי יא יז) גומל נפשו איש חסד. והענין כי אמר לה הוא עם אלוהים ואדם עשית הלילה הזה, והוא כי גם שבני אדם גם בני איש ייחסו פעולתך זו לבלתי הגונה, הלא בעיני ה' היודע האמת והצדק **ברוכה את**, כי יודע אלוהים כי כוונתך לשם שמים כי באת לזכות נפש אישך, וגם עם בני אדם

עשית חסד גדול, והוא באשר נקדים דברי חכמי האמת, כי היה זה דרך ייבום להשלים נפש מחלון להקים שמו בישראל, וידענו כי גדול ההטבת איש את נפש רעהו מהטיבו את גופו.

ואמר ראי נא כי הלא את נעמי ואת אישך עשית חסד, כמו שאמרו ז"ל (רות רבה ב טו) שהטפלה בתכריכי אישה ומחלה כתובתה לנעמי, כי על זה נאמר **כאשר עשיתם עם המתים ועמדי** כמו שאמרו ז"ל, ואמר לה היטבת חסדך אשר עשית את אישך ועם אמו בהיטפלך להשיב נפש בנה שהיא **הטבת חסדך האחרון** הנוגע אל הנפש מן הראשון אשר היטבת אל גופם, ומי יגיד שעל כן עשית ולא לחיבת נישואין, **לבלתי לכת אחרי הבחורים וכו'.**

יֵא וְעֵתָה בְּתִי אֶל-תִּירָאִי כָּל אֲשֶׁר-תֹּאמְרִי אֲעֹשֶׂה-לָּךְ כִּי יוֹדַע כָּל-שֹׁעֵר עַמִּי כִּי אֵשֶׁת חִיל אֶת :

יב וְעֵתָה כִּי אֲמַנֶּם כִּי (וְלֹא) [אִם] גָּאֵל אֲנִכִּי וְגַם יֵשׁ גָּאֵל קְרֹוב מִמֶּנִּי :

יג לִינִי הַלֵּילָה וְהִיא בְּבִקֶּר אִם-יִגְאָלָךְ טוֹב יִגָּאֵל וְאִם-לֹא יִחַפֵּץ לִגְאָלָךְ וְגִאֲלִיתִיךָ אֲנִכִּי חִי-יְהוֹה שְׁכֵבִי עַד-הַבֶּקֶר :

(יא) ועתה בתי אל תראי וכו'

(יב) ועתה כי אמנמם וכו'.

ראוי לשית לב אל אומרו ועתה שהיא מלה יתירה.

ב. אומרו **אל תיראי** כי מה היא המורא אשר היה לה שיאמר שאל תירא ממנה.

ג. אומרו **כל אשר תאמרי** לשון עתיד ולא אמר כל אשר אמרת אעשה לך.

ד. איך הוא נתינת טעם לדבר אומרו **כי יודע כל שער עמי וכו'.**

ה. אומרו ועתה **כי אמנמם וכו'.** כי מלת ועתה זו מיותרת גם היא.

ו. אומרו **כי אמנמם כי גואל וכו'.** שהוא כבד ובלתי מסודר ובתיבות יתירות.

וגם מה ענין מלת **אם** שכתוב ולא קרי.

ז. כי וי"ו של מלת **וגם** מיותרת שמורה שאינו גמר דבריו כי אם טעם שני והוא עדן לא גמר אומר טעם אחד שיבוא שני אחריו.

ואדרבה מה שקדם הוא הפך זה, כי מאומרו **כי גואל אנכי** נמשך שהוא יקחנה

ומאומרו **וגם יש כו'** הוא שהוא נשמט מלגאול.

אמנם ראה לדבר על לבה פן בראותה כי שם לאל מלתה באומרה **ופרשת כנפיך כו'** ובמתק שפתים כאומרו **ברוכה את לה' וכו'** הדיחה, כי עתה תאמר בלבה אוי לי כי נדמיתי כי נועצתי עצה נבערה כי נועצתי בושתי ושמתי פני ללכת באישון לילה לגלות מרגלות איש על מיטתו ולומר לו יפרוש כנפיו יקחנה לו לאשה ויואל נא לשכב עמי, ואוי לה לאותה בושה כי עתה

רשת פרשתי לפעמי, כי מי יודע אם תחת זו תגעל נפשו בי, כי יאמר בלבו האם הן גוועו כל השדכנים כולם אבדו ועוד אינם, כי לא מצאה איש או אשה דבר ידברו באזני על אודות **האשה הזאת**, ואם ייטב בעיני הדבר אפרוש כנפי אקחנה אשיאנה לי לאשה דרך כבוד ולא דרך התפקרות כזה, כי הנסתה אשה לבוא לקחת לה איש מקרב מיטתו בנשף בערב יום באישון לילה ואפילה והוא בטח בדד, לגלות מרגלותיו ולאמר לו שכבה עמי וכן לא יעשה, ומה גם בשדה בקצה ערימת גורן השעורים, במקום שיש אנשים קוצרים ונערים אשר בשומעם ישבע בחרפה, באופן כי אולי על ידי המעשה הזה נבאשתי ונמאסתי בעיניו, ולו יונח כי טובה אני בעיניו כי ראה כי לשם שמים נתכוונתי תגעל בי מריב לשונות, כי אם הוא ידיני לכף זכות לא כן שאר העם, כי אדרבה יאמרו כי הרעותי אשר עשיתי וכאחת הנבלות דברתי באמרי **ופרשת כנפך וכו'**, ועל כן גם כי הטוב בעיני עשיתי ירחק ממני פן יהיה לבוז בעיני העם.

כלל הדברים כי תחת שתיים אלה יהי עם לבבה כי נמאסה בעיניו, ואשר החליק לשון באומרו **ברוכה את לה' בתי** פטומי מילי היו ולא מלבו, רק כי בוש לדחותה בדברים קשים כי בוש ממנה.

עוד אפשר חששה דבר שלישי, והוא כי גם שנאמר שלא יחוש בועז על קושי המעשה כי אינו רע בעיניו, וגם הוא בלתי חושש אל לזות שפתי ההמון, ולא יסירנה מלבו לגמרי, הלא יספיק המעשה המגונה ההוא להשתדל בכל עוז ותעצומות יגאלנה טוב עד אם כלה הדבר ובעז ידיחנה מעליו, מה שאין כן אם הייתה עושה השידוכין על ידי סרסור כי תקר נפשה וצניעותה בעיניו וכבודה לאחר לא יתן.

על כן על שלש אלה התחכם בועז ככל צדקותיו לדבר על לבה ויסר את כל מעמד שלשתן מלבה אחד לאחד.

על האחד אמר, ועתה בתי אל תיראי לומר הלא באשר עשית עתה וראית כי לא עשיתי מאמריך באמורך **ופרשת כנפך וכו' אל תיראי פן געלתי בך** ולדחותך כוונתי בנועם שפתי כי רע עלי המעשה, כי הלא **אל תיראי** כי אם לא עשיתי מה שאמרת, עתה הנה אעשה **כל אשר תאמרי** לעתיד, כי לא לדחות הענין כוונתי רק להאריך מעט, כי מעשיך וכוונתך רצויה אצלי.

וגם על הבחינה השנית שהוא **מפני לזות שפתיים**, כי בעיני ההמון לא טוב הדבר אשר עשית, גם לזה אינני חושש, כי הלא אשר יחרץ עליך את לשונו לא יהיו אנשי לבב חכמים וקדושים אשר בארץ המה כי אם ריקים ופוחזים ליצני הדור, ועל אלה איני חושש אחר **כי יודע כל שער עמי כי אשת חיל את**, ובכן אחר שכל שער עמי שהם הסנהדרין ודומיהם אנשי החשיבות יודעים **כי אשת חיל את**, לא תחושי על ריקים ופוחזים אשר לא מסוגם המה.

ועל השלישית גם כן אל תחושי, כי הלא אשר חשבת שעל ידי המעשה הזה אשית עצות לקיים הגאולה על ידי טוב ולא על ידי, הנה נהפוך הוא, והוא בשום לב מה היה שהעיקר והקודם לגאול אמר כלאחר יד בסוף דבריו באומרו **וגם יש גואל וכו'**, ובו היה ראוי להתחיל ולומר **יש גואל קרוב ממני** וגם אני גואל (יג) **ליני הלילה אם יגאלך וכו' ואם לא יחפוך וגאלתיך אנכי**, אך יאמר לה על יעלה על רוחך שעל ידי מעשה הלז ארחיקך, כי ועתה כלומר באשר קרה לך עתה במעשיך שהכרתי כי את היא העתידה לצאת לטוב לך מבת לוט בשכר מעשיה לשם שמים ואת נמשכת אחריה לשם שמים, בזה עתה דעי לך כי אדרבה מעשיך יקרבור, מה שאין כן אילו שלחת אלי סרסור להשיאך לי, כי אז לא הייתי מכיר סוד נפשך כאשר במעשה הזה, כי הנה ועתה שהוא במה שעשית עתה ימשך כי מה שהיה ספק אם אקחך או אניחך נעשה ודאי, כי עתה אמנם ואמת הוא **כי גואל אנכי** בודאי, והוא כי עתה חשקתי במעשיך.

ואמנם תדעי **כי גואל אנכי** בעצם, וטוב הוא כדבר נוסף עלי. וזהו **וגם יש גואל קרוב ממני** לומר מה שהוא אמנם וודאי הוא **כי גואל אנכי**, כי על זאת אשתדל. ובלשון **וגם**, הוא מה שיש **גואל** עם היותו **קרוב ממני**, כי בזה שעשית הכרתי האמת. וזהו כי מלת **אם** כתיב ולא קרי, לרמוז שעם היות שלא יבצר מהיות ספק בדבר אם אגאל אנכי או טוב, עם כל זה האם והספק נעשה כאילו הוא פורח באוויר, והאמנם והוודאי נשאר במקומו **כי גואל אנכי**.

והוא כי בבואו טוב לגאול השדה יאמר לו (ד,ה) **ביום קנותך השדה מיד נעמי** הוא **להקים שם המת על נחלתו**, והוא ידע כי טוב לא ידע ערכה ויגעל בה כאשר עשה, כי הוא אמר לו **ביום קנותך וכו' להקים וכו'**, ובפתחון פה של נשואי רות געל בה ובשדה ואמר (ד,ו) **לא אוכל לגאול לי פן אשחית את נחלתי**, באופן כי היותר ודאי הוא **כי גואל אנכי**, ובלשון וגם הוא **כי יש גואל קרוב ממני** שקרוב לוודאי הוא **כי גואל אנכי**, ויתכן גם כן ובדרך הזה יהיה אומרו **גואל אנכי** פועל ולא תואר.

(יג) **ליני הלילה וכו'.**

ראוי לשום לב כי אומרו ליני הלילה ואומר **שכבי עד הבוקר** יראה ענין אחד, ולמה נאמר זה פעמים.

ועוד אומרו והיה בבקר יראה מיותר, כי היה די יאמר ליני הלילה ובבקר אם יגאלך כו'.
וגם מלת יגאל מיותרת והיה יכול לקצר ולומר והיה בבוקר אם לא יחפוך טוב לגאלך וגאלתיך וכו'.

ועוד כי הלא תנחומין של הבל ניחמה, כי נתביישה במשכב בועז ואיש אחר יקחנה.

ועוד מה זו שבועה **חי ה' שכבי עד הבקר** כי מה צורך לישבע על כך.

אמנם אין ספק כי מה שהאריך לה היה עד יראה אם יגאלנה טוב שהוא קודם לבועז, והנה הוא הבטיחה ואמר **כל אשר תאמרי אעשה לך**, שיורה כי אם תאמר לו רות יקחנה הוא ולא תכלם לפני איש אחר ישכבנה אחרי אשר נכלמה **ותגל מרגלותיו** לא ישיב פניה כאומרו **כל אשר תאמרי אעשה לך**, ואיך יתקיים זה **אם יחפוץ טוב לגאלה**. על כן הקדים לדבר על לבה ואמר **ליני הלילה וכו'** לומר הלא אמרתי לך **כל אשר תאמרי אעשה לך** שמשמעו שאקחך לאשה, כי כה יהיה דברך ודאי ולא להכיר פנים חדשות, אל תתייאשי כי הלא **ליני הלילה** בלבד והיה אשר אמרתי **כל אשר תאמרי אעשה לך** בבקר, כי אתנכל ירפה טוב ממך ומגאולת השדה, למען יניחך ואקחך לי.

והוא כי הנה ידע בועז בודאי כי קשה בעיני טוב לקחת את האשה, אך היה חפץ לגאול את השדה אך לא את האשה, על כן היה עם לב בועז לאמר לו **ביום קנותך השדה וכו' תקח גם את אשת המת להקים שם המת על נחלתו**, למען על ידי כן גם את השדה לא יגאל ואת זה וזה יעשה בועז כאשר היה. וזה מאמרו מעתה אליה לומר **ליני הלילה** בלבד **והיה בבוקר** מה שאמרתי **כל אשר תאמרי אעשה לך**, כי בבוקר יהיה ודאי שאקחך, והוא **כי אם יגאלך טוב** אותך אז יגאל השדה, ואם לאו, לא אניחהו שיגאל אותו, **וגאלתיך אנכי** בודאי ולא הוא, כי גם את הכל תעזוב בידי, וזהו אומרו **יגאל** סתם כי חוזר אל השדה כי סתם גאולה הוא עליו, אך באשה הוא דרך השאלה ואינו אומרו עליה סתם כי אם מפורש כאומרו **יגאלך וגאלתיך**. ומעתה גלה דעתו שיתנכל נגד הגואל לאמר לו **ביום קנותך וכו'** לשירפה ידו גם מהשדה, ויגאלנו בועז **להקים שם המת על נחלתו**, וזהו אומרו דעי כי **אם יגאלך טוב יגאל** מה שנקרא גאולה סתם שהוא השדה, **ואם לא יחפוץ לגאלך** כי אם לגאול השדה בלבד, אז **וגאלתיך אנכי בודאי**.

והלא לא יבצר ממך מזימה לחשוב עלי כי רע עלי המעשה אשר עשית לשכב מרגלותי ותואנה אבקש לשיקחך טוב, ואם אפילו שאם **לא יחפוץ לגאלך וגאלתיך אנכי** אולי לא מלבי כי רע עלי המעשה אשר עשית, לא כן הוא כי הנה גם שאמרתי **ליני הלילה** שהוא ללון במקום ההוא קרוב לו, אך הנני שב ואומר **חי ה' שכבי מרגלותי עד הבוקר** למען תדעי כי לא געלה נפשי בך על זה, כי אם כן היה הייתי מצוך תפרושי מעתה מאצלי. וכן עשתה **ותשכב מרגלותי עד הבוקר**.

או כיוון באומרו חי ה' וכו' כעובדא דרבי פלוני שהשכיב את הריבה במרגלותיו ואמר לתלמידיו במה חשדתוני ואמרו שמא יש בינינו מי שאינו בדוק אצלך (שבת קכז ב), כך עשה

בועז השביעה תשכב שם **עד הבוקר** כי אין זולתו בדוק אצלו, וכן עשתה **ותשכב וכו'**, ועשתה בחכמה כי אמרה בלבה אולי בקירוב מרגלותיו בי בעצם תסבב הרהורין על משכבו ויקרהו מקרה לילה, על כן מה עשתה נשמטה קצת ולא הייתה סמוכה אל מרגלותיו בעצם כאשר הייתה בראשונה, וזה כי למעלה נזכרו מרגלותיו זה פעמים מלא באומרו **ותגל מרגלותיו** שוכבת מרגלותיו, ופה כתוב **מרגלותו** חסר יו"ד.

והנה באומרו **אם יגאלך טוב יגאל וכו'** כי הלא כמו זר נחשב לשון גאולה באשה כי אם בשדה, כמה דאת אמר (ויקרא כה כד) **גאולה תתנו לארץ**, אך במה שכתבנו למעלה כי **מעין ייבום** היה הדבר, והוא כמאמר הסבא **בספר הזוהר** (ח"ב ק א) כי ענין הייבום הוא כי האח המת משאיר רוח מרוחו בבטן אלמנתו, ואמר כי ההוא רוח מקשקש במעהא ואין לה מנוחה עד תתייבם כמפורש שם, נמצאת זאת האשה כמשועבדת אל צרת הקשקוש ואל זיקת היבם, ועל כן בהתייבמה פדיון וגאולה תחשב לה, וזהו אומרו **אם יגאלך טוב** מהנוגע אליך **יגאל** השדה כמדובר.

יד ותשכב (מרגלותיו) [מרגלותיו] עד-הבקר ותקם (בטרם) יכיר איש את-רעהו ויאמר אל-יודע כי-באה האשה הגרן :
טו ויאמר הבי המטפחת אשר-עליך ואחזי-בה ותאחז בה וימד שש-שערים וישת עליה ויבא העיר :

(יד) ותשכב מרגלותיו וכו'.

הנה אומרו **אל יודע**, לזר יחשב שאמר כן לנעריו יסתירו הדבר כי מהנראה אין זר אתם בעת ההוא, ורבותינו ז"ל (רות רבה ז א) אמרו שהתפלל אל ה' יעשה **שאל יודע** בארץ **כי באה וכו'.**

ועל דרך הפשט יאמר כי היה ירא מתת לה מתת פן יאמרו הרואים כי אתננה הוא לה, ומה גם בימים ההמה ובעת ההיא שאמרו רבותינו ז"ל (רות רבה סוף פרשה ה) שהיו אתנני הקוצרים לזונות מהגרנות, באופן תחשד בעיני כל רואיה, אך בראותו כי היא קמה ללכת **בטרם יכיר איש את רעהו** שהוא אצלי בטרם יכיר איש את מי שהוא רעהו כלומר הרגיל אצלו, אז אמר אין ספק כי בעת הזאת **אל יודע כי באה האשה הגורן**, כי איש את רעהו הרגיל אצלו לא יכיר כעת, ומה גם את זו הבלתי רגילה אצל שום אדם ובכן לא תבוש גם כי אתן לה מנה אחת שעורים, כי לא יכירוה לחושדה שמוליכה אתנן, ועל כן אז אמר **הבי המטפחת וכו' ויתן לה שש שעורים.**

ובמדרש (רות רבה ו א):

אמר רבי חוניא ורבי ירמיה בשם רבי שמואל בר רב יצחק כל אותו הלילה היה בועז שטוח על פניו ואומרו ריבון העולמים גלוי וידוע לפניך שלא נגעתי בה כן יהי רצון מלפניך אל יודע כי באה האשה הגורן ואל יתחלל בה שם שמים, ע"כ.

נראה שהיה חושש בועז בל יתחלל באשה זו שם שמים, כי יאמרו כי איש צדיק כמוהו עשה כדבר ההוא, ואחשוב על פי דרכם שאמרו שהוא בקש מאתו יתברך **אל יודע כי באה האשה הגורן וכו'** יתכן דרך אחרת, כי אמר בועז הלא בהודע הדבר כי באה האשה אלי ותשכב אצלי, יתכן שלא יחשדוני כי יאמרו כי צדיק אני וגם בא בימים, ויודו ויאמרו כי לא פעלתי און, אך יאמרו כי האשה ההיא לא לטובה כיוונה כי רדפה אחרי ותבוא הגורן לשכב אצלי להיות עמי ותהיה לבוז, על כן נא ה' עשה למענה. וזהו אומרו **אל יודע כי באה האשה** כי בשלה הצער הגדול עלי. ולא לבד אבקש **שלא יודע** ששכבה אצלי, **כי** אם גם **שלא באה הגורן**, כי הלא לא יוסר ממנה לזות שפתיים.

ועל דרך זה נשית לב אל ענוותנות בועז, כי לא בקש מאתו יתברך יודע אשר עמד בניסיון ולא קרב אליה, כי מלבד שלא יבקש לו גדולות, ראה והנה לא יעלה ארוכה כי אם על עצמו ולא על רות, כי הלא יאמרו הן הוא כבש את יצרו אך היא לא עיכבה אך רדפה אחריו ותבוא הגורן באישון לילה ותלך אליו, על כן אמר לא אבקש כי אם למען כבודה לעקור את הכל **שאל יודע** אפילו שבאה הגורן.

או בדרך אחרת מעין הקודם, והוא בשום לב אל ייתור וי"ו שבמלת **בטרם** כתיב **בטרם** וקרין בטרם.

ולבוא אל הענין נזכירה מאמרם ז"ל (בראשית רבה נא י) כי בפסוק בשכבה ובקומה (בראשית יט לג) אמרו רבותינו ז"ל שנקוד על וי"ו של **ובקומה** לומר כי בקומה ידע.

וראוי לשים לב למה לרמוז שבקומה ידע נקוד על וי"ו ולא על אות אחרת מהתיבה ההיא. **וגם נשית לב אל אומרו למעלה ותבא בלט** ולא אמר ותבא לאט, כי על כן יש מי שדחק ופירש מלשון (שמות ז כב) **ויעשו חרטומי מצרים בלטיהם**.

אמנם הנה במעשה בנות לוט עם אביהן, הנה הן כוונו לשם שמים, אך אביהן גם שלא ידע בשכבה ולא חטא כי לא ידע, הנה בקומה ידע ונהנה לדעת, וזה נרמז בוי"ו שבמלת **ובקומה** לרמוז כי בקרבו ידע, כי הוי"ו רמז אל מה שבקרבו שגם הוא מה שבקרבו שמו, כי הוי"ו

שבמלת לוט שהיא מה שתוך אותיות שמו תרמוז על מה שבתוך עצמותו שהוא הידיעה שבלבו, ועל כן נקוד על וי"ו שבמלת בקומה לרמוז כי בקרבו ידע, כי הוי"ו רמז אל מה שבקרבו שגם הוא מה שבקרבו שמו, וכן ידע במספר קטן עם התיבה עולה י"ג ומלת וא"ו עולה י"ג, לרמוז כי מה שהוא כשיעור מלת אות וא"ו שהוא מלת ידע היה בו בקומו.

ובזה נבוא אל הענין, והוא כי בבוא רות לשכב מרגלות בועז באה בלי פחד שיורגש לזולת, כי הוא כנגד **ותשכב את אביה**, כי היא כיוונה לשם שמים ואביה גם הוא לא ידע בשכבה כי אז היה לבו בל עמו כאילו אין בשמו וי"ו, וזהו **ותבוא בלט** שהוא שם אביה בלא וי"ו כי היה אז לבו חסר, והוא הנרמז בחסרון וא"ו שבשמו כמדובר. אך בקומה מהמשכב חששה פן ירגישו בה והלא תכלם כי בקימה היה חסרון זכות, לכן **ותקם בטרם יכיר איש את רעהו** באופן תצא מאצל בועז טרם יכירוה.

ושמא תאמר למה נכנסה בה אימה בקומה לקום **בטרם יכיר וכו'**, לזה הוטלה וי"ו במלת **בטרם** לרמוז כי הייתה יראה על וא"ו שבמלת **ובקומה** שרומזת שבקומה ידע, באופן שהיה בדבר צד אשמה, ועל כן חששה לא יהיה לה עזר משדי בקימה כי בקימה שלעומת זו היה לוט בוי"ו, כי במה שבקרבו חטא, ועל כן נאמר בבואה **ותבוא בלט** כי הוא שם אביה בלא וי"ו ובאה בסמך זה שהיה מה שבקרבו חסר, מה שאין כן בקומה שהוא מלא כמדובר.

אז **ויאמר בועז אל יודע כי באה האשה הגורן**, והוא כי אמר בועז הנה זאת טועה באצטגנינות שלה, כי הלא היא חוששת פן יחשדנה הרואה אותה פורשת מאתי שהתעללתי בה, ולא כן הוא כי הלא לא כן אנכי אצל כל העם כי לא חשידנא בעינייהו, אך מה שאני מצטער הוא בל ידעו **כי באה בלילה האשה הגורן**, כי הלא מי יסיר מלבם כי בבואה מהבית עד הגורן בנשף בערב יום באישון לילה לא פגעו בה בני בלייעל ויתעללו בה, אך אילו היה בלב כל רואיה כי מאתמול גמרה לה לקיטתה ומפחד בדרך לא שבה אל ביתה ותלן שם אצל בועז בלילה ההוא לא תחשד, כי גדול בועז בעיני העם, וכמקרה רבי יהושע (שבת קכז ב) שפדה ריבה אחת ובלילה השכיבה אצלו רחוק מתלמידיו ובבקר הלך וטבל וישאל להם כשהשכבתיה אצלי במה חשדתוני אמרו שמא יש בנו מי שאינו בדוק אצל רבי וכו', וכשטבלתי במה חשדתוני אמרו שמא ראה קרי מטורח הדרך וכו', כן על הדרך הזה גם שידעו בשכבה במרגלות בועז לא יחשבו רעה לו כי בדוק הוא אצל כל אדם, אך הפחד הוא **פן יודע כי באה הגרן**, שלא יעלה על רוחם שנמלטת מחתחתים בדרך, על כן התנכל ואמר לה **הבי המטפחת וכו' וימד שש שעורים**, והוא כי אמר אם תבוא העיר ואין בידה מאומה, הלא כי יראה הרואה אותה פיו ימלא חשש וחשד, כי יאמר אם מאתמול נשארה בגרן אצל בעז את נערותיו, הלא אשר ליקטה אתמול היכן הוא כי לא באה אל ביתה בלילה שעבר, אך אין זה כי אם שאשר

ליקטה אתמול הביאה הביתה מהערב, ואחרי כן בערב היא באה הגרן ובבקר היא שבה אל הבית ריקנית, ואם כן איפה מה לה בלילה בגרן שאינו זמן לקיטה וביום בבית ומאומה אין בידה, אין זה כי אם דרך נשים אשר לא טובות הנה לה.

על כן מה עשה? אמר לה **הבי המטפחת וימד שש שעורים** שהן ששה סאין כמאמר המתרגם, או פחות מהן לדעת רבותינו ז"ל (**רות רבה ז ב**) האומרים שלא נאמר שש אלא לרמוז לה ששה צדיקים שיצאו ממנה וכו'. ויהיה הענין כי חשש בועז פן יפגענה איש בדרך בבקר היא שבה ויחשבנה לזונה אם הייתה חוזרת ריקנית כמדובר, על כן נתן לה השעורים, כי עתה יאמרו הרואים כי אין זה רק שלהיות לקיטתה ביום ההוא הרבה כי הוא יותר מאיפה שעורים, ועל כן לא הייתה יכולה לשוב העירה כי אם לאט ויחשיך לה בדרך.

או יאמרו ששהתה בלקיטתה הרבה עד בא השמש על כן לנה אצל בועז ותקם ותבוא העיר באשר לקטה, וכל זה בהתעלם מהם **כי באה האשה גורן** כי אם שיעלה על רוחם כי התעכבה שמה בלילה.

והנה עד ממחר על כל מה שכתבנו, מאמרם ז"ל (שם):

באומרים ויבא העיר, לא הווה צריך למימר אלא ותבא העיר, אלא מלמד שהיה הולך עמה שלא יפגעו בה אחד מהבחורים, עד כאן.

הנה כי כל פחדו לא היה רק מחתחתים בדרך, כי אם היה פחדו על עצמו שלא יאמרו כי בא ולן ושכב עמה, היה לו להתרחק ממנה ולא ללכת עמה, כי עתה יאמרו כי יתנו עדיהם ויצדקו כי הן הן עדיו כי מאין ולאין הלכו שניהם יחדיו, ומי נתן נשיא ישראל כהלך עם נערה מואבית בדרך וגם שש השעורים אשר על שכמה, הלא יאמרו כי אתננה המה לה, ואם כן איפה מה יעץ ללא חכמה ללכת אתה, אך אין זה כי אם אשר כתבנו, כי לא היה פחדו יחשדוהו כי נודע בשערים הוא, אך כל אימתו לא הייתה רק ללכתה בדרך, ועל כן עמד ותקן הדבר כמדובר.

ובכלל הדבר הזה מצאנו ראינו טוב טעם אל אשר עשה בועז, כי יראה בא לתת חרב ביד אויל שפתים לדבר תועה, כי הלא כמו זר נחשב מי הכניסו בזה לתת לה **שש שעורים** ולהביאה לידי בזיון אולי יפגעו בה ויאמרו אין זה כי אם אתנן נתן לה, ומה גם כי ככה היה מנהגם אז כמו שאמרו ז"ל והזכרנו למעלה, אך באשר כתבנו עלתה ארוכה ומרפא בכל הכתוב.

או על הוי"ו יתירה אפשר זולת מה שאמרו ז"ל ואשר כתבנו למעלה, יאמר כי קמה משם
בנזר מלכות כי גם בועז גמר בלבו לנושאה, ומה' היה להוציא ממנה נזר מלכות, ואמר שקמה
משם בנזר כמספר **בטרומ** שעולה כמספר נזר.

(טו) ויאמר הבי המטפחת וכו'.

הנה באומרו **הבי** יראה ששואל ממנה תתן לו המטפחת אשר עליה, ובאומרו **ואחזי בה**
יראה שהמטפחת תהיה בידה והוא ימדוד בשתי ידיו, ואם כן למה מתחילה תיתן אותה לו,
והיה לו לומר הסירי המטפחת מעליך ואחזי בה.
ועוד באומרו הבי המטפחת וכו', כי הנה היה ראוי כי כאשר לעומת אומרו **ואחזי בה** אמר
ותאחז בה, כן כנגד אומרו **הבי המטפחת** יאמר ותתן לו.

והנה רבותינו ז"ל (רות רבה ז ב):

אמרו **ואחזי בה** מלמד שחגרה מתניה כזכר, והוא כי הוקשה להם איך יכלה בשתי
ידיה לאחוז בארבע כנפות המטפחת ובוועז ימוד בה, על כן אמרו שחגרה מתניה
כזכר, וראיתי מי שפירש מאמרם זה שכוונתם שחגרה מתניה לעשות יותר ממה
שבטבע הדבר לעשות ע"כ.

ולא יתיישב שאם כן עשתה יותר מזכר.

ועוד שאם כן למה תלה הדבר בחגירה.

אך כוונתם היא כי חגרה מתניה בחוזק כזכר, ותשם שתי קצות המטפחת באזור והשנים
הנותרים אחזה בידיה ובוועז מדד לתוכה, ובדבר הזה דמתה לזכר האזור מותניו בחוזק, וגם
פן יציץ איש מרחוק ויחשוב כי זכר היא כנראה מתוך לשון המאמר.

ואחשוב על פי הדברים האלה או קרוב אליהם להשיב על הערתנו, והוא כי הוא אמר **הבי**
המטפחת בשביל שאני זכר, ואזור אזור במתני ואתן שתי הקצוות באזור האזור במתני,
ואחזי בה בשנים הנותרים ואמדוד בשתי ידי, והיא לא עשתה כן שלא להטריח לאחוז
ולמדוד, וגם לבלתי יראה חבור בינו לבינה מפני הרואים, אך **ותאחז בה** לבדה כמו שאמרו
ז"ל כי שמה שתי קצות המטפחת באזורה ושתיים בידיה, ועל כן לא נאמר ויתן כי אומרו **הבי**
המטפחת לא עשתה, כי אם אומר **ואחזי** שהיא אחזה את כל קצותיה כאמור. ועל פי דרכינו
ראה ראינו ענוותנות האשה הזאת, כי מאז אמרה **ופרשת כנפיה** לא פתחה פיה על כל דברי
בוועז ועל כל אשר ציוה לה כלל ועיקר, עד התפרדם זה מזה.

טז ותבוא אל-חמותה ותאמר מי-את בתי ותגד-לה את כל-אשר עשה-לה האיש :

יִזְ וַתֹּאמֶר שֵׁשׁ-הַשְּׁעָרִים הָאֵלֶּה נָתַן לִי כִי אָמַר (וְ) [אֵלִי] אֶל-תְּבוּאֵי רִיקָם אֶל-חֲמוּתָךְ :
יִח וַתֹּאמֶר שְׁבִי בְּתִי עַד אֲשֶׁר תִּדְעִין אֵיךְ יִפֹּל דְּבָרְךָ כִּי לֹא יִשְׁקֹט הָאִישׁ כִּי אִם-כָּלֶה הַדְּבָר
הַיּוֹם:

הנה אומרו **ותבוא אל חמותה** ולא אמר אל נעמי, בא להורות חסידות נעמי, כי הלא דרך החמות להצטער בהינשא אלמנת בנה לאיש אחר, מה שאין כן בבת שתשמח אמה בנישואיה אחר אלמנותה, אמר כי עם היות שבאה **אל חמותה** אשר בטבע החמות לבלתי תשמח מדבר זה, עם כל זה שאלה **מי את** שהיא פנויה או נשואה כמו שאמרו ז"ל (**רות רבה** ז ג), והייתה שאלתה זו בהחזיקה אותה כבת, וזהו אומרו **בתי** כלומר מיחלת תאמר לה כי נתקבלה ונשאה.

ותאמר רות בלבה אם אומר כי נשואה אנכי לא כן הוא עדיין, ואם אומר כי אין לא כן הוא גם כן כי הלא קרוב הדבר מאד, כמו שאמר **והיה בבקר אם יגאלך וכו'.** ואם אומר לה שהדבר שקול ויגמר היום ולא אספר כל המאורע מראש ועד סוף, הלא תשב נעמי ותאמר פטומי מלי היו לבל תתביישי, כי אם כן איפה שהיה חפץ לגאלך למה נתן לך **שש שעורים** האלה, אך אין זה כי אם שכר בושתיך נתן לך ולא יעשה דבר, שאם לא כן לא היה לו לתת לך מאומה כי הכל שלך אם יקחך, ואם תאמר כי לנעמי שלחה לא תאמין באומרה מה יום מיומיי.

על כן מה עשתה סיפרה לה **כל אשר עשה לה האיש** שהוא כי ערכה לפניה כל מעשיו וכל דבריו, כלומר הנה נא ערכתי כל הענין לפניך, ובין תביני את בטיב שכלך מה כוונתו, וכן היה כי מתוך דבריו הכירה כי נכון לבו עמה **ולא ישקוט עד אם כלה הדבר היום.**

וכאשר כלתה לספר **כל אשר עשה לה האיש**, אז עשתה אמירה אחרת כלאחד יד מפתחון פה אשר היה מענין **השש שעורים** כלומר אשר ספרתי הוא העיקר אשר עליו אסמוך באמת. על כן נאמר **ותאמר** פעם שנית בל יראה כי מזה הייתה תשובה על הקודם. על כן לא אמרה ושש השעורים האלה כי אמר וכו', פן תראה כאומרת ואם תשיבני על הוראת אשר סיפרתי מאשר נתן לי הוא **כי אמר וכו' יורה** כי אין די בדבריו להחזיק בם עד שלא יספיק ראות השעורים אלה להפך כוונה הנראית בם.

על כן עשתה אמירה וענייה בפני עצמה כאילו היא כלאחר יד משיבה על הדבר גם שלא היה צריך בעצם, **ותאמר שש השעורים האלה נתן לי** כלומר אין מזה הוכחה בצד מה שדחה אותי, כי אין ספק שאני כנשואה וכנפרדת מאתך לבית אישי כי השעורים האלה הוא שנתנם לי לגמרי, כדי שאני כבאה לבקר אותך בלבד לא אבוא **ריקם**, והוא מעין הבא לראות את פני

האדון ה' שהולך האדם מביתו כביכול להראות ולבקר בהיכל אדוניו, ומפני הכבוד נצטוו לא יראו פניו יתברך ריקם, כן הדבר הזה. רצה לומר מה שאני באתי כמבקרת אותך כאילו עיקר שבתי בבית אישי ובאתי לבקרך.

ובזה אל תאמרי מה יום מיומיים ששולחת לך, כי הוא **נתן לי** לגמרי כדי שאני מעצמי **לא אבוא ריקם** אליך שלא אבקרך בידיים ריקניות. ויתכן באומרו **אל חמותך** כי עתה היא כחמותך כי בן בנה הוא רוח שבמעיקי אשר אני בא להוליד, ובכן עתה ראוי לך **אל תבואי אליה ריקם**.

או יאמר מי את בתי כלומר לו באת בידיים ריקניות לא שמתי לבי לספק כי נתקבלת אליו, אך מראותי שש שעורים האלה, אשאלה **מי את בתי** כלומר האם אתננה המה לך אשר נתן לך בועז ולא לשם אישות היה הדבר ופטרתיך לנפשך. על כן אז אמרה בלבה אם אומר לה האמת כי בשתיקה נעשה הדבר ולא דבר לי מאומה בתת אותם לי, הלא תתחזק לומר כי לא פירש כי בוש לפרש היה בתורת אתנן אך מאליו יובן, ואם אומר אליה כי למענה נתן לה כי נעמי קרובה אליו מאד כמו שאמרו ז"ל (**רות רבה** ג ד), הלא לא תאמין נעמי שכל כך יקרה בעיניו. על כן הקדימה ואמרה לה **כל אשר עשה לה האיש** שבכלל אומרו **הטבת חסדך האחרון מן הראשון**, וביארנו שהוא **הטבת חסדך עם חמותך ועם המת אישך** בזה **החסד האחרון ללכת אחר גואל שיקרא שם המת על נחלתו**, מן הראשון שהייתה הטבה גשמית לוותר הכתובה, כמו שאמרו ז"ל (**רות רבה** ב טו) ולהיטפל בתכריכי המת בעלה, ובכן מזה יראה כי כן לב בועז עם נעמי שהחזיק לרות את כל הטובה אשר עשתה עמה, אז על ידי הקדמה זו תאמין לה באמרה כי נתנה בשביל נעמי בל תבוא ריקם אליה, וזהו **ותאמר שש וכו'** לומר שעל ידי הקדמה הקודמת **ותאמר שש וכו' כי אמר אל תבואי ריקם אל חמותך**.

עוד יתכן שאחרי אומרה **כל אשר עשה לה האיש** שיוורה כי חפץ בה וממהר לעשות הדבר, חששה פן תאמר אם כן איפה למה נתן לך דבר שתאכלי ממנו ימים הרבה, לזה אמר אם **שש השעורים** האלה שהוא שיעור רב נתן לי, הוא **כי אמר אלי כו'** כאמור, וגם זה יתכן על הדרך הראשון.

(יז) **ותאמר שש השעורים וכו'**. בפרק חלק (סנהדרין צג א) אמר רבי תנחום דרש בר קפרא בצפורי מאי דכתיב **ותאמר את שש השעורים האלה נתן לי**, מאי שש שעורים, אילימא שש שעורים ממש, וכי דרכו של בועז ליתן מתנה שש שעורים אלא שש סאין, וכי דרכה של אשה ליטול שש סאין אלא רמז לה שעתידין ששה בנים לצאת ממנה שמתברכין וכו'.

וראוי לדעת למה תפס בפסוק זה ולא בפסוק **וימד שש שעורים** ששם הוא מקום מיוחד לדרשה זו ולא פה, אך זה הציעו אל הדרשה כי הנה מלת **האלה** מיותרת.

ועוד מה צורך הודעה זו,

ומה גם שלא אמר כן בועז, כי על כן מלת **אלי** לא נכתבה. על כן לתרץ זה הקשה דבר אחר והוא מאי **שש שעורים וכו'**, שאם לא כן מה שהקשה וכי דרכה של אשה ליטול ששה סאין אינה קושיא בעצם כי על צד הקורבה הרבה לה, אך על סמך מה שהוקשה לו בפסוק זה הספיק הקושיא ההיא.

ובזה נבוא אל ביאור הכתוב, והוא כי אמרה לה הנה כל כוונתו הוא הרמז כי מה שנתן האלה ולא ברך בלי תת במציאות השעורים, הוא, **כי אמר אל תבואי ריקם אל חמותך**, כי אני איני באה ריקם כי לי הברכות. ועל היותן דברים שבלב בועז ולא השמיע אליה, על כן לא נכתבה מלת **אלי**, ולזה אמר **האלה** לומר אלה הנראים בעין נתן לי לשלא אבוא ריקם אל חמותי, אך הבלתי נרגש ונגלה הוא לעצמי.

עוד יתכן לפי הפשט מעין המאמר הנזכר, והוא לאמר לה אל יעלה על רוחך כי זה מוהר ומתן הוא שנתן לי, כי הלא מהיותו מועט לא יתכן, כי הלא שש הנה לבד והם שעורים בלתי בעלי חשיבות וזהו **שש שעורים**, וגם הוא שלא דרך כבוד כי אם שהשליכם על שכמי והבאתים וזהו אומר **האלה**. וגם שאין זה מוהר חשוב לאיש כמוהו, וזהו אומר **נתן** כלומר בערך הנותן. וגם להיות לי כמו שאמרו ז"ל (**רות רבה ז ב**) כלום יש אשה שבאת בשש שעורים אלא רמז לה וכו'. ולפי דרכינו יאמר לי כלומר להיותי אשה, שאין דרך להיות מוהר אשה מועט כזה, ואם כן איפה אמרי נא כי אין זה רק כי אמר אלי **אל תבואי ריקם אל חמותך**.

או יאמר **ותבוא אל חמותה ותאמר מי את בתי וכו'**, והוא במה שכתבנו למעלה כי הנה שני דברים היה ברות:

אחד שהיא הפרידה טובה העתידה לבוא ממזאב בזכות בת לוט הבכירה בשכב את אביה לשם שמים,

שנית שהיה דרך ייבום כי רוח מחלון הייתה בקרבה מקשקשת במעהא ליסד עליו ילד יולד להקים שם מחלון בישראל.

אלא שבדבר הראשון היה ספק לנעמי אם מלבד בואה ממזאב אם גם היא ממש בת לוט הבכירה, כי גלגלה ה' לבוא לקחת לה שכרה.

והנה על שני הדברים אפשר שאלה, **על האחד** באומרה **מי את** כלומר האם הכרת מתוך ענייניו **אם את בת לוט ממש או אחרת מזרעה** כאשר כתבנו למעלה, כי מדברי בועז והצלחת הענין יתברר הדבר.

שנית על דבר הייבום אם היה רוחא דמחלון בקרבה והוא מעין ייבום אם אין, ועל זה אמרה **בתי** כלומר אם במאורע עם בועז אשר רוח הקודש בו כמו שאמרו ז"ל, האם נתאמת לך היותך **בתי** שהוא כי להיות רוח בני ברוחך לבת לי תתייחס.

על כן על שתיהן השיבה במה שהגידה **לה את כל אשר עשה לה האיש**, והוא כי בהגיד לה מאמרו אשר אמר **הטבת חסדך האחרון מן הראשון** הורה כי **זאת היא בת לוט ממש** כאשר כתבנו למעלה, שכיוון לומר גדול החסד הזה האחרון מן הראשון אשר עשית בשכב את אביך לשם שמים, כי אז עשית חסד לקיים עולם בחושבך **כי איש אין בארץ וכו'** (בראשית יט לא), אך לא תהיה תפארתך שלא הלכת אחרי הבחורים כי הלא חשבת שאיש אין בארץ זולת אביך, אך עתה גדלת מאד **לבלתי לכת אחרי הבחורים**, הנה כי מדבריו הוברר כי בת לוט היא ממש, כי היא עשתה החסד הראשון שמעין זה.

ועל השנית גם כן הורה בהגיד לה **אשר עשה לה** שבכלל הדבר הוא **אם יגאלך טוב יגאל ואם לא יחפץ לגאלך וכו'.** והוא כי הלא יקשה כי אין בנשואי רות ייחס אל תואר גאולה, כי אין גאולה צודקת רק בשדה שגואל אותו מאשר קנהו, אך לא בקחת האשה, אך באומרו הלשון **הוא רמז ענין דרך הייבום** אשר היה בדבר שעם היות נישואין ראשונים בגיות דבקה בה רוח מחלון לחול דרך ייבום בדבר להוציא ממנה את מחלון מהרוח המקשקש בה, וזה כיוון במתק לשונו באומרו **אם יגאלך טוב וכו'** להורות כי הייתה זקוקה ומשועבדת לאשר יבוא ליבם, וגם הייתה תחת שעבוד צער הרוח המקשקש במעהא, על כן גאולה תחשב לה הנשא לבועז או לטוב, הנה כי מזה יורה כי רוח מחלון בקרבה ובת לנעמי תחשב כמדובר. הנה כי בתשובתה אשר הגידה **כל אשר עשה לה האיש** באו תשובות שתי השאלות אשר שאלה נעמי ממנה.

והנה על פי הדברים האלה הלא יראה בפירוש כי נכון לב בועז לקחתה לו לאשה, ועל כן אחרי הגיד לה הדבר הלז הך לבה אותה פן תאמר נעמי הלא אם כך הוא למה נתן את **שש השעורים** לך, כי אחר שדעתו לקחתך אם כן כל ביתו שלך הוא, ולמה יתן לך מתת, כי הלא יורה כי הוא חלף אשר נתבזית לפניו והנה שכרך אתך ולא ישוב לך לקחתך לו. לזה עשתה אמירה בפני עצמה **ותאמר את שש השעורים האלה נתן לי** לא לשום סבה רק **כי אמר אל תבואי ריקם אל חמותך** על דרך האמור למעלה, ולא נכתבה מלת **אלי** מפני שלא אמר לה

כך, אך קרי אף על גב דלא כתיב מפני המחשבה, שאפשר כי זה היה עם לבבו גם שלא אמרו בפירוש.

ועל פי דרכה הטיבה אשר דברה באומרה **נתן לי** לבל תאמר נעמי היתכן כיוון לשלוח דורון ולא שת לבו כי להיות הוא הנותן ואני המקבלת כי **שש השעורים** הלא מזער הוא, לזה אמר **נתן לי וכו'** לומר אינו הוא הנותן לך כי אם הוא **נתן לי** מתנה, כדי שאני **לא אבוא ריקם** אליך כי אם שאני אתן אותם מתנה אליך, וזהו נתן לי באופן שבערך היות רות הנותנת והיא עדיין עניה סוערה לא מזער הוא בערכה.

(יח) ותאמר שבי בתי וכו'. אמרה הלא אמרת כי אמר **ליני הלילה והיה בבקר אם יגאלך וכו' ואם לא יחפוץ וגאלתיך אנכי**, ואם כן תתבהלי בראותך שיעבור קצת מהיום או רובו ולא תדעי דבר ותתייאשי ותצטערי, אל תשיתי לב כי אם **שבי בתי** ותנוח דעתך **עד אשר תדעין** גם כי יעבור הגבול הנזכר, כי הלא גם אם יעבור יותר מעת הבקר לא יאחר היום, **כי לא ישקוט עד אם כלה הדבר היום.**

עוד יתכן כי חששה נעמי פן ייחל בועז מלהודיע לרות אשר נעשה ולהשיאה לו ימים מספר מפני הכבוד, ובזה תצטער רות בימים ההם בחשבה כי נתקרה דעתו ונתחרט ונמצא בזיונה לריק, לזה אמר לה **שבי בתי עד אשר תדעין** גם אם יעברו ימים, כי לא תהיה האריכות כי אם מידיעתך, אך ממציאות הדבר **לא ישקוט האיש כי אם כלה הדבר היום.** ואמר **איך יפול דבר** כלומר אל תאמר הלא לא יבצר מהיות הדבר אצלי בספק אם געלה נפשו בי, ומה גם בדבר אשר עשיתי אולי לא טוב היה בעיניו, לזה אמר מה שיכנס בחלוקת ספק הוא **איך יפול דבר** אם תהיה בחלק הגואל קרוב ממנו או בחלק בועז, אך מהעשות הדבר **לא ישקוט עד אם כלה הדבר היום.**

או **יאמר ותאמר שבי וכו'** מלשון **בשובה ונחת** וכמו **שובה ה' וכו'** (במדבר י לו), והוא בל תאמר רות ראי מה עשית כי הוכלמתי בשכב מרגלותיו ואולי לא יבוא אל הפועל, ואם יבוא אולי יגאל טוב ולא בועז וכדי בזיון שגליתי מרגלות אחר ואנשא לאחר, לזה אמר לה נוחי בתי כי נעשה עניינך, כי אין חסר רק ידיעתך **איך יפול דבר**, אך המציאות כבר הוא שיקחך בועז.

ושמא תאמרי אם מה' הוא אולי מאליו היה נעשה בלי אשכב מרגלותיו, לזה אמר מה שהרווחתי הוא כי אולי היה הדבר מתאחר ועתה **לא ישקוט כי אם כלה הדבר היום.**

או יאמר, עד כה אמרתי **לכי בתי השדה ואל הגורן** הלא הוא כי גם שדרך האיש לחזור אחר אבידתו, את כיבמה שהולכת אחר היבם כי אינה אבידתו.

ועוד כי הרוח המקשקש בה מצערתה על כן את תבקשי גואל למצוא מנוחה. על כן עד כה אמרתי **לכי בתי** לבקש, אך עתה **שבי** אתי כי כבר יגעת ומצאת. ועל פי דרכה באומרה **בתי** תרמוז על כי רוח בנה בקרבה כבת תחשב לה בבחינה זו, וגם זה לא תתעכבי הרבה רק **עד שתדעין איך יפול דבר**, כי אין ספק שטוב לא יגאל כי אם שהדבר יפול ממנו שודאי יפול, אלא שמה שלא נודע הוא איך יהיה אך לא המציאות.

או יחזור אל דברו של טוב שודאי הוא **שיפול דבר** מפיו כאשר היה שאמר **לא אוכל לגאול**, ואמרה אין צריך רק ידיעה **איך יפול** אך מציאות שיפול ידוע ולא יאחר, כי מה שעד כה היה הרוח מקשקש בך עד יגעת ומצאת, עתה נהפך אל האיש **כי לא ישקוט האיש** שנפשו תאבה אל הדבר **עד אם כלה וכו'.**

פרק ד

א ובעז עלה השער וישב שם והנה הגואל עבר אשר דבר-בעז ויאמר סורה שבה-פה פלני אלמני ויסר וישב :

ב ויקח עשרה אנשים מזקני העיר ויאמר שבו-פה וישבו :

ג ויאמר לגאל חלקת השדה אשר לאחינו לאלימלך מכרה נעמי השבה משדה מואב :

ד ואני אמרתי אגלה אֶזְנֶךָ לאמר קנה נגד הישבים ונגד זקני עמי אם-תגאל גאל ואם-לא

יגאל הגידה לי (ואדע) [ואדעה] כי אין זולתך לגאול ואנכי אחריך ויאמר אנכי אגאל :

ה ויאמר בעז ביום-קנותך השדה מיד נעמי ומאת רות המואביה אשת-המת (קניתי) [קניתי] להקים שם-המת על-נחלתו :

ראוי לשים לב, שהראוי יאמר ויעל בועז השער ולא (א) ובעז עלה וכו'.

ועוד אומרו והנה הגואל עובר וכו', כי היה לו לומר ויעבור הגואל וכו'.

ועוד אומרו אשר דבר בועז שהוא משולל הבנה, כי היכן דבר ומה דבר, ומה צורך להודיע כי בו דבר בועז.

ועוד מהו השינוי השם לקרא אותו פלוני אלמוני ולא קראו טוב כאשר קראו למעלה.

ועוד אומרו סורה שבה פה, כי מלת סורה מיותרת ונגדית,

וכן באומרו ויסר וישב.

ועוד באומרו (ב) ויקח עשרה אנשים וכו', אחר היות שם כל הסנהדרין מה צורך בעשרה אנשים אחרים, ואין לומר כי לא היו אז בשער הסנהדרין כי אם העשרה ההם, כי הנה אומרו אחרי כן (יא) ויאמרו כל העם אשר בשער והזקנים עדים, נראה שזולת הזקנים היו אנשי השער, וידוע כי שער הוא הבית דין הגדול אשר בו בועז שהיה ראש הסנהדרין.

והנה אומרו רבותינו ז"ל (כתובות ז א) שלקח עשרה אנשים לברך ברכת חתנים, והלא ראוי לדעת למה הקדים לקחתם טרם יכלה הדבר מי יכנוס אותה הוא או הגואל.

ועוד כי מהשבעים איש שבסנהדרין יקח אחרי כן עשרה או את כולם ויברך ברכת חתנים לפניהם, ולמה ייחד עשרה זקנים אחרים.

ועוד אומרו (ד) ויאמר לגואל וכו', כי הלא פסוק זה היה ראוי ליאמר אחר אומרו ואני אמרתי אגלה אֶזְנֶךָ וכו'.

ועוד אומרו (ג) השבה משדה מואב נאמר לבלי צורך.

ועוד אומרו (ד) ואני אמרתי שהוא משולל הבנה, שאם הוא לאמר אמרתי בלבי לאמר לך קנה כו' והנני אומרו קנה לך וכו', יאמר הענין וידוע שכך עלה במחשבה לאומרו.

ועוד מלת לאמר שהיא מיותרת וגם אינה לאמר לאחרים.

ועוד אומרו נגד היושבים ונגד זקני עמי, למה עשה שתי חלוקות והלא הכל היו יושבים, כי גם העשרה זקנים נאמר בהם **שבו פה וישבו**.

ועוד למה חרד בועז את כל החרדה הזאת לעשות אסיפת זקנים וכל העם אשר בשער, ולא קראו בינו לבינו ויודיענו הדבר ויצו עליו לגאול ואם לא יגאל יגאלנה בועז כי הוא אחריו.

ועוד מלת **גאל** שהיא מיותרת.

ועוד אומרו ואם לא יגאל שהראוי היה יאמר ואם לא תגאל.

והנה על קושיא זו אמרו רבותינו ז"ל (**רות רבה ז ח**) כי הבית דין ענו ואמרו **ואם לא יגאל הגידה לי**, אך לפי זה אין עונה על שאלתם, וגם אין אומרו **ואדעה וכו'** נמשך יפה אחר שאלת הבית דין ההוא.

ועוד ראוי להעיר כי מלת **ואדעה** מיותרת, כי מי לא ידע שאם יגיד לו שידע הדבר.

עוד אומרו (ה) ויאמר בועז כי הזכרת שמו יראה לבלי צורך, כי באומרו **ויאמר ביום קנותך וכו'**, ידוע הוא כי בועז הוא העונה אחר הגואל.

ועוד אומרו ביום קנותך וכו' מי חייב שיהיה ביום ההוא ולא שיקנה השדה היום ואת רות אחר ימים.

ועוד למה קראה **מואביה**

ולמה קראה אשת המת כי אין למת אשה, והיה לו לומר אלמנת המת.

ועוד אומרו מאת רות המואביה כי הלא לא היה לרות זכות בשדה למכור.

ועוד שהיה ראוי יאמר ואת רות המואביה קנית, הלא קניית השדה נזכר, וקחתו את רות לא נזכר כי אם ברמז באומרו **להקים שם המת וכו'**.

אמנם הנה הורה לנו שמואל הנביא ברוח קדשו, כמה השגיח הוא יתברך למהר להביא אל הפועל הזיווג הקדוש ההוא, ולהקים דבר עבדו אשר דיבר בועז והבטחת נעמי את רות באומרה **כי לא ישקוט האיש כי אם כלה הדבר היום**. והוא כי שלש תכיפות היו, כי אחר אמירת נעמי אל רות (**ג, יח**) **כי לא ישקוט האיש כי אם כלה וכו'**, מיד (**ד, א**) **ובעז עלה השער וכו'**, ומיד **והנה הגואל עובר** כי נעמי ובעז והעולה על כולם הוא יתברך מהרו הדבר לעשותו, וזהו אומרו **ובועז** ולא נאמר **ויעל בועז**, לומר נעמי הבטיחה **ובועז** מה עשה הזדרז **ועלה השער**, והוא יתברך הזמין את הגואל כי והנה הגואל הוכן שם ועבר.

ולבוא אל התכת הכתובים אומר, כי הנה בועז אמר אל רות והיה **בבקר אם יגאלך טוב וכו'** **ואם לא יחפץ לגאלך וגאלתיך אנכי**, שמשמעו שמיד בבקר יראה אם יגאלנה טוב ואם לא יגאל ביום עצמו יגאלנה הוא, וכן פירשה לה נעמי דברי בועז כאשר סיפרה לה אותם רות באומרה **שבי בתי וכו' כי לא ישקוט האיש כי אם כלה הדבר היום** שמשמעו כך. ומה גם

שאחשוב כי רות הבינה בדבריו באומרו **והיה בבקר אם יגאלך וכו'** שמיד בבוקר יכלה הדבר, ונעמי אמרה לה אל תתייאשי אם תראי שלא יכלה הדבר בבקר כי אם **שבי בתי ונוחי עד אשר תדעין וכו'**, כי אם לא יהיה בבוקר לפחות לא יעבור מהיום כי לא ישקוט כי אם כלה הדבר היום, באופן שהיה עם לבבו למהר הענין. על כן אמר בלבו אם אומר לגואל ביני לבינו, אולי יענה אחת משתים או יאמר שאתנה לו זמן להיות נועץ אם יעשה ואם יחדל.

או בדרך שני לומר כי עתה יגאל את השדה ואחר חדש או ימים יכנוס, או אולי יעקור את הכל, ויחשוב כי גם הנקבות בכלל לא יבוא עמוני ומואבי, וכמאמר רבותינו ז"ל (רות רבה ז ט) שאמרו כי עם הארץ היה, ואף אם ידע כי מואבי ולא מואבית, אולי יאמר כי אחר היות נשואי מחלון בגיות אין בה שייכות לדרך ייבום **להקים שם המת על נחלתו**, כי לא הניח בה מחלון רוח בקרבה לקום הולד על שם המת כמפורש בספר הזוהר כי משם יבנה אחיו המת, ואם כן היה לא יקום שם המת על נחלתו. על כן יעצוהו כליותיו לעשות שני דברים: **אחד לעלות השערה** אל בית וועד הבית דין הגדול, למען יבוש הגואל מהם לבלתי ידחה הדבר, ולהודיע לו בפניהם ענין מואבי ולא מואבית והיות **בזה דרך ייבום** כאשר נבאר בס"ד.

שנית להביא זולת הסנהדרין יושבי על מדין, עוד עשרה זקנים מחכמי העיר, שיהיו מוכנים לברכת חתנים, אולי הסנהדרין יהיו עסוקים בדין. ודעתו לאמר לגואל, הנה אלה מוכנים או ברך ברכת חתנים בפניהם אתה או אני לבל יתמהמה, וגם לא יהיה לו זמן להתייעץ, כי אם מיד באומרו **(ו) גאל לך אתה את גאולתי** יקחנה לו בועז מיד ויברך ברכת חתנים.

וזה ענין הכתובים, אמר **ובועז עלה השער** שהוא הדבר הראשון. וטרם בואו לעשות הדבר השני לקחת לו עשרה אנשים מזקני העיר להכין אותם לברכת חתנים, ראה **והנה הגואל עובר** אמר בלבו אם אקראנו מיד הלא אין כוונתי לדבר אתו עד בא העשרה אנשים, ואם אניחנו עתה ללכת לדרכו מתי יזדמן אחרי כן, על כן מה עשה קראו מיד ואמר לו **סורה שבה פה פלוני אלמוני**, כלומר אל תתמה שאיני מדבר עמך מיד, וגם על אומרי לך שבת במושב הסנהדרין, ומה גם בהיותו עם הארץ כמו שאמרו ז"ל, על כן אמר לו **סורה** כלומר על שאני מושיבך במקום מושב הסנהדרין אל תחוש, כי לא תשב בשורת הדיינים כי אם **סורה** והפרד ממושבם, ושה פה אצלי כי דבר סתר לי אליך, וזהו **פלוני אלמוני**, כלומר נסתר ושותק כאלם עד עוד מעט. ומה היה המעט שהיה חפץ שימתין, הלא הוא עד כי מה **שויקח בועז עשרה אנשים וכו'** ומיד התחיל לדבר לו.

ושעור הכתוב ובעז עלה השער וישב שם והנה הגואל עובר. ואיזה גואל היה, הלא הוא אותו אשר דבר בועז למעלה, הוא טוב, שדבר לה לאמר **אם יגאלך טוב**, אלא שיאמר **סורה**

שבה פה פלוני אלמוני, שלא קראו בשם טוב אלא **פלוני אלמוני**, והטעם כדי שימתין שיקח **עשרה אנשים וכו'**, על כן לעכבו שם אמר לו שיתעכב כי דבר סתר לו אליו.

וסיפר כי **(ב) ויקח וזימן עשרה אנשים וכו'** לברכת חתנים **ויאמר שבו פה** כלומר פה אתם יושבים, אך אחרי הדברים שנדבר פה תעמודו לברך ברכת חתנים.

ואחרי שבת האנשים ההם התחיל ואמר **(ג) חלקת השדה כו'**. והוא כי שתי גאולות הן:

א. גאולת השדה.

ב. גאולת רות.

ונקראת כניסת רות גאולה כמפורש למעלה, כי היא משועבדת אל צער רוחא דמקשקש במעלה ואל היבם וצריך לגאול אותה משעבודה.

ובראשון החל ואמר **חלקת השדה וכו' מכרה נעמי השבה** כלומר מאז שבה וכו', כי על כן הראוי הוא לבלתי התאחר יותר מלפדותו.

והלא תאמר נא הגואל למה הוגעתיך והכלמתיך בפני הסנהדרין והעשרה אנשים ולא דברתי לך ביני לבינך, אך דע לך כי אם לא היה הגאולה רק מהשדה לבד, הנה ואני אמרתי בלבי כאשר **מכרה נעמי** מאז שבה **משדה מואב (ד) אגלה אוזנך** כלומר ביני לבינך.

אמנם יש חלוקה אחרת שצריך לאמר אותה קנה נגד היושבים הם הסנהדרין, וגם נגד זקני עמי הם **העשרה אנשים מזקני העיר**, וזהו אומרו לאמר **קנה וכו'**. ופירש ואמר מה שצריך סנהדרין ועשרה זקנים, הוא כי **אם תגאל גאל** כלומר **אם תגאל את השדה גאל גם את רות**, כלומר ועל כן הוצרך סנהדרין לבל יעלה על רוחך כי גם המואביה נאסרה, כי הנה היושבים שהם סנהדרי גדולה הם השומעים זה שתגאל אותה, וגם על זה הם העשרה זקני עמי על הגאולה השנית שהוא לברכת חתנים, ובזה הורה לו בל ידחה הדבר מיום אל יום, כי אם **תגאל מיד גאל** גם את הגאולה השנית.

ושמא תאמר ואם לא יגאל הוא יתברך **את רות** משעבוד רוח המקשקש כי אין לה זיקת ייבום כי נשואי גיות היו ואיך אמרתי **גאל**, אל תחוש כי הנה **הגידה לי** אתה אם תגאל הגאולה הזאת השנית **ואדעה**, כלומר ואדע אני אם יגאל ה' אם אין לה זיקה או אם יש לה. ומה שתליתי הדבר בי ולא בידיעת זולתי, הוא **כי אין זולתך לגאול ואנכי אחריך**, ואם כן אלי נוגעת ידיעה זו, עם שגם זולתי מחכמי ישראל ידעו הדבר.

והנה למה שיודע היה הוא הדבר כמו שפירש אחר כך, ולא אמר ואדעה כמי שעתיד עדיין לידע אלא לסברת האחר, על כן הוסרה הה"א ממלת **ואדעה** שאין המשמעות גמור. אז **ויאמר** הגואל **אנכי אגאל** שהוא **הגאולה הראשונה** אך לא השניה.

והנה עדיין אפשר כיוון כי **השדה יגאל מיד**, אך את **רות** ימלך בעצמו אם יעשה ואם יחדל או יאחר חדש או ימים לגאול את רות, או שחושש כי גם הנקבות נאסרו ממואב לבוא בקהל או שאין בה יבום כי לא השאיר מחלון רוח במערה, לכן על כל אלה חזר **(ה) ויאמר בועז ביום קנותך וכו'** לומר אם כוונתך היא אחת מהשתים הראשונות או לימלך או להתעכב עד עשות השנית, דע לך כי לא כן הוא כי אם **ביום קנותך השדה** בו ביום **קנית את רות**, וגם אשר היה עולה בדעת שכיוונתה כי גם הנקבות הן בכלל האיסור, לא כן הוא כי אם את **רות המואביה** כלומר להיותה **מואביה** כי היא נקבה.

ועל הרביעית פן יאמר כי לא נחה רוח מחלון עליה לשיצדק בה ייבום, דע באמת כי גם שאמרתי **ואדעה** כאילו הייתי מסופק בדבר לא היה רק לסברתך, אך האמת הוא כי היא **אשת המת**, כי לא לדרך זנות בעלמא יתייחסו נישואיה עם מחלון כי אם לאישות, באופן כי אינו זר השאר בה רוח מחלון. וגם כיוון ענין זה באומרו **אשת המת**, לומר כי עדיין אחר מותו תקרא אשתו והוא כי רוחו בה, וזהו אומרו מתחילה **ומאת רות**, כי הלא הקשינו שלא הייתה רות המוכרת בעצם, אך כיוון כי קנה מה שעמה שהוא אותו הרוח אשר עמה, וזהו **ומאת רות כו' קנית** כלומר מה שהוא בא **מאת רות**.

ושמא תאמר האם נכחיש המוחש כי בגיות היו נישואיה עם מחלון, ואיך שרתה רוח מחלון איש הישראלי במעי מואביה, לזה אמר **המואביה** כלומר זאת היא **המואביה** הידועה, היא **הפרידה טובה שהייתה עתידה לבוא ממואב לצאת ממנה שורש ישי** אשר עומד לנס עמים, ומה גם למה שכתבנו למעלה **שהיא עצמה בת לוט הבכירה** ונתגלגלה אז לבוא לקחת לה **פרי המעשה שעשתה לשם שמים** בראשונה, כי על כן בשובה פה שנית בחינת קדושה הייתה בנפשה ולא יפלא הדבק בה רוח מחלון.

עוד כיוון באומרו ביום קנותך וכו' לומר הלא תאמר אלי מה זה מהרתי להכין **עשרה אנשים מזקני העיר** מלבד הסנהדרין, הלא הוא **כי ביום קנותך השדה מאת רות המואביה אשת המת קנית**, ולכן מעתה זימנתי עשרה אנשים פן יהיו הסנהדרין טרודים בדין כמדובר, ואפשר שעל כן נאמר **ויאמר בועז**, עם שיכוון כי בועז הוא האומר, לומר כי בועז להיות שהוא היה נחוץ לקיים מאמרו אמר **ביום קנותך וכו'**, אך מן הדין לא יוכרח יקח האשה ביום ההוא, ומפני כבודו שתקו כולם ובוש הגואל ונאלם והניח הדבר אל בועז, ובוועז התנכל לעשות את כל

הדברים האלה למען בושתי פני רות כי נכלמה לכבודו לגלות מרגלותיו, ואמרה לו **ופרשת כנפיך וכו'**, וגם הוא נדר לה **כל אשר תאמר אלי אעשה** כי הייתה כבר כקנויה אליו, וזה נרמז באומרו **קנית** וכתוב **קניתי**, כי רמז הכתוב כי כבר הייתה כקנויה לו לומר שעל כן בתחבולות עשה מעשהו כמדובר.

וַיֹּאמֶר הַגָּאֵל לֹא אוֹכֵל (לַגָּאֹל) [לַגָּאֵל-לִי] פֶּן-אַשְׁחִית אֶת-נַחֲלָתִי גָאֵל-לְךָ אֶתְּהָ אֶת-גָּאֲלָתִי כִּי לֹא-אוֹכֵל לַגָּאֹל :
 זֹזְתָּה- לְפָנַי בְּיִשְׂרָאֵל עַל-הַגָּאֵלָה וְעַל-הַתְּמוּרָה לְקִיָּם כָּל-דְּבַר שְׁלֹךְ אִישׁ נַעֲלוֹ וְנָתַן לְרַעְהוּ וְזֹאת הַתְּעוּדָה בְּיִשְׂרָאֵל :
 ח וַיֹּאמֶר הַגָּאֵל לְבַעַז קְנֵה-לְךָ וַיִּשְׁלַךְ נַעֲלוֹ :

(ו) ויאמר הגואל וכו'.

ראוי לשית לב אל ייתור אומרו לי.

וכן אל ייתור אומרו לך באומרו גאל לך.

וכן מה הוא ריבוי האת באומרו את גאולתי.

וכן אומרו כי לא אוכל לגאול שהוא מיותר.

ועוד אומרו פן אשחית את נחלתי, מה היא השחתת נחלה הזאת.

אמנם הנה אמרו רבותינו ז"ל (יבמות מח ב):

תניא רבי חנינא בנו של רבן גמליאל אומר מפני מה גרים בעולם הזה מעונים וייסורין

באים עליהן, מפני שלא קיימו שבע מצות וכו', רבי יוסי אומר וכו', הנה מכלל דברי

גדולי עולם אלה יראה כי הגר מעונה בעולם הזה וייסורין באים עליו.

ובזה נבוא אל הענין, והוא כי הנה בפתח דברי בועז אל הגואל היה **מכרה נעמי השבה**

משדה מואב, והנה זולת הכתוב למעלה ביייתור אומרו **השבה משדה מואב**, כיוון לשים לפני

הגואל כי מר לה לנעמי על ידי קחת כלותיה המואביות כי מלאה הלכה וריקם השיבה ה',

למען יתחמץ לבבו לבתי קרב אל רות למען ישאירנה לו, וזהו אומרו **השבה וכו' כי שבה נעמי**

כלומר לבדה מכל בני ביתה ונכסיה.

והנה הגואל גם שלא שת לבו אל כל אשר קרה לנעמי, יען כי היו אז גויות, לפחות שת לבו אל

ענין הגרים כי הם מעונים בעולם הזה, ועל כן חשש הגואל פן בסיבתה יאחזוהו ימי עוני

ויצטרך למכור נחלתו, באופן שאגב קנות השדה של מחלון לוקח גם האשה שתהיה סיבה

להפסיד את הנחלה של הגואל עצמו. וזהו אומרו **לא אוכל לגאול לי** כלומר הגאולה הנוגעת

לי בעצמי שהיא האשה, **פן** על ידה **אשחית את נחלתי**, שלהיותה גיורת והגרים מעונים בעולם הזה וייסורין באים עליהם ידבק בי עוני, ואצטרך למכור ולהשחית את נחלתי.

ורובה **האת** לרבות גם את נחלת השדה שיגאל מבית אלימלך. לכן **גאל לך** כלומר הנוגעת לך שהוא את האשה **גאל** אותה **אתה**, אשר אני רואה בך שממנה תעשה עיקר, וגם **את גאולתי** שמרבה גם **את השדה**. ומה שאני מוותר לך השדה, הוא על **כי לא אוכל לגאול** שהוא **את רות** כלומר ואתה תלית זו בזו.

(ז) וזאת לפנים בישראל וכו' (ח) ויאמר הגואל לבועז וכו'.

הנה מאומרו **וזאת לפנים בישראל**, נראה כי מנהג בעלמא היה, ומאומרו אחר כך **וזאת התעודה בישראל** נראה שהוא דין ולא מנהג. ואפשר לומר כי אמר **וזאת** היה מנהג **לפנים בישראל**, ואחר כך **וזאת התעודה בישראל** כי נעשתה תעודה ודין בישראל, והוא כענין כל מה שנהגו הסוחרים לקנות בהם שנעשה דין לגמור הקנין בו.

או **יאמר** וימשכו בו הכתובים הבאים, והוא כמו שאמרו ז"ל (**רות רבה ז ט**) כי הגואל עם הארץ היה. ובזה יאמר הנה **וזאת לפנים בישראל**, כי דווקא על הגאולה שהיא המכירה, ועל התמורה שהיא החליפין לקיים כל דבר מאלו **שלף איש נעלו וכו'**, וזה דווקא שהוא על גאולה ותמורה היא **התעודה בישראל** ולא על דבר אחר.

אבל הגואל ההוא שעם הארץ היה טעה וחשב שגם את **אשת המת** יקנה בועז לאשה בקנין, ועל כן ויאמר הגואל לבועז **קנה לך** כלומר קנה מה שהוא לך לעצמך **בנעל**. אך בעז כי ידע כי אין אשה נקנית בחליפין **שלף נעלו ויאמר לזקנים עדים אתם היום כי קניתי את כל אשר לאלימלך** כלומר בקנין חליפין זה, אך איני אומר כי קניתי את כל אשר לאלימלך ואת רות, כי אם **וגם את רות** כלומר **וגם את רות** ולא על ידי קנין, כי אם שעל ידי **קניית הנחלה** נעשית לי מעין זקוקה **להקים שם המת על נחלתי**.

עוד יתכן כי המחלוקת של רב ולוי אי קונין בכליו של קונה או בכליו של מקנה (בבא מציעא מז א), היה גם כן בין סברת הגואל לבעז, ובזה יהיה ענין הכתובים **וזאת לפנים בישראל** קודם מעשה זה, כי **על הגאולה כו'** לא היו מדקדקים ומחלקים בין כליו של קונה לכליו של מקנה, כי אם בכל גוונא **שלף איש נעלו** ונתן לרעהו בין יהיה הקונה הנותן או המקנה, והוא שהיו נוהגין כשניהם, כי כשהיה בכליו של קונה היה קונה מטעמא דקני לרב, וכשהיה בכליו של מקנה היה מטעמא דקני ללוי, אך לא נשאר הדין כך כי אם **וזאת התעודה בישראל** ומה היא התעודה הזאת, הלא הוא כי הנה **ויאמר הגואל לבעז קנה לך** שנתן כלי לבעז ואמר לו

קנה לך שהוא בכליו של מקנה, ולא רצה בעז כי אם **וישלף הוא נעלו** שהוא הקונה לקבוע הלכה בכליו של קונה. וזהו פירוש אומרו **וזאת התעודה בישראל** שהוא זאת שהורה בועז הוא מעין הזאת האמור למעלה **וזאת לפנים** שהוא זאת שעתיד לומר **שלף איש נעלו**.

ט ויאמר- בעז לדקנים וכל-העם עדים אתם היום כי קניתי את-כל-אשר לאלימלך ואת כל-אשר לכליו ומחלון מיד נעמי :
י וגם את-רות המאביה- אשת מחלון קניתי לי לאשה להקים שם-המת על-נחלתו ולא-יכרת שם-המת מעם אחיו ומשער מקומו עדים אתם היום :

הנה אומרו **עדים אתם** לבלי צורך הוא, כי אחרי אומרו בשעת הקנין **קניתי את כל וכו'** אין צריך לומר אתם עדי.

וכן מלת **היום** מיותרת.

ועוד אומרו וגם את רות וכו', כי אחר שאינה נקנית בקנין סודר שנקנו בו הקרקעות למה מזכיר קניינה עם קנין **כל אשר לאלימלך**.

ועוד למה מכנה אותה עתה בתואר **מואביה**.

ועוד למה אומר שהיא **אשת מחלון**,

ומה גם כי אחר מות מחלון היא לא אשתו והוא לא אישה ואלמנת מחלון תקרא ולא אשת מחלון.

ועוד אומרו ולא יכרת שם המת וכו', כי הלא בכלל אומרו **להקים שם המת על נחלתו** הוא **שלא יכרת שם המת**.

ועוד אומרו ומשער מקומו מה ענין שם המת אצל שער מקומו.

ועוד למה חוזר פעם שנית ואומר **עדים אתם היום**.

ועוד בפסוק שאחריו חוזר ואומר **והזקנים עדים** למה יאמר שהם **עדים**,

ומה גם אם חוזר אל אומרו **יתן ה' וכו'** שאין שייכות עדות בברכה.

אמנם הנה יראה מרבתינו ז"ל כי **העם אשר בשער** הנה הנם **סנהדרין גדולה**, **והזקנים** הם **העשרה אנשים מזקני העיר**, ואין ספק כי הופיע עליהם אור רוח הקודש, כי הלא ברכתם עשתה פירות ולא נפל דבר מדבריהם ארצה.

ונבוא אל ענין, והוא בשום לב אל מאמר הכתוב באומרו **ויאמרו כל העם אשר בשער והזקנים עדים**, כי אם מה שאמרו הוא **יתן ה' את האשה וכו'** הראוי יאמר ויברכו כל העם וכו' ואמרו יתן ה' וכו' כי ברכה היא ולא אמירה.

ועוד אומרו עדים הוא משולל הבנה, בין אם הוא שדבר זה אמרו העם אשר בשער שהם הסנהדרין, ואם אמרו זה הזקנים שנתייחדו לעדים, לא כן הוא כי לא נתייחדו רק לברך ברכת חתנים בעשרה.

וגם מה בא להודיע באומרו שהזקנים הם עדים, שלענין הברכה מה יתן ומה יוסיף היותה מפי עדים או מפי זולתם.

אך הנה בבוא הזוג הזה אל הפועל, הרהר בועז בלבו לומר מי יודע אם לעת כזאת עלי יתלחשו כל העם אשר בשער או זולתם, ועלי יחשבו רעה באומרם מה זה היה לגדול הדור ראש הסנהדרין לבוא לקחת לו בת גוי מקרב גוי אשר הבדיל ה' אותם מלבוא בקהל ה', כי גם בנות יולדו להם מכלל האיסור יצאו, הלא ישקיף וירא מי אביהן ותגעל נפשו במורם מהם והמבלי אין בנות בישראל שהורتن במילה וטבילה ולידתן בקדושה וטהרה, חלף הלך לו אל בנות פוטיאל שפיטמו אביה ואמה עגלים לעבודה זרה, ואם אדונים הוא איה כבודו, כי מי אדון בישראל שר וגדול כמוהו ישא אשה נכשל בה מחלון ומת תחת ידה, והמכשלה הזאת תחת יד בועז התיטב לה', ומי יסיר מלב ראשי עם הארץ לדבר ולומר ולהקשות.

אין זה כי אם מאז בעז בא **מבית לחם ויאמר לקוצרים ה' עמכם** שלום בפיו ידבר ועיניו לנוכח רות יביטו, ועד ממחר מערכי לב מענה לשונו תוך כדי דבור **למי הנערה הזאת**, כי הוא יורה כי חשק בה ויהי כמחריש עד עת מצוא זו אשה בעבור זעם שלשת חדשי המתנת הגירות אשר תמו בכלות קציר השעורים וקציר החטים כמדובר למעלה.

על כן להרים מכשול מדרך עם ה', בל יצא עתק מפיהם ולבל תהיה טינא בקרב לבם, ענה ואמר **אל הזקנים וכו' עדים וכו'**, והוא להודיע ולהודע כי **זאת האשה** לא כנשים מבנות הגויים המתגירות היא, כי זאת לא זאת השפלה כיתר גירות כי אם הגבה למעלה ואשרי שיאחז בה, כי הלא **זאת האשה אשר הוכיח ה' לבא לבנות לה בית מלכות בישראל**.

שנית כי דרך ייבום לה, כי כאשר כי ישבו אחים יחדיו ומת אחד מהם והוא נשוי ישראלית, הלא ישאיר מרוחו בקרבה להקים שמו בישראל על ידי אחיו, כן גם בזאת רוח מחלון דבקה בה והבן אשר תלד יקום על שם בעלה המת ויהיה גדול בישראל, באופן כי הטבתי אשר עשיתי.

והנה לחזק הדבר לעיני כל שומעיו, ענה ואמר **לזקנים וכל העם**, הנה בלי ספק **עדים אתם היום** כי לעיניכם **קניתי את כל אשר לאלימלך וכו'**. כן כדבר הנגלה הזה הוו עדים, גם באשר אנכי דובר באוזניכם, כי אמת הוא עם היותו בלתי נגלה כזה. וזהו אומרו **וגם את רות וכו'**

לומר וגם תעידו כי **גם את רות וכו' קניתי** כי נעשה כאילו יש לי זיקה עמה כבת ישראל השומרת יבם, כי הלא זאת היא **המואביה** כלומר **הידועה המעותדת לבוא ממואב** שהיא פרידה טובה באמת.

וגם מעלה שנית לה והוא כי **אשת מחלון** תקרא כלומר ולא אלמנת מחלון, והוא כי עדיין רוחו בקרבה **להקים את שמו מעין יבום**, וזהו **להקים שם המת על נחלתו**. **ועוד** אני מוסיף ברוח קדשי **כי גם לא יכרת שם המת**, והוא כי **בספר הזוהר** (ח"ג רטז ב) נאמר כי להיות איוב בן יבמה היו לו צרות, וכן דוד להיותו בא מיבמה נתעתד להיות נפל (**זוהר ח"א צא ב, ח"ב קג ב**) לולא קדמוהו זקניו אדם והאבות.

ועל דרך זה יאמר, דעו איפה כי הוולד שיולד המקים את מחלון יהיה בקרב עמו, **ולא יכרת מעם אחיו** כי לא ימות כי יחיה. **ולא עוד** כי אם יהיה מורה הוראות בישראל **שלא יכרת** גם כן מהיות **משער מקומו** שהוא מסנהדרין אשר בשער.

או מעין זה, והוא מאמרם ז"ל במדבר רבה (ג ד) וזה לשונם:
אלוהים מושיב יחידים ביתה (תהלים סח ז) כל הנושא אשה הגונה לו הקדוש ברוך הוא עושה אותם בתים, שנאמר **אלוהים מושיב יחידים ביתה**, ומוציא מהם בנים בעלי תורה אוסרים ומכשירים, שנאמר **מוציא אסירים בכושרות וכו'.** הנה כי הנושא אשה הגונה לו בשתים יתחתן.
א. שיהיה ביתו בית נאמן שלא יכרת זרעו.
ב. שיוצאים ממנו מורי הוראות בישראל.

וזה יאמר בועז ראו עתה איך אשה הגונה זאת לי, כי הנה השני דברים המיוחדים לנושא אשה הגונה לו כאן ימצאו וכאן יהיו,
על הראשון שהוא כי יהיה לו **בית נאמן שלא יכרת זרעו** אמר **ולא יכרת שם המת מעם אחיו**.

ועל השנית שהוא **שיוצאים מהם בנים אוסרים ומכשירים בעלי הוראה**, אמר **ומשער מקומו** שגם לא יכרת זרעו מהיות מאנשי השער הם הסנהדרין שהם אוסרים ומכשירים.

ועל כל זה שאמר ברוח הקדש אמר בועז להם **עדים אתם היום**, כי מעידים אתם עלי כי כן הוא ככל אשר דברתי שתהיו עדים על הדבר כי כן יהיה ולא אבוש, כי יבוא אמיתת כל זה בהמשך הזמן להגלות. אז **ויאמרו כל העם אשר בשער והזקנים** הם השתי כתות שדבר

אליהם בועז, ומה היה אשר אמרו הלא הוא **עדים**, כלומר עדים אנחנו כדברך שאמרת לנו **עדים אתם היום** מודים אנחנו ואומרים **עדים**.

או **שיעור הענין**, אתה אמרת שנהיה **עדים** שאמרת כך ברוח קדשך, ואנו אומרים **עדים** כלומר עדים ממש כי כן הוא כמאמרך, כי הלא גם בנו דבר ה' ברוח קדשו והננו **עדים** מעתה כי דברך אמת, ומלבד אשר היטבת לראות עוד יוסיף **ויתן ה' את האשה וכו'** כאשר נבאר בס"ד.

יא ויאמרו כל-העם אשר-בשער והזקנים עדים יתן- יהוה את-האשה הבאה אל-ביתך כרחל וכלאה אשר בנו שתיהם את-בית ישראל ועשה-חיל באפרתה וקרא-שם בבית לחם :
 יב ויהי ביתך כבית פרץ אשר-ילדה תמר ליהודה מן-הזרע אשר יתן יהוה לך מן-הנערה הזאת :
 יג ויקח בעז את-רות ותהי-לו לאשה ויבא אליה ויתן יהוה לה הריון ותלד בן :

הנה ראש הכתוב מבואר בקודם.

ולבוא אל כוונת השאר נשית לב אל אומרו (יא) **יתן ה' את האשה וכו'**, למה ידבר דרך סימנים ולא יאמר יתן ה' את רות כרחל וכו'.

ב. אומרו **הבאה**, כי היתכן כי מעצמה תבוא הביתה מבלי שילח בועז אחריה רעותיה או נערותיה יביאוה אליו.

ג. אומרו **כרחל וכלאה**, מה דמות תערכו לה לשתי אלו מליתר נשים אשר בנו שתיהם.

ד. אומרו **שתיהם** כי הלא התיבה מיותרת. ואות אחרונה מוחלפת מנו"ן למ"ם.

ה. מה צורך לדמותה לנשים מסוימות ולא ברכו ברכתן מבלי יאמרו כפלונית ופלונית.

ו. אומרו **ועשה חיל וכו'**, כי כמו שייחס הדבר אל רות עד כה באומרו **יתן ה' את האשה וכו'** שתהיה **כרחל וכלאה אשר בנו שתיהם וכו'** יסיים בה ויאמר ותעש חיל וכו'.

ז. למה עשה שתי חלוקות והן נראין כאחת, וגם את העיר קרא שתי שמותיה וחילקם אחד בכל ברכה חלוקה.

ח. אומרו (יב) **ויהי ביתך כבית פרץ**, המעט הוא היותם **כרחל וכלאה אשר בנו את בית ישראל** שחזרו לברכו שיהיה **כפרץ**.

ט. אומרו **אשר ילדה תמר ליהודה**, מי לא ידע כי פרץ הוא אשר ילדה תמר ליהודה.

י. אומרו **מן הזרע אשר יתן ה' לך וכו'**, האם היה עולה על לב שעל זרע שיתן ה' לה מאיש אחר הייתה הברכה שאומר **אשר יתן לך**.

יא. **אומרו מן הנערה הזאת**, מי לא ידע כי מן הנערה הזאת יהיה הזרע האמור.

יב. **למה** שינה תוארה שלמעלה קראה **אשה** ועתה קראה **נערה**,

ולא עוד אלא שנראה ששבה אחור כי הייתה **אשה גדולה** ובסוף הברכות נעשית **נערה**.

אמנם הנה המברכים האלה **נסתפקו אם היה זה דרך ייבום**, כי רוח מחלון במעיה לשוב **ליבנות וליקרא שמו בישראל**, או אולי רוח אין בקרבה כי הלא בגיות היו נישואיה ולא דבקה בה רוח אישה, אך הייתה צדקת ופרידה טובה העתידה לבוא ממואב. ועל כן חילקו ברכותיהם לשתיים, לומר אם **אין לה דרך יבום** כי אם היא אשה ככל המון נשים המתגירות לשום שמים, הנה זאת ברכתנו **יתן וכו' את האשה וכו'**, והוא כי היה מקום להיות לבו נוקפו באמור אליו מה זאת עשית, כי המבלי אין בנות בישראל חשקת בבת גויים עריצים.

שנית כי הלא **דרך האיש לחזר אחר האשה** (קידושין ב ב) ולא יתהפך, והנה זאת היא רדופה לבוא ביתך. וזהו **האשה הבאה אל ביתך**.

כי **על הראשון** אמר **האשה** כלומר האשה הידועה שהיא בת גוים עובדי עבודה זרה.

ועל השנית אמר **הבאה אל ביתך**, כי היא מבקשת ומחזרת אחרך,

ומה גם אם נתגלה להם בואה אליו **ותגל מרגלותיו**, באופן שהיא באה ורודפת לבוא ביתך. כי הלא על האחד אל תחוש, כי הנה זאת ברכתנו **שיתן ה' אותה כרחל**, כי בת גוי עריץ עובד עבודה זרה הייתה, ועליה עבד יעקב כמה שנים לחורב ביום ולקרח בלילה.

ועל השנית אמר **וכלאה** כי גם היא הלכה אל מטת יעקב תחת רחל, וגם אחרי כן הייתה רדופה אחריו **ותצא חוצה** לומר לו **אלי תבוא וכו'**,

ואין זה כי אם **מטוב כוונתן לבנות שתיהן את בית ישראל**, ולא שאחת מהן תבנה את בית עשו, כי הצד השווה שבשתיהן הוא כי כל ישעם וכל חפץ לבנות את בית ישראל, ושלא תיפול אחת מהנה בגורל עשו, פן תבנה את בית עשו, כי על כן היו **עיני לאה רכות** כי בכה תבכה לילה ויום בל תיפול בגורל עשו (בבא בתרא קכג א), וכן ברחל אמרו רבותינו ז"ל (ילקוט **תהלים** תשעב) והביאו **רש"י** ז"ל כי על כן אמרה (בראשית ל א) **הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי**, כי יראה פן יגרשנה יעקב ויקחנה עשו, והביא על זה **רש"י** ז"ל (בראשית ל כב) מאמר הפייט אדמון כבט שלא חלה צבה לקחתה לו ונתבהלה, וזהו **אשר בנו שתיהם** ועל כן לקחו להם דרך אנשים שהוא לחזור אחר האשה, והן היו מחזרות אחר האיש, וזהו אומרו **שתיהם** במ"ם, לרמז כי שתיהן תפשו דרך הזכרים וחזרו אחר האיש, אלא שלהיות הכוונה טובה אין לחוש כן גם בזאת.

ושמא תאמר כי אם הטהרת משני עיכובים הנזכרים הלא עוד שתיים רעות אחרות המעכבות את הברכה והם:

אחת כי היו לך שלשים בנים נשואים ושלשים בנות נשואות וכלן מתו בבית לחם (עיין בבא בתרא צא א), ומי יודע אם מטעם דבני תלוי במזלא (מועד קטן כח א)

או לסיבה אחרת אינך זוכה לבנים, או אולי המקום גורם, והיה טוב לך להיות משנה המקום.

שנית, והוא כי הנה היה מקום לבועז להרהר ולומר איזה הדרך ייטב בעיני ה' להצליחני בזיווג הלז, ומה גם להיות דרך **ייבום להקים שם המת על נחלתו** ולצאת ממנו זרע קדוש, אם שורש הדבר היה בעבירה, כי כשלקחה מחלון הייתה גויה, ומה גם כי הייתה העבירה באותה אשה ואיך ממנה יצא זרע קדוש להשיב נפש אשר חטא לאשמה בה, באופן כי יתחמץ לבבו וכליותיו.

על כן **על האחד** אמרו **ועשה חיל באפרתה וכו'** לומר כי במקום עצמו אשר ידע שכול שם יעשה חיל מיוצאי ירכו, ויהיה זרעו רם ונשא אנשי שם.

ויתכן רמז זה הטעם בהזכיר שתי שמות ואשר חילקם, האחד **בעשות חיל** והשנית **בקריאת שם**, והוא כי הנה תרגם המתרגם על פסוק:

ושלמון הוליד את בועז ושלמון אוליד ית אבצן נגידא הוא בועז צדיקא די על זכותיה אשתזיבו עמא דישראל מבעלי דבביון ובגין זכותיה וצלותיה עדא כפנא מארעא דישראל, עכ"ל.

ויתכן כי שתי הטבותיו רמוזים בשני שמות הארץ, והוא כי **הטוב הראשון** שהוא **שהציל את חיל ישראל מחרב אויב** רמוז **באפרת**, שהוא על פרי בטן וריבוי הפך כליה על ידי חרב אויב, **והטוב השני** שהוא **הצלה מרעב ללחם** רמוז **בבית לחם**. ועל כן ברכו אותו בשני הטובות: **האחד** שהוא **הציל את חיל עם ישראל** אמרו **ועשה חיל באפרתה** ששם זה רומז הענין ההוא כמדובר,

ועל השני שהוא **שהיה מוצלחים בעלי שם ושופע רב טוב** לעומת אשר הצילם משפלות שעל ידי הרעב אמרו **וקרא שם בבית לחם**, כי ממקום אשר העמידם על רגליהם בתת להם לחם יקרא שם בבית לחם, וזהו אומרו **ועשה חיל וכו'** ולא אמר ויתן לך ה' חיל באפרתה ושתקרא שם בבית לחם, כי אם ועשה כמצווה לו יעשה כדבר הנעשה מאליו בבחירתו, שהוא כי על ידי שתי זכיותיו יזכה כדבר הנעשה מעצמו.

והנה שלשת הדברים האלה אשר תקנו בברכתם, הוא, **אם לא דרך ייבום** היה הדבר רק **אשה גיורת כשרה במעשיה**. אך אם דרך ייבום הוא והכוונה היא להוציא ממנה את מחלון לעולם ליתקן והשתלם ועלות במעלות, ויקשה עליך הקושי האחרון כי איזה הדרך יתקן מחלון ויקנה רב טוב על ידי האשה שהוא עשה בה עבירה, הנה גם מזה אל תירא כי **ויהי ביתך כבית פרץ** שהוא ער בכור יהודה, שעם עשותו עבירה על ידי תמר, עם כל זה את **פרץ** שהוא **ער ילדה תמר** עצמה **ליהודה**, וזהו **אשר ילדה תמר ליהודה**, והוא כי כאשר אז נצטרפה זכות יהודה ותמר לתקן העיכוב שהיה **לער**, כן גם אתה עתה תצטרף זכותך עם זכות רות להועיל, וזהו **מן הזרע אשר יתן ה' לך** שהוא בזכותך **מן הנערה הזאת הידועה שהיא צדקת**, כי זכותה גם היא תסכון להיות מעיר לעזור אל התיקון.

או יאמר יתן ה' את האשה וכו' בהזכיר מאמרם ז"ל במדרש (רות רבה ח א) וזה לשונם:
 רבי אבא בר כהנא פתח (תהלים ד ה) **רגזו ואל תחטאו**, אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא עד אימתי הם מתרגזים עלי ואומרים לא פסול משפחה הוא, ולא מרות המואביה הוא?
אמרו בלבבכם על משכבכם אף אתם לא מאיסור שתי אחיות ראו עיקרכם **ודומו סלה** עכ"ל.

הנה אמרו ז"ל כי על גדפם אותו שהיה בא ממשפחה פסולה, הייתה תשובתו שיזכרו עיקרם שמשתי אחיות הם באים **ודומו סלה**, כלומר כי אל דעות ה' וידע איזה הדרך יוציא את זרע ישראל לעולם, וכאשר הדבר ההוא הלא כמו זר נחשב וטוב להודות כי הכל מאתו יתברך, כי יודע אליהם אשר לא מחשבותיו מחשבותינו כי כן יבנה בית ישראל, כן גם ענין רות הוא יתברך ראה והתקין כי בדרך הזה יבנה בית ממלכת ישראל וידומו, כי מי יבוא אחרי מלכו של עולם על אשר כבר עשוהו.

ונבוא אל הענין, והוא כי יתכן כי המברכים השלמים האלה לא נעלם מהם כי **דרך ייבום** היה הדבר **להקים שם המת על נחלתו**, ועל ידיעה זו הייתה ברכתם ואומרם, כי המה חילקו ברכותם לשלשה חלקים:
אחד ברכה לרות,
והשנית לבועז,
והשלישית לזרע אשר יתן לו ה' מן הנערה הזאת.

והוא כי המה ראו כן תמיהו על צד ניגוד אל ההצלחה בכל אחד ממעמד שלשת הדברים, ובאו בברכת טוב לתקן כל אחד ואחד, והוא כי מצד רות הלא היה הניגוד העלבון שהיו עולבים את

דוד באומרם אליו שפסול משפחה הוא שהיה מרות המואביה, כי גם שנאמר שלא נעלם מהם **כי מואבי ולא מואבית**, עם כל זה היו עולבים אותו **שממשפחה פסולה בא**, כי לא יבצר שאביה וכל זכר במשפחתה פסולים לבוא בקהל, והנה תשובתו אליהם הייתה כי ישיתו לב כי **משתי אחיות באו וידומו סלה**.

וזה אחשב בענין הכתוב שכיוונו המברכים האלה להעלות ארוכת הקושיא כאשר העלה אותה דוד המלך ע"ה, וזה אומרם **יתן ה' את האשה וכו'** עם היותה ממשפחה פסולה לא יבצר ברכת טוב על ידה לבנות ממנה, כי הלא יהיה **כרחל וכלאה** אשר בהיותם **שתיהם** כאחת שהוא **איסור שתי אחיות**, **בנו את בית ישראל**, כן גם שיראה הרואה בזה דבר בלתי מתקן, גם היא תבנה ביתה כרחל ולאה כי הכל בהשגחה מאתו יתברך, וכאשר על ידי מה שהיה נראה דבר זר יצא טוב, כן גם בזה **כי אל דעות ה' וידע כי זה הוא הטוב והנאות**, והוא ממש תשובת דוד אל המרגיזים אותו בעלבון ההוא.

ולהורות שאין הכוונה להטיל פסול בישראל שנולדו על ידי איסור ערווה, כי אם לומר שכאשר הוא יתברך לא בנה את בית ישראל באופן משולל פתחון פה של שתי אחיות מהטעם הגלוי לפניו יתברך כן הדבר הזה, אך לפי האמת לא היה לו ליעקב עוון אשר חטא בדבר, כי הלא קודם מתן תורה היה, ולרמז זה כתב שמואל הנביא בספר הזה אשר כתב **שתיהם** במ"ם במקום נ"ן, שהוא שמה שחסר ממ"ם עד נ"ן הם עשרה, לרמז כי מה **שבנו שתיהם את בית ישראל** היה בזמן שהיה העולם חסר עשרה דברים שהם עשרת הדברות, כלומר שהיה קודם מתן תורה, אלא שרומז ראה משם כי מי שבירך את בית ישראל בפתחון פה ההוא, הוא יברך את רות כמדובר.

ועל מה שהיה ניגוד לעכב את הברכה מצד בועז, והוא כי הלא יש בדבר פקפוק כי הנה לא זכה בעז לבנות בעיר ההיא וקבר שלשים בנים ושלשים בנות במקום ההוא, על כן אמרו הנה הבן הראשון לא לך יהיה הזרע **רק להקים שם המת**, אך בנים אשר תוליד אחרי כן שלך הם נקראים על שמך, ונברך כי זולת הבן הראשון תעשה **לך חיל** כלומר חיל שלך על שמך, ואם שם לא זכית ליבנות על כן תעשה קצת שינוי השם אל המקום לקרא אותו **אפרתה**, והוא כי עיקר שם המקום הוא **בית לחם** כמה דאת אמר (מיכה ה א) **ואתה בית לחם אפרתה** שהיא ככינוי על השם העצמי, וכן באומרו (בראשית מח ז) **בדרך אפרתה היא בית לחם**, כלומר כי שמה העצמי היא **בית לחם**. ואם לא תוליד רק אחד אשר הוא **להקים שם המת** לזה אין צריך שינוי שם המקום, כי אם **וקרא שם בבית לחם** שהוא שמו העיקרי.

או יאמר הנה תירא פן ימותו בניך פה כאשר בתחילה, או פן לא תרים ראש לצאת עליך שם כשם הגדולים כי ירדת בעיני ההמון, אל תחוש, כי הלא ברכתנו היא שבמקום שאבדת חיל בנים ובנות אשר היו לך שם, תחזור ותעשה חיל וזהו **ועשה חיל באפרתה**. ועל אבדך השם מלזות שפתים על נשואין אלו אל תחוש, כי **וקרא שם בבית לחם** מקום אשר בו היה מעשה הלזות שפתים שם תקרא שם גדול כי לא יעכב לך דבר.

ועל הדבר השלישי שהוא על הנוגע אל הזרע, והוא שהיה מקום לדבר ולומר בעז בלבו איככה אוכל וראיתי הצלחה בזרע הבא לי **מן הנערה הזאת**, והלא קל וחומר הדברים אם מהאשה אשר לקחתי לי מזרע ישראל באישות גמורה, לא הצלחתי בזרעה והולדתי לבהלה וקברתי ששים בנים ובנות גדולים וטובים, ואיך מזאת שפיטמו אביה ואמה עגלים לעבודה זרה, ושלא על ידי חופה וקידושין וברכת חתנים גלתה מרגלותיו ותשכב אצליח בפרי בטנה. על כן ענו ואמרו **ויהי ביתך כבית פרץ אשר ילדה תמר ליהודה** כי כאשר יהודה קבר שני בניו אשר ילדה לו אשתו בדרך אישות גמורה, ולא הצליח כי אם בפרץ אשר ילדה תמר ליהודה הבא על אם הדרך לשכב אצלו להיות עמו, **כן יהי לך מן הזרע אשר יתן ה' וכו'**, וזהו **ויהי ביתך כבית פרץ אשר ילדה תמר ליהודה** כי אפילו שלה אשר נשאר לו מאשתו לא גדל אחת מני אלף במעלות פרץ וזרעו, ואל תתמה כי הלא הוא **מן הנערה הזאת** שהיא המיוחדת לבוא, לצאת ממנה ממלכת ישראל, כי באה לקבל שכר פעולתה שעשתה עם אביה לשם שמים, שודאי שלא יהיה שכרה כמו אכזב.

או מעין הקודם, והוא כי יראה מספר הזוהר (ח"ב ק ב, ח"ג רטז ב) כי **כל הנולד בדרך ייבום מעותד ליסורין ומות**, ועד ממהר דוד שלולא קדמוהו המטיבים לו היה נפל, ועל כן היה אפשר יהרהר בעז ויאמר הלא אם דרך ייבום לי, אוי מי יחיה מן הזרע אשר אוליד ממנה, לזה אמר **ויהי ביתך כבית פרץ** שאדרבה הוא וכל זרעו חיים וחסד וכסא כבוד היו להם.

או יאמר ויהי ביתך וכו', לומר הלא תהרהר בועז כי כל ישעך וכל חפצך בזה הוא **דרך ייבום להקים שם המת**, והנה אין זה צודק רק כאשר הייתה אשת המת ישראלית ואישה איש הישראלי, שידבק בה מרוחו אליה רוח מקשקש במעהא, כמאמר **ספר הזוהר** שממנו יושנת המת להקים את שמו בישראל, אך אם איש ישראל נשא מואביה כמחלון ומת, איזה הדרך הלך רוח בן הישראל וידבק בבטן נכרית להשאיר אחריו ברכה ליבנות ממנה שיקרא שמו בישראל, ואם כן זיקה אין כאן ייבום אין כאן. לזה אמרו **ויהי ביתך** אשר נישואי מחלון לא באישות היו **כבית פרץ אשר ילדה תמר ליהודה** אשר נישואי **ער** שהוא פרץ היו באישות גמורה, כי לא יעכב אל הייבום מה שהיו נישואי מחלון בגיות, לומר שלא חלה רוח מחלון בקרבה, כי הלא לא כל הנשים שוות כי לו הייתה נפש אחרת תחת נפש רות שהייתה נשאת

בגיות לראובן ומת ראובן ותתגייר היא ותינשא לשמעון אחיו, לא תורת ייבום יאמר לו, כי כל רוח ראובן אין בקרבה להקים את שמו על ידי אחיו, אך לא כאלה חלק רות כי היא המיוחדת לבוא ממזאב להוציא ממנה מלכות בית דוד, ומאז הייתה בת לוט עם אביה יעדה הוא יתברך להביאה לכל הגדולה הזאת, ואין ספק כי מיום הולדה הוכנה לכך ומאז מטוהרה הייתה בצד מה מבחינת חיצונית הקרוב קרוב אל הקדושה, ומה גם למאמרנו למעלה כי היא עצמה הייתה בת לוט הבכירה, כי מאז נחשב לה זכות והביאה יתברך לקבל שכרה, כי ודאי באה בהכנת טהרה, ועל ידי כן מצאה מקום רוח מחלון לחול בה מבכל יתר נשים מואביות, וזהו אומרו מן הזרע וכו' לומר מה שאמרנו הוא להיות מן הזרע אשר יתן לך ה' מן הנערה הזאת כי זאת היא מיוחדת מכל השאר כמדובר.

או יהיה אומרו מן הזרע לומר מינך ומינה יהיה הוולד כפרץ רב האיכות, שהוא מן הזרע אשר יתן לך, ומינה שהוא מן הנערה הזאת, כלומר ממה שבנערה שהוא מן הרוח שבמעיה כי לא נעדרה רוח ממנה, למה שהיא הזאת בייחוד כמדובר.

או יאמר ויהי ביתך וכו', לומר אל תאמר נא בועז מה זה היה לבוא הייבום הלז דרך עקומה, ולו חפץ בייבום היה משאיר את כליון והוא יבנה את בית אחיו, או את אחיהם הקטן כמאמר רבותינו ז"ל (רות רבה ג ח) על פסוק אני מלאה הלכתי וכו' כי בבואן שדי מזאב הייתה נעמי מעוברת וגם אותו הוולד מת, ולמה לא השאירו יתברך להקים זרע לאחיו ויהיה היבום דרך ישרה, לזה אמר ויהי ביתך וכו' לומר אילו היה הייבום הלז על ידי אחיו, לא היה יוצא הוולד גדול האיכות כפרץ רק כזרח ודומה לו, ולא קמה בזרעו ממלכת ישראל, אך עתה בהיות על ידך יהי ביתך כבית פרץ גדול האיכות והמעלה, כאשר היה שקרה ליהודה שהיה יכול לייבם שלה בנו ולא רצה יתברך כי אם שייבם יהודה, והטעם כאשר כתבנו בביאור התורה בס"ד.

והוא כי הנה ידוע כי פרץ וזרח הם ער ואונן, ולכן אם היה מייבם שלה לא היה מביא רק את אונן אך לא את ער, כי הנה בית אחד הוא בונה ואינו בונה שני בתים, וידוע כי את השני הוא בונה בלבד, אך חפץ ה' יצא גם ער לעולם להוציא ממנו רב טוב לבית ישראל, כי נפשו גדולת האיכות בצעם, על כן חשב מחשבות הוא יתברך לבלתי ידח ער אם היה מייבם שלה, ואנה ליד יהודה ייבם הוא, למה שעל היות יהודה גזע שממנו חוצבו ער ואונן יעצר כח לשוב להביא את שניהם ולבנות שני בתים את ער ואת אונן הם פרץ וזרח, וזהו אומרו פה כבית פרץ אשר ילדה תמר ליהודה, לומר מה שילדה תמר את פרץ הוא להיות ליהודה, מה שאין כן אם הייתה לשלה שלא הייתה יולדת את פרץ כי אם את זרח.

ושיעור הכתוב ועניינו לומר, אל יהיה זר בעיניך למה לא עשה ה' את הייבום הלז על ידי אח, כי הלא בהיות ביתך, ולא בית אחי מחלון יהיה **כבית פרץ אשר ילדה תמר ליהודה**, לומר מה שילדה **תמר את פרץ** הוא להיותה **ליהודה**, מה שאין כן אם ילדה לשלה שלא הייתה יולדת את פרץ כי אם את זרח, כן יהיה חשוב כפרץ אשר תוליד להיות על ידך, וזהו **מן הזרע אשר יתן ה' לך** כלומר לך, מה שאין כן לאח לו שלא היה מביאו כל כך בשלמות כאשר תביאהו ותטעהו אתה כי רב זכותך, כי אם ידמה לזרח וכיוצא בו שלא הצליח זרעו למלוכה. ומה שצריך כל כך הכנה הוא להיות **מן הנערה הזאת**, כי סוף סוף משורש חיצוניות הייתה והלוואי להיות כפרץ אשר תלד יצטרך להיות על ידך.

ולמאמרם ז"ל **בספר הזוהר** (ח"ב קג ב) כי **בועז הוא יהודה** עצמו יערב יותר מאמרנו זה.

גם ירמוז באומרו **מן הזרע וכו'** מאמרם ז"ל בבראשית רבה (נא י) ובמדרש חזית על פסוק ונחיה מאבינו זרע, שאמרה, אותו הזרע שעתיד לבוא ממקום אחר שהוא מלך המשיח נחיה מאבינו, וזה יאמר **מן הזרע** מהידוע **אשר יתן ה' לך** שאתה **מפרץ** ולזרעו נתייחד הדבר, והוא **מן הנערה הזאת** כי היא אשר נתייחדה לבוא לקיים מאמר זקנתה באומרה אותו הזרע העתיד וכו', ומה גם אם היא הבכירה עצמה שיצדק אומרו **מן הנערה הזאת** כאמור.

(יג) **ויקח בעז את רות וכו'**. למען דעת צדקות ה' אלוהים הופיע את רוחו לשמואל הנביא להודיע ולהודע צדקות צדיקים, כי הלא מי ימלל גבורות בועז ישמיע תהילתו, כי לא קרב אליה כאשר באה אל המשכב אשר הוא שוכב שם **ותגל מרגלותיו ותשכב**, כי כל השומע יצחק ולא יאמין באמת באמור כי לא איפה מי יכזיבו וישימו לאל מלתו באומרה כי קרוב אדם לעצמו, על כן דברי אלוהים חיים ברוח קדשו יעידון ויגידון כי לא קרב אליה בלילה ההוא, כי אם אחר ליקוחיה על ידי חופה וקידושין וברכת חתנים.

וזהו אומרו **ויקח בועז את רות** שהיא קדושין וגם חופה, וזהו **לו לאשה** כלומר ותהי לו לבדו שהוא ייחוד הנקרא חופה, ועל ידי כן קנאה לאשה, ואז **ויבא אליה** לומר אחר הדברים האלה שהן קדושין וחופה הוא מה **שויבא אליה**, אך קודם לכן שהוא בלילה ההוא שנדדה שנת בועז **ויחרד האיש וכו'** לא בא אליה. ועדותו זו יתברך ילמדנו להועיל למען **יהי כבוד חברנו חביב עלינו**, כי נשא קל וחומר ומה אם אלוהי העולמות כולם חס על כבוד אדם מן האדמה, ומה גם עתה איש לאיש כערכו שיענדנו עטרות לו ויחוס על כבודו.

ואמר כי כאשר רות עשתה את שלה לשם שמים ותלך לה אל בועז לידבק בקדושה ולא אחרי הבחורים, וגם בועז עשה את שלו ונשבע ליצרו ולא קרב אליה עד עשות ליקוחין גמורים, גם ה' עשה את שלו **ויתן ה' לה הריון** ויחס עליה אז יותר לעשות העיקר למענה, יען כי נכלמה

לשם שמים, למען יבינו כל כי את טוב לבה ראה אלוהים שהוא לבלתי צאת ריקם מזרע קדוש, לכן **נתן ה' לה הריון ותלד בן**.

עוד יתכן כיוון לומר, כי הנה מצות הייבום היא ביאה ראשונה (יבמות כ ב) והנה יש בלתי מתעברות מביאה ראשונה (יבמות לד א), אמר ראה נא איך גם ה' היה ממחר להוציא הזרע הקדוש ההוא אל העולם ולהביאו בעיקר ביאת המצווה, כי הנה בביאה ראשונה מיד נתן לה הריון ותלד בן, וזהו אומרו **ויבא אליה ויתן ה' לה וכו'** כי מיד בבואו אליה נתן **ה' לה הריון**. גם לא קדמה נקבה כי אם **ותלד בן**.

או יאמר שעם שהיא בחורה ואישה זקן ודרכו להזריע תחילה ולהוליד נקבה, נתן **ה' לה הריון** תחילה להזריע קודם, ועל ידי כן **ותלד בן** ולא בת, וכמו שאמרו ז"ל (**בראשית רבה** טו ג) על פסוק (**בראשית כז כח**) **ויתן לך האלוהים כו'** שהוא יתן ויחזור ויתן שהוא על תוספת הוא"ו, על דרך זה יאמר כי נוסף על רוח מחלון המקשקש במעיה הוסיף הוא יתברך מדיליה, **ויתן לה הריון** לגמור הדבר **ותלד בן**.

והנה נראה **מספר הזוהר** כי המגולגל הוא מעלמא דמותא, ועל כן הלידה תתייחס אחר האשה כמה דאת אמר (דברים כה ו) **והיה הבכור אשר תלד**, ועל כן בן היבמה מעותד אל המיתה, על כן אחשבה כי לתת הוא יתברך מתנה שלמה וקיימת לכן נתן לה מתנה, מה שאין כן לשאר יבמות, כי **ויתן ה'** הוא השם הגדול מעלמא דדכורא **לה הריון**, שעל ידי תתו יתברך לה ההריון ולא משם של עלמא דנוקבא יהיה סופו להתקיים בעצם.

ובמדרש (נדה לח ב):

ויתן ה' לה הריון כל הנשים יולדות למנין הריון, ע"כ.

ויראה מאמרם זה הפך הפסוק, כי מהפסוק נראה כי נתן ה' לה דבר בייחוד, ולפי דבריהם הוא דבר כולל לכל הנשים, ואם כן איך יאמר **ויתן ה' לה**. ואחשוב יאמר כי למה שהיא באה לבדה עם נעמי משדי מואב, וגם הייתה בשדות בועז ללקט עד כלות קציר השעורים וקציר החטים, והלא מי יסיר מלב עם הארץ מלהרהר ולומר, מי יודע אם בבואנה בית לחם משדי מואב או בלכתה בדרך בערב היא באה מן השדה העירה או בבקר היא שבה אל השדה, אם לא פגעו בה בני בלייעל והתעללו בה, לכן מה עשה הוא יתברך מעת לקחה בועז **ויבא אליה**, נתן הוא יתברך **לה הריון** שהוא בצמצום, שעברו ימים כמספר הריון שהם רע"א יום שהוא הריון מצומצם אל כל הנשים, ואז **ותלד בן** למען ישימו יד

על פה ויאמרו כל העם כי הן לו התעללו בה מקודם ויתהר למו, לא הייתה יולדת בצמצום כמלת מספר עיבור אשר לכל הנשים מביאת בועז עד לדתה לא פחות ולא יותר.

יֵד וְתֹאמְרָהּ הַנָּשִׁים אֶל-נַעֲמִי בְרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר לֹא הִשְׁבִּית לָךְ גֹּאֵל הַיּוֹם וַיִּקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל :
טו וְהִיא לָךְ לְמָשִׁיב נֶפֶשׁ וּלְכֹלֵל אֶת-שִׁבְתְּךָ כִּי כִלְתָּךְ אֲשֶׁר-אֶהְבֶּתְךָ יִלְדְתוּ אֲשֶׁר-הִיא טוֹבָה לָךְ מִשְׁבַּעַה בָּנִים :

במדרש (רות רבה ז יד)

אמרו רבותינו ז"ל: **מה היום הזה** רודה ברקיע כך יהיה מזרעך רודה ושליט בישראל לעולם ע"כ.

וראוי לשית לב מי הכניסם לדרשה זו שאין ממנו בכתוב כלום.
ועוד שאם הכוונה באומרו שכאשר היום רודה לעולם כך יהיה מושל בישראל לעולם, לא יתכן, כי הלא מחורבן בית ראשון נפסק מלכות בית דוד.
ועוד איך יצדק אומרו מה היום רודה ברקיע.
 אך הנה הוקשה למו אומרו **(יד) היום** שהיא מלה מיותרת ובלתי צודקת. כי הלא אם לפי הפשט, אומרו גואל על גאולת השדה או על האשה נאמר ולא על הילד. ואם כן אם הכוונה היא לומר **שלא השבית לה** את בועז מלגאול, לא היום הוא כי אם מן היום שגאל את השדה ואת האשה.
 ואם הוא שעתה הוכר היותו **גואל** הלא לא היה צריך ראייה. (וגם) [ואם] הוא על קריאת שם לא יקרא גואל על כך.

ועוד אומרו ויקרא שמו, שאם הוא שיקים שם המת על נחלתו, היה ראוי יאמר ויקרא שמו על נחלתו. על כן פירשו שהוא על מלך המשיח, שנאמר עליו (תהלים עב ח) **וירד מים עד ים ומנהר עד אפסי ארץ** שימשול בכיפה, וזהו מה היום הזה שהוא רודה ברקיע על כל הכיפה, והוא כי גלגל יומי הוא רודה ומכריח את כל הגלגלים לסבב העולם בעשרים וארבע שעות, וגם הפך תנועות כל גלגל מהם שהם תנועתם ממערב למזרח ובזמן רב כל אחד ואחד לפי שיעורו, והוא מכריחם לסבב עמו העולם פעם בכל יום ממזרח למערב, כך יהיה בזרעך רודה בכיפה ושליט בישראל לעולם, לומר כי כאשר יבוא זמן ממשלתו יהיה רודה בכיפה בכללות האומות לרדותם, כי יוכיח במישור לאפסי ארץ, אך לישראל לא ירדה בם כי צדיקים יהיו **כל הנשאר בציון וכו'**, אלא שיהיה שליט בישראל לעולם מאז. וזהו לדעתם פירוש **ויקרא שמו בישראל** שהוא כי אין היותו רודה בכיפה אלא לאומות, אך לישראל לא יהיה רק **שיקרא שמו בישראל** שהוא מלכם בייחוד לעולם עם היותו מושל בכל.

ועל פי דרכם רמזו **סוד ה' ליראיו**, אך כמטמין ברמז כדרך רבותינו ז"ל להסתיר דבר, והוא באומרו כך יהיה בזרעך כי הלא לא בזרעה יהיה הרודה ושליט כי אם בזרע בועז ורות, אך רמזו כי ענין רות ובוועז דרך ייבום היה, כי עובד הוא מחלון אשר נתגלגל מן הרוח אשר נשאר ממנו ברות, באופן כי מזרע נעמי יתייחס הגואל העתיד.

ועל פי הדברים האלה יאמר על דרך הפשט בשום לב אל אומרו לא השבית לך גואל, כי אין לשון זה צודק אם לא אם היה לה גואל ונעדר ממנו והיה כמתייחס, **ולא השבית לו ה' גואל** ממקום אחר מה שלא יצדק זה בנעמי. אך יאמר הנה **ברוך ה'** כי הפליא חסדו לכל המון ישראל ולמחלון שנקרא שמו בישראל ולך נעמי. והוא כי הנה אמרו רבותינו ז"ל (**רות רבה ב** ה) למה נקרא אלימלך שהיה אומר אלי תבוא מלכות, כי היה צופה ברוח הקדש שהיה בו כנראה מרבותינו ז"ל, כי מזרעו יצא מלכות, כי הוא משלשלת פרץ, כלומר כי אליו יאתה יותר מצאת משלמון או טוב אחיו, והנה במותו והתם כל זרעו נשאר כמו אכזב ולא יצא הגואל הבא מדוד רק מבוועז שהוא משלמון, על כן חכמות נשים באו וינחמוה כי גם בהן אחיותיה רעותיה הופיע רוח הקדש.

ומה גם למאמרם ז"ל (**רות רבה ז יד**) שאמרו אלמלא ברכתן של נשים נתקעקה ביצתן של זרע דוד בימי עתליהו, וזה יאמר מאמרן **ברוך ה'** כי אשר חשב אלימלך שאליו תבוא מלכות שהוא ממנו וממך, והיה נראה שכבר נתבטל הדבר כי כלה זרעכם ושמכם, הנה היום הזה אנו משבחים לה' **כי לא השבית לך גואל** העתיד, כי גם עתה ממך יצא כי דרך יבום היה, וזה הוא מחלון בנך מן הרוח אשר נטע בה, הנה כי דרך כלל ממך יצא טובה לכל ישראל, וגם מחלון עצמו טוב לו בזה כי **ויקרא שמו בישראל**, וגם לך בעולם הזה כי הלא והיה לך למשיב נפש וכו', והוא מאמרם ז"ל בגמרא שאין על האשה חובת פריה ורביה אבל יכולה לומר בעינא חוטרא לידא ומרא לקבורה (כתובות סד א), וזה יאמר הנה זה יהיה לך כבן כי הנה לך בו מרא לקבורה והיינו לך למשיב נפש, שאין לנפש המת שובה ונחת אם לא יקבר, באופן שעל ידי היות לה מי יקברנה יש לה משיב ועושה נחת רוח לנפשה. ועל חוטרא לידא אמרו ולכלכל את שיבתך.

ושמא תאמר כי זה לא נאמר רק בבן בטנה של אשה אך לא בבן כלתה מאיש אחר, לזה אמר, מה דסליקנא מינה שהוא **(טו) והיה לך למשיב נפש וכו'** יפה אמרנו שהוא כאילו את ילדתו, כי הלא **כלתך אשר אהבתך ילדתו**, והוא לומר הנה מאז היו כלה וחמותה בעולם מצינו חמות ממאנת להשלים עם כלתה ומקל וחומר כלה בחמותה. והנה ראינו **כי כלתך אשר אהבתך** אשר זה לה היפך כל הנשים והיא ילדתו, הנה אין זה רק כי שתיכן חשובות

כאחת ובנה בנך יקרא. וזה יהיה במה שכתבנו למעלה על פסוק **ורות דבקה בה** (א יד), כי מאז נשקה נעמי את שתי כלותיה שהיה לאדבקא רוחא ברוחא, בנשקה את רות מצא מין את מינו ונעור לדבקה בה, מה שאין כן בערפה ועל כן חשובות כאחת כמדובר.

או יאמר שני הטעמים: באומרו **כלתך אשר וכו'** כי שני פעמים יש ליחשב שתיהן כאחת. א. היות מאז רוח מחלון בנה בקרבה. ב. על האהבה המתהווית בין השווים אשר הייתה בהן על ידי דבקות רוחא ברוחא.

ושני הטעמים נכללו באומרו **כלתך אשר אהבתך ילדתו** לומר **כלתך אשר אהבתך** הייתה עדיין כשילדתו, כי לא הוסר ממנה תואר היותה **כלתך** עד שילדתו, כי כל עוד רוח מחלון בקרבה עדיין כלתה תקרא, כאילו עוד רשות בעלה עליה עד עת ללדת, כי מאז הוסר ממנה רוח בנה הרי **הטעם הראשון**.

וגם הטעם השני כי **אשר אהבתך** מאז, היא אשר **ילדתו**, כי עם שנשאת לאיש אחר ותלד לו עדיין אהבתה בה קשורה בנפשה. ועל מאי דפתחו ביה שאמרו **אשר לא השבית לך גואל** אמרו **אשר היא טובה לך וכו'**, לומר אל יקשה בעיניך שייחסתי טובת המצא גואל אליך, עם היות כי העיקר הוא לאישך כי מחלון הוא חוטר מגזע אלימלך וכל טוב היוצא ממחלון ישמח אביו, כי הלא גם לך תתייחס הדבר, כי הלא **היא טובה לך**, כי מאשר זכתה על ידך היא טובה ותועלת לך מאילו ילדת **שבעה בנים**, והוא כי הבאת אותה אל תחת כנפי השכינה, וכל הגדולה המעותדת לצאת ממנה עיקר הזכות לך כי ממך הכל כי מידך היה לה הכל.

או יאמר (יד) ברוך ה' אשר לא השבית לך גואל, כי חשבת כי שבת ממך אושר זה וה' לא השביתו כמפורש בקודם, והברכה הזאת שברכנו הוא היום כי לא ניחל מלברכה עד בא הגואל העתיד לעולם, כי מעתה אנו חייבות לברך, כי מאשר מיהר האלוהים לתת הריון ושיהיה בן זכר, ניכר כי רב טוב הוא לבית ישראל, כי ממנו יצא צמח משיח ה'.

ולהיות כי אם אין ישראל צדיקים וראויים ליגאל מה יושיענו הגואל, על כן ברכתנו היא כי **ויקרא שמו** של ה' הנזכר **בישראל** כי יהיו כולם צדיקים על ידי עזר משדי, באופן יקראו כולם בשם ה'. והוא מאמרם ז"ל (בבא בתרא עה ב) עתידים צדיקים שיקראו בשמו של הקדוש ברוך הוא שנאמר (ישעיה מג ז) **כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו וכו'**, באופן שאומרו **ויקרא שמו בישראל** הוא כאומר שיהיו כולם צדיקים כי יעזרם ה', ואז תהיה טובת הגואל שלמה. וזה הוא אושר כללי אל כללות ישראל.

ועל הנוגע אליך בפרטות אנו מברכות אותך כי **(טו) והיה לך למשיב נפש**, והוא כי הילד הזה יהיה לך בעצמך למשיב ונותן לנפשך נפש. והענין הוא אשר בישר הוא יתברך לדניאל באמור אליו (דניאל יב ג) ואתה לך לקץ ותנוח ותעמוד וכו', שהוא שינוח מלשוב התגלגל עוד כי כבר הושלם וינוח ויעמוד לגורלו בתחייה.

על דרך זה אמרו לה אל הנוגע אל נפשך זה הילד אשר בא מידך לישראל לצאת ממנו כל תעצומות האושר לישראל יהיה **לך למשיב נפש**, כי זכות זה יחשב לך לגמור כל השלמות הראוי לך להשתלם בו, באופן שיהיה לך שובה ונחת בל תצטרך להתגלגל עוד, וזהו הנוגע אל נפשך. והנוגע אל גופך הוא ולכלכל את שיבתך והוא **כי כלתך אשר אהבתך ילדתו** אך לא כלתך אשר לא אהבתך היא ערפה, כי זאת דבקה בך, ועל ידי אהבתה אותך זכתה לך, נמצא שאת העיקר ובנך יקרא כי את עשית את הכל, ועל כן יכלכל את שיבתך כבן לך.

ואשר אמרנו שיהיה **לך למשיב נפש**, אל תתמהי ותאמרי האם היה הבן הזה מבטני או מבטני לא היה זכותו מועיל לי כל כך, ומה גם כי כל עיקר זכות הבן להועיל הוא לנפש האב, כי הלא אשר **היא טובה לך** הוא יותר **משבעה בנים**, כי היא כאילו ילדתו כי הבאת אותה תחת כנפי השכינה, וגדר זה היה בכל סתם גיורת, נוסף על כלנה היא, כי בה נתקן והוכן לצאת רב טוב לבית ישראל כנודע לאשר עמדו בסוד ה'.

ומה מתקן בזה מאמרם ז"ל (**רות רבה** סוף פרשה ז) שאמרו **משבעה בנים** הם הנזכרים בסמוך **מפרץ עד בועז**, שהוא כי יותר היה תיקון אל מלכות בית דוד לידת הוולד הזה בדרך אשר בא, מכל אשר נתקן בשבעה שקדמו. והוא ענין מאמרם ז"ל (**בראשית רבה** נ טז) מצאתי דוד עבדי היכן מצאתיו? בסדום, כי הוצרך לשימצא דוד שיבוא בדרך השתשלות ההוא, והוא מאמרם ז"ל (**בראשית רבה** נא י) שאמרה היא **ונחיה מאבינו זרע** אותו זרע שעתיד לבוא ממקום אחר הוא מלך המשיח נחיה מאבינו, ואם כן כדאי הוא הילד הלז הבא על ידך להיות לך למשיב נפש. ובדרכים האלו אשר דרכנו בכתוב הלז נחו שקטו קושיות רבות אשר יפול לב אדם עליהם שלא הזכרנום לאהבת הקיצור.

טז ותקח נעמי את-הילד ותשתהו בחיקה ותהי-לו לאמנת :
יז ותקרא-אנה- לו השכנות שם לאמר ילד-בן לנעמי ותקראנה שמו עובד הוא אבי-ישי אבי דוד :

ראוי לשית לב:

מה בא ללמדנו להועיל שלקחה (טז) את הילד וששתה אותו בחיקה,

ולא עוד כי אם שגם דרך נשים נכריות לה לעשות כך, ומה גם עתה נעמי שהייתה כאם היולדת.

וכן אומרו ותהי לו לאומנת, מה יתן ומה יוסף לנו כי הייתה אומנתו היא או זולתה. ועוד אומרו (יז) ותקראנה לו השכנות וכו', שאם הן הנשים הנזכרות למעלה למה נתייחד זה לשכנות ולא ליתר נשים כדברים הראשונים שאמרו הנשים, ואם הן הן למה שינה את שמותן. ועוד אומרו לאמר בלתי צודק כי אין דבר לאמר לזולת. ועוד שתי קריאות הללו למה. ועוד למה קראוהו עובד.

ועוד אומרו יולד בן לנעמי, כי הוא לא בן לה כי אם לרות. ועוד אומרו הוא אבי ישי אבי דוד, כי אחרי שעתיד לספר היחס ולומר (יח) אלה תולדות פרץ וכו' ובוועז הוליד את עובד ועובד הוליד את ישי וישי הוליד את דוד, מי לא ידע בזה שעובד הוא אבי ישי אבי דוד, ואם כן למה זה הקדים מעתה ואמר הוא אבי ישי אבי דוד.

והנה לבוא אל הענין, נזכיר מאמרם ז"ל (עיין בראשית רבה ל ט) על פסוק: ויהי אומן את הדסה כו' (אסתר ב ז) כי על מות אמה של אסתר נתן הוא יתברך חלב בדדי מרדכי והניק אותה, וזהו ויהי אומן את הדסה ועל כן נאמר לקחה מרדכי לו לבת, ע"כ.

ובזה נבוא אל הענין, כי דרכו יתברך לצורך שעה ממציא חלב לזכר להניק ומה גם עתה לנקבה, ואומר כי הנה בענין רות היו שני דברים: אחד הפרידה טובה אשר הוכיח ה' ויעדה להוציא ממנה מלכות בית דוד ומלך המשיח, שנית כי היה ייבום גם כן כי רוח מחלון בקרבה וממנה הושתת הוולד ותלד את עובד.

והנה הכרחנו למעלה כי היה בלב נעמי כי ודאי דרך ייבום היה הדבר, כי רוח מחלון היה בקרבה כמפורש למעלה, והנה הנשים החכמות הנזכרות למעלה המה ידעו הדבר האחד אך לא את השני, כי אדרבא היה כמו זר נחשב בעיניהן לומר כי זה דרך ייבום, כי בועז לא אחיו של מת היה, וגם לא שתדבק רוח ממחלון לרות והיא עדיין לא נתגיירה בהיותה נשואה, ואיזה הדרך הלך רוח מחלון אל קרב אשה מואביה לידבק בה.

על כן הנשים אשר נשא לבן אותנה לדבר דבר, והן היו הנשים אשר באו מהחוץ בעת לדת רות כדרך נשים ותאמרנה לה כל הדברים האמורים למעלה. והנה בכל דבריהם לא הזכירו רק הענין הראשון שהוא יתברך לא השבית גואל, כי מזה יצא גואל לישראל שיהיה לנעמי למשיב נפש ולכלכל שיבתה, אך לא שיערו אליה הדבר השני.

אך הנה הוא יתברך רצה להורות כי גם דרך ייבום היה הדבר ושזה בנה של נעמי, והוא כי כאשר באה נעמי **ותקח את הילד ותשיתוהו בחיקה** כדרך נשים זקנות מביאות ילדים מחוצה לשדלם, ולא להניק כי חלב אין בדדיהן, ומיד **ותהי לו לאומנת** כי הוא יתברך השפיע חלב בדדיה ותהי אומנת אותו, וזהו אומר **ותקח וכו'** כדי לשית **בחיקה** ומיד **ותהי לו לאומנת** כי הניקתו מדדיה.

אז בראות השכנות הרואות את הנס הגדול הזה, כי ידעוהו ככל נשים זקנות בשדים צומקות וברגע הניקתו, מיד **ותקראנה לו השכנות שם**, והוא כי אמרו לא על חנם עשה יתברך הנס הזה, כי המבלי אין מניקות בישראל זה היום עשה ה' נס כזה, אך אמרו אין זה רק להורות כי בן נעמי הוא זה כי הוא מחלון **ובא דרך ייבום** על ידי בועז, על כן לעשות הוראה על הדבר קראו את הילד שם, לרמוז כי הוקם הוא להיות **שם המת על נחלתו**, וכמאמר הכתוב באומרו (דברים כה ו) **יקום על שם אחיו**, ועל כן קראוהו שם. ופירש ואמר מה שקראוהו שם הוא כדי לאמר **יולד בן לנעמי** כלומר יולד עתה מי שהוא בן לנעמי הוא מחלון, כלומר כי על כן להורות זה נתן לה הוא יתברך חלב בדדיה להניק את הילד הזה, לרמוז כי בנה הוא כי זה מקים שם בנה והוא הוא.

והנה בקרא אותו **שם** לא היה לעשות משם זה עיקר, כי לא היה רק לשעה **לרמוז כי היה דרך ייבום** והוא מחלון, אך מה שעשו עיקר לקרא לו שם הוא על הנוגע אל האושר היוצא ממנו שהוא הדבר הראשון, כי זו היא הפרידה טובה שהייתה עתידה להוציא ממנה תפארת ישראל. ועל זה **ותקראנה שמו** כלומר שמו העיקרי **עובד**, לומר כי זה יהיה כעובד האדמה להוציא יפה פרי תואר, כן יהיה זה עובד את ה', עד גדר שהוא **אבי ישי**, כלומר אבי מי שמת בעטיו של נחש (בבא בתרא יז א) כי לא חטא מעולם כי זכה לכך בעבודתו את ה' בשלמות, ועל ידי ההכנה אשר באה מצדו הוכן להיות **ישי אבי דוד**, כי למה שהוא יתברך אשר בחר בדוד רצה להביא זרע קדוש להוציאו ממנו, שעל ידי כן נאמר (תהלים עח ע) **ויבחר בדוד עבדו**, וזהו **דוד** כי בעבודת **עובד** זה זכה **להוליד ישי**, אשר היה ראוי **להוליד את דוד**.

וגם נרמז זה במספרם כי **עובד** מלא כאשר הוא כתוב עולה במספר קטן כמספר **ישי דוד**. וזה ירמוז **ותקראנה שמו עובד** למה שהוא **אבי ישי אבי דוד**, שזולת כוונתו כמדובר, גם בהיות הוראת צדקתו בשם זה נזרק בהן מן השמים שנרמז היות בו רמז ישי ודוד הוא מהטעם האמור.

יח ואלה תולדות פרץ פרץ הוליד את-חצרון :

יט וְחָצְרוֹן הוֹלִיד אֶת-רָם וְרָם הוֹלִיד אֶת-עַמִּינָדָב :
 כ וְעַמִּינָדָב הוֹלִיד אֶת-נַחֲשׁוֹן וְנַחֲשׁוֹן הוֹלִיד אֶת-שְׁלֵמָה :
 כא וְשְׁלֵמוֹן הוֹלִיד אֶת-בְּעֵז וּבְעֵז הוֹלִיד אֶת-עוֹבֵד :
 כב וְעוֹבֵד הוֹלִיד אֶת-יִשִּׁי וְיִשִּׁי הוֹלִיד אֶת-דּוֹד :

ראוי לשים לב:

למה זה מביא וקורא בשמותם כל **תולדות פרץ**, והיה די מבועז ועד דוד.
 ועוד כי **ישי ודוד** כבר נאמרו באומרו **הוא אבי ישי אבי דוד**, ולמה חזר לומר **ועובד הוליד את ישי וישי הוליד את דוד**.
 ועוד וי"ו של **ואלה** על מה בא להוסיף.

והנה על כפל אומרו שני פעמים שם כל אחד מעשרה דורות הנאמרים פה, הנה אמרו רבותינו ז"ל (**בראשית רבה** ל ד) שהוא שכל מי שהוכפל שמו ישנו בעולם הזה ובעולם הבא, הנה כי כולם שווים לטובה.

עוד נראה מרבותינו ז"ל כי המה עולים במעלות כסדרן, כי אמרו ז"ל (**רות רבה** ז ב) כי עד **שלמון** מונה לנשיאים וממנו והלאה מונה למלכים, הנה יראה כי עולים בהדרגה המה, וכן אמרו (**רות רבה** סוף פרשה ז) שכולם הם כמי שכובר בכברה עד מוצאו את המרגלית כן מנה את כל אלו עד מוצא **את דוד**, ואז מניח את כולם שנאמר **מצאתי דוד עבדי**.

ונבוא אל הענין, והוא כי אחרי ספרו את כל ענין רות ונישואיה ולידתה את עובד, היה מקום פתחון פה לאיש שוגה לדבר ולומר, איך נפסק חבל הכסף כי **מפרץ עד בועז** היה שלשלת היחס הולכת וגדלה, אך בהתערב זרע בועז בנערה מואביה היה כמערב חול בקדש ונסוג אחור ערך היחס.

לזה אמר אל יעלה על רוחך כדבר הזה, כי הלא הנני מודיעך שני דברים:
 אחד כי **ואלה תולדות פרץ** לומר **ואלה** שהזכרתי שהם **ישי ודוד** בפסוק הקודם, הם גם הם **תולדות פרץ**, והוא הנודע **מספר הזוהר** (ח"ב קג ב) כי **עובד הוא פרץ** עצמו, נמצא כי **ישי ודוד** תולדותיו הם, ואם כן הוי אומר כי לא לגרע כחו חזר והביאו יתברך עתה פעם שנית, אם לא שנתגלגל להשביחו, כלומר לכן גזר אומר כי אדרבה אכשור דרי מעובד עד דוד מאשר היה מתחילה, כי היה להם ככור זהב בטן רות הצדקת. וזה יתכן גם כן כוונת חכמות נשים **השכנות** בקוראן אותו **עובד**, לרמוז כי הוא פרץ עצמו, כי כמספר קטן של פרץ הוא מספר עובד.

ואמר עוד ראייה שנית, כי אדרבה ענין רות היה להעלותם אל מעלה יתירה על מה שהיה להם מתחילה, והוא אומרו **פרץ הוליד את וכו'** עד סוף הענין, והוא בשנותו את טעמו **משלמה לשלמון** מה שלא עשה כן לכל השאר להוסיף או לשנות אותיות שלו, אך הוא להורות הפרש העליה, כמו שאמרו ז"ל (**רות רבה ז ב**) עד כאן למנות לנשיאים מכאן ואילך למלכים, ותהי הוראת הדבר בשנותו את טעמו **משלמה לשלמון**, שיש הפרש מספר נ"א שהוא מה שעולה במספר קטן שתי תבות שהן להצליח למלכות, לרמוז כי ממנו והלאה הולכים ומוסיפים הכנה להצליח למלכות דור על דור מה שבדורות שקדמו הייתה עלייתן עד הגיעם אל גדר נשיאות.

וזה יהיה ענין הכתובים לומר, ראו נא כי ענין רות לא לגרע היה במדרגת היחס כי אם אדרבא להעדיף, וזה משני טעמים:

אחד כי עובד הוא פרץ עצמו, כי הנה ואלה בני עובד שהם **ישי ודוד** הנזכרים **תולדות פרץ** הם גם הם, ולא חזר רק להשתלם שנית, כי הנה **פרץ הוליד את חצרון וכו'** עד **שלמון** שהוא הפסק לרמוז, כי מתחילה הלכו הולכים ומוסיפים עד הגיעם לנשיאות, ומאז עד הגיעם למלוכה כמדובר.

וממוצא דבר מצאנו ראינו תשובה ניצחת, כי אדרבא אין צריך לומר שלא גרעו כי אם אדרבא הוסיפו שלמות גדול מאד הולך והוסיף, ואם כן אמור מעתה כי המעלות הגדולות העליונות עד אדר מלכות ממנו היו כמעשיה, עם היותה באה מגוי עריץ כי אל דעות ה' מעז יוציא המתוק ומהמתוק הטוב.